COMMENTARIVS VTILIS IN RVBRICAM DE IVDICIIS.

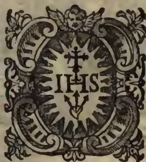
Ad Sanctissimum D. N. Gregorium XIII.

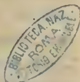
ET RELECTIO SVBLIMIS in cap. nouit. eod. tit. ad Inclytum, & Serenis. Portugalliæ Regem Don Sebastianum huius nominis primum.

A V T H O R E

Martino ab Azpilcueta Doctore Nauarro,

SACRI ORDINIS RONCÆVALLIS Commendatatio, Gymnastaquè primæ functionis sacrę Canonum facultatis in Inclyta Lusitaniæ Conymbricensi Academia, iampridem rude donato siue iubilato, & comitatu ornato; cùm priùs fuisset eiusdem functionis in celeberrima eademquè antiquissima Salmanticensi, & in præsentia in Romana Curia S. D. N. GREGORII XIII. ad quam ob quandam magnam causam senex venit, eius in foro conscientię Pænitentiariæ obsequijs inseruiente.

SVPERIORVM PERMISSV.

ROMÆ, *In officina Iacobi Tornerij, & Iacobi Bericchiæ.* M D LXXXV.

Insignis forma, doctrina insignior vnus:
At superat summi cultus vtrunque Dei.

AVTHORIS INSIGNIA GENTILICIA.

SANCTISSIMO D. N. GREGORIO XIII. PONT. OPT. MAX.

MARTINVS AB AZPILCVETA DOCTOR NAVARRVS

In ista mira gubernandi vigilantia perpetuam perseuerantiam.

VNC etiam Commentarium humilem in Rubricam de iudic. recognitum, emendatum, & auctum audeo, Beatissime Pater, isti tuæ sublimitati, quæ post diuinam in terris prima est, dicare. Tum quòd iam pridem decreui singulos commentarios meos antehac editos nouissime recognoscere, & singulariter eos eidem offerre, vt postea omnes simul manu estrema donatos, & in suos Tomos diuisos tibi ipsi consecrem. Tum quòd is solus sine vllo protectore remansit, eo quòd ille serenissimus Christianæ fidei propagator Don Sebastianus Lusitaniæ, & multorum aliorum regnorum Rex potentissimus, cui Relectionem cap. nouit. sub ea-

dem rubrica ſitum dicaueram, cuique ob id dicandus erat, prius ad cæleſtia Regna vocatus fuit, quàm is naſceretur, & eidem potuiſſet offerri. Tum quòd, quædam in eo ſatis nouè tanguntur, quæ multis Iudicibus (quorum maxima, æquiſsima, & erudtiſsima ſacroſanctam Sedem Apoſtolicam copia exornat) ad viam ſalutis æternæ inſeruire poſſent, in gloriam D. N. IESV CHRISTI, qui tibi ſuas vices in terris gerenti, & de altiſsimo tribunali vtriq; communi eaſdem iudicanti, inſpiret; quò digneris de more reſpicere clemens ſolio de iſto ſancto vultu ſereno humilia, & in ijs hanc opellam, & eius Authorem omnium humillimum; qui, vt ſperat, viuus, & mortuus dulia te ſemper, & hiperdulia colet, adorando latria, & orando eundem Jeſum Opt. Max. vt te quàm diutiſsimè ſacroſanctæ Eccleſiæ ſuæ ſeruet incolumen. Amen.

D Futuram rei memoriam. Cum à fœl. recordat. Pio Papa Quinto prædecessore nostro emanauerint literæ tenoris subsequentis. Dilecto filio Martino ab Azpilcueta Decretorũ Doctori Pius Papa Quintus. Dilecte fili salutem, & Apostolicam benedictionem. Dudum à fœl recorda. Paulo Papa Tertio prędecessore nostro emanarunt literæ tenoris subsequentis. Dilecto filio Martino ab Azpilcueta Decretorũ Doctori, primariam cathedrã Iuris Canonici in vniuersitate studii Conimbricẽsis actu regẽti Paulus Papa Tertius. Dilecte fili salutẽ, & Apostolicam benedictionẽ. Cum sicut nobis exponi fecisti, vt aliis iuxta traditum tibi à Deo talentum prodesse posses, nonnullas lecturas super voluminibus Decreti, & Decretalium non sine maximis laboribus & vigiliis, ad laudẽ diuini nominis, cuius ope literariæ rei, & Christianæ Reipublicę cõsuluisse, & profecisse credis, scribẽdo composueris, & compilaueris, easque de proximo tuis propriis expensis in lucẽ edere, & imprimi facere intendas, pro parte tua nobis fuit humiliter supplicatum, vt tibi, quòd lecturæ huiusmodi absque tuo cõsensu imprimi non possint, vt tuarum vigiliarum effectu læteris, concedere de benignitate Apostolica dignaremur. Nos volẽtes te specialis gratiæ fauore prosequi huiusmodi supplicationibus inclinati, tibi quòd ad septennium à die, quo tu lecturas prædictas imprimi feceris cõputandum, nullus alius per vniuersum orbem Christianum cõstitutus lecturas ipsas, vel illarum partem aliquam imprimere, seu imprimi facere, vel impressas in sua domo, aut alibi habere, & tenere, nec illas vendere, seu mutuo, aut ex dono, vel aliàs donare possit auctoritate Apostolica tenore pręsentium de speciali gratia indulgemus: districte inhibẽtes in virtute sanctæ obedientiæ, & sub excommunicationis pœna, eoipso si contrafactũ fuerit incurrenda, omnibus & singulis, cuiuscunque status, gradus, ordinis, & conditionis existentibus, & quauis Apostolica authoritate, aut facultate fungentibus per vniuersum orbem constitutis, ne lecturas huiusmodi, vel earum partem aliquam absque tuo expresso cõsensu, & licentia septennio prædicto dumtaxat durante imprimere, seu imprimi facere, aut vẽdere, seu donare præsumat. Non obstãtibus constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, ac quarũcunque prouinciarũ, & locorum statutis, & consuetudinibus, etiam iuramento, confirmatione apostolica, vel quauis firmitate alia roboratis, necnon priuilegiis, indultis, & literis apostolicis quibusuis prouinciis, & illarum personis, ac vniuersitatibus, & collegiis, etiam per nos, & Sedem Apostolicam sub quibuscũque tenoribus, & formis, ac cum quibusuis clausulis, & decretis, etiam derogatoriarum derogatoriis, vel aliàs quomodolibet concessis, confirmatis, ac etiam iteratis vicibus innouatis, Quibus omnibus, etiam si de illis, eorũque totis tenoribus specialis, specifica, expressa, & indiuidua, ac de verbo ad verbũ, non autem per clausulas generales idem importantes mentio, seu quæuis alia expressio habenda, aut exquisita forma ad hoc seruanda foret tenores huiusmodi, ac si de verbo ad verbum insererentur pręsentibus pro expressis, ac de verbo ad verbum insertis habentes, illis aliàs in suo robore permansuris hac vice dumtaxat specialiter & expresse derogamus, cæterisque contrariis quibuscunque. Datum Romę apud S. Petrum sub annulo piscatoris die viii. Ianuarii. M. D. X L IIII. Põtificatus nostri anno nono. Et deinde. Cum sicut nobis nuper tu exponi fecisti, sicut asseris, rogatis à multis, vt opera tua tam prius edita, quàm nondum edita, quæ super iure Põtificio, & ad declarationem illius pertinentibus habes composita, typis excudi faceres, idque facere proponas vita comite, & Deo iuuante impensis tuis, & te pręsente quo correctiora, auctiora, & pleniora prodeãt, nobis humiliter supplicare fecisti, vt in pręmissis

miſſis opportune prouidere de benignitate Apoſtolica dignaremur. Nos te amplioris gratiæ fauore proſequi volẽtes, huiuſmodi ſupplicationibus inclinati Apoſtolica auctoritate tenore præſentium declaramus, intentionem noſtram eſſe, vt prædicti Pauli prędeceſſoris noſtri literæ quę de lecturis loquuntur, habeant etiã locum in aliis Commentariis, libris, & tractatibus, quos tu edideris ſuper iis, quæ pertinent ad prædicti iuris Pontificii declarationem. Non obſtantibus omnibus ſupradictis, quæ idem Paulus prædeceſſor in dictis præinſertis literis voluit non obſtare. Datum Romę apud S. Petrum ſub annulo piſcatoris, die xxiii. Maii. M D L X X I. Pontificatus noſtri anno ſexto. Ac cum poſtmodum, videlicet nonis Nouembris, Pontificatus noſtri anno primo, eundem Martinum ſpecialibus fauoribus & gratiis proſequi volentes ſtatuerimus, prædictoque Martino conceſſerimus literas fœl. record. Pauli Tertii, & Pij V. prædeceſſorum noſtrorum præinſertas locum habere, & ſe extendi in his, quæ de lecturis, & aliis loquuntur in quibuſcunque Commentariis, & tractatibus, quæ idem Martinus ediderit, ſuper prędicti iuris Canonici declaratione, & interpretatione, & præſertim ſuper Manuali Confeſſariorum, ab eo prius lingua Hiſpanica edito, nunc recognito, aucto, latinitateque donato. Cum autem, vt accepimus, in obſequiũ Dei, ſacroſanctæque Sedis Apoſtolicæ non ſine magno labore duobus annis proxime præteritis idem Martinus intenderit, & in præſentia intendat recognitioni operum ſuorum tam editorum, quàm non editorum, quo emendatiora, defæcatiora, auctiora, & vtiliora effecta typis excudantur. Nos eundem Martinum amplioribus fauoribus & gratiis proſequi volentes, Motu proprio, non ad dicti Martini, aut alterius pro nobis deſuper oblatæ petitionis inſtantiam, ſed ex certa noſtra ſcientia, indultũ, inhibitionem, declarationem, decretum, derogationem, aliaque omnia in præinſertis litteris apoſtolicis, & earum ſingulis contenta ad decem annos à Data præſentium computandos, ita vt quis ea, vel illorum partem aliquam ſine ſuo expreſſo ad id inſcriptis conſenſu imprimere, vel alibi impreſſa dicto decennio durante vẽdere, aut venalia tenere, donare, aut permutare non poſſit Apoſtolica auctoritate tenore præſentium prorogamus, extendimus, & ampliamus, & quemlibet contrauenientem, cenſuras, & pœnas in præinſertis litteris cõtentas eo ipſo & abſque alia declaratione incurrere. Sicque per quoſcunque Iudices, & Commiſſarios quauis auctoritate fungentes, ſublata eis & eorum cuilibet quauis aliter iudicandi, & interpretandi facultate, & auctoritate, vbique iudicari, & definiri debere, irritum quoque & inane decernimus, ſi ſecus ſuper his à quoquã quauis auctoritate ſcienter, vel ignoranter contigerit attentari. Non obſtantibus præmiſſis, ac omnibus illis, quæ in omnibus ſupradictis litteris conceſſum eſt non obſtare, cęteriſque cõtrariis quibuſcunque. Inſuper quia difficile foret, præſentes litteras ad quæcunque loca deferri, volumus, & dicta auctoritate decernimus ipſarum tranſumptis & exemplis, & in eiſdem exemplis, lecturis, Commentariis Manuali, & aliis operibus huiuſmodi impreſſis plenam & eandem prorſus fidem vbique in iudicio & extra adhiberi, quæ originalibus adhiberetur, ſi forent exhibitæ vel oſtenſę. Datum Romæ apud ſanctum Petrum ſub annulo piſcatoris, die xxi. Nouembris, Pontificatus noſtri Anno Nono,

Cæ. Glorierius.

Cum priuilegijs ampliſſimis Regum Chriſtianiſſ. & Catholici Neapoleos; Senatus Veneti, & omnium fere Potentatuum Italiæ.

DVO EPIGRAMMATA ILLORVM DVORVM INSIGNIVM VIRORVM,

Quos Regia Maiestas ex Gallia Conymbricam magnis honorarijs duxit, primis Authoris operibus ante triginta annos Conymbricæ adiecta.

Alterum illius eruditissimi, qui tunc insignis Collegij bonarum artium Conymbricensis professor erat primarius.

AD AVTHOREM.

MACTE animi, Venerande senex, qui pectore sancto
Abdita secreti reseras penetralia iuris:
Et veras recludis opes: vitijque rebellis
Sæpè renascentem resecas rationibus herbam.
Non tu Dictæo mendacia callidus antro,
Authoremque Iouem fingis, lucone Capeno
Auia nocturnæ simulas commercia nymphæ:
Nec tripodas Phœbi mentita oracula fundis:
Sed liquida veri puris de fontibus vnda
Pectora nostra rigas: moresque in praua fluentes
Corrigis: & iustis legum compescis habenis,
Spes nimias, animosque feros moderamine flectis.
Pontifices tu purpureos, dominumque potentis
Ausoniæ, ducesque doces discrimine certo
Nosse modum iuris, flexuque obliqua doloso
Exigis ad Canones interpres commodus æquos.
Ergo velut dubijs Thebæa oracula rebus,
Aut lybicas sortes, aut Dodonæa petebant
Templa inopes veri, trepidoque instante tumultu:
Sic cum perplexis mentes ambagibus error
Implicat, & iuris sinuoso tramite fallit
Semita, tu dubios regis, errantesque reducis:
Confirmas trepidos, reuocasque in cæca ruentes,
Et mala ne serpant rabiosæ semina litis,
Ante caues: & iustitiæ præceptor inermis
Aurea compositis instauras secula bellis.

ALTERVM IACOBI TEVII
I. C. ELOQVENTISSIMI
AD EVNDEM.

ENS, lingua, ingenium, naturæ dona parentis
Sint licèt, artificis munere cuncta nitent.
Pura quidem, & minimis mens candida sordibus vt sit
Natura, arte eadem purior esse potest.
Linguę itidem sonitum prębet natura suauem;
Suauior, vt fiat, postulat artis opem.
Quis neget ingenium nostra magis arte iuuari;
Vt solet assiduo vomere cultus ager?
Hæc data diuino tria sunt tibi munere dona,
Mens pia, & ingenij lumen, & oris opes.
Purius illa tamen studijs exculta nitescunt,
Et rude si quid erat, sedulus arte dolas.
Sydera ceu claro debent sua lumina Phœbo;
Sic sua virtutum lumina terra tibi.
Sermo fluit facilis, sapienti è pectore manans:
In sene doctiloquo Nestore qualis erat.
Testis erit linguę, & mentis latissimus orbis;
At quale ingenium sit tibi scripta docent.

COMMENTARIVS VTILIS IN RVBRICAM DE IVDICIIS.

AVTHORE MARTINO AB AZPILCVETA DOCTORE NAVARRO.

Ad S. D. N. Gregorium XIII. Pont. Opt. Max.

SVMMARIVM.

1 *Vthor quid nouè addit repetitioni cap.nouit.de iudic.*
2 *Iudicialis strepitus aliquantula cælestium memoria saliendus.*
3 *Continuationis huius tituli ratio multiplex,& quę vtilior.*
4 *Argumentum de præparatorio ad pręparatum non valere simpliciter;& vt potest valere.num.7.*
5 *Matrimonia quæ non valeant,& sponsalia sic hodie.*
6 *Adulterio vxor perdit dotem,sed non eius præparatorijs;quæ licèt sint peccata mortifera, non æquantur illi.num.8.licèt ex eis cum alijs circunstātijs pręsumatur illud.num.9.*
10 *Dos proprior vxori,quàm feudum vassallo.*
11 *Iudex præparatorij quis sit iudex causę pręparatæ.*
12 *Iuramenti ratione quando quis nouum sortitur forum.& 13.*

1 MVltorum rogatu edituro mihi nouè hic in Vrbe anno 1575. repetitionē in cap.nouit.de iudic.iam pridem anno 1548. editam Conimbricę, visum fuit sequi morem Antiquiorū, qui cum repetebant aliquod cap.cuiuspiam tituli præmittebant nonnulla super ipsius rubrica ad eiusdem declara-

tionem pertinentia: & ideò prælusimus aliqua super hanc rubricam, sub qua situm est præfatum cap.nouit.desumpta ex illis multis, quæ disputaueram personam Gymnastę, qualis tunc eram, agendo, prælegendo illam in prædicta Conimbrica anno 1538. quæ nemini dicaui. Nūc autem recogniturì tam ea, quæ tunc prælusimus, quàm præfatam totam repetitionem multa emendando, addendo, demendo, & mutando redigimus primo in epilogum, & summam ea, quæ de iudicio prout sumitur pro processu iudiciali post alios in eandem rubricam fusius eodem anno scripsimus, quæ nondum sunt edita: adiectis tamen aliquot, quibus mens quadantenus cælestia moneatur pro persona censoris, siue pænitentiarij minimi, quam præfato anno 1575. agebamus, & nunc agimus.

2 Secundo addemus multa de iudicio, prout sumitur pro actu iudicandi, quibus pius lector præmoneatur ea, quę de iudiciis est, doctrina non solum doceri qualis debeat esse ordo processus iudicialis externi; sed etiam qualis esse debeat tranquilla animi cuiuslibet determinatio, & definitio. quod est auctarium dignum, ni fallor, quod omnes tam interni, quàm externi fori Iudices, & tam priuata, quàm publica auctoritate iudicantes semper prę oculis habeamus. A

3 Primùm igitur redigendum est in epilogum, quod Decius in vtraq; lectura, & Ripa eruditè, subtiliter, & laboriosè quidem, sed parum vtiliter videntur de ratione continuandi, & subordinandi hunc titulum præcedentibus disputare, & planius, ac vtilius tironibus præsertim est dicere, quòd ratio, qua Gregorius motus fuit ponere hunc titulum in principio huius libri, est, quòd totum hoc volumen Decretalium digessit in quinque libros: quorum materias designant illa quinque verba illius Senarij antiqui,

Iudex, iudicium, clerus, sponsalia, crimen.

Quorum primum, scilicet Iudex, designat, quòd in primo principaliter tractatur de personis Iudicum, & de pertinentibus ad eos. & secūdum, scilicet Iudicium, quòd tractatur principaliter in secundo de iudicijs, siue processibus Iudicum, siue pertinentibus ad ea. Tertium vero scilicet clerus, quòd in tertio principaliter agitur de clericis, & ad eos pertinentibus. Quartum autem, scilicet, Sponsalia, quòd in quarto tractatur principaliter de sponsalibus, & matrimoniis, & ad ea pertinentibus. Quintum denique, scilicet, Crimen, significat, quòd in quinto principaliter agitur de criminibus, & ea tangentibus: & ita in principio secundi libri pręmittit titulum generalem de Iudiciis.

4 Secundum quòd illatio illa Pan. & omnium posteriorum, quòd valet argumentum de pręparatoriis ad præparata, quam excerpunt ex illa continuatione Ioan. And. videlicet, *Supra dictum est de preparatorijs Iudiciorum, nunc de ipsis Iudicijs est videndum.* non est efficax: quandoquidem

dem innumera sunt præparatoria, de quibus non dicuntur verè illa, quæ de præparatis: Nam sponsalia præparant ad matrimonium; sed nō sunt indissolubilia, vt illud cap. quemadmodum. de iureiur. & qui con-
5 trahit illa cum consanguinea, vel religiosa, non excōicatur, vt qui contrahit illud clem. 1. cum glos. de consang. & hodie valent sponsalia absente Parocho contracta, non tamen matrimonium, iuxta cap. 1. Concil. Trid. sess. 24. de reform. matrim. adiunctis, quæ nos addimus in Manual. Confess. cap. 22. num. 25. & melius cap. 25. num. 144. Et probatio est præparatoria ad sententiam, non tamen transit in rem iudicatam, sicut illa, & non est necesse appellare ab illa, sicut à sententia: nec est exequenda sicut sententia, vt palam est toto tit. de probat. de testib. & de re iud. & appella. Prima item tonsura præparat ad ordines maiores, sed nō est ordo sacer, sicut illi, cap. à multis. de ætat. & quali. Ius item patronatus non est beneficium ecclesiasticum, potestque cadere in laicum, & potest donari, & legari. cap. cum autem. cap. cum secundum. de iure patrona. non autem beneficium. cap. 1. de reg. iur. lib. 6. & alia innumera. Quare illud Barth. in l. qui proprio. §. item quæritur. ff. de procurat. quòd procurator constitutus ad præparatoria, tenetur defendere dominum in præparatis, alio quidem textu, vel alia ratione est verum, non tamen illa, quòd idem sit iudicandum de præparatoriis & præparatis, vnde & ipse ibidem asserit, procuratorem primæ causæ non teneri ad defendendum causam appellationis; licèt prima sit præparatoria ad secundam.

6 Tertium, quòd minus infertur illud Baldi in cap. tuæ. de procurat. in versi. quid si absque carnali copula, nempe, quòd sicut mulier priuatur dote propter adulterium, cap. plerunque infr. de donat. inter virum & vxor. ita etiam debeat priuari propterea, quòd passa sit manus alterius ad mamillam, argum. à præparatoriis ad præparatum: Tum, quia licèt inter præparatoria & præparata debeat, aut possit esse aliqua subordinatio, conuenientia, aut cohærentia, non tamen tanta, vt de vtrisque eadem
7 dici queant; præsertim quando necessariò non esse infertur, vt in casu proposito; non enim necessariò infertur, tetigit mamillas, igitur habuit rem cum illa. Tum, quia longè maius est peccatum adulterium, quàm
8 passio manus in mamillas, vt colligitur ex S. Thom. 2. 2. q. 151. art. 4. dum ponit differentiam inter castitatem, quæ est circa ipsum actum carnalem, & inter pudicitiam, quæ versatur circa alloquia, tactus, & oscula turpia; & meliùs q. 154. art. 4. quatenus ait, alloquia, tactus, & oscula, sua natura, siue absolutè cōsiderata, vt ait ibi Caiet. non esse peccata mortalia: Tum, quia alioqui etiam propter visum, alloquium, vel solius manus tactum libidinosum, deberet perdere, quippe etiā hæc sunt peccata mortalia, & præparatoria adulterij. cap. nec solo. 32. q. 5. tradit S. Thom. in d. q. 154. art. 4. quod tamen nemo dicat: Tum, quia pœnæ

non debet extendi de vno casu ad alium, cap. pęnę. de pænit. dist. 1.
9 pręsertim ipso iure imposita, gloss. solen. cap. fin. de iure patron. saltē, quando non est eadem ratio, vt hic per præfatas imò neque quando est eadem ratio, nisi interuenerit aliquid aliud de illis, quæ Domini. & Franc. ponunt in cap. 1. de temp. ordin. lib. 6. & nos nuper posuimus clarius in cap. interpretatione. de pęnit. dist. 1. à num. 3. per quod soluuntur rationes, quibus Ripa hic adhæret Bald. Tum, quia §. 1. quib. mod. feud. amitt. qui loquitur de feudatario ponente manus ad mamillas vxoris domini, non rectè arguitur ad vxorem, quæ patitur illam impositionem. Partim, quòd reuerentia feudatarij maior debeat esse ad dominum cui vasallus est per iuramentum solenne astrictus, & dono
10 feudi obstrictus, quàm vxoris ad maritum, quę creata est ei socia, Genes. 2. Partim, quòd feudum quod perditur, minùs sit illius, quàm dos, vxoris: quia non est nisi quoad vtile dominium. Tum, quia si excommunicatio ferretur ipso iure in eum, qui adulteraretur, qui prędicta impudica faceret abstinendo se à copula, non esset excommunicatus. Tū, quia licèt ex his actibus impudicis colligatur aliqua præsumptio; non tamen illa est pręsumptio iuris & de iure, contra quam non admittitur probatio, & ita probato contrario non iudicaretur adultera, nec consequenter priuata dote. Quare resoluendum est primo, dicto Baldi non esse locum in foro conscientię. Secundo neque in foro exteriori probato contrario, quòd cessat pręsumptio. Tertio, quòd neque esset locus illi etiam non probato contrario in solo tactu mamillarum; imò nec in solo osculo, nisi probarentur aliquæ alię circunstantię loci, temporis, vel personarum, ex quibus pręsumenda esset adulterij rea, quo casu nō perderet dotem ex eo solo, quòd passa est tāgi vel osculari; sed quia probatur, & iudicatur esse adultera.

11 Quartum, quòd non infertur etiam ex prędicta continuatione, quòd iudex Ecclesiasticus aditus ab aliquo pro absolutione à iuramento à se præstito, ad effectum agendi aduersus contractum, quem iurauit, fiat Iudex super ipso contractu; si aliàs non erat competens ad cognoscendum de illo: quia, vt prędixi, cohęrentia pręparatorij ad pręparatum, non est tanta; vt quicquid dicitur de altero, sit de altero dicendum: nec consequenter efficit, vt iudex ecclesiasticus ex eo solo quòd est Iudex pręparatorii, fiat Iudex præparati, vt contra Bald. tenuit Castr. in l. ordinarii, C. de rei vend. quem sequitur & confirmat Decius hic, quem in prędicto anno 1548. sequuti confutauimus Baldū ea ratione, qua Ripa hic defendit communem. Tum quia, illud Baldi in d. l. ordinarij. C. de rei vendic. scilicet, Iudex causę pręparatorię debet esse pręparatę, restringendum est, quando esset competens præparatæ; etiamsi non cognouisset de præparatoria; de tali enim loquitur illa lex ordinarii. in qua ipse
12 se fundat, Tum, quia cap. fin. de foro compet. lib. 6. quod habet cognitionem

tionem de iuramento spectare ad iudicem ecclesiasticum, etiam inter laicos, restringendum est, ad casus, in quibus agitur de obseruantia iuramenti, & ad cogendum iurantem seruare illud: non autem cum prætenditur contrarium. Procederet etiam dictum Baldi, cum iudex absoluēs esset competens in materia, in qua Ecclesiasticus esset competens alia ratione quàm iuramenti; qualis est vsurarum, sacrilegii, &c. Tum, quia Alex. III. in cap. causam quę. qui fil. sint legit. noluit cognoscere de spolio patris in præiudicium iurisdictionis regis Angliæ, licèt cognosceret de legitimitate eius. Tum denique, quòd nullo iure, neque vlla efficaci ratione probatur, quòd iudex incompetens super vna causa, fiat competens in illa eo solo quòd cognouit de præparatoria ad illam, imò videtur casus in contrarium in l. 1. C. ad exhib. & hanc partem seruat vsus, & praxis Hispaniæ, & etiam Galliæ, & decis. Tholos. 51. definit iudicem ecclesiasticum, qui cognouit de legato pio, non posse cognoscere de interesse; & quòd multi authores classici citati per Dec. & Ripam id tenent, quod ipsum etiā post nos tenuit eruditissimus iuxta ac piissimus
13 Didacus à Leyua siue Couarruuias, lib. 1. var. resolut. cap. 4. num. 8. tametsi plus rationibus præfatis, quàm authoritati omnium præfatorum fidam.

S V M M A R I V M.

14 *Iudicium significat quindecim, sed nullum eorum originario significatu.*
15 *Iudicium pro discussione, siue processu iudiciali definitur sic paulò cautius.*
16 *Iudicium inquisitionis propriè dicitur iudicium, & quodlibet aliud etiam ante litem contestatam.*
17 *Iudicium est duplex, ordinarium, & extraordinarium; quorum vtrumque hactenus non definitum sic definiri potest.*
18 *Iudiciorū inquisitionis absolutè extraordinarium; secundum quid ordinarium.*
19 *Iudiciorū aliud spirituale, aliud temporale, & vtriusque definitio.*
20 *Ius patronatus est spirituale, & annexum spirituali.*
20 *Annexum alicui non est idem, quod illud in specie, sed potest esse in genere.*
22 *Disputatur male, an hoc sit illud, priusquam sciatur quid sit illud.*
24 *Spiritus multa significat, & ideo spiritualia multigena.*
25 *Spirituale definire non facile, sed definitur sic quoad propositum.*
26 *Dona Dei non omnia esse spiritualia, & quæ talia.*
27 *Sacramentalia & beneficia, qua ratione sunt spiritualia, eadem est & ius patronatus.*
28 *Spiritualia quædam alijs spiritualibus spiritualiora, & ideò alijs alia annexa.*

29 *Sacra non omnia spiritualia.*
30 *Spiritualibus cur dicantur annexa beneficia, & ius patronatus.*
31 *Iudiciorum aliud criminale, aliud ciuile, aliud mixtum; & omnium definitio, & num. 34.*
32 *Iudicium ad remouendum quem ab officio criminale est.*
33 *Intellectus cap. per tuas. de simon.*
35 *Crimina non semper omnino extinguuntur morte.*
36 *Causa criminalis quare interdum vocatur pecuniaria.*
37 *Pœna criminalis quare interdum vocatur ciuilis.*
38 *Pœna pecuniaria legalis, vel conuentionalis cui applicanda.*

14 VINTVM quod hæc vox, iudicium, quindecim Iurisperitis significat, secundum Ioan. Monach. in hoc eod. tit. lib. 6. contenta iis tribus senariis.

Actio, lis, author, forus, arbiter, vltima velle,
Quæstio, discre. sen. instan. discussio. posse,
Pernicies, pœna, processus iudicialis.

hoc est, significat Actionem, ff. de iudic. l. in tribus inf. de procur. cap. ex litteris. Litem, ff. de pecul. l. quod debetur. ff. ad Trebel. l. 1. 2. respon. Authoritatẽ, infra eod. cap. decernimus. Forũ, infra eod. cap. quãto. Arbitrium, 2. q. 6. cap. à iudicibus. & ff. qui satisd. cog. l. arbitro. de offic. deleg. lib. 6. cap. ab arbitris. ibi enim arbiter dicitur Iudex. ergo & Arbitrium dicetur iudicium, Vltimam voluntatem, C. de sacrosan. eccles. l. 1. & cap. licet. de sepult. lib. 6. Quæstionem, C. de ordin. iudic. l. quæstionum, infra qui fil. sint legit. cap. per venerabilẽ. §. rationibus. Discretionem, ff. de iudic. l. cum prætor. infra de præb. cap. graue. Sententiam, de offic. deleg. cap. de causis. de appell. cap. si duobus. circa fi. de præscrip. cap. fi. ff. de legat. 3. l. qui concubinam. §. si hæres. & Ecclesiast. 18. cap. ibi. *Ante iudicium iustitiam tibi para.* Instantiam. C. de iudic. l. properãdum. §. 1. cap. venerabilis. inf. eod. Discussionem, vt hic & C. & ff. eod. tit. & inf. de verb. signi. cap. forus. in princ. Posse vel potentiam ff. de iudic. l. iudicium soluitur, id est potestas iudicandi. Perniciem, 1. ad Corinth. 11. ibi. *Iudicium* idest perniciem *sibi manducat & bibit*, sic exponitur 4. sent. dist. 9. in fin. Pœnam, Matthæi 4. *Qui occiderit reus erit iudicio*, id est pœna sicut Ioa. iij. ibi, *In resurrectionem iudicij*, hoc est pœnæ æternę. Processum iudicialem, infra eod. cap. 1. & cap. 1. de except. lib. 6. in princ.

Addo tamẽ omnibus, quòd verbum, iudicium, nihil horum significat secundum suam proprijssimam & originatiam significationem, vt infra n. 39. monstrabitur. Dixi originatiam, quia secundum propriam etiã
15 illa satis propriè significat. Porrò iudicium prout significat discussionem, vel processum iudicialem, vt hic sumitur, definitur esse actus trium personarum, iudicis, actoris, & rei in discutiendo contendentium

vel contendere parantium, in qua definitione verbum, actus, videtur accipi singulariter vel collectiuè pro vno, vel multis actis momentaneis, vel successiuis præfatarum trium personarum, vt accipi potest iuxta doctri. Barth. in l. si pluribus. sub fin. de legat. 2. & verbum, trium, pro triplicis generis, & verbum, personarum, vt comprehendat etiam personas fictas: quoniam in iudiciis inquisitionis, & denunciationis, & aliis, quæ ex officio fiunt, pro actore vel accusatore, interuenit fama vel notorietas, aut Reipub. vtilitas, vt colligitur ex cap. super iis, & cap. inquisitionis. de accusat. imò & pro reo interuenit damnum publicum, sicut & pro actore vtilitas publica in iudicio inquisitionis generalis, quæ fit iuxta l. congruit, ff. de off. præsid. & cap. 1. de offic. iud. ordin. Dixi, in discutiendo, pro, in iudicio, quod ponitur cõis, & pro in loco Iudicii quod ponit Decius & Ripa, ne definitum in definitione repetatur. Addidi, vel contendere parantium, ad comprehendendum principium iudicii, quod est citatio. §. fin. Instit. de pœn. tem. litig. & libelli oblationem, recusationes, interrogationes, confessiones, probationes, & alia quæ passim fiunt ante litem contestatam. Per quas expositiones longè
16 planiùs, breuiùs, & vtiliùs, quàm ab aliis potest defendi definitio communis, ex qua infertur, quòd iudicium inquisitionis, vel denunciationis est propriè iudicium, & quod iudicium non solum inuenitur post litem contestatam, sed etiam ante illam; licèt integriùs post illam, sed integritas & magnitudo non mutãt speciem. l. fi. ff. de fund. instr. & licèt multa liceant post litem contestatam, quæ non licent antea. cap. quoniam frequenter. vt lit. non contest. & è contrario multa licent antea quæ non licent post. l. post litem. ff. de procur. & licèt ob id quoad quædam Iudicium dicatur incipere à litis contestatione, l. vbi cœptum. ff. de iudic. vnde & multæ cautiones & prætoriæ stipulationes præstitæ ante litem contestatam, propriè dicuntur iudiciales, l. 1. & 2. ff. de præt. stipul. & quidem omnia, quæ fiunt coram Iudice ad contendendum, imo & ad concordandum, ad incipiendam litem, vel ad impediẽdum eius initium dicuntur esse Iudicium, vel aliqua pars eius, vnde rectè Dec. in 2. lectio. num. 3. sub fin. quem sequitur Ripa, discedit à Signor. de Homod. in cons. 163. incipie. Statutõ ciuitatis Mediolani. quatenus determinauit, non posse fieri præceptum de soluendo minori 25. annis, tanquam confesso in Iudicio, ante litem contestatam; etiam si illud fecisset post octodecim annos, & stante statuto, vt minor 25. annis modò sit maior octodecim, habeat legitimam personam standi in iudicio.

17 Sextum, quòd diuiditur iudicium primo in ordinarium, & extraordinarium. Quoniam autem Innoc. communiter recep. tenuit in cap. cum oporteat. de accusat. iudicium inquisitionis dici extraordinarium, & in cap. dilecto de sent. excom. à multis etiam recep. tenet esse ordinarium, & super eo relato hic per Panor. magna tempestas orta est inter omnes

omnes posteriores, non est facile ita definire membra huius diuisionis, vt non remaneant aliquot scrupuli. quò factum esse suspicor, vt nemo illorum videatur ausus vllum illorum definire. Arbitror autem posse definiri iudicium ordinarium, esse iudicium, in quo proceditur mediante actione, vel accusatione vera. Dixi, Iudicium, pro genere, &, cum actione, ad comprehendenda iudicia ordinaria ciuilia. &, cum accusatione, ad comprehendenda ordinaria criminalia: actio enim & accusatio propriè sumptæ sic differunt iuxta glos. recep. in princ. Instit. de actio. & in rubr. ff. & C. de actio. iunct. rubr. ff. & C. de accusat. Dixi, vera: quia & infamia, vel aliquid ei ęquipollens, ob quæ inquiritur, quidam accusatores ficti sunt, vt post S. Tho. & alios infra nu. seq. traditur. Iudicium autem extraordinarium est, in quo sine actione, vel accusatione vera proceditur. Dixi, iudicium, pro genere, reliqua pro differentia, qua differt ab ordinario. Tum, quòd extraordinarium, illud esse dicitur, quod officio Iudicis expeditur, l. pecunię verbum. §. persecutionis. ff. de verb. sign. l. cum filius. ff. si cert. per. & in l. si cui legatum. in fin. princ. ff. de cond. & demonstr. in l. 1. §. si solent. ff. de exerc. Tum quia ex-
18 traordinarium dicitur illud, quod contra regulas iuris communis conceditur, l. in causæ. là 2. in princ. ff. de minor. Ex quibus definitionibus clarè infertur, iudicium inquisitionis esse simpliciter & absolutè extraordinarium, vt affirmauit Innoc. in d. cap. cum oporteat. pro quo facit etiam, quòd iudicium in tres partes principaliter diuiditur, vt not. Bart. in l. 2. ff. de furt. nam habet principium, medium, & finem, & in principio inquisitionis sine accusatione vera proceditur d. cap. qualiter. quod est contra corticem regulæ l. rescripto. §. si quis accusatorem. ff. de mune. & honor. In secunda parte, scilicet in medio, testes recipiuntur lite non contestata, cap. quoniam. §. sunt & alii. inf. vt lit. non contest. in vltima parte, scilicet in fine, non imponitur pœna determinata à Iure; sed condemnatio alteratur, & arbitrio Iudicis pœna imponitur, cap. inquisitionis. infra de accus. licèt possit dici secundum quid ordinarium, quatenus etsi non interueniat in eo accusator verus, interuenit tamen fictus, scilicet, infamia vel aliquid ei æquipollens, vt prædictum est, quale dicit esse Innoc. in d. cap. dilecto. de sent. excom.

Secundo infertur, iudicia super beneficiis, vsuris, matrimoniis, & decimis esse ordinaria; licèt in eis procedatur simpliciter, & de plano sine figura & strepitu iudicii. clem. 2. de iudic. & ita in multis contra ordinem causarum vel iudiciorum plenariorum, clem. sæpe. de verb. sign. quia in eis proceditur mediante actione vera nata ex aliquo iusto, vel colorato titulo, vel ex lege diuina, vel canonica.

Tertio, quòd iudicium per viam denunciationis, vel officii Iudicis sine actione vel accusatione contextum, est extraordinarium: quia proceditur sine actione, vel accusatione verá. Quarto, quòd statutum loquens

quens de iudicio ordinario, non habet locum in iudicio inquisitionis, & aliis præfatis, vt tenuit Pan. hic communiter recept.

Septimum principale, quòd iudicium secundò diuiditur in iudicium
19 spirituale, in quo tractatur de rebus spiritualibus, cap. exhibita. inf. eod. & in temporale, in quo tractatur de temporalibus, cap. venerabilis. inf. eod. an autem iudicium in quo tractatur de iure patronatus dicatur spirituale, an temporale, an mixtum, videtur pendere ab illa quęstione, An
20 ius patronatus sit spirituale, temporale, an mixtum? in qua post longam eandemque eruditam concertationem Doctorum præsertim Decii & Ripæ, tenui olim communem opinionem, videlicet, non esse spirituale, sed annexum spirituali.

Qua in re nunc addo primo; quòd ratio Decii, quæ olim firma visa fuit, nunc non videtur firma: ratio enim est illa, quòd nullũ annexum est idipsum quod id, cui annectitur; sicut nec simile est idem cum eo, cui assimilatur, iuxta l. quod Nerua. iunct. glos. ff. depos. & cap. capitulum Sanctæ Crucis. iunct. gloss. de rescript. & iuspatronatus est annexum spiritualibus, cap. quanto. inf. eod. & cap. de iure. inf. de
21 iur. patron. Ratio autem quare non est firma, est, quòd licèt nihil sit idipsum, quod est id cui simile est, in specie, siue in indiuiduo; potest tamen esse idem in genere: si quid enim est simile Ioanni, non est idem quod Ioannes in specie; potest tamen esse idem in genere: vt si quod est simile Ioanni, sit alius homo. Virtutes item infusæ similes sunt septem donis Spiritussancti, & ita non sunt eadem quæ illa in specie, & indiuiduo; sunt tamen eadem in genere: quia sunt spiritualia vt illa. Sic quamuis iuspatronatus sit simile & annexum rei spirituali, & non sit in specie & indiuiduo idem quod illa res spiritualis; potest tamẽ esse idem in genere scilicet spirituale.

22 Secundo addo, quòd magna incogitantia præfati Doctores, & ego disputauimus, An iuspatronatus sit spirituale nec ne? non præmissa & constituta prius definitione rei spiritualis, sicut & eadem incogitantia tractauimus omnes, An iudicium inquisitionis sit ordinariũ, vel extraordinarium, non præmissa & constituta prius definitione, vel quidita te iudicii ordinarii vel extraordinarii: quomodo enim quis probare potest aliquid esse, vel non esse tale, vel tale; nisi præsupposito quale sit illud: & an sit, an non sit homo, nisi præsupposito quid sit homo? & consequenter, an sit spirituale, nisi præsupposito quid sit spirituale?

23 Tertio, quòd ideò hoc videtur contigisse: quia, vt nup dixi in nostro Manual. Confess. latinitate donato cap. 23. nu 99. post Maiorem in 4. dist. 25. q. 1. col. 2. non est facile definire quid sit spirituale, cuius ratio, licèt eam ipse non reddat, potest esse; quòd cum spirituale, siue spiritale dicatur omne quod pertinet ad spiritum, spiritus autem propriè dicatur ha-
24 litus siue flatus, iuxta illud Iob. 17. *Spiritus meus attenuabitur*, & per

translationem, nunc anima, Ioan. 19. *Tradidit spiritum.* nunc ventum Actu. 1. *Tanquam aduenientis Spiritus vehementis.* nunc omne incorporeum, iuxta illud Ioan. 4. *Spiritus est Deus.* nunc omnis inuisibilis substantia, vt ait S. Thom. 1. par. q. 41. art. 3. ad 4. necesse est, vt spirituale quoque multipliciter dicatur.

25 Quarto, quòd in d. Manual. vbi supra ea de re in hæc verba scripsimus, *Omisso stilo, quo in vulgari hoc in loco vsi fuimus, sequuti Ioan. Andr. Panor. & communem in cap. consulere. de simon. adiunc. qua S. Thom. & communis ait in 4. dist. 25. Spirituale, vt huc pertinet, & communiter accipitur in iure Pontificio, definiri potest esse donum supernaturale à Deo datum ad animarum salutem, vel quid institutum supernaturaliter ad eam efficiendam, vel ab Ecclesia potestate supernaturali sibi data ad conficiendum illa vel annexa eis. Quæ definitio facile colligi potest ex cap. gratia. & cap. qui studet. 1. q. 1. & cap. quam pio 1. q. 2. & Duran. dist. 25. q. 1. & ex S. Thom. 2. 2. q. 100. art. 3. & 4. Dixi, donum Dei, pro genere: quia omne spirituale est donum Dei, non contra omne donum Dei est spirituale: nam omnia*
26 *bona temporalia sunt dona Dei, iuxta illud Apost. 1. ad Corint. 4. Quid habes quod non accepisti? & illud princ. Authen. quomodo opor. episc. Maxima dona Dei sunt à superna collata clementia, sacerdotium & Imperium. Dixi, supernaturale, ad includendum spiritualia per essentiam, & excludendum dona naturalia. Dixi, ad salutem animarum, ad excludendum insignia seu arma, dotes, & victorias Regibus & Principibus aliquot, vel aliis in alium finem, quàm salutem animarum supernaturaliter concessa. Dixi, vel aliquid institutum supernaturaliter ab eodem ad eam efficiendam, ad includendum spirituale per causam: qualia sunt sacramenta, quæ ipse solus instituit, & sola efficiunt instrumentaliter gratiam, vt dictum est cap. 22. num 1. & 2. Dixi,*
27 *vel ab Ecclesia potestate supernaturali sibi data, ad includenda spiritualia statuta, vt loquuntur Ioan. Andr. & Panor. in cap. consulere. de simon. siue facta & constituta ab Ecclesia: qualia sunt sacramentalia, & eis annexa ab eadem instituta, quibus sacramenta parantur, conficiuntur, & conseruãtur, consecratio & benedictio ecclesiæ, vel altaris, vasorum, ornamentorum, aqua baptismalis, vel benedictæ, exorcismus, catechismus, iuspatronatus, beneficia, collationes, præsentationes, renunciationes, & id genus alia.* hæc ibi.

28 Quinto addo ex hac definitione inferri primo, quòd aliqua spiritualia sint aliis spritualibus spiritualiora: illa enim quæ sunt per essentiam talia, vel à solo Deo immediatè creata, vel instituta, vt sunt gratia gratum faciens, septem dona Spiritussancti, & gratiæ, quas gratis datas appellant, & potestas Ecclesiastica supernaturaliter primùm à Christo data, vt diximus in cap. nouit. infra eod. notab. 3.

29 Secundo infertur, quòd non omne sacrum est spirituale, vt hic accipitur; bona enim mobilia & immobilia ecclesiastica, sunt sacra, iuxta S. Thom. recep. 2. 2. q. 99. art. 3. & probatur in cap. nulli. & cap. prædia.

12.q.2. quæ tamen non sunt spiritualia: quia definitio eis non conuenit: nam licèt dedicentur ad sustentationem spiritualium, vt ait S. Thom. vbi supra; non tamen per benedictionem sacri constitutiuam, quæ de sola potestate supernaturali, & spirituali fluere potest, vt nouè resoluimus in cap.non liceat.12.q.2.§.17.à num.7.quamuis dedicatio illa satis possit dici spiritualis.

Tertio infertur, quòd altiùs & rectiùs loquutus est Antonius, quàm Panor. & nos omnes posteri eius, qui eum sequuti sumus; nempè, quòd iuspatronatus est spirituale origine: quia per præfatam definitionẽ constat, quòd non humana & naturali, sed diuina & supernaturali potestate à Christo Petro, & Ecclesiæ tradita, vt in cap.nouit.notab.3.à nu.81. dicetur, inuentum & creatum est. Et hac ratione irrefragabili confirmatur, quod nec Panor.nec Aret.nec Felin.nec Decius, nec vlli alii catholici negare possumus, sacramentalia instituta ab Ecclesia, potestate illa diuinitus ei à Christo data, esse spiritualia: & nulla ratione alia sunt talia; quàm quia in salutem animarum sunt constituta ab Ecclesia potestate præfata supernaturali. Cum ergo negare non possimus beneficia ecclesiastica, & ius conferendi ista, & eligendi, ac præsentandi, esse ad illa inuenta & instituta ab Ecclesia, eadem potestate supernaturali, qua alia sacramentalia, consequens est nec posse nos inficiari esse spiritualia, sicut illa. Nec quicquam obstat, quòd hæc dicantur annexa spiritualibus antecedenter vel dependenter, vt dicit S. Thom. in d.art. 4. quia nil repu-
30 gnat, vt vnum & idem sit spirituale, & annexum alteri spirituali; sicut nec repugnat vnum & idem esse temporale, & annexum alteri temporali: multæ enim ecclesiæ spirituales sunt annexæ ecclesiis cathedralibus, & aliis collegiatis regularibus, & secularibus, cap. ex tirpandæ.§.qui verò. de præb.cap.super eo.eod.tit.lib.6.& beneficia ecclesiastica secundũ omnes sunt iura spiritualia, imo etiam præbenda, quæ saltem est Canonicatui annexa, per cap.dilecto. de præb. q in hoc reputat sing. Panor. ibid. & Feli.in cap. cum M.de constit.col.7. & alii alibi. At ipsemet S. Tho. recep.ab omnibus in d.art.4. dixit, beneficia ecclesiastica esse annexa spiritualibus dependenter, sicut iuspatronatus est annexum antecedenter. ergo nihil definit esse spirituale eo solo, quòd sit annexum spirituali, quod supra num.21. clariùs probauimus. Ratio autem quare beneficia Ecclesiastica, monachatus, religiones, & alia sacramentalia dicantur annexa spiritualibus, illa est, quòd sunt inuenta, & statuta ab Ecclesia ad paranda, conficienda, conseruanda, & exercenda alia illis spiritualiora; qualia quæ sint supra dictum est. Cum ergo per superiora constet iuspatronatus esse spirituale, licèt sit annexum aliis spiritualioribus; consequitur iudicium de illo habendum, vel habitum esse spirituale; quę est solutio quęstionis propositę.

31 Octauum principale, quòd iudicium tertiò diuiditur in criminale &

ciuile, quæ eruditè, & curiosè definit hic Ripa; discedens tamen multum à communi modo loquendi, à quo non discedendo videtur definiri posse, iudicium criminale esse iudicium, in quo agitur principaliter de crimine, & principaliter ad vtilitatem publicam. Quæ definitio satis colligitur ex glos. l. 3. ff. de sepul. viol. & Bart. Bald. & aliis in eam scribentibus, ex Panor. & omnibus aliis hic, & aliis locis citatis per Dec. & Ripam. Dixi, principaliter, ad excludenda iudicia, in quibus incidenter & obiter tantùm agitur de crimine; vt cum agitur de crimine via exceptionis, cap. super iis. de accusat. & cum fiscus petit aliqua bona sibi cōpetentia ratione alicuius criminis, non tamen agendo principaliter de illo puniendo, vt colligitur ex l. 1. ff. de iur. fisci. Per quas duas declarationes cessat necessitas recedendi à communi modo loquendi, vt Ripa recedit. Dixi etiam, principaliter ad vtilitatem publicam, ad excludenda iudicia, in quibus de crimine agitur quidem principaliter, sed ad vtilitatem priuatam, vt cum agitur ciuiliter de furto, ad duplum vel quadruplum parti applicandum. Iudicium autem ciuile est iudicium in quo non agitur de crimine saltem principaliter, vel saltem agitur principaliter ad vtilitatem priuatam.

Ex quibus infertur primo id, quòd Anton. à Butrio dixit hic, quòd finis iudicij criminalis est vtilitas publica; finis autem ciuilis vtilitas priuata.

Secundo, quòd glos. l. 3. ff. de sepul. viol. quatenus habet, quòd cum pœna etiam pecuniaria applicanda est fisco iudicium est criminale; cum verò parti, ciuile, est intelligenda de iudicio, in quo agitur principaliter de crimine: nam si ageretur ad pœnam ex contractu partium, vel alia de causa quàm criminis principaliter intenti applicandam fisco, vt frequēter accidit, non esset iudicium criminale: quia non agitur de crimine principaliter.

32 Tertio, quòd iudicium, in quo agitur ad remotionem ab officio publico est criminale: quia agitur de crimine principaliter, & principaliter ad vtilitatem publicam, & efficaciter probat l. 3. §. pœna. ff. de crim. stellion. Nec obstat cap. per tuas. de simon. quatenus videtur probare, quòd cum agitur ad remotionem Abbatis ab administratione, causa est ciuilis, non criminalis: quia verè id ibi non probatur: non enim habet simpliciter, ibi non fuisse actū criminaliter, sed cū adiectione, non fuisse actū criminaliter; ita vt deponeretur ab ordine; ꝙ ideò dr̄ ibi ciuiliter agi: quia non agebatur ad pœnam naturalem & summam, ad quam poterat agi, vt ibi dicit Panor. Ex qua tamen expositione non est inferendum, quòd iudicium definit esse criminale ex eo solo, quòd non agatur in eo ad pœnam naturalem, & maximam crimini de quo agitur debitam: iudicia enim in quibus proceditur per inquisitionem ad castigandā delicta criminalia sunt; in eis tamen regulariter non imponitur pœna

33 na maxima crimini debita, sed arbitraria, cap. inquisitionis. de accusat. sed solùm infertur, quòd aliquando dicitur ciuiliter agi, eo quòd non agatur ad maximam pœnam crimini debitam; licèt propriè criminaliter agatur; quem intellectum omnium, quos plurimos hic reddit Ripa, arbitror esse germanissimum. Nec obstat, quòd aliqui sentiant contrarium: & quòd Decius videtur variare in 1. & 2. lect. cap. quoniam magis causa disputandi, & ostentandi acumina ingeniorum, quàm solida definitione videntur id facere.

34 Quarto, quòd videtur posse dari iudicium mixtum, idest tale, quod sit criminale & ciuile simul; illud scilicet, in quo agitur de crimine principaliter tam ad priuatam, quàm publicam vtilitatem; exemplum est in l. lege Cornelia. §. fin. quam Decius in hoc citat, ff. ad Sillan. de iudicio, in quo quis agit populari actione aduersus eum, qui aperuisset testamentum occisi, antequam de familia quęstio haberetur, in quo dimidium pœnæ, quæ est 100. aureorum applicatur parti, & dimidium fisco: illi enim iudicio conuenit vtraque definitio; criminalis quidem: quia agitur de crimine principaliter, & principaliter ad publicam vtilitatem; ciuilis autem: quia licèt agatur principaliter de crimine; agitur tamen etiam principaliter ad vtilitatem priuatam, quod sufficit.

35 Quinto, quòd nil obstat præfatis l. Caius. ff. ad Sillan. quatenus vocat causam pecuniariam illam, in qua pœna applicatur fisco; quia aliud est dicere pecuniariam causam non extingui morte delinquentis, quod ibi probatur; & aliud dicere non esse criminalem: nam licèt regulariter crimina extinguantur morte quoad alias pœnas; quoad tamen pęnã bonorum, quæ ob illud ipso iure confiscantur, non extinguntur, l. ex iudiciorum. ff. de accusat. & glos. l. 1. C. ne ex delic. defunc. & ita ibi appellatur causa pecuniaria: quia ad pœnam pecuniariam agebatur: & quia illa erat applicita fisco, dicetur causa criminalis, & non ciuilis, per prædicta.

Sexto infertur verus intellectus cap. item cũ quis. infra de restit. spol. scilicet, quòd non significat criminaliter agi, eo quòd de crimine excipiatur; sed quòd per exceptionem criminis non repellitur agens de spolio.

36 Septimo infertur intellectus verus authen. sed hodie. C. de episc. & cler. scilicet, quòd per illa verba, *In causa criminali uel pecuniaria.* non significatur causam, in qua pecunia applicatur fisco, esse ciuilem; sed potius quòd est duplex causa criminalis; altera in qua imponitur sola pœna pecuniaria; altera, in qua etiam pœna corporalis.

37 Octauo infertur id quod pulchrè de more Decius ait Salic. dicere in l. 1. C. de sepul. viol. vers. ex ista glos. quòd glos. & iura abutuntur his vocabulis, secundum diuersam considerationem: nam pœna pecuniaria; quæ fisco applicatur potest dici ciuilis habito respectu ad pœnam cor-

corporalem, & remotio ab administratione, respectu depositionis ab ordine, vt in d.cap.per tuas.

38 Nonum principale, quòd illa conclusio, quam post Panor. & alios latè declarat Decius in 2. lect. scilicet, quòd pœna legalis est applicanda fisco, intelligēda est in dubio; quia si lex aliud exprimat, illud est seruandum: quia in certis non est locus coniecturæ, l. continuus. §. cum ita. ff. de verb. oblig. exprimere autem potest lex dupliciter, scilicet, expressè, vel tacitè. Expressè quidem, cum habet, cui, quomodo, & quota pars, an tota sit applicanda. Tacitè verò, si lex inducit accusationem videtur in dubio pœnam applicare fisco: & si inducit actionem, vel dicat, iudicium dabo, videtur applicare parti: quia cum accusatio tendat ad vtilitatem publicam, & actio ad priuatam, iuxta glos. recept. in princ. Instit. de actio. inducendo accusationem, videtur tacitè pœnam applicare fisco, & inducendo actionem, parti: cum item pœna apponitur ad resartiendum interesse, vel damnum partis; vel per verba multiplicatiua, quæ respiciunt acceptum vel damnum datum, puta, vt soluat duplum, triplum, quadruplum, &c. videtur velle applicare parti damnum passæ: quia ex fine prætenso conijcitur mens prætendentis, l. fin. ff. de hæred. Instit. & cap. constat. cum glos. 1. q. 1. Dixi, de pœna legali: quia pœna conuentionalis in dubio applicanda est parti, secundum Bald. in l. si quis maior. 17. not. C. de transact. & meritò: quia contractus principaliter respiciunt contrahentes, cap. contractus. de reg. iur. lib. 6. l. 1. §. si conuenerit. ff. depos. vnde stilus habet, applicare aliquam partem pœnæ fisco, vt contractus firmitati consulatur, quo casu pars illa fisco debetur; quamuis iudicium, in quo illam petierit, non erit criminale, per dicta supra num. 31.

SVMMARIVM.

39 *Iudicium originaliter significat actum, quo Iudex ius dicit, & alia figuratè.*
40 *Iudicium plus pertinet ad virtutem iustitię, quàm prudentię.*
40 *Iustitia est virtus, & habitus ex actibus ius reddendi, vel reddere volendi frequentatis ingenitus.*
40 *Confessarij quid Iudices, & eos constituentes monere debeant.*
41 *Iudices qui dant vel confirmant, quas in eis virtutes requirant.*
42 *Iudicare non licere hæresis est Valdensium.*
42 *Iudicare nolitè vt intelligatur.*
43 *Iudex iudicans in mortali, qui mortaliter peccat, & qui venialiter.*
43 *Iudicium pro actu iudicantis quintuplex scientia, &c. prima quatuor incompatibilia. quintum alijs compatibile.*

ACTENVS de primo, scilicet epilogo eorum, quæ olim de iudicio sumpto pro processu iudiciali scripseramus. Nunc verò facturus secundum, auctarium scilicet promissum de iudicio sumpto pro actu Iudicantis, dico primùm, quòd nescio quare nulli tot in hanc rubricam scribentium venit in mentem; quòd verbum, iudicium, non significat ita propriè, & originaliter discussionem vel processum iudicialem, pro quo
39 hic, vt supra dixi, sumitur, neque aliquid aliud ex quindecim quæ supra num. 14. diximus significare; sed figuratè per translationẽ, synedochen, metono-

metonomiam, & alias figuras: nam iudicium deducitur à iudico, id est, ius dico, exerceo, vel decerno: & ita propriè & originaliter significat dictionem iuris, id est, actum Iudicis, quatenus est Iudex, & dicit siue decernit ius inter litigantes, vt colligitur ex cap. forus. de verb. sign. & ex S. Thom. communiter recep. 2. 2. q. 60. art. 1. & ex aliis latinè præcellenter callentibus. hinc est, quòd minùs impropriè, quàm quindecim prædicta, videtur significare omnem existimationem & opinionem, siue actum, quo quicquam, etiam ab alio quàm à Iudice definitur, vel determinatur; vt in illo Aeneid. 1. *Iudicium Paridis manet alta mente repostum.* & in illo Cicero. pro Claro orat. *Gloriam quam nemo iudicio meo est consecutus.*

40 Secundum, quòd iudicium, prout est actus Iudicis, potiùs procedit à virtute iustitiæ, quàm à virtute prudentiæ. Nec obstat, quòd secundum Philosophum in 1. Ethicor. vnusquisque bene iudicat, quæ cognoscit: & quòd sic iudicium ad vim cognoscitiuam pertinere videatur; vis autē cognoscitiua per prudentiam perficitur: quia respondet S. Thom. vbi supra in hæc verba. *In omnibus ad rectum iuditium duo requiruntur, quorum vnum est ipsa virtus proferens iudicium; & sic iudicium est actus rationis: dicere enim, vel definire aliquid, rationis est: aliud autem est dispositio iudicantis, ex qua habet idoneitatem ad rectè iudicandum; & sic in iis quę pertinent ad iustitiam, iudicium procedit ex iustitia: sicut & in iis, quę ad fortitudinem pertinent, ex fortitudine. Sic ergo iudicium est quidam actus iustitiæ, sicut inclinantis ad rectè iudicandum; prudentię autem sicut iudiciū proferentis, vnde & synesis ad prudentiam pertinens, dicitur benè iudicatiua, vt supra habitum est.* hæc ille. per (supra) intelligit q. 51. art. 5. Quo fit primo, vt Confessarii vehementer debeant exhortari Monarchas & iura Monarcharum habentes, (qui sunt primi Iudices) & alios inferiores etiam pedaneos, tam ecclesiasticos, quàm seculares, vt assuescant vnicuique suum ius seruare, & reddere, aut velle reddere cùm casus occurrerit, cùm S. Thom. à nemine in hoc repręhensus affirmet iudicium rectum magis inniti virtuti iustitiæ, quàm virtuti prudentiæ: cumque constet, quòd iustitia: quia est habitus & veluti consuetudo quędam per frequentiam reddendi, & volendi reddere cuique suum ius, quærantur, vt colligitur ex S. Thom. 1. 2. q. 51. art. 2. adiunct. q. 55. art. 1.

41 Fitque secundo, quòd illi qui nomināt, deligunt, confirmant, vel constituunt Iudices, & magistratus, duas virtutes inprimis desiderare debent in illis, nempè, prudentiam, & iustitiam, & magis hanc, quàm illam, iuxta illud consilium Iethro datum Moysi Exod. 18. per illa verba, *Prouide viros sapientes & timentes Deum, in quibus sit veritas, & qui oderint auaritiam.* in quibus, verbū, sapientes, ad prudentiam, & cætera ad iustitiam, & alias virtutes ei contributas, religionem & liberalitatem referuntur vt latius hoc probat Authen. vt iud. sine quoq; suffr. §. 1.

Fitque

Fitq; tertio non abs re difficile fuisse mihi aliquando respondere viro pio interroganti me, An posset absoluere quendam dominum, qui constitnerat Iudices viros, quos nouerat auaros, iniquos, & concutere consuetos, antequam firmo proponeret cum primùm posset, reuocare illos? An item posset absoluere tales magistratus sine proposito sua munera relinquendi?.

42 Tertium, quòd hæresis Valdensiũ est, vt latiùs refert Castr. in lib. cõtra omnes hæreses. verbo, Iudex. dicere, non esse licitum aliquem iudicare condemnando saltem ad pœnam, fundantes eam in illo Matt. 7. *Nolite iudicare.* & in illo Pauli ad Ro. 14. *Tu quis es, qui iudicas seruum alienum?* quibus videntur etiam consentire Lutherani, dicentes non esse puniendos hæreticos, & vnumquemque suæ conscientiæ libertati relinquendum. Quòd autem hoc sit hæresis ex eo patet, quòd est contra illam sacram scripturam Deuter. 16. *Iudices & magistratus constitues*, &c. Et quòd Act. 5. Ananiam & Saphiram Petrus morte damnauit. & quòd Paulus ad Rom. 13. de potestate sublimiori ait, *Dei minister est vindex in iram ei, qui male agit.* Nec quidquam obstant eorum fundamenta: illa enim intelliguntur de eo, qui iudicat sine potestate, vel sine iusta probatione, vel sine iusta lege & ratione; non autem de eo, qui iudicat his tribus interuenientibus, vt colligitur ex S. Thom. in d. q. 60. art. 2. & ex l. illicitas. §. veritas. ff. de offic. Præsid. quatenus habet, secundum probata esse iudicandum. An autem omnis, qui mortali peccato infectus iudicat, vel condemnat alium, peccet, & an mortaliter quæstionis quotidianæ est, & quidem S. Thom. in 4. dist. 19. q. 2. art. 2. tenet partem affirmatiuam; scilicet, quòd peccat etiam mortaliter, sed in 2. 2. q. 60. art. 2. ad 3. tenet contrarium. eo quòd, vt Caiet. ibi ait, pleniùs ibi deliberauit, & resoluendum est quòd iudex etiam ecclesiasticus non peccat saltem mortaliter eo solo, quòd infectus mortali iudicat, vel gubernat ea, quæ sunt iurisdictionis: peccat autem ministrando ea, quæ sunt ordinis, & sacramentalis actionis, per rationes allatas à Caiet. in d. art. 2. & in 3. par. q. 64. art. 6. Vterque tamen Thomas innuit peccare saltem venialiter infectum mortali; nisi humiliter id secundum inclinationem virtutis iustitię faciat. quæ sunt valde notanda contra eos, qui mortali culpa infecti superbè, iracundè, & quasi vindicantes, & dominantes potiùs quàm iura dicentes iudicant.

Quartum, quòd iudicium qua parte significat generaliter omnem existimationem & determinationem, diuiditur primo in iudiciũ scientiæ siue euidentiæ, fidei siue credulitatis, opinionis, & dubitationis, imo & secundum aliquos, in scrupulosum, vt colligitur ex ijs, quę definiuimus in cap. si quis autem. 2. de pęnit. dist. 7. à num. 9. & in nostro Manuali Confess. cap. 27. num. 279. sic. Scire est veritatem visu perceptam in mente retinere, glos. mihi sing. in l. 2. §. antepen. ff. de aqua plu. arcē.

Per visum autem in hoc proposito intelligendus est omnis sensus, quod sentit Bart. allegando illam glos. in l. 1. col. 2. ff. de interrog. action. ab omnibus receptus. Ego autem intelligo etiam visum interiorem animę, siue ille fiat per argumentationem scientificam, & demonstratiuã, quæ scire facit, l. scire. ff. de legi. vt docet Arist. recep. in libris Posteriorum; siue id fiat per notitiam intuitiuam mente sola sine sensu perceptam; qualem beati de Deo suo habent, qualem damnati de sua pœna; qualem & anima carcere hoc inclusa de se, suisque multis actis, secundum ea quę omnes tradunt in prologo sententiarum. Credere autem est firmiter adhęrere alicui iudicio, non eo quòd vidit, sed ob aliorum relationem, secundum Bart. ibidem ab omnibus recept. quod etiam satis sentit glos. in d. §. antepen. cui tamen definitioni addendum est propter proximè dicta. Neque ideo adhęret, quòd argumentatione demonstratiua, vel mentis intuitu à visu corporeo, & aliis sensibus semotis percepit. Opinari verò est adhærere vni parti contradictionis, non tamen firmiter, sed cum formidine, ne pars altera sit vera, facit glos. prædicta & glos. in l. si duo. §. penult. ff. vti possid. tradit. Bart. in l. admonendi. ff. de iureiur. num. 21 Dubitare verò, est animum applicare ad plura, & nihil inde eligere. glos. recep. in l. de statu. ff. de testam. & in rubric. ff. de iuris & facti ign. quæ dubitationem appellauit titubationem. Adde, quòd aliud est scrupulus: est enim habere argumentum vel apparentiam aliquã contra id, quod vel scit, vel credit, opinatur, vel dubitat, secundum mentem Cancellarii Parisiensis in tit. de regul. moral. qui est primus secundæ partis operum eius col 2. & tradit Adrian. quolibeto 2. fol. 28. pag. 2.

Ex quibus infertur primò scientiam, & fidem, siue credulitatem conuenire in eo, quòd vtraque est certa & firma, sine vlla vacillatione, cap. firmiter. de sum. Trinit. Differunt tñ, ꝙ scientia est clara, quippè quę ex visu, vel alio sensu, vel alio mentis intuitu manat, & ita est clara; fides autem obscura, quippè quæ ex auditu est. quod eleganter explicat S. Paulus 1. ad Corint. 13. cùm ait, *Videmus nunc per speculum, & in ænigmate; tunc autem facie ad faciem.* quasi diceret vir Spiritu Dei plenus in hoc seculo fidem siue credulitatem habemus, certam quidem notitiam, sed obscuram; tunc autem in alio seculo scientiam habebimus eorum, quæ nunc credimus: quia tunc videbimus, quæ nunc audimus. facit cap. in domo. de pęnit. dist. 4. iunct. glos. 7. quę citat illud Greg. *Fides non habet meritum, vbi humana ratio prębet experimentum.*

Secundo infertur quòd credulitas & opinio conueniunt in eo, quòd vtraque obscura est; at differunt: quia fides, siue credulitas certitudinem habet firmitatem; opinio verò incertitudinem & infirmitatem. quod docet Bart. in illo nu. 21. & probare videtur textus in l. 3. §. eiusdem. ff. de testib. in illis verbis, *Quid cui credas, aut parum probatum opineris.* &

noster

noster Pater August. in lib. de mendacio col. 1. docet. Opinio verò & dubitatio conueniunt quidem in vacillatione & infirmitate: differunt autem, quòd opinio magis adhæret vni parti, quàm alteri, dubitatio verò minimè.

Tertio infertur hæc quatuor sibi mutuò esse contraria, neque in eodem posse considere subiecto. Scrupulum autem, quia non est iudicium, sed potius apparentia, & argumentum, contra iudicium, vel pro iudicio concurrere posse cum quolibet eorum quatuor, quod magis apparebit ex his, quæ in septimo dicto infra ponentur.

Quarto infertur, quod scitur, vel creditur certum esse, quoad scientem vel credentem; quod verò in opinione sola est, vel dubitatione, incertum: scrupulum autem neque tollere, neque addere certitudinem, vel incertitudinem, sed solùm solicitare mentem, quo vel iudicium cōceptum exuat, vel nouum induat.

44 Quintū principale, quòd circa omne præfatum genus iudicij, siue scientiæ, siue fidei, siue credulitatis, siue suspicionis, siue opinionis, siue dubitationis, siue scrupulositatis, potest inueniri culpa, & meritum: circa omnem enim tale deliberatè conceptum potest inueniri ordinatio integra, & aliqua inordinatio finis, modi, vel alius circunstantiæ in concipiendo, vel non concipiendo illud, & omnis actus deliberatus in specie, & indiuiduo est bonus aut malus, iuxta sententiam S. Thom. 1. 2. q. 18. art. 8. & 9. quem sequimur, & defendimus in nostro Manual. Confess. prælud. 7. num. 25. Et consequenter, quicunque aliqua lege iusta tenetur aliquod horum quinque aliquo modo cōcipere de bono, vel malo, & non concipit eo modo, peccat; & contra, quicunque tenetur ad nō concipiendum saltem aliquo modo aliquod eorum, & concipit eo modo, peccat. Dixi circa omne iudicium inueniri posse peccatum & meritum, & non omne iudicium esse tale: quia cum peccatum ad voluntatem referatur, & iudicium ad intellectum & rationem, nullum iudicium propriè est peccatum, saltem elicitum; sed tantum imperatum certo modo, quē subtiliter declarat S. Tho. 1. 2. q. 17. p̄sertim ar. 1. & 6.

Notandum autem, quòd aliud est iudicium de re vel actu per se consideratis, aliud de persona, prout est author eius, secundum vtrumque Thom. 2. 2. q. 60. art. 4. ad 2. nam aliud est credere aliquid esse malum, aliud credere esse malum eum, qui facit illud; hoc enim dicitur iudiciū de persona, illud verò iudicium de re, vel actu, à persona facto, vt vterque Thom. vbi supra distinguit. & quòd nullum horum quinque conceptum de solo actu ipso, est peccatum saltem mortiferum, nisi cùm est de rebus fidei, vel morum necessariò credendorum & asserendorum: quia tunc potest esse heresis, vel infidelitas, quę sunt cum primis magna peccata, secundum S. Thom. 2. 2. q. 10. art. 3. & q. 11. art. 1. quia eiusmodi iudicium saltem per se non est contra charitatem Dei, neque proximi,

 vt si-

vt significauit S.Thom.in d.q.60.art.4. & exemplificauit Caiet. ibid. in eo,qui videt agentem equum,& horam malam illi imprecantem;licèt falsè credat illam imprecationem esse mortalem ; non tamen ob id peccabit mortaliter;nisi credat imprecantem peccare mortaliter : quia iudicando tantùm de re nemini nocet,iudicando tamen de persona sic. Iudicium item scientię communiter non est peccatum: quia sufficientẽ causam habet sic iudicãdi. Vnde qui vidit aliquem authoritate propria occidentem,furantem,vel adulterantem iustè iudicat eum malè facere: quia videt eum facere illa,quæ sunt mala ; & licèt nesciat animũ malũ: tñ iustè potest pręsumere illum in dubio in delictis,cap.1.de pręsumpt.

45 Sextum principale,quòd iudicium suspicionis, vt frequentiùs accipitur de mala,est species opinionis, & potest definiri esse opinio , qua quis opinatur aliquid mali citra certitudinẽ,l.absentem. ff.de pæn. ibi, *Nemo debet suspicionibus damnari*.& l.fin.ff.de quæst.ibi, *Nisi aliquibus suspicionibus vrgeantur*. vt dicit Tullius relat.à S. Thom. in d.q.60.art. 3. Dixi ,*vt frequentius accipitur*, quia secundum propriam significationem includit etiam suspicionem de bono. Tum quia etiam datur suspicio boni,vel de bono,vt in illo Cęsaris lib.8.belli Gallici,*Cum consilium hostium fuga causa initũ suspicaretur*.& Cice.ad Attic. lib.7. pro opinione tam boni quam mali videtur accepisse in illis verbis, *Scribe non modò si quid scieris aut audieris,sed etiam si quid suspicabere*. Tum quòd suspicio boni,& de bono potest esse peccatum ; sicut suspicio mali & de malo : peccaret enim qui Iudex,collator, præsentator, vel institutor beneficij iudicaret aliquem dignũ beneficio propter suspicionẽm leuem bonitatis eius ad effectũ illud ei adiudicãdi: sicut & qui iudicaret aliquẽ indignũ eo pp leuẽ malitiæ suspicionẽ,ad effectũ illo eum priuandi,arg. cap.2.de reg.iur.& l.merito.ff.pro socio.& cap.quiescamus.42.dist. & toto tit.de cler.pereg.quãuis fatear frequẽtius suspicionẽ mali esse malã, quàm suspicionẽ boni: quia regulariter quis debet p̃sumi bonus,d.cap. 2.de reg.iur.& d.l.meritò. Sed quia nõ debet quis p̃sumi regulariter ad munera subeunda idoneus,frequenter etiam suspicio bona de habilitate alicuius ad illa,potest esse mala.Non dixi tñ,leuis opinio,vt dixerunt Cicero,& S.Tho.sed simpliciter opinio:quia nõ solùm est peccatum,vt mox dicetur,iudicare ob opinionẽ leuẽ,sed etiam ob opinionem grauẽ, & vehemẽtẽ,d.l.absentẽ.ff.de pænis.& d.l.fi.ff.de quæst.& cap.literas. de præsumpt.quæ tamen non pertingit ad iustam certitudinis siue credulitatis metam:varij enim gradus sunt suspicionis, vt mox dicam , & quotidianam Inquisitorum fidei praxis nõ iudicat hæreticos suspectos leuiter de hęresi,neque suspectos vehementer,cap. literas.de præsump. sed cogit illos ad abiurandũ de leui;hos aũt ad abiurandũ de vehementi,cum tam impari exitu,quod suspectus leuiter de hæresi,& abiurãs eã, si recidat nõ habetur pro relapso,licèt aliquanto grauiùs puniri debeat: abiu-

abiurans autem ob vehementē ſic,cap.accuſatus.in prin.de hęret.lib.6.

46 Septimum principale,quòd non ſolùm eſt peccatum credere quemquam eſſe malum abſque ſufficienti in id probatione, ſed etiam ſuſpicari ſiue opinari quem eſſe malum grauiùs, vel vehementiùs quàm argumenta in id habita exigunt: quia quæ ratio eſt de toto ad totum, eadem eſt de parte ad partem.l.quæ de tota.ff.de rei vend.cap.paſtoralis. §.item cum totum.de offic.deleg. Qua ergo ratione peccat qui credit, & damnat ob cauſam ad ſolùm ſuſpicandum ſufficientem, etiam peccabit,qui grauiùs vel vehementiùs ſuſpicatur,ſiue opinatur ob cauſam, quæ ad ſolùm ſuſpicandum leuiter ſufficit: & eadem ratione,qui ſuſpicatur etiam leuiter ſine vlla cauſa iuſta ſuſpicandi. Quo fit vt rectè de more,dictum ſit à S.Thom. vbi ſup.art. 3. tria genera hominum ſuſpicantium peccare. Primum quidem eorum, qui ſuſpicantur de quoquam malum,eo ſolo,quòd ipſi mali ſunt,iuxta illud Eccleſ. 10. *In via ſtultus ambulans,cum ipſe ſit inſipiens,omnes ſtultos æſtimat.* Ij enim ſine vlla iuſta cauſa ſuſpicandi malè ſuſpicantur. Secundum eſt eorum,qui ſuſpicantur malum ex hoc,quòd aliquis malè afficitur ad alterum: cum enim aliquis contemnit,vel odit aliquem, aut iraſcitur, vel inuidet ei, ex leuibus ſignis opinatur mala de ipſo: quia vnuſquiſque faciliter credit,quod appetit:quoniam etiam iſti ſine iuſta cauſa ſuſpicantur malū. Tertium autem eſt eorum, qui ob magnam,quam habent, de aliorum defectibus experientiam,faciliùs quàm par ſit ſuſpicantur malum;quales ſunt ſenes,quos Philoſophus dicit in 2.Rhet.quòd ſunt maximè ſuſpicioſi:quia multotiens experti ſunt aliorum defectus: non enim eſt iuſta cauſa ſuſpicandi de aliquo malum, eo quòd aliquos eiuſdem conditionis experti fuerimus malos,cùm lege naturali, diuina, & humana teneamur credere eſſe bonum illum, ad quem iudicandum eſſe malū, vel habendum de malo ſuſpectum, iuſta probatione caremus, iuxta illud Euang. Luc. 6. *Eſtote miſericordes*. expoſitum in hunc ſenſum à Beda in reg. 2. de reg. iuris. Quamquam grauiùs peccant priora duo genera hominum, quàm hoc tertium; quia hoc eo ſolo peccat, quòd non ducitur iuſta probatione, illa verò quia non ſolùm deſtituuntur iuſta probatione: ſed etiam quia peruerſo affectu in id adiguntur. Ratio autem germana, quare peccatum eſt eiuſmodi ſuſpiciones ſine cauſa in id ſufficiente concipere,tangitur à S. Thom. in d.art. 3 per illa verba: *Ex hoc ipſo quòd aliquis malā opinionem habet de alio ſine cauſa ſufficienti;indebitè contemnit ipſum, & ideò iniuriatur ei.*

Octauum, quòd non omnis ſuſpicio eſt peccatum, nec omnis quæ

47 eſt peccatum, eſt mortifera;ſuſpicio enim de bonitate alicuius vt plurimum non eſt peccatum eo ſolo, quòd ſine iuſta ratione concipiatur: quia per eam non fit iniuria ei,de quo illa concipitur,ob quam ſuſpicio de malitia eſt peccatum. Dixi,vt plurimum: quia peccatum eſt,aut certè

cauſa

causa peccati, quoties est causa committendi aliquod munus indigno, eo quòd de eius bonitate, & habilitate melior (quàm par sit) opinio habeatur: suspicio item de malitia non est peccatum, quando ob indicia in id sufficientia concipitur: vnde iustè & sanctè in plurimis causis recusantur nunc Iudices, nunc testes, nunc Notarij & alii similes, cap. quòd suspecti. 3. q. 5. cap. ad hæc. de rescrip. cap. insinuâte. & cap. suspicionis. de offic. deleg. & mille aliis, vt latè post Specul. tit. de recusat. tradunt recentiores, & in iis Francus in cap. postremo. de appel. & Aufrerius in lib. de recusat. testium. & alij alibi. Dixi, in id sufficientia: quia qui concipit maiorẽ, quàm indicia exigũt peccat; non quidẽ, quia suspicat; sed quia plus quã causa suspicãdi exigit suspicatur. Dixi etiã q̃ nõ oĩs suspicio etiã mala est mortiferè mala; iuxta S. Tho. qui vbi supra sic ait. *Est aũt triplex gradus suspicionis. Primus quidẽ gradus est, vt homo ex leuibus indicijs de bonitate alicuius dubitare incipiat; & hoc est veniale & leue peccatum: pertinet enim ad tentationem humanam, sine qua vita ista non ducitur, vt habetur in glos. super illud 1. Corinth. 4. Nolite ante tempus iudicare. Secundus gradus est, cum aliquis pro certo malitiam alterius æstimat ex leuibus indicijs: & hoc si sit de aliquo graui, est peccatum mortale, in quantum non est sine contemptu proximi; vnde glos. ibid. subdit. Si ergo suspiciones vitare non possumus: quia homines sumus, iudicia, id est definitiuas, firmasque sententias continere debemus. Tertius gradus est; cùm aliquis Iudex ex suspicione procedit ad aliquem condemnandum; & hoc directè ad iniustitiam pertinet; vnde est peccatum mortale.* hæc ibi.

Nonum principale, quòd præfatis verbis S. Tho. adiicit ibidem Ca-
48 iet. tres declarationes: quarum prima est, quòd sub primo gradu suspicionis, quæ solùm est uenialis, non solùm debent locari suspiciones, per quas dubitare incipit quis de bonitate proximi, vt exprimit S. Thom. sed etiam illæ, per quas incipit malè opinari de illo, & etiam illæ, per quas sic opinatur, & perseuerat in opinando; citra tamen iudicium, siue definitionem, qua pro certa eius habet malitiam.

Secundo, addit aliquid maximi momenti, & satis implicitum; videlicet, quòd qui crederet aliquod graue malum de proximo, ita quòd si interrogaret semetipsum, an videretur illud sibi verum, responderet affirmatiuè, & si interrogaretur, an ita certum sibi videretur: quia etiam posset esse falsum? responderet, quòd fortè falsum est, non peccaret mortiferè; esto id ita sibi videretur.

Tertio, quòd in tertio gradu debent locari solæ suspitiones, per quas Iudices fori externi iudicant aliquid pro malo, quos certum est mortaliter peccare. Harum trium declarationum prima est firma & vtilis: firma quidem: quia nisi per illa verba S. Thomæ, quæ dicit de primo gradu suspitionis, scilicet, incipit dubitare, includatur etiam & suspicans, & opinans, tacuisse videretur omnem suspicionem, cùm dubitatio propriè

priè accepta differat ab opinione, quæ est genus ad illam, per definitionem prædictam, cum tamen certum sit S. Tho. principaliùs de suspicione, quàm de dubitatione propriè dicta agere, vt patet per glos. quam citat, Vtilis autem est, quòd ex ea colligitur, neminem peccare mortaliter ex eo, quòd citra fidem, siue credulitatem opinetur malum de proximo, sine sufficienti probatione, quæ est quotidianissima conclusio, limitanda tamen, ne procedat, quando is, qui malè suspicatur vel opinatur, per eam mouetur ad volendū, vel faciendum aliqua iniusta notabilia, vt cum Iudex per suspicionem, siue opinionem sine sufficientibus indiciis conceptam, facit reum torqueri, vel interrogari super crimine, vel ad respondendum iuramento præstito adigit: vel alius, qui non est Iudex, ob talem suspitionem malè de proximo conceptam abiicit, vel impedit eum ab officio, vel beneficio, vel aliqua alia vtili conditione, vel etiam abiicit à domo sua dehonestatum, huiusmodi enim siue Iudices, siue priuati peccarent mortaliter sic suspicando, vel saltem volendo agere, vel agendo illa mala: quia volunt facere, vel faciunt contra 5. pręceptum Decalogi Exod. 20. per quod omnis iniuria personalis prohibetur, 23. q. 1. & ead. cau. q. 5. in princ. iuxta declarationem eius in nostro Manual. Confess. in princ. c. 15. vel contra præceptum 7. eiusdem Decalogi, per quod omnis illicita dānificatio prohibetur, cap. pœnale. 14. q. 5. & latius in præfato Manual. in prin. cap. 17.

Decimum, quòd secunda declaratio Caiet. est magni momenti, sed dubia. Primo quidem; quia videtur implicare contradictionem, quatenus præsupponit, posse quem credere aliquid, & simul habere hæsitationem, & formidinem de contrario: nam qui credit aliquid, pro certo habet illud; & si quam hæsitationem habet, id non credit, sed solùm opinatur, vt palam est per definitiones credendi & opinandi supra nu. 43. positas.

Deinde, quòd ex illa sequeretur, quòd non peccaret mortiferè, qui certò aliquod peccatum graue alterius crederet absq; sufficienti probatione; nisi adeò firmiter crederet, ut condemnaret eum, si causę illius Iudex esset absque vlteriori probatione: requirit enim, quòd ita credat, vt nullus vlli dubitationi sit locus: & quòd quoad ipsum sit quędam definitio, & sententia definitiua extra tribunal lata, quod videtur falsum, eo quòd ex eo inferretur, quòd vix vllus vnquā mortiferè peccaret credendo crimina proximorum sine probatione legitima; quia rarò vllus reperitur, qui tam firma fide alquod graue crimen credit, vt si interrogaretur, an iuberet occidere, vel deponere, vel alia tam grandi pœna plectere illum absque maiore audientia, quanta esset plectēdus, si per processum ritè factum inueniretur id fecisse? responderet affirmatiuè.

Tertio, quòd S. Thomas non videtur requirere tantum certitudinis gradum, ad peccandum mortaliter, quantum requirere videtur Caiet.

Verba enim eius sunt. *Qui ex leuibus indicijs malitiam alterius pro certo æstimat in re graui, peccat mortaliter*. At non solùm dicitur quis certò æstimare aliquid esse verum, qui adeò certò credit, quòd sine vlteriori inquisitione condemnaret illum, si esset Iudex; sed etiam qui credit illud absq; formidine alterius partis, per supra dictam definitionẽ fidei, siue credulitatis, & differentiam inter eam, & opinionem

Quarto, quòd S. Anton. (quem Angel. & Silu. in suis locis sequuntur) ait in 2. par. tit. 3. cap. 8. §. 1. declarando præfatum secundum gradum S. Tho. quòd qui videt hominem bonæ famę, vel quem ignorat cuius conditionis sit, loquentem cum muliere, quam nõ cognoscit, in loco honesto, & modo modesto, & firmiter in mente ęstimat eos loqui de turpibus, vel intentione praua, vt inducat ad malum, cùm hoc agere sit mortale, tale iudicium erit illi peccatum mortale. Similiter si quis videns hominem comedẽtem pluries, vel hora prima in die, quo est ieiunium Ecclesię, vt in Quadragesima; & cùm non cognoscat eum, nec sciat motiuum eius ad comedẽdum, firmiter in animo credit, quòd peccet mortaliter, & quòd transgrediatur pręceptum Ecclesię, peccaret ipse iudicans mortaliter: quia potest habere legitimam causam non ieiunandi. Similiter, cùm quis ex eo quòd aliquis non conuersatur domesticè cum aliquo, vt priùs, vel ostendit aliquam iram ad eum, pro certo credat, quòd habeat odium mortale ad illum, mortaliter peccat: in quibus exemplis, & alijs, quæ postea subijcit, non requirit aliud, quàm firmam credulitatem. At talis est quęcunq; fides siue credulitas concepta sine formidine partis contrarię. Ergo &c.

Quinto, quòd (vt per pręfata patet) aliud est scire, aliud credere, aliud opinari, siue suspicari, aliud dubitare, aliud scrupulum habere; & si dixerimus secundum gradum S. Thomę restringi ad fidem & credulitatem tantę certitudinis, quantam requirere videtur Caiet. consequeretur circumspectissimum virum nihil docuisse de iudicio fidei & credulitatis firmę generaliter, sed solùm de illo, quod est tantę certitudinis quòd habens illud, si esset Iudex sine vlteriori inquisitione damnaret illum: & ita per eius doctrinam non posset responderi ad quęstionem illam frequentissimam, an qui ob leuia indicia firmiter credit suum proximum adulteratum, vel furatum esse, vel occidisse, peccet mortaliter? Cuius tamen decisio videtur omnium aliarum in hac materia maximè necessaria. Ad quam secundum Caiet. videretur esse respondendum negatiuè; nisi tanta firmitate crederet, quòd si esset Iudex, absq; inquisitione vlteriori eum damnaret: secundum autẽ illum qui diceret secundum
49 verba S. Thomę sufficere, quòd certò credat, contrarium dicendum esset. Pro declaratione tamen Caiet. facit, quòd nisi illa esset vera, sequeretur peccare mortaliter omnes, qui credunt esse vera noua quæ de peccatis mortiferis Regum, Principum, & aliorum summatum &

infi-

& infimatum referuntur per Nouellarios, quos menantes vocant, & per alios, qui scribunt epistolas, vel aliàs per se, vel per nuncios referunt tanquam certa audientibus & legentibus. quod etiam consequeretur quamplurimos etiam eruditos, pios, & religiosos, & frequenter confitentes habere multa millia peccatorum mortalium nondum confessa: quotus enim quisque in Vrbe degens est, qui sic non credat multa malefacta vel maledicta plurimorum, quæ in dies, hebdomadas, & menses scribuntur ad eam, vel referuntur in ea ex tota Italia, Hispania, Gallia, Germania, & Turcis, imò & qui non referat ea frequentissimè, tanquã certa sociis, familiaribus, & amicis, & aliis? quotus item est qui degens extra Vrbem nõ credit, uel pro certis non habet multa, quę sibi ab Vrbe scribuntur, vel ab aliis sibi scripta ei referuntur? quæque ipse pro certis non referat aliis, præsertim si bis vel ter confirmentur? ad quæ tamen credenda, & pro certis habenda, non præcessit probatio legitima; qualis non est, nisi quæ publicis instrumentis, aut testibus iuratis habetur, cap. 2. de probat. cum ei annot. & tamen pauci sunt, quos eiusmodi credulitatum tanquam mortalium peccatorum pœniteat, & pauciores, qui eas confiteantur. Nec quicquam prodest respondere, quòd dictum S. Thomæ intelligatur de his, qui credunt, & pro certo habent aliqua mala audita ad effectum castigandi, vel volendi castigare illorum authores; & non de illis, qui credunt, vel habent pro certis ad solum effectum credendi, & discurrendi, & cognoscendi, quę geruntur in Vrbe, & orbe, partim ad recreandum animum, partim ad prudentiam sibi quęrendã, quod plerique omnes faciunt, vtentes eiusmodi rerum nouarum relationibus, vt aliis historiis non authenticis; in quibus etiam passim legimus multa facta & dicta mortifera, quæ passim absque aliis instrumentis, & testibus oculatis credimus; non quidem ad castigandum, vel volendum castigare authores eorum, sed ad quærendam rerum gestarum notitiam, qua recreamus animos, & nobis prudentiam in tempus opportunum comparemus: non, inquam, hoc quicquam prodest defensioni dicti S. Thomæ; quia ipsomet teste in eodem art. ad 3. vt malitia huiusmodi credulitatis sit mortifera, non requirit effectum castigandi, vel volendi castigare; sed sufficit leuitas credendi sine iusta probatione malum graue proximi: quod solùm faciendo, & habẽdo illum pro ita malo, est grauiter iniurius illi, & fit trãsgressor 8. præcepti, quo prohibetur omnis infamatio malè concepta, vel malè prolata proximi, iuxta declarationem positam in nostro Manual. Confess. cap. 18.

Restat itaque contrarietas inter dictum S. Thom. D. Anton. & sequacium ex vna parte, & inter declarationem Caiet. ex altera, in eo, quòd S. Thomas dicit sufficere, vt quis peccet mortaliter, quo credat
50 pro certo aliquod graue malum de proximo ex leuibus inditiis; & Caietanus non sufficere solam credulitatem, nisi sit tanta, quòd interroga-

tus à se, vel ab alio responderet, quòd habet pro indubitato; ita quòd putet non esse locum dubitationi. Restat item contrarietas in ipsomet dicto Caietani, quatenus habet, quòd non sufficit credere, nisi habeat pro indubitato, & quòd tũc uidetur habere pro indubitato quãdo nullã habet hęsitationem, neq; formidinẽ de cõtrario: nã omnis, qui verè credit sine hæsitatione, & incertitudine, putat id esse verum; & si hęsitat, nõ credit, sed tãtùm opinatur, per præfatas definitiones fidei & opinionis.

Equidem libenter audirem aliquem, qui hunc nodum nunquam non se offerentem enodaret, nec video alium soluendi modum, nisi ponendo diuersos gradus fidei, siue credulitatis, & certitudinis, quales dari posse probatur. Tum, ex eo, quòd etiam dantur diuersi gradus suspicionis & opinionis, siue præsumptionis, videlicet leuis, vehemẽs, maior, minor, vt præfatum est à num. 45. Tum, quòd etiam dantur diuersi gradus scientiæ: quia firmior videtur esse scientia, quam intuitiua notitia animi, vel ratio syllogistica mathematica producit, quàm illa, quæ per intuitiuam notitiam sensus habetur, cùm sæpè per præstigia sensus decipiatur, vt contigit in magis Pharaonis Exod. cap. 7. & Actor. 8. de Simone Mago. Tum, quòd gradus fidei, siue credulitatis habitus per præsumptiones etiam sufficientes ad damnandum, minor est, quàm gradus fidei, siue credulitatis habitus per legitima testium dicta: nam Iudex per præsumptionem de crimine conuictum, credit fecisse illud, ad eum aliqua pœna extraordinaria condemnandum: non autem ad condemnandum pœna mortis, authore Innocen. recept. ab omnibus in cap. quia verisimile. de præsumpt. facit cap. afferte. eod. tit. inducendo eo modo, quo in illo cap. quia verisimile. inducebat Innocentius: nam per illam præsumptionem, de qua in illo cap. afferte. credidit Salomon filium non esse illius mulieris, quæ petebat eum diuidi; esse autem illius, quę rogabat eum non diuidi: credidit, inquam hoc, ad effectum alteri ex illis adiudicandi filium, non autem ad damnãdũ mortis illam, quæ suffurata fuit matri filium. Tum, quòd per summariam informationem credit Iudex sententiam super matrimonio latam iniquam fuisse, ad effectum admittendi partem ad agendum; non autem ad effectum pro illo pronunciandi, cap. lator. & quod ibi ait Innocen. de re iudic. Tum; quòd interdum fides, siue credulitas vxoris de aliquo impedimento matrimonij alicuius gradus, sufficit ad arcendum eam à debito exigendo, & non à reddendo: & fides maioris gradus sufficit ad vtrunque, per illos text. singulares cap. fin. de secun. nup. & cap. inquisitionis. de senten. excommu. quæ latè per multa in hoc propositum apta declaramus in cap. si autem. de pænit. distin. 7. ante, & post num. 112. Tum denique, quòd de hoc est casus in cap. cum sanctam. de pænit. distin. 2. Per quod præsuppositum & probatum possunt hæ antinomię in hunc modum conciliari; videlicet, quòd non omnis

fides neque credulitas cuiuscunque gradus certitudinis, etiam hæsitatione carens, & excedens omnem latitudinem opinionis, sufficiat ad efficiendam eam mortiferam, sed aliqua certi gradus sic: & ad definiendum cuius gradus hæc esse debeat, dicamus, quòd duplex est fides seu credulitas sine hęsitatione. Altera, quæ neque actu, siue actualiter, neque virtute, siue virtualiter habet hæsitationem; ita quòd si interrogaretur, an haberet illud malum pro penitus indubitato? responderet, quod sic; & hæc sufficit ad eam faciendam mortiferam. Altera, quæ licèt non habeat actu siue actualiter; habet tamē virtute siue virtualiter: ità quòd si interrogaretur; an haberet penitus pro indubitato? responderet quòd non: & quòd fortè falsum est, & hæc non sufficit, & de hac intelligantur declaratio Caietani, & ea quæ pro illo adducta sunt. Dictum verò S. Thomæ & D. Antonini, & sequacium, ac ea quę pro illis adducta sunt, de priori.

Ex quibus infertur primo, quòd verbum, firmiter, positum supra in tribus primis exemplis S. Antonini intelligendum est de firmitate, quæ nec actualiter, nec actu, neque virtute continet hæsitationem & formidinem: tametsi verba eius solam firmitatem requirant,

Secundo infertur, quòd desiderari potest maior cautela exemplificandi in quarto exemplo S. Anton. sub fin. d. §. posito de monacho, qui videns alterum monachum comedere hora tertia, suspicatus fuit eum peccare: non enim debet intelligi de vera suspicione siue opinione, etiam secundum opinionem S. Thom. neque de credulitate quacunque, secundum Caiet. quem sequimur, sed firma, modo prædicto. Et idem in quinto exemplo de muliere deuotissima, quæ de duobus fratribus, qui eam visitarunt, post eorum abscessum suspicata fuit mala de discursu eorum, eo quòd essent iuuenes: non enim debet intelligi de vera suspicione, etiam secundum S. Thom. nec de qualibet credulitate, sed firma præfato modo, secundum Caietanum, quem defendimus.

51 Vndecimum principale, quòd circa tertium gradum suspicionum S. Thomæ, videlicet, quòd Iudex ex suspicione condemnans aliquem, peccat mortaliter: quia id directè ad iniustitiam pertinet, & tertiam declarationem Caiet. quòd in illo gradu est locanda omnis sententia Iudicis condemnatoria, quæ per vim coactiuam fit, insurgit dubium quotidianum: quia aut loquuntur de sententia, & condemnatione definitiua tantùm, vel etiam de interlocutoria: si de definitiua tantùm, diminutè loquuntur, committendo innumeras interlocutorias, quibus Iudices malè iubent rapi ob crimina aliquos, & peiùs, retineri, & interrogari de occultis; & iuramento præstito respondere interrogatis; & pessimè torqueri, & alia id genus iniuriarum pati, contra l. fin. C. de exhib. & transf. re. & l. fin. C. de custod. reor. & l. de minore. §. tormenta.

menta.& l.fin.ff.de quæst. Si autem intelligantur de omni condemnatione & sententia etiam interlocutoria, videntur falsè loqui: quia frequentissimè Iudices iustè conijciunt in carceres; & detinent in eis reos; imò & torquent propter solas suspiciones,& præsumptiones,& semiplenas probationes,vt per eadem iura probatur. Ad quod tamen dubium responderi potest,eos loqui de omni sententia tam definitiua, quàm interlocutoria: & quòd mens eorum est dicere, peccare mortaliter omnes Iudices,qui citra legitimam probationem definitiuè de malo condemnant:& qui citra sufficientem ad id suspicioné,præsumptionem,vel causam interlocutoriè capi,detineri,interrogari,torqueri, vel id genus alia iniustè in reos pronunciant.

Ex quo infertur primò,multos Iudices mortiferè peccare leuiter iubentes capi aliquos citra vllam necessitatem, infamiam, & suspicionem legitimam, nunc ob odium, licèt veniale, nunc ob vindictam, nunc ob rusticitatem, qua in se, vel suos est vsus, nunc ob subitam iram, nunc ob liberum rei responsum, nunc vt illis vel illis placeat; sicut Herodes Act. 12.apprehendit Petrum, vt placeret Iudeis,non considerantes quanta ignominia inurunt captos; præsertim si sunt viri virtute,eruditione,nobilitate, & etiam diuitiis insignes; præsertim per officium sanctæ Inquisitionis,quos quàmlibet honorificè solutos semper aliqua infamia facti comitatur; neque perpendentes quòd ad restitutionem famæ sic læsæ teneantur: quia qui causam damni dat,&c. cap. fin.de iniur.l.qui occidit.ff.ad leg.Aquil.& latiùs tradimus in cóment. cap.inter verba.11.q.3.conclus.6.num.16.& in nostro Manual, Confess.cap.18.num.42.

Secundo è contrario peccare eos, qui prece, vel pretio, amore, vel odio non capiunt,non retinent,non interrogant, aut non torquent habentes inditia in id sufficientia,cum contrariorum eadem sit ratio,cap. sciendum.8.q.1.l.& si contra tabulas.ff.de vulgar.

Duodecimum, quòd quæstio est frequentissima super omnibus tribus
52 bus præfatis S.Thomæ dictis à nemine, quod sciam, satis resoluta,videlicet,présupposito,quòd non est peccatum,imò aliquando meritum, suspicio, siue opinio leuis, vel grauis, quæ in primo gradu locatur, quoties probabiliter per argumenta in id sufficientia concipitur; neque credulitas firma, quæ in secundo gradu locatur, si per indicia, vel probationes in id sufficientia concipiatur; neque condemnatio Iudicis definitiua,vel interlocutoria,si per probationes legitimas feratur, vt vterque Thom. vbi supra definiuit; quæstio est inquam grauis, quæ argumenta,indicia,& probationes erunt sufficientia ad excusandum à malitia suspicionem primi gradus, & credulitatem secundi, & condemnationem iudicialem tertij gradus? Cui tamen respondetur primò faciliter,quoad condemnationem iudicialem tertij gradus; scilicet, quòd re-

quiritur plena probatio iudicialis, quæ autem in illa colligitur ex Bald. in l. admonendi. in 1. quæst. ff. de iureiur. & aliis relatis ibi per Iaſ. & per Decium, in rubr. de probat. num. 12. vbi nos quoque latius ſcripſimus: & ita qui condemnat eum, qui non eſt pleuè, & legaliter cõuictus, ſaltem ſecundum materiam ſubiectam, peccat mortiferè, arg. cap. 1. de re iud. lib. 6. ſicut & contra, qui abſoluit plenè conuictum. Secundo, q̃ difficilior eſt reſpõſio, quoad ſuſpiciones extraiudiciales primi gradus: quia non eſt lege definitum; & ideò videtur relinquendum arbitrio boni viri, vel confeſſarij. l. 1. ff. de iur. delib. cap. de cauſis. de offic. deleg. Tertio, quòd idem eadem ratione videtur dicendum de credulitate firma ſecundi gradus.

Suboritur autem quæſtio, quam probationem, vel præſumptionem iudicabit vir bonus, & prudens, & confeſſarius, ſufficientem ad iuſtè concipiendum talem ſuſpicionem, vel credulitatem firmam? Et certum eſt non requiri ad ſuſpicionem quamlibet grandem plenam probationem: quia ad minorem effectum minor cauſa ſufficit, cap. 2. de fili. præsb. lib. 6. adiuncto cap. de multa. de præb. At iudicium ſuſpicionis extraiudicialis longè minus eſt iudicio condemnationis iudicialis, vt palam eſt. Idem eſt dicendum de credulitate firma extraiudiciali, tum, ratione præfata. Tum, quia alioqui ſemper ferè eſſet peccatum mortale, cùm rariſſimè concipiatur per plenas probationes, puta duos teſtes legitimos; & citata parte iuratos, vel per præſumptiones violentas legitimè ac iuridicè probatas: rarò enim qui ſcribunt ad Vrbem, vel ab Vrbe in alias partes iurati, quæ ſcribunt aſſerunt; & ſæpè ſunt ſingulares, & nõ ſemper omni exceptione maiores: hiſtoriarum item ſcriptores non ſunt omnes iurati, nec à ſuſpicione alieni, & omni exceptione maiores; & nemo audebit definire peccare mortaliter omnes, qui credunt firmiter malum aliquod factum, vel dictum ab eis ſcriptum, vel proditum. Nec prodeſt reſpondere, quòd ſufficiat relatio, vel epiſtola, vel hiſtoria alicuius viri fide digni, eo quòd dictũ vnius talis iuſtam credulitatem inducit, iuxta gloſſ. recep. & quæ ſingularis putatur in l. Titio fundus. ff. de condit. & demonſt. & vulgaris hominum praxis habet credere epiſtolæ alicuius talis viri ad Vrbem vel ex ea ſcribẽtis: adeò quòd qui impetrat beneficium alicuius tãquam vacans per mortem eius, de qua recepit literas à partibus miſſas, non dicetur impetrator beneficii viuentis neque incidet in pœnas cap. 1. de conceſſ. præb. licèt id non fuerit verũ, iuxta latè tradita per Gomezium in q. 3. regul. de impet. beneficia viuen. non inquam hoc prodeſt: quia illa gloſ. eſt limitanda, ne procedat in iis, quæ tertio præiudicant, iuxta aliam gloſ. memor. in cap. ſi quis præpoſtera. 50. diſt. pro qua textus aptiſſ. in cap. non ſolum. 11. q. 3. ibi: *Non ſolùm ille reus eſt, qui falſum de alio profert; ſed etiam is, qui aurem citò criminibus præbet* & S. Thom. in 2. 2. q. 70. art. 3. ad 2. ſic ait: *De quolibet*

libet præsumendum est bonum; nisi appareat contrarium, dummodò non vergat in periculum alterius: quia tunc adhibenda est cautela, vt non de facili vnicuique credatur. Non satisfacit etiam secundò dicere, quòd fama sufficiet ad excusandum. Tum, quia fama non probat etiam semiplenè in criminalibus, quamuis sic in ciuilibus, secundum glos. frequentiùs recep. in cap. fin. de appel. Tum, quia fama nec in criminalibus, nec in ciuilibus probat; nisi legitimè fuerit probata, vt not. Bart. in l. de minore. §. plurimum. ff. de quæst. & rarò probatur: quia, vt ipsemet ait, oportet, vt duo testes deponant de illa, & non qualiter qualiter, nec simpliciter, quòd est vox, & fama publica de illa, sed reddita ratione, quòd audierint à maiori parte populi, vel vniuersitatis, vbi fama illa est. quo fit, vt demiret oscitantiam, qua quidam patroni causarum informant Iudices, probatam esse pro sua intentione famam; eo quòd duo testes suæ partis dixerunt esse famam, & publicam vocem in tali loco, nulla, quæ dictum eorum concludat, adiecta ratione.

Non etiam satisfacit tertio dicere, quòd vsus communis hominum habet credere huiusmodi rationibus & scriptis: quia vsus vel consuetudo contra legem naturalem, & diuinam, nihil valet; & corruptela quædam est, cap. mala. cap. frustra. & cap. quo iure. sub fin. 8. distin. & credere malum de proximo sine sufficienti probatione contra legem naturalem, & diuinam sub octauo præcepto contentam est, vt colligitur ex declaratione posita in nostro Manuali Confess. cap. 18. num. 9.

Resoluendo igitur omnia dico primo, quòd fides, siue credulitas, & suspicio, siue opinio de bonitate morum etiam personæ per se non sunt mala; nisi cùm concipiuntur ad conferendum indigno, vel minùs digno, quod conferendum esset digno, vel digniori, vt dictum est supra num. 45. Dixi, de bonitate morum: quia frequentiùs possunt esse peccata, dum concipiuntur de bonitate, siue idoneitate scientiæ, artis, & aliorum, quæ munera obeunda requirunt, vt ibidem dictum est.

Secundo dico, quòd præfata duo cócepta de malitia personæ proximi sunt bona; si concipiantur ex causis in id sufficientibus, & mala; si concipiantur sine vllis causis, vel ad id non sufficiétibus cum hac tamen differentia, quòd suspicio, siue opinio manens intra latitudinem suspicionis, siue opinionis, hoc est cum formidine & hæsitatione contrarii, non sunt mortifera, vt dictum est supra nu. 47. credulitas autem sicuti mo de facto est, quoties est tantæ firmitatis, quòd si habens eam à se, vel ab alio interrogaretur, an haberet personam pro indubitato malam? verè responderet, quòd sic; non autem si responderet, quòd non; sed quòd fortè non est verum; eo quòd talis, etsi non habeat actualiter hæsitationem, & formidinem contrariæ partis, habet tamen virtute, siue virtualiter

liter,& tacitè illam, per supradicta nu. 47.

Tertio dico, quòd ad habendam præfatæ firmitatis credulitatem, nõ requiritur euidentia, siue scientia, quæ clarior, & regulariter certior est illa, imò est contraria illi, & expellit eam, iuxta cap. in domo. iunc. glos. de pœniten. dist. 4. Nec sufficit dictum vnius viri etiam legalis, præsertim non iurati, vel non deponentis de visu, vt probatum est supra n. 52. Non sufficit etiam fama, nec vsus communis ita credendi, per dicta supra n. 52. Sufficit tamen testimonium historiæ sacræ: quia in illa nihil est falsum, cap. ego solis. distin. 9. Sufficeret etiã bulla authentica Papę, vel Cæsaris, & etiam sententia, quæ in rem iudicatam transiisset, argum. clem. 1. de probat. &. l. res iudicata pro veritate habetur. ff. de regu. iur. Sufficeret etiam instrumentum publicum legitimè confectum, originale, vel exemplum cum solennitate debita ex eo transumptum, iuxta cap. 1. 2. & cap. cum Iohannes. & cap. fin. de fid. instrum. Sufficeret item fama in antiquis, hoc est quę ante centum annos contigerunt, secundum Innoc. in cap. veniens. de verb. signi. quem post alios declarat Dec. in cap. 1. de appell. n. 18. Sufficeret etiam, vt arbitror, testimonium duorũ testium communiter pro idoneis habitorum, & iuratorum, argu. cap. in omni. de testib. cap. cum esses. de testam. licèt non citata parte id fecerit: quia illud magis pertinet ad solennitatem fori exterioris, quàm ad informationem interioris, arg. cap. in nomine domini. de testib

Quarto dico, quòd Christianę prudentię est audire, legere, & scribere cautè malefacta, & maledicta, & nunquam concipere suspiciones & credulitates maiores, quàm argumenta exigunt; & nunquam aut certè rarissimè concipere credulitatem tantæ firmitatis, vt personam habeat pro delinquente indubitatè; ita quòd nec actu, nec virtute de illo hæsitet: quibus multa in duodecimo dicto principali addam.

SVMMARIVM.

53 *Iudices cogentes respondere reos per torturam, vel iuramentum, vel sine illis, absque prexijs & sufficientibus in id inditijs grauiter peccare.*
53 *Reuelare sua mala occulta nemo vllo iure tenetur; sed sic celare.*
54 *Lege naturali, diuina, & humana à scandalizando prohibemur.*
54 *Lege naturali, diuina, & humana à detrahendo prohibemur.*
54 *Detrahit quicunque se vel alium inordinatè infamat, vel est causa vt id fiat.*
55 *Peccat qui peccanti consentit.*
55 *Detrahit vt audiens detrahentem, sic Iudex sine infamia inquirens.*
55 *Lege naturali & diuina potest quis se defendere, & negare arma contra se.*
55 *Accusatore non probante reum absolui debere legis videtur natura.*
56 *Peccatum etiam scitum non obijciat Episcopus; nisi probet.*

56 Famę

DEcimùmtertium principale grauiter meæ sententia errare Iudices, ut iam pridem scripsi in cap. inter verba. 11. q. 3. conclus. 6. nu. 15. qui per torturam, vel iuramentum, quod
53 quędam tortura est, pręstitum, imo & absque illis, non probatis coram ipsis prius indiciis in id sufficientibus, interrogant, & compellunt partes ad respondēdum super criminibus occultis, contra cap. erubescant. 32. distin. ibi, *Secretorum autem cognitor Deus, & Iudex est.* cap. Christiana. 32. q. 5. & cap. consuluisti. 2. q. 4. ibi, *Occulta & incognita illi sunt relinquenda, qui solus nouit corda filiorum hominum.*

minum. Vnde in specie tenuerunt Aret. in cap. qualiter & quando. 2. §. debet. de accusat. & Card. Alex. in cap. de accusationibus. col. 37. post mediũ. 3. q. 5. Iul. Clarus in prax. criminal. q. 45. vers. sed pone. adiunc. vers. aduerte tamen. Hyppol. in l. de minore. §. tormenta. ff. de quæst. & in pract. §. constante. nu. 14. & cons. 8. nu. 11. & 12. & consil. 14. nu. 15. neminē de suis criminibus sine inditiis huiusmodi præuiis interrogari posse. quod infrascriptis argumentis adeò aliàs muniuimus, vt etiam si præfati, & alii plerique contradicerent, à quouis tamen Christiano asserendum esset. Quorum primum est, quòd lege naturali & diuina sumus omnes liberi, & immunes ab onere prodendi crimina nostra secreta in foro exteriori. cap. si peccauerit. 2. q. 1. iuxta illud Ioann. Chrysost. in cap. quis aliquando. §. his authoritatibus. de pœnit. dist. 1. *Non dico tibi ut prodas te*. idest peccatum tuum secretum publices secundum glos. ibi. At priuilegium Dei vtpote superioris nō potest tolli ab hoīe vti inferiori. cap. inferior. 21. dist. ergo nemo potest ab ullo Iudice humano cogi ad publicanda sua secreta delicta.

Secundum, quòd non solùm præfata lege naturali & duina sumus liberi ab hoc onere prodendi nos, & publicandi crimina nostra secreta, sed etiam grauati onere illa tacendi sub pœna peccati, arg. præfati elogii S. Ioan. Chrysost. secundum alium intelligendi modũ, qui confirmatur per cap. quàm sit graue gloriari, cum quis male fecerit. de excess. prælat. & cap. non sunt audiendi. 11. q. 3. quatenus habet, peccare, qui famam suam negligit, quantò magis, qui dissipat? quod post alios affirmat S. Antonin. 3. part. tit. 8. cap. 4. §. 1. vers. primo modo. & sentit Caie. 2. 2. q. 73. art. 2. dicentes peccare eos, qui sei psos infamant, etiamsi metu tormentorum id faciant: ita quòd etiam tormenta, & cruciatus non excusant propalantem ob ea sua crimina secreta. Ergo nullus Iudex humanus, cum legi naturali & diuinę subdatur, cap. sunt quidam, 25. q. 1. potest iustè iubere cuiquam, vt se, siue sua peccata prodat.

Tertium, quòd lege naturali & euangelica, Matth. 18. & cap. nihil.
54 de præscrip. & cap. 2. de oper. nou. nunc. vetamur scandalizare proximum: & cùm peccare publicè, vel publicare se peccasse sit scandalizare, vt colligitur ex S. Thom. 2. 2. q. 44. art. 2. & efficaciter probatur in cap. presbyter, si à plebe. & cap. si mala. 5. q. 4. consequitur euangelica lege nos vetari à publicando peccato secreto; & consequenter neminē posse ab vllo homine ad illud cogi.

Quartum, quòd eadem lege naturali & diuina est vetitum detrahere, & infamare alium; quia præcepta Decalogi sunt leges naturales, & diuinæ, secundum S. Thomam recep. 1. 2. quæst. 94. artic. 2. & 2. 2. quæst. 122. artic. 1. Et detrahere est contra præceptum octauum Decalogi: nam per illud, vt nos post alios tradimus in nostro Manual. Confess. cap. 18. nu. 1. ex mente S. Thom. recepti 2. 2. q. 122. art. 5. ad 2. & meliùs Alex.

 Halen.

Halen.in 3.parte quęst.1.principaliter prohibetur latio falsi testimonii, & veri cælatio: & secundariò, omnis significatio inordinata verborũ, signorum, & factorum, quę fit mentiendo, inhonorando, susurrando, deridendo, maledicendo, & detrahendo. Detrahere autem, vt ibidem probamus à num. 18. non solùm dicitur, qui falsum crimen imponit, vel est causa imponendi; sed etiam, qui crimen secretum alterius, uel proprium citra ordinem iuris detegit, vel est causa vt detegatur. Ergo lege naturali & diuina vetantur Iudices infamare, vel pręstare causam infamandi. Cum ergo interrogare, & cogere reum ad respondendum de suis criminibus occultis non seruato iuris ordine sit dare proximo causam infamandi; imo cogere illum ad se infamandum; consequitur lege naturali, & diuina eos ab hoc faciendo arceri, & consequenter nullatenus posse id iustè facere.

55 Quintũ, quòd lex illa naturalis, & diuina, ad Rom. 1. *Digni sunt morte non solùm qui faciunt, sed & qui consentiunt*. relat. in cap. 1. de offic. deleg. & alibi sępè, vetat, ne curemus, neue procuremus, vt alij peccent; imo neque consentiamus illis peccantibus. At qui interrogat reum de crimine secreto, & cogit eum respondere de illo, non solùm consentit peccato, quod ipse faceret infamando se; præsertim si esset persona publica; sed etiam curat, & procurat, ut peccet; imo cogit peccare. ergo lege naturæ, & diuina debent Iudices ab hoc faciendo abstinere.

Sextum, quòd audiens detrahere dicitur detractor, & peccat assentiẽdo, vel non resistendo, vt præfati tradunt, vbi supra n. 93. post Bernar. relat. à S. Thom. 2. 2. q. 73. art. 4. Ergo à fortiori qui Iudex cogit proximum ad peccata sua secreta reuelandum per interrogationes citra iuris ordinem factas, dicetur detrahere; & consequenter legi naturali & diuinę cõtraire. Vnde in d. cap. 18. n. 58. & antea latiùs in repetitione d. cap. inter verba. 11. q. 3. conclus. 6. nu. 15. intulimus, quòd peccat, qui Iudex inquirit specialiter, vel per viam inquisitionis specialis procedit cõtra aliquem, nulla pręcedente infamia: quia intendit lędere famam illius, aut lędit, aut dat causam lęsioni inordinatę, contra iura, quę prohibent specialiter procedi per viam inquisitionis contra aliquem iusta infamia non pręuia, cap. super his. & cap. qualiter & quando. 2. de accusat.

Septimum, quòd lex naturalis, & diuina prębet homini facultatem defendendi se non solùm corporaliter, iuxta l. vt vim. ff. de iust. & iur. sed etiam ciuiliter, clem. pastoralis. §. cęterum. de re iud. & consequenter facit ei libertatem, ne teneatur impugnanti se arma sua, vel de domo sua pręstare. quod sentit Iurisconsultus in d. l. de minore. §. tormenta. ff. de quæstio. ibi. *Non debet initium probationum de domo rei sumere accusator.* & Imperator in l. nimis graue est. C. de testib. ibi. *Nimis graue est, vt aduersarius vrgeri debeat ad exhibitionem eorum, per quæ ipsi negocium*

cium fiat. Ex qua lege, & naturali facultate descendit illa lex, *Qui accusare volunt, probationes habere debent.* C.de eden. & illa, *Actore non probante absoluitur reus.* cap.fin.§.fin.de iureiur. & illud l.1.§.interrogatoriis.ff.de interrog.act. *Nemo ante iudicium cogitur de suo iure respondere.* & quòd in nulla legum quæ sunt 23. illius tit. fit vlla mētio de interrogatione rei super crimine.

56 Octauum argumentum, quòd adeo vetamur lege naturali, & diuina, ne inquiramus iniquitatem in domo aliena, Prouerb.24. & vt bona fama proximi seruetur; quòd etiam Episcopus non potest obijcere suo clerico crimen, quod scit eum commisisse, si non potest illud probare, per tex.sing. in cap.placuit. & cap. si in tantum. 6.q.2. & eruditissimus idemque Pont.Max.Innocen. III. in cap.inquisitionis.de accusat. expressè ait, non posse à Prælato inquiri contra clericum, etiamsi duo, vel tres testes de visu id ei dixerunt, si nulla infamia laboret: longè enim vtiliùs censet Ecclesia Christiana seruare bonam famam clerici, qui deliquit, quàm punire delictum, dissipando eius famam: plùs enim nocet exemplum delinquendi, quod ex delicto reuelato per punitionem præbetur, quàm condonatio delicti secreti præteriti facta pænitenti, arg. cap.magnæ.de voto. & cap. præcipuè.11. q.3. quod multi Iudices parùm considerantes, nihil non agunt, quo per fas, vel per nefas crimina vera, vel falsa, iustè vel iniustè sciantur, & puniantur, quò sibi famā crudelis quæstoris acquirant, contra l.respiciendum.ff.de pæn.ob quorum fortè peccata permittit Deus, vt in quibusdam terris eò plura delinquātur, quò plura malè puniuntur.

Nonum est, quòd ratio naturalis dictat, ne à tortura incipiatur, l.1. ff.de quæst.l.milites.C.eod. At iuramentum de dicenda veritate, quod Iudex interrogaturus reum subire cogit, est tortura spiritualis, vt probat Panor.in cap.per tuas.de probat. & Marian.consil.253.col.2. par.2. & adeò quidem, quòd multi reperiuntur confessi ob reuerentiam iuramenti, quod non fuerunt ob tormenta confessi, vt tradimus in cōmē.d. cap.inter verba. conclu.6.corol.64. num.745. & S.Thom. recep.2.2. q.33.art.7.ad 5.ait; non posse quem cogi ad iuramentum dicendi veritatem super occulto crimine. Ergo non debet Iudex interrogare reum iuramento ei delato, antequam habeat plenam, vel saltem semiplenam de culpa notitiam. Per quæ omnia probatur non solùm esse veram præfatam propositionem, sed vsum illi contrarium, sicubi esset meritò dicendum esse corruptelam, ea firma ratione, quòd omnis vsus, & consuetudo contraria legi naturæ, vel diuinæ, vel consequentibus necessariò ex illis, est appellanda corruptela. cap. mala.cap. frustra. cap. quo iure.sub fin.8.distin.cap.fin.de consuet.cum eis latè annot. Et per præfata constat talem vsum esse non solùm contra vnam, sed contra multas leges naturales & diuinas, vel contra necessariò ex illis consequen-

sequentia.

Decimumquartum principale, quòd contra omnia præfata faciunt
57 octo argumenta, quę malè intellecta aliquos parùm præfata perpendentes in contrariam partem inclinarunt. Primum, l. vbicunque. ff. de interrog. act. quæ habet, Iudicem vbicunque posse interrogare partes. Secundum, quòd Innocen. recep. tenet in cap. dudum. il 2. de elect. in glos. mag. & in cap. cùm super. de confess. quòd reus tenetur respondere, & confiteri veritatem Iudici super crimine notorio, vel famoso interroganti. Et quòd eadem ratio videtur militare in aliis; ratio enim quare tenetur respondere in illis est: quia tenetur parere superiori, cap. 2. de maior. At etiam in occultis Iudex interrogans est superior. Ergo, &c. Tertium, cap. dudum 2. de elect. quatenus significat quędam fuisse interrogatum, an plura beneficia curata possedisset. Quartum, cap. cùm super. de confess. quatenus habet quendam fuisse confessum simoniam admisisse, & eius mediatorē fuisse. Quintum, cap. vlt. de iureiu. quatenus significat posse quem cogi ad iurandū super re petita. Sextum, cap. 2. de cōfess. lib. 6. quatenus habet reū iussum à Iudice rñdere haberi pro confesso, nisi rñderit. Septimū, cap. quidā. 5. q. 1. quatenus illo Greg. ꝑcepit, vt qui famoso libello secreto publicato Castorij famā læsit, ꝓderet se ad ei satisfaciendū. Octauū, ꝙ Ang. Aret. in tractatu de maleficiis verb. hæc est quædam inquisitio. vers. 4. principaliter quæro. sic dicit, Iudex debet animaduertere, quòd antequam faciat inquisitionem, interroget reum; super quo intendit inquirere contra eum; aliàs si primo formaretur inquisitio, & postea interrogaret, non valeret, vt in cap. qualiter, & quando. in ver. debet igitur. de accusat.

Quę tamen argumenta non obstant; ad primum enim respondetur, quòd d. l. vbicunque. ff. de interrog. act. non habet locum in criminalibus, vt dixit ibid. Bald. in 2. lect. allegans in id Innoc. in cap. dudum 2. de elect. in glos. mag. qui idem repetit in cap. cum super. de confess. cuius mentem sequuta glos. celeb. & recep. in cap. 2. de confess. lib. 6. dixit, non teneri quem ad respondendum positioni criminali, nec alicui ciuili, ex qua necessariò concluderetur crimen, quæ cōis est sententia.

58 Ad secundum respondetur, concedendo reum teneri ad respondendum, & confitendum Iudici veritatem in notoriis & famosis, vt dicit Innoc. in locis præcitatis, negando tamen, quòd idem teneatur in aliis facere: & quòd eadem ratio idem suadeat in illis: ratio enim quare in notoriis & famosis tenetur respondere, est, quòd interrogando de illis, interrogat de aliquo modo sibi notis, & secundum ordinem iuris, vt eleganter de more ait S. Thom. 2. 2. q. 69. art. 2. in hæc verba. *Nemo tenetur Iudici omnem veritatem confiteri, sed illam solùm, quam ab eo potest & debet requirere Iudex secundum ordinem iuris; puta, cùm pręcessit infamia super aliquo crimine, vel aliqua expressa indicia apparuerint, vel etiam cum*

præces-

praecessit probatio semiplena. Quod ipsum repetit in q.70.art.1. quam doctrinam commendans Caiet.in d.q.69.art.1.& 2. addit primò hæc verba. *Non sufficit qualis qualis infamia, nec frequens vox discolorum, sed frequens vox talis, vt apud probos & prouidos viros reddatur persona de tali crimine rationabiliter suspecta*. hęc ille. Pro quo est casus in cap. qualiter & quando.in 2.iunc.glos.de accusat.

Secundo addit hæc, *Non sufficiunt indicia qualia qualia, sed tantùm perfecta: indicium enim dupliciter sumi potest. Primò communiter, vt frequenti vsu, signa indicia vocamus. Alio modo propriè, vt Iuristæ indicij nomine vtuntur; & sic sumitur in proposito, & distinguitur in indicium perfectum, & imperfectum: adeò vt multi testes singulares, nisi aliquis eorum sit omni exceptione maior, non faciunt apud eos vnum perfectum indicium, & volunt ad indicium requiri duos testes*. hæc ille. Pro postremo, quorum est doctrina Barth. communiter recept. in l.fin.ff.de quæstio.num.7.in hæc verba, *Illud quod dixi, quòd vnus testis faciat indicium, est verum de vno teste, qui testificatur de maleficio ipso; sed quando non testificatur de maleficio, sed indicio quodam, dicens, Ipse fuit tali nocte repertus in loco ibi vicino, quando fuit factum furtum, istud indicium debet probari per duos testes, nec sufficit probare per vnum, vt not. in l fin. C. famil. hercisc. facit ad hoc supr. de testib. l. vbi numerus*. hæc ille.

59 Tertiò, addit hæc alia. *Author scilicet S. Thom. dicit indicia non qualiacunque, sed manifesta, quod ad tria referri intelligo. Primò ad factum, cuius est indicium, ita quòd manifestè indicent tale factum. Secundo ad personam; ita quòd manifestent, quòd ipsa perpetrauerit tale facinus: nam sicut præcedens infamia de crimine, intelligitur de crimine huius personæ, ita quòd persona sit diffamata de crimine; ita in indicijs oportet, vt indicia personæ criminosæ appareant. Tertio ad processum, ita quòd indicia huiusmodi manifestentur reo, vt sciat se esse in tali articulo constitutum, quòd tenetur obedire Iudici præcipienti, & extorquenti veritatem*. hæc ibi.

Quartò, addit hæc, *Nec indicia, nec infamia præcedēs obligant reum ad respondendum, si quid rationabile contra illa obijciat*.

Quintò addit in summa ista; ratio iuris naturalis & diuini, qua reus non debet interrogari de occultis, est illa, quòd potestas publica, quæ scientia publica ducitur, non potest duci occulta. Pro quo faciunt omnia iura probantia, quòd Iudices, qui vtuntur publica potestate, non debent iudicare secundum suam scientiam priuatam, sed secundum publicam, quam allegata & probata inducunt, l. illicitas. §. veritas. ff. de offic. præsid. & cap. iudicet. 3. q. 7. cap. pastoralis. §. quia verò. de offic. deleg. Ergo Iudex non potest interrogare, neque cogere ad respondendū reum, nisi præuia probatione ad id sufficiente, in acta publica validè, & ritè deducta; & ita solùm præcedente notorietate, vel saltem infamia legitima, aut indicijs ei æquipollentibus. Quam rationem priùs tetigit

S.Thom.

S.Thom.2.2.q.33.art.7.ad 5.ibi: *Prælatus non est Iudex iudiciorum occultarum, sed solus Deus. Vnde non habet potestatem præcipiendi aliquid super occultis; nisi inquantum per aliqua indicia manifestantur, puta per infamiam, vel per aliquas suspiciones; in quibus casibus potest Prælatus præcipere eodem modo: sicut & Iudex secularis, vel Ecclesiasticus, potest exigere iuramentum de veritate dicenda.* hęc ibi.

Quibus duobus addo, quòd potest reddi & alia ratio non minùs firma, nec minùs apta, desumpta ex eo, quòd subditus non tenetur obedire præcepto superioris hominis, contra priuilegium vel præceptum superioris Dei, cap.si dominus.& cap.Iulianus. 11.q.3.& tradit S.Tho. 2.2.q.33.art.7.& priuilegio Dei, vt supra dictum est, liberamur ab onere detegendi delicta nostra; imo & iubemur tegere illa, nisi ob aliquam iustam vtilitatem. Quæ ratio confirmatur eo, quòd in simili ait S.Tho.recep.ab omnibus in d. 2.2.q.33.art.7.ad 5.ibi, *Prælato non est obediendum contra præceptum Domini, secundum illud Act. 5. Obedire oportet Deo magis, quàm hominibus: & ideò quando Prælatus præcipit, vt sibi dicatur, quod quis sciuerit corrigendum, intelligendum est præceptũ sanè, saluo ordine fraternę correctionis: siue pręceptum communiter fiat ad aliquem specialiter: sed si Prælatus expresse præciperet contra hunc ordinem à Domino institutum; & ipse peccaret præcipiens, & ei obediens, quasi contra Domini pręceptum agens: vnde non esset ei obediendum.* hæc ille.

Sexto, colligitur ex præfata confirmatione S. Tho, quòd Iudex non habet potestate cogendi reum ad iurandum de veritate dicenda: nisi infamia, vel semiplena probatio præcesserit, vt præmissum est in nono fundamento nostræ conclusionis. Per quæ satisfactum est secundo.

60 Ad tertium argumentum respondent aliqui: quòd tenere duas ecclesias curatas non sonat directè crimen; & ideò interrogatus de illo, non censetur interrogari de crimine: quam tamen solutionem efficaciter Innoc. confutat in hæc verba: *Sicut nõ tenetur respondere, an sit criminosus, sic nec illis positionibus, quas peruenitur ad illud.* Ex quibus clare colligitur id, quod ait glos. in cap.2.de confess.lib.6. quòd sicut nemo tenetur respondere positioni criminali, ita nec illi, ex qua infertur crimen. Quare meliùs respondet ibidem ipsemet Innoc. quòd fuit notorium, vel famosum eas tenuisse eum, qui fuit interrogatus; nos autem loquimur de crimine occulto, scilicet non notorio, nec famoso, nec semiplenè probato per proxime dicta.

Ad quartum respondetur, quòd cap.cum super.de confess.non probat ibi quem fuisse interrogatum, & iustum respondere super simonia; sed aliud, scilicet, fuisse quem eam confessum; & ita non infertur ex hoc illud, cùm à diuersis non fiat illatio, l.Papinianus.ff.de minor.

Ad quintum respondetur, id quod ad primum, nempe cap.vlt.§. vlt.

de

de iureiur. loqui in ciuilibus; imo & quòd loquitur quando est præsúptio f. ciens aliquam semiplenam probationem.

A ... xtum, quòd cap. 2. de confess. lib. 6. non loquitur de quolibet, qui iuste respondere positioni, non respondet; sed qui absque rationabili causa respondere recusat, qualis non est qui recusat, eo quòd positio sit criminalis, vt gloss. recept. ibidem dicit, & supra latè monstratum est.

61 Ad septimum respondet primò glossa, quòd loquitur de occulto criminoso criminis manifesti, contra quam faciunt deducta in responsione ad secũdum; ideò respondetur secundò, quòd Gregor. in d. cap. quidam. 5. q. 1. non præcepit simpliciter alicui, vt reuelaret suum delictum secretum, sed disiunctiuè, vt reuelaret, vel faceret alia, de quibus ibi, vt ait Caiet. in d. q. 69. arr. 1. & 2.

Tertio responderi potest germaniùs, vt olim respondimus in d. cap. 2. de conf. illud cap. agere de illo, qui læsit famam alterius, quam non poterat resarcire, nisi reuelando, & infamando se; quo casu tenetur se prodere: quia lædens famam alterius, si non potest resarcire illam, nisi infamando seipsum, & testando se malè illum infamasse, tenetur id facere, secundum Scot. in 4. dist. 15. q. 4. art. 1. & secundum doctrinam Caiet. 2. 2. q. 72. art. 6. ad 3. & in paruis opusculis lib. 17. respon. 14. respon. quæ nunc habetur in paruis opusculis eius. tom. 1. tracta. vlt. num. 5. relatam per nos in repetione d. cap. inter verba 11. q. 3. concl. 6. coroll. 12. nu. 16. & in nostro Manual. Confes. cap. 18. num. 47.

Ad octauum respondeo, mirari me primùm, quòd Angel. vir alioqui doctissimus dixerit illud. Deinde, quòd nec Augus. nec Hieron. in additionibus eius repugnauerint illi ibidem. Tertio, quòd nec Angel. nec ipsi perpenderint, quòd §. debet. cap. qualiter & quando. 2. de accusat. quem Angel. pro se citat, nihil disponit de interrogatione, sed solùm de facienda copia inquisito capitulorum, de quibus est inquirendum: verba enim eius hęc sunt; *Debet igitur esse pręsens is, contra quem facienda est inquisitio; nisi se per cõtumaciam absentauerit. & exponenda sunt illi capitula de quibus fuerit inquirendum.* Super quo Panor. ibi recept. quęrit, An valeat processus capitulis nõ traditis? Et respondet valere, si non petatur capia: & nec ille, nec vllus alius ait quicquam de interrogatione facienda ibi disponi. Quarto miror, quòd dicat, ꝙ non valet processus, si pręponat inquisitionẽ, & postea interroget, cuius contrariũ ille §. docet, dicẽs; ante omnia esse dandam inquisito capitulorum, super quibus cõtra illum inquirendum est, copiã. Sed de his ampliùs dicemus infra in vigesimo dicto num. 79.

62 Decimumquintũ principale, ꝙ ex præfatis omnibus infertur primò falsam esse opinionem, & malam praxim eorum, qui censent interrogari posse quem de crimine, cuius non est infamatus; nec vllis indiciis im

id sufficientibus notatus, eo quòd sit de alio crimine infamatus; imo & conuictus: quę Card. Caiet. declarando quædam verba S. Thom. affirmat 2.2.q.69.art.1. in hæc verba; *Nec est verum id, quod quidam scripserunt, scilicet, quòd diffamatus de uno crimine possit inquiri de alijs; quia hoc est manifestè contra decretalem extra de accusat. cap. Inquisitionis. vbi habentur hæc verba; Inquisitio debet solummodò fieri super illis, de quibus clamores aliqui præcesserunt, & intantùm Decretalis illa exigit præcedentem infamiam super aliquo crimine, quòd si duo vel tres iurati affirmant aliquem crimen aliquod eisdem videntibus commisisse, de quo aliqua non laborat infamia, non est contra eum propterea inquirẽdum.* & paulo inferius. *Nec ratio quæ illos mouit, scilicet: quia non propter occultationem peccati, sed propter occultationem peccatoris prohibetur homo de occultis iudicare, concludit intentum eorum: quia falsum est, quòd iudicium de occultis sit prohibitum non propter occultationem peccati; imo quia peccatum est occultum; ideò exemptum est ab inquisitione humana, & iudicio humano: quoniam omnia iudicia humana ad publicam potestatem scientiamque spectant.* Et mox subdit, *Caueant ergo suæ, & subditorum suorum conscientiæ Prælati illorum religiosorum, qui diffamato de vno præcipiunt inquirere de alijs, de quibus non tenentur obedire. Nec excusantur Prælati huiusmodi ex eo, quòd inquirunt de aliquo, de quo fuit aliqua suspicio aliquando: oportet enim infamiam, seu clamorosam insinuationem pręcedere, & non simplicem suspicionem, vt dictum est.* Et concordat Caietano Angelus de maleficiis in verb. fama publica. Hipppol. Marsil. in l. repeti. nu. 91. ff. de quæst. & hoc Alexan. pro certo pręsupponit consil. 52. volu. 3. quod nos quoque asseruimus pridem in cap. inter verba. 11. q. 3. concl. 6. nu. 15. & in Manual. nostro Confess. cap. 18. num. 41. Et meritò quidem: quoniam iura generaliter, & absolutè ponunt pro regula, non esse quem interrogandum, neque torquendum ob aliquod crimen; nisi præcedant indicia, l. 1. l. maritus. l. fi. ff. de quæstio. l. sicut. C. de fals. Ergo standum est illi. Tum, quia nullibi excipitur is casus: & ita standũ est regulę iuris, gloss. recept. in l. omnis definitio. ff. de reg. iur. & in rubri. eodem tit. lib. 6. Tum, quia à separatis non fit illatio. l. Papinianus. ff. de minor. & consequenter, eo quòd quis sit infamatus, immo & confessus, & conuictus de vno crimine, non est infamatus de alio. Ergo si de illo interrogatur sine indiciis pręcedentibus, malè de illo interrogatur.

Secũdò infertur, ꝙ rõ quarè quis interrogari potest de crimine, cuius est infamatus, vel vt ita dicam, indiciatus est; quia iam illud aliquo modo est Iudici notum, vt S. Thom. à posteris recep. affirmat vbi supra. At infamatio, vel confessio de vno crimine, non facit aliud separatum ab illo notum Iudici; imo tanta probatione opus est ei ad condemnãdum illum, ac si non esset infamatus de alio: alioquin enim sequeretur, quòd licèt ille interrogatus uel tortus pernegaret illud condemnandus esset, si

super-

superueniret semiplena probatio, puta vnius testis attestatio, coniungẽdo illam cum probatione resultante ex eo, quòd commisit aliud, quod nemo vnquam dixit, nec vlla ratione dicere potest.

Tertio, quòd ex contrario sequeretur, quòd peccãs vnum peccatum suspectus esset de omni alio peccato mundi, Et quòd qui probatur esse fornicatus, censeretur suspectus de crimine læsæ maiestatis diuinæ, & humanæ, peccati nefandi, homicidii, blasphemiæ, furti, rapinę &c. & ꝙ posset de omnibus illis interrogari & ad torturam poni; quod profectò nullus Iurisconsultus etiam Ethnicus diceret, quantò minùs Christianus id facere debet?

Quartò, quòd etiam ex contrario sequeretur, quòd omnes Christiani possemus iudicare, siue suspicari omnes ferè nostros proximos esse hæreticos, proditores, blasphemos, fures, & latrones; eo quòd probabiliter credimus omnes ferè illos, si iam sunt adulti, aliquod peccatum admisisse, iuxta illud Prouerb. 14. *Septies in die cadit iustus.* relat. in cap. septies. de pænit. distin. 3. adiunc. glos. quæ illud etiam de peccato mortali certo modo intelligi posse ait, adiunc. illo Iob. 9. *Si simplex fuero, hoc nescit anima mea.* relat. in cap. fi. de purg. canon. quod nemine puto ausurum concedere consequeretur item rarissimè quenquam præsumendum esse bonum, contra l. meritò. ff. pro soc. & cap. 2. de reg. iur. quia rarissimus est, quin probabiliter credi possit aliquo genere peccati peccasse: quin & illa lex meritò. probat, quòd dominus rei communis, qui vtitur ea in suam propriam vtilitatem, licèt malè faciat, non tamen sit de furto suspectus. Quare procul dubio tenenda est hæc opinio ab omni Iudice præsertim Christiano.

63 Neque obstat, quòd aliqui contradicant, & in iis (quod certe doleo) Card. in consil. 45. & Decius in cap. tertio loco. col. fin. de probat. Tum quòd nulla ratione id probant. Tum, quòd non obstat cap. defleat. de reg. iur. quatenus habet illud Iacobi: *Qui pecat in vno, factus est omnium reus.* quo quidam recentiores mouentur: partim, quòd irreuerenter significant Iacobum illum fratrem Domini, & illi charissimum, tam alienum à charitate & humanitate fuisse, vt voluerit docere, iudicare nos posse omnium criminum reum, quemcumque videmus aliquod corũ incidisse: partim, quòd nec glossa eius etiã in tertio intellectu tale quicquam dicit; asserit enim effectu, quòd in primo intellectu dixit; nempe, amissa charitate per vnum peccatum mortale, cætera nihil prodesse ad vitam æternam consequendam, cap. nihil. de consecr. dist. 5. non autem quòd iudicare debeamus, vel iustè possimus proximos nostros omnium peccatorum esse reos; eo quòd eos sciamus in aliquod incidisse, contra illud Matth. 7. *Nolite iudicare, & non iudicabimini.* & illud 1. ad Corint. 4. *Nolite ante tempus iudicare.* quæ non solùm habent locum in iudicio definitiuè condemnandi, sed etiam in iudicio suspicandi per

præfata num.47.

64 Non obstat etiam l.non omnes.§.à Barbaris.ff. de re milit. quatenus habet, Militem restitutum ab hostibus esse præsumendum non fuisse captum ab eis; si antea erat emansor, segnis, negligens suorum, aut extra contubernia agens. Tum quia non loquitur de occulto ipsius facto, sed de manifesto, quamuis modus faciendi fuisset dubius. Tum, quia crimen, ob quod ibi præsumitur modus faciendi factum notum esse malum, est inditium illius mali modi: emansorem enim, vel negligentem suorum quem fuisse, est inditium ad interpretandum in malam partem eius apud hostes mansionem. & ita §. ille ad summum probat, quòd confessus de crimine aliquo, quod est inditium alterius, potest de eo interrogari, quod & verissimum est: nam qui confitetur, vel conuincitur se ingressum alienam domum noctu per tectum, vel fenestram, interrogari potest de furto, quod constat illa nocte in ea factum esse: nõ quia confessus de vno crimine possit de quolibet alio interrogari: sed quia confessus de vno crimine, quod est præparatorium alius, potest interrogari de illo, eo quòd est inditium ad illud. Non obstat etiã quod Hypol. vbi supra, & Boss. in prax. crim. tit. de iudic. num. 137. & relati ab eis, dicunt contrarium posse defendi in crimine furti propter eius frequentiam, & in hominibus malæ vitæ. Tum, quia omni iusta ratione deficit, nisi cum vnum furtum esset consequens, vel præparatorium alterius, vel vna pars malæ vitæ præparatoria, vel consequens alterius partis malę vitæ, propter præfatum intellectum præfati §. à barbaris. Tum, quia consequeretur presbyterum confessum, vel conuictum de negligentia aliqua in celebrando cõmissa, posse interrogari, & torqueri super omnibus furtis in ciuitate perpetratis, & furem confessum, vel conuictum de furto, de omnibus blasphemiis, sortilegiis, & iniuriis, quæ frequenter fiunt in illa ciuitate, vel eius territorio, quod profectò non solùm est contra legem humanam, sed etiam naturalem, qua vetatur puniri vnus pro alio, & ne pœna legis suos transgressores egrediatur l. Gracchus. C. ad leg. Iul. de adult. cap. quæsiuit. de his quæ fiunt à maior. par. cap. ibi: *Peccata suos authores tenere debent, nec pœna est vlterius protrahenda, quàm delictum fuerit in excedente repertum. & quæ vetat quærere iniquitatem in domo aliena contra cap.* 14. Prouerb. Non obstat quorundam Iudicum vsus. Tum, quia irrationabilis, vt authores etiam contrariæ partis fatentur, licèt illud non probent, sed probatur ea firma ratione, quòd sit contra leges naturales, & diuinas supra tactas, vel necessariò eas consequentia, qualem esse corruptelam supra num. 56. probauimus. Tum, quòd origenem trahit à iudicibus gloripetis, & famam benè vel male puniendi omnia delicta omnibus neruis quærentibus, quo sibi munera committantur criminalia, contra l. respiciendum, ff. de pœn.

Deci-

Decimumsextum principale, posse videri cuipiam, quod & mihi aliquando visum fuit, Caietanum in proximo dicto bis fuisse lapsum. Primo quidem inducendo cap. inquisitionis. de accusat. ad probandã
65 præcedentis dicti conclusionem, eo quòd arguit à textu requirente aliquid ad inquirendum, ad requisitionem eiusdem, ad torquendum, & interrogandum: & quòd non aduerterit ibidem probari contrarium: nam, vt ipsemet ait, ille textus probat, quòd nec dictum vnius testis, nec duorum, nec trium sufficit ad inquirendum; & tamen constat dictum vnius testis integri, & omni exceptione maioris sufficere ad torturam, iuxta prçfatã glos. recep. & singul. l. 3. C. ad leg. Iul. maiest.

Secundo, quòd expresſè ait occulta peccata esse exempta ab inquisitione, & iudicio humano, quod videtur contra cap. 1. de offic. ordin. & l. congruit. ff. de offic. præsid. quæ probant Episcopum & Præsidem posse, & debere inquirere generaliter de criminibus sibi occultis. & cõtra glos. sing. & celeb. clem. 1. §. verum. de hæret. quæ per illum text. & alios plurimos probat, quòd constitutio Ecclesiæ militantis ligat crimen omnino occultum, quo ad pœnas suspensionis, & excommunicationis; & quòd hæreticus occultus est excommunicatus, iuxta glos. 24. q. 1. in summa, & in cap. cogitationis. de pœnit. distin. 1. quod & ipsemet Caiet. fatetur in 2. 2. q. 11. art. 3. & quæst. 62. art. 3. & ita Ecclesia non solùm potest inquirere de occultis, sed & illa punire, & præcipere super illis. Per quod periclitari videtur tota machina eorum, quæ dicta sunt supra à num. 55. fundata super exemptione occultorum à iudicio humano, iuxta cap. erubescant. 32. distin. & cap. consuluisti. 2. q. 4. ibid. citata.

Quoad primum tamen lapsum responderi potest, negando, quòd non bene arguat à requisito ad inquirendum; ad requisitum, ad torquendum, vel interrogandum: & ad argumentum primum respondetur, tum demum sufficere dictum vnius testis ad torquendum, cùm illud fuerit legitimè coram Iudice competenti depositum, & intimatum, siue ostensum parti, & ab ea non contradictum, vt expresſè ait Innocen. in cap. 1. de postul. Prælat. num. 5. & tale dictum taliter depositum, & taliter intimatum parti, inducit infamiam, vel certè maiorem effectum, quàm illa; & ita sicut ad inquirendum requiritur infamia, ita ad torquendum, vel interrogandum requiritur illa, vel aliquid æquipollens illi, vel maius illa. nec præfata Decretalis inquisitionis. obstat: quia illa loquitur de dictis testium priuatis, & extraiudicialibus, & non legitimè parte citata depositis, vel non intimatis parti: quæ nec sufficiunt ad inquirendum, nec ad torturam. Per quæ Caietanus excusatur, & nodus valde implicitus, & non ab omnibus iudicibus rectè intellectus explanatur.

Quo ad secundum autem lapsum responderi potest primò, idem

fere quod ipse dixit dixisse S. Thom. 2. 2. q. 33. art. 7. ad 5. per verba supra num. 58. recitata. Dixi, fere: quia Caiet. dicit occulta esse exempta à cognitione, & iudicio humano. S. Thomas autem solùm ait; Prælatum non esse Iudicem occultorum, sed solum Deum; & ita non posse super occultis quicquam præcipere; pro quo sunt capitula præcitata
66 erubescant. 32. distin. & consuluisti. 2. q. 4. Secundò, quòd negari non potest Iudicem posse per vias iuridicas peruenire ad eorum cognitionem, quæ à principio sibi fuerunt occulta, vt probant cap. 1. de offic. ord. & l. congruit. ff. de offic. præsid. nec hoc volunt negare præfati patres. Tertiò, quòd non potest etiam negari ob occulta peccata incurrere quem pœnas ab Ecclesiastica lege ipso iure impositas, præsertim excommunicationis, suspensionis, interdicti, irregularitatis, & similium, quod etiam ipsemet Caiet. latè fatetur 2. 2. d. q. 11. art. 3. & 62. art. 3. Quartò, quòd mens eorum est dicere, quòd non potest Iudex humanus, specialiter inquirere ex officio contra aliquem, nec specialiter præcipere aliquid super occulto crimine, nisi præuia infamia, vel inditiis illi æquipollentibus; licèt per viam accusationis, vel denunciationis sequuta rebellione possit cognoscere de illo, iuxta cap. super his, de accusat. & ita debent temperari verba illa Caiet. *Occulta sunt exem-*
67 *pta ab inquisitione, & iudicio humano.* Quintò, quòd etiam eorum mens est dicere, quòd occultum est duplex, alterum per se, alterum per accidens. Occultum per se est id, quod suapte natura non est probabile: qualia sunt omnes interiores hominis actus, quorum solus Deus, qui scrutatur corda, & renes, est cognitor. cap. Deus omnipotens. 2. q. 1. & cap. si quid inuenisti. 14. q. 5. Alterum est occultum per accidens, & eo quòd accidat illud tam clam fieri, quòd nemo de illo testari possit, & sentient, quòd occultum per se non subiacet vlli cognitioni, neque legi humanæ: & ita nullus eius pœnæ subijcitur, l. cogitationis pœnam nemo meretur. ff. de pœn. translata in cap. cogitationis. de pæn. dist. 1. quo fit, vt hæreticus mente tantùm, quàmlibet perfectus; & pertinax fuerit, non est ipso iure excommunicatus: nisi verbo, vel scripto ita illam expresserit, quòd suapte natura probari possit; licèt per accidens contingat, vt à nemine audiatur, vel videatur, vt post & ante alios latè Caiet. in d. q. 11. art. 3. expressit. Per quę excusatur Caiet. & declaratur S. Thom. & fundamentū omnium, quæ dicta sunt à num. 53. monstratur firmissimum.

SVMMARIVM.

68 *Iudiciorum aliud cumpetens, aliud vsurpatum; & quid vtrunque.*
68 *Iurisdictionis circa vsurpationem varios variè peccare, & raros pænitere, rariores confiteri, & restituere, & nonnullos censuras Bullæ cænę incurrere.*
68 *Iudicium vt vsurpans peccat, ita & pars id procurans.*

Iudices

69 *Iudices laici olim sententias Episcoporum suis preferebant; nunc contra suas solas laudant.*
69 *Heresum causas omnino spirituales traxisse ad pretoria profana parum profuisse videtur.*
69 *Principibus laicis consulere, vt extorqueant quantam possunt potestatem super spiritualibus non est tam vtile, quàm putatur.*
70 *S. Ludouicus Rex Franc. potestatem super spiritualibus sibi à Papa datam respuit.*
70 *Carolus Magnus, & Ludouicus ius eligendi Papam sibi concessum sponte renunciauerunt.*
70 *Confessarij, consultores, & palpones Principum in hoc sibi prouideant.*
71 *Iudiciorum aliud iustum, aliud iniustum, & vtriusque definitio.*
71 *Aequitas, siue epycia quid; & an sit circa legem naturalem.*
71 *Iustitia generaliter sumpta est genus, ad iustitiam strictè pro bono & equo sumptam.*
72 *Aequitas an duplex, limitans, & extendens cum nouissima quadam consideratione.*
71 *Aequitas siue epycia an excludat omnes casus, in quibus ratio legis deficit; licèt ea in illis absque peccato seruari possit.*
73 *Ratio legis, mens, & anima eius.*
73 *Milites probibiti emere prædia vbi militant, possunt emere domos.*
74 *Actus agentium non operatur vltra mentem eorum.*
74 *Causa finali tota cessante, cessat lex.*
74 *Ratio tota legislatoris est tota causa finalis legis.*
74 *Causa probabiliter putata iusta non ieiunandi excusat à mortali, etiamsi verè non sit talis.*
75 *Legem implet, qui mentem eius seruat; & infringit, qui ea omissa, verba illius seruat.*
75 *Lex iuxta limites sue rationis etiam coniecture limitanda est.*
76 *Virtutis non cuiuslibet actus necessarius.*
76 *Fornicationis prohibende tota ratio non cessat bona prolis educatione.*

68 Decimumseptimum principale, quòd iudicium propriè sumptum pro dictione iuris, vel determinatione Iudicis, vt supra n. 39. diximus sumi, diuiditur secundò in iudicium competens, & in iudicium vsurpatũ. Competens est, quod fertur ab eo, qui potestatem ad id faciendum iuridicam habet, vt præsupponunt l. 1. & quinq; seq. ff. de iurisd. om. Iud. & toto tit. de for. compet. Vsurpatum est, quod fertur ab eo, cui non est potestas illud ferendi, secundum mentem S. Thom. 2. 2. q. 60. art. 6. & nostrorum omnium in l. eum qui. & l. fin. & tot. tit. ff. & C. de iurisd. omn. iud. & cap. 2. de const. lib. 6. & C. si à non compet. iud. per totum, in quo non solùm

peccat Iudex ea sublimitatione, quam reddit S. Thom. in d. art. 6. sed etiam illa plana: quia vsurpat illicitè officium alienum: & omnis vsurpatio illicitá est contra 7. præceptũ, iuxta cap. pœnale. 14. q. 5. & nostrã eius declarationem in cap. 17. Manual. nostro Confess. qua in re multos mea ætate grauiter peccare intellexi, alios quidem, qui iurisdictionem ciuilem tantùm vsque ad certam summam habebant, ad maiorem eam extendere conantes; alios, qui tantùm ciuilem integram habebant ei criminalem adiungere cupientes; alios, qui aliquam istarum habebant ad ad certum genus hominum, militum, vel laicorum, aut aliorum, & ad certum territorium contractam, ad alia trahentes; alios vigore literarum conseruatoriarum super causis in eis non contentis procedentes; alios autem delegatos ad certum genus causarum, puta hæresum, rapinarum, & latrociniorum, de aliis quoque criminibus cognoscentes; quin & nonnullos vocantes personaliter ad respondendum super genere criminum, de quibus est eis cognitio, nullo eis tali obiecto, interrogantes, super aliis, ne iudicium eorum refugerent, verentes maiorum criminũ obiectionem: quorum omnium paucos vidi pænitere, pauciores confiteri, & paucissimos, vel nullos restituere sine lite, non solùm possessa mala fide tempore ad præscribendum legitimo, sed & nondum possessa dimidio illius temporis. Et non solùm peccat Iudex, sed etiam pars, vel aduocatus, qui scienter ad id prouocant aduersarium nolentem, vel volentem, sed consetire non volentem, argu. l. si quis per errorem. & l. cũ quædam puella. & eis annot. ff. de iurisd. om. iud. cap. inolita. 11. q. 1. & cap. si diligenti. de for. compet. & quòd non solùm facientes, sed & consentiẽtes, &c. ad Rom. 1. & cap. 1. de off. deleg. quá ratione multi tam clerici quàm laici videntur peccare, & aliquando censuras bullæ Cœnæ Domini incurrere, procurantes aliquando per se, vt Iudices seculares, quibus casibus id eis non licet, cognoscant de literis Apostolicis, & aliquando per suppositas personas; ita vt probari non possit, quasi putantes se non videri à Deo, nec cogitationes, technas, & artes suas Diuinæ maiestati esse notas, contra primum notab. repet. cap. nouit. & latè illi adiecta, infra eodem. Quo fit, vt confessarii grauiter deprehendere debeant tam ecclesiasticos, quàm laicos, tam ordinarios, quàm delegatos, qui iurisdictionem suam extra suum territorium, & potestatem sibi à lege, vel homine limitatam, ampliare conãtur, his peccãtes: & quòd alienum officium vsurpant: & quòd territorium, vel potestatem alterius minuunt contra præfatum 7. præceptum: & quòd nostra ætate Iudices laici plùs quàm ecclesiastici frequentare videntur; imo & aliquando in
69 pœnas bullæ Cœnę Domini incidere, in eas præsertim, quæ ponuntur in ea parte nouissimæ bullæ, quam transcripsimus in nostro Manual. Confess. cap. 27. nu. 69. in quo, sicut in aliis multis, iure quis miretur tantam in hoc mundo perituro rerum vicissitudinem: cùm enim, vt expresse

presse habet cap. nouit. infr. eod. fortissimi iuxta, ac sanctissimi Imperatores Theodosius, & Carolus Magnus olim statuissent, vt quicunque litem habens, siue petitor fuerit, siue reus, siue in initio litis, siue decursis temporum curriculis, siue cùm negocium peroratur, siue cum iam cæperit promi sententia, si iudicium elegerit sacrosanctæ sedis Antistitis, ilicò sine aliqua dubitatione (etiam si pars alia refragaretur) ad Episcoporum iudicium cum sermone litigantium dirigeretur, hodie contra nihil non agunt aliqui eorum similes, quo causæ quamlibet ecclesiasticæ in cognitionem eorum veniant, iactantes sua iudicia, & contemnētes ecclesiastica, magno tumore se solos sapere putantes: adeò quidem, vt in aliquot regnis, etiam causas hæresum, quæ omnino spirituales sunt, & à iurisdictione laica omnino exemptæ, cap. vt inquisitionis. §. prohibemus. de hæret. lib. 6. quodam subtili colore læsæ maiestatis humanę ad Iudices laicos traxerint. quod etsi piissima intentione, & ad efficaciorē illarum extirpationem factum fuisse certò credamus; malum tamen exitum habuisse ideò suspicamur, quòd tantò magis pullularunt in eis hęreses, quò grauiùs & diligentiùs fuerunt à laica potestate punitæ; tam displicere videtur Deo, vt rerum ordo cōfundatur, dum vnicuique sua iurisdictio non seruatur, cap. peruenit. 11. q. 1. Quare non possum mihi omnium persuadere tantùm, quantùm putant prodesse principibus laicis illos, qui consulunt, vt quantam maximam possunt potestatem in personas spirituales, & spiritualia, quacunque arte, & importunitate quęrant, cùm fortè expediret eis aliqua eius, quam habent parte leuari, per ea quæ eleganter dicit Remundus Rufus in libro de Pontifice Maxim. contra Molinæ. pag. 479. grauiter carpens Molinęum ita scribentem. *Ius etiam pleno iure conferendi, vel electionem confirmandi, seu ratam habendi, spectat ad politiam, & externam disciplinam Ecclesiasticam, quæ pars est etiam politia Regię.* Carpit enim sic: *Non dubium est, quin pro singularibus in Sedem Apostolicam, totumque sacrū ordinem meritis, ius eligendi, confirmandi, dandique sacerdotio omnia, & quodcunque Molineus volet, consequi potuisse, scilicet Reges Francorum, sed nunquam se his re-*
70 *bus, immiscere salutiferum putarunt.* Broymardus Diuum Ludouicum Regē Francorum hæc Legato suo Roma reuerso dixisse scribit. *Quod mandata mea diligenter curaueris, rem gratam fecisti, & laudo diligentiam tuam: quòd verò pręter mandata diplomata ista à Pontifice deportasti, quibus dandorum Ecclesijs Episcoporum mihi potestas fit, nec agnosco, nec postulo: intelligo enim satis quanto cum salutis discrimine, cui tu parum consulere videris, ego ista susciperem.* eaque diplomata in ignem coniecit. In quod facit & illud confine huic proposito Caroli Magni, & Ludouici, contentum in cap. sacrorum. §. ex his constitutionibus. 63. distin. quo renunciauerunt iuri eligendi summum Pontificem concessum præfato Carolo in cap. Adrianus. ead. dist. cui nescio qui Regum nunc facile cederent,

derent, si eis idem esset concessum. Nec ista ea mēte insinuo, vt non putē multa super spiritualibus sanctè Pontifices summos cōcesisse, & concedere posse Regibus & Principibus laicis; neque quòd aliquando id Reipub. Christianæ non expediat, modò id in solum, vel saltem primarium finem pientiùs prouidendi rei ecclesiasticę procuraretur: sed quia vereor illos non tam in illum finem consulere, quàm vt maiorem copiam habeant ad remuneranda sua, & aliorum obsequia temporalia rebus spiritualibus, ad ampliandam potestatem laicam, minuendamq; libertatem Ecclesiasticam, obuiandi reuerenter Laicæ, quoties ei aliquid contra ea minus cautè consulitur.

71 Decimumoctauum principale, quod iudicium, prout sumitur pro actu iudicandi, tertio diuiditur in iudicium iustum, & iniustum. iustum est quod secundum leges iustas fertur. iniustum autem, quod nō secundum leges iustas fertur, intelligendo per leges tam humanas, & consuetudines præscriptas, quàm diuinas, & naturales, iuxta cap. consuetudo. 1. dist. & cap. fin. de consuet. & l. 3. C. quæ sit long. cōs. & quo ad leges quidem naturales, & diuinas, per se patet; quo ad leges autē humanas probatur ea pulchra ratione, quam decerpit S. Tho. 2. 2. q. 60. art. 5. ex illo B. Augu. in cap. in istis. 4. dist. ibi, *In istis tēporalibus legibus quamquam homines iudicent, cùm eas instituunt; tamen cum fuerint instituta, & firmata, non licebit Iudici de istis iudicare, sed secundum ipsas*. quod ipsum eadem ratione dicendum est de consuetudine rationabili, & pręscripta, argum. l. de quibus. ff. de legib. & d. cap. cōsuetudo. 1. dist. Dixi, iustas: quia iniustę non sunt leges, nec consuetudines; sed corruptelę, cap. mala. cap. frustra. cap. quo iure. sub fin. 8. dist. de quibus ait Isaias cap. 10. *Væ qui condunt leges iniustas, & scribentes iniustitiam scripserunt*. Aduertendum tamen, quòd qui iudicat secundum mentem legislatoris, & vt ille iudicaret, si ab eo quæsitum fuisset, aliter quàm verba legis sonant, non iudicat iniustè, nec peccat, vt egregiè ait S. Tho. in d. art. 5. & ante illum glos. recep. & reputata sing. in l. tale pactum. §. fi. ff. de pact. in hæc verba, *Id est de iure seruandum, licèt non sit statutum, quod verisimile est statutum fuisse, si hoc quæsitum fuisset, vt C. de inoffi. dona. l. si totas. & inf. de verb. oblig. l. cum. §. 1.* hęc illa. quod ipsum docet S. Thom. etiam 2. 2. q. 120. articulo 1. dicens, Id fieri per æquipeiam, vel rectiùs epiiciam, quę latinis est æquitas, vt probat l. 1. C. de legib. & l. placuit, C. de iudic. & appellatur etiam bonum, & æquum in l. 1. ff. de iust. & iur. imo bonum æquum, & æquum bonum, vt latè docet Budæus ibi post Aristo. lib. 5. Ethic. sub fin. Quæ æquitas definiri potest esse iustitia reddens ius contra, vel præter verba legis. Dixi, iustitia, pro genere: quia accipiendo iustitiam generaliter pro virtute, quæ inclinat ad reddendum ius, vel iustum absolutè; est genus ad æquitatem; quia omnis æquitas est iustitia; non contra, omnis iustitia, quę reddit ius, est æquitas: illa enim quæ reddit

dit ius secundum verba legis est iustitia, cap. iudicet. 3. q. 7. & tamen nõ est æquitas, vt colligitur ex S. Thom. d. q. 120. art. 1. & probatur per l. 1. C. de leg. Dixi, præter vel contra verba legis, pro differentia, qua differt à iustitia legali strictè sumpta, quę reddit tantùm ius secundũ verba legis. Exemplum de ęquitate, quę iuxta cap. ne quis. 22. q. 2. dictat, non reddere gladium deponenti, si furens repetat contra, verba legis iubẽtis reddere depositum, l. 1. & tot. tit. ff. depos. Dixi, legis, sine additione ciuilis, vel naturalis: quia quicquid alii dicant, circa vtranque potest haberi; nam licèt lex ipsa naturalis, id est à natura dictata, in se nõ egeat ęquitate, vt est lex; tamen verbis humanis concepta per uerba generalia, frequenter indiget illa. Ratio enim quare æquitas dirigit circa legem, est, quòd verba legis aliquando includunt aliquos contra sententiam, & mentem Authoris, vt explicat S. Thom. in. d. q. 120. & Budęus post alios in. l. 1. ff. de iust. & iur. At tam verba legis humanę continentis legem naturalem, quàm verba legis ciuilis, frequenter comprehendunt plures, quàm mens Authoris eius. Exempla legis ciuilis possunt esse ferè omnes regulę iuris, quę præter vnam, de qua in cap. licet. de regul. omnes patiuntur exceptionem aliquam: exempla verò legis naturalis possunt esse multę leges continentes præcepta Decalogi, quę omnia sũt naturalia, secundũ S. Thomã. 1. 2. q. 99. art. 2. & in 2. 2. q. 122. quale est pręceptũ de nemin occidendoẽ, quod per humana verba generaliter cõceptum contra mentem Authoris includit homicidam morte dignum, cap. ille gladium portat. 23. q, 5. tale est etiam præceptum de honorando parentes, quos patriam expugnantes licet filiis occidere, l. minimè. ff. de relig. & sump. fun. Et licèt posfit dici, quòd non omnes exceptiones legum ciuilium, & naturalium nitantur bono & ęquo, siue æquitate, eo respectu, quòd etiam per se reperiantur scriptæ, & statutę; possunt tamẽ etiam dici bonum & æquum eo respectu, quòd per illas supplentur alię leges generales

72 An autem æquitas, siue bonum, & ęquum duplex sit: altera limitans, qua excluduntur casus inclusi: altera extendens, qua includuntur casus non inclusi, quęstio pulchra est: cuius partem affirmantem quidam recentiores haud vulgari eruditione satis nouè tenent, pro quibus facit, l. si quis id quod. ff. de iurisd. omn. iud. quatenus habet; edictũ Prętoris imponens pœnam corrumpenti illud in albo propositum, supplẽdum esse per extensionem mentis Authoris, licèt verba deficiant, ad corrumpentem, cùm proponeretur, vel antequam proponeretur. Facit & l. 1 §. si mater. ff. ad Tertul. quatenus habet; legem quæ matrem priuat à successione filiorum impuberum intestatorum, eo quòd nõ petiit tutores, ex sententia Authoris extendi ad matrem, quæ non petiit curatores eisdem, licèt verba deficiant. Adde quòd ęquior videtur emendatio per extensionẽ, quàm emendatio per restitutionem: quia, vt colligitur ex l.

constitui.& 3.seq.ff.de legib.& meliùs ex Arist. vbi supra, legislator includens plures uerbis, quàm mente, ut plurimùm prudenter, siue aduertenter id facit: statuit enim prout pluribus conuenit; sciens nō posse conuenire omnibus; includens autem pauciores, imprudenter, & inaduertenter, illud facere videtur, eo quòd tunc nō ocurrerunt illa menti. At æquiùs est succurrere ingnoranter, quàm scienter deficienti, arg. iurium vulgarium.

Contra quæ tamen facit, quòd Arist.in dicto lib.5.Ethic. solum ponit epiiciam, ad dirigendam legem deficientem propter vniuersale, & nil meminit de deficiente propter particulare: nec Thomas in Cōment. eius, neque in d.quęst.120, nec alibi id videtur meminisse, quem tamen cum primis fuisse Aristotelis studiosum nemo ignorat. Caietanus item vir maximè Aristotelicus definiens ęquitatem ait, quòd est directio legis, vbi deficit propter vniuersale.& subdit quòd causa, vt æquitas habeat locum, non est quæcunque, sed sola illa, quòd propter vniuersale deficit, & videtur nouissimum dicere esse locum æquitati, quando propter nimium particulare deficit.

Nec obstat, quòd leges, & Doctores multi frequentissimè extendunt legem particularem de vno casu ad alium similem, iuxta l.nō possunt. ff. de leg. quia nulla est lex, quæ dicat illam extensionem fieri ex æquitate, siue epijcia, sed ex rationis identitate. Non obstat etiam d. l. si quis id quod. quia dici potest, quòd illa suppletio non fit per epijciā, siue ęquitatem, sed ex rationis identitate, iuxta glos. sing. & ei annot. per Domin.& Franc.in cap. 1.de temp. ordin. lib. 6. Sed quia in cap. pænæ.de pæniten.dist.1.diceßimus à præd.gloss.sing. quatenus habet legem pęnalem extendi ad alium casum ob solam identitatem rationis, satiùs responderi potest ad pręf.l.si quis id, quod.rationem de rumpēte edictum iam fixum ad rumpentem illud, cum figitur, non esse; quòd eadē ratio militat in vtroque casu; sed quòd verisimiliter creditur mētem Prætoris illud figere iubentis fuisse, vt in vtroque casu esset locus edicto. Ad præd.§.si mater.responderi potest, quòd lex ipsa expresso extendit eam per eandem rationem, & Aristot.1.Rethor.cap. 12. qui ad hoc allegatur, non ponit epijciam per extensionem; licèt asserat legislatorem interdum volentem, interdum inuitum deficere, quorum vtrūque potest contingere deficienti per vniuersale, vt palam est. Quarè argumenta, quæ præfatus vir doctissimus contra communem adducit, euiteri posse videntur.

Sed vltra ea vrget primo, quòd subtiliter & nouissimè dici possit, quod vtraque emendatio fiat propter vniuersale; altera quidem, quæ excludit inclusum in sensu directo verborum; altera verò, quæ includit exclusa in sensu contrario verborum; quia legislator ferens aliquam legē, vnum videtur statuere directè, & contrarium indirectè, à contrario sen-

su, ob

su, ob quod dicitur argumentum à contrario sensu in iure fortissimum, l. 1. §. qui mandatam. ff. de off. eius cui mand. est iurisd. & cap. Apostolica. de his quæ fi. à prælat. sine conf. cap. vt in d. l. si quis id quod. Prætor ponens certam pœnam corrumpenti edictum in albo propositum, videtur à contrario sensu statuisse, ne illa imponatur alijs. & ita emendatio illa per extensionem, quòd imponatur corrumpenti, cùm proponeretur, vel antequam proponatur, potest dici emendatio legis peccantis per vniuersale; & lex priuans matrem à successione filiorum; si non petat tutores filijs impuberibus, per contrarium sensum statuere videtur, ne priuetur mater, eo quòd non petat aliud; & emendatio, quod etiam non petens curatores eisdem priuetur, potest respicere defectum per vniuersale.

Secundo magis vrget cap. cum delicta. de confir. vtil. quod commendat ibi Panor. & menti tenendum esse dixit in cap. cum in iure. de elect. & singulare Andr. Sicul. in cap. iurauit. col. 18. de probat. & meliùs de iure secundum eundem in cap. fin. col. 9. de offic. deleg. & Anton. Corset. in sing. verb. exclusio. quod probat legem, qua statuitur quòd testes, de quorũ morte timetur, possint accipi lite non contestata, iuxta §. quoniam multæ. & §. hoc verò. Authẽ. de testib. coll. 7. relatum in cap. quoniam frequenter. in princip. vt lit. non contest. extendi ad renouationẽ priuilegiorum nimia vetustate consumptorum, idque fieri eiusdẽ æquitatis similitudine; & ita per epijciam, cum epijcia, & æquitas sint idem, vt præfatum est.

Tertio, quòd illud met cap. & alia citata ibi per Decium probant casum exceptum à regula extendi ad alium similem per æquitatem, siue epijciam: & palam est, per illam extensionem non emendari legem deficientem per vniuersale, sed deficientem per particulare. ergo epijcia, siue æquitas inuenitur in emendatione legis deficientis per particulare, sicut in emendatione legis deficientis per vniuersale.

Quarto denique facit & illa neruosa ratio, quòd vbi eadem est ratio, idem ius censeri debet, l. illud. ff. ad leg. Aquil. cum concord. At emendatio legis per limitationem, & emendatio legis per extensionem eadẽ ratione, scilicet mente Authoris nituntur. ergo eodem iure est vtraque censenda.

73 Decimumnonum principale, quòd sicut proximè præcedentia sunt subtilia, ita insignis & vtilis quæstio est, an æquitas, siue bonum excludat à lege generaliter statuẽte omnes casus, in quibus deficit ratio legis? Ad quam respõdet Caiet. in d. q. 120. quòd non, quem sequitur Sotus in libro de iust. & iur. nisi quando non potest seruari illa absque alio peccato. Primò quidem, quòd S. Thom. in 3. sent. dist. 37. q. 1. art. 4. videtur ita sentire. Secundò, quòd æquitas est virtus, & consequenter actus eius est necessarius. At non est necessarium discedere à lege; nisi quan-

do peccaretur non discedendo. Ergo æquitas non subtrahit à lege; nisi ea quæ non possent rectè fieri seruando legem. Tertiò, quòd alioqui sequeretur posse dari aliquam fornicationem licitam, eo quòd ratio prohibendi eam est prolis educatio, quæ ab aliquibus diuitibus fornicarijs æque bene, imo & meliùs fieri posset, quàm ab aliquibus coniugatis pauperibus. quod tamen est falsum post S. Thom. in 3. contra Gentiles cap. 122. Contra quos tamen facit, quòd ratio legis est anima legis, secundum Dyn. in cap. fi. de reg. iur. lib. 6. cui tribuunt hoc Bald. in l. si quis seruo. C. de furt. & alii, quos refert & sequitur Felin. in cap. tua. num. 3. de iureiur. licèt ille solùm dicat, quòd est mens, sed mens & anima eadē res diuerso nomine dicta est, vt ex Isidoro diximus in prælud. 3. num. 2. Manual. nostri Confess. pro quo vltra per eum citata facit cap. Marchion. 1. quæst. 1. ibi; *Euangelium non est in verborum folijs, sed in radice rationis*. At anima animalis deficiente deficit animal. ergo ratione legis deficiente, deficit lex.

Secundo facit, l. adigere. §. quamuis. ff. de iur. patron. quatenus probat, quòd lex imponens pœnam patrono adigenti libertum ad iurandum, quòd non tollet filios, non includit patronum adigentem castratū, tali iuramento; quia cessat in eo ratio legis; scilicet, ne impediatur multiplicatio hominum, quæ est vtilis Reipub. At patronus potest seruare legem illam in castrato sine aliquo peccato, & malo. ergo casus in quo deficit ratio legis eximitur à lege; etiamsi absque aliquo peccato, & malo possit in eo lex seruari.

Tertio facit, l. milites 1. adiunc. l. milites. 2. in princ. ff. de re milita. Lex enim milites 1. habet, prohiberi militibus, ne compareut prædia in Prouincia, in qua militant; & l. milites 2. habet posse illos comparare domos; quia ratio prohibendi, ne comparent prædia est, ne agrorum colendorum cura eos distrahat à curanda militia, quæ cessat in comparanda domo. At sine vllo peccato potest seruari lex illa de non emendis prædiis, non emendo domum. Ergo &c.

74 Quarto, quòd actus agentium non operantur vltra intentionem, & mentem eorum, l. non omnis. ff. si cer. pet. cap. fin. de præb. & cap. cum in illis. il 1. eodem titulo libr. 6. At mens, & voluntas legislatoris non est comprehendere illa, in quæ nō extenditur ratio, quæ mouit eum principaliter ad legem faciendam. Ergo etiam lex non extēditur ad illa; etiāsi sine peccato in illis lex illa seruari posset.

Quinto, quòd causa saltem finali cessante cessat effectus, cap. cū cessante. de appellar. cum citatis à glos. & omnibus ibi. At ratio legis videtur causa finalis, cur eam facit legislator. Ergo intentio eius non est comprehendere casum, in quo illa cessat; etiamsi absque peccato in eo seruari posit. facit & l. fin. ff. de hæred. instit. quatenus habet, eam quā testator instituerat hæredem successuram ei, qui mutato testamento instituit

stituit alium, ea ratione, quòd crediderat eam esse mortuam; cùm non esset; quia ratio mutationis cessauit; & tamen mutatio poterat fieri, & seruari absque peccato; quia instituta erat extranea.

Sextò facit cap. quoniam contra. de probat. quatenus probat, legem factam principaliter ad aliquem finem, illo cessante non ligare, quod ibi Panormitanus in vltim. not. cum posteris omnibus ponderauit, adducendo illud Archidiaconi in cap. viina. 76. dist. scilicet, non peccare illum, qui nō seruat ieiunium ab Ecclesia indictum, si ratio indictionis in eo cesset. Sed & S. Thom. 2. 2. quæst. 147. art. 3. affirmat eum, qui habet causam indubitatam non ieiunandi, excusari à ieiunando sine vlla dispensatione; vbi etiam ipsemet Caiet. fatetur excusari à mortali peccato eum, qui putans bona fide habere se rationabilem causam nō ieiunandi, non ieiunat, etiamsi verè non esset causa sufficiens. At qui videt clarè cessare rationem legis in casu sibi occurrente, rationabilem habet causam credendi, eum in illo ab ea non ligari. Vnde & Decius in d. cap. quoniam. posteaquam aliqua opponit contra determinationem Panor. resoluit eius dictum habere locum in foro conscientiæ; & quando ra-
75 tio legis exprimitur in ipsa. Sed rogo eum, quare sit verum in foro conscientię, & non in exteriori, cùm eius determinatio in hoc casu nō fundetur sup præsumptione, sed super veritate præsupposita, quo casu idē est iudicandum in vtroque foro, iuxta notata in cap. is qui. & in capit. tua. de sponsal.? Rogo item eum; quare non habebit locum, quando vnica ratione non expressa nititur lex, cùm illa habeatur pro expressa, iuxta glos. sing. & recep. in l. quamuis. C. de fideicommiss.? Rogo itē eū, & omnes alios, cur nō n habeat locum, quando essent plures rationes legis, & constaret de omnium illarum cessatione, quod quæstio nostra præsupponit? Quare certò credo legem non ligare subditum in foro conscientiæ, eo casu, quo constaret illi omnem rationem legis illius cessare; neque in foro exteriori, si in eo foro idem constaret, quod multi alij, quos Felin. in d. cap. tua. citat, sentiūt, & præfatus Dyn. in d. reg. vlt. ait; adimplere legem eum, qui adimplet eam secundum sententiā eius; licèt non adimpleat secundum verba; sicut & contra infringit illam, qui infringit secundum sententiam, licèt non infringat secundum verba. Quin & Panor. in cap. suggestum. de appell. cōcludit per illum textum & cap. meminimus. eod. tit. quòd vbicunque ius aliquid statuit, causam non exprimēs, si possumus coniecturare rationem naturalem illius dispositionis debemus ad limites illius rationis, seu causæ dispositionem generalem restringere, & illam dispositionem seruare, vt ratio naturalis interpretata militet. in quod ipsum citat tex. opt. in l. scire oportet. §. sufficit. ff. de excusat. tut. & in cap. secūdo requiris. in fi. de appell. & potuisset citare textum vulgatum, sed ad propositum aptissimum in l. cum pater. §. dulcissimis. ff. de lega. 2. quatenus probat, legatū gene-

generale bonorum, quæ habebat testatrix in Syria, & Pamphilia, factum fratribus; ne filius hæres institutus quæstionem haberet cum eis, restringēdum esse ad illa tantùm bona, quæ haberet tempore mortis communia cum eis, & non ad alia, quæ habebat iam diuisa, etiamsi antea fuerant communia; eo quòd ratio legandi cessabat in eis; licèt verba illius legati includerent omnia bona Pamphiliæ, & Syriæ, & sine peccato poterant legari etiam bona diuisa, & legati executio in eis fieri.

Non obstant fundamenta Caietani: ad primū enim responderi potest, quòd S. Thom. in loco in argumento citato non dicit expresfsè con-
76 trarium; imo quatenus ait, præceptum non extendi ad id, quod à fine legis deuiat, concordat nostræ sententiæ, quæ habet casum in quo tota legis ratio deficit, deuiare à legis fine: quia illam metimur per ipsam totam rationem, quæ principaliter eum mouit ad legem ferendam. Concordat item in d. 2. 2. q. 147. artic. 3. quatenus ait; excludi à lege ieiunij eum, qui manifestam causam habet non ieiunandi; licèt eius uerbis includatur.

Ad secundum respndeo, negando illam consequentiam, æquitas est virtus. ergo eius actus est necessarius: nam virginitas est virtus, secūdum S.Thom. receptum 2. 2. q. 152. artic. 3. & tamen eius actus non est necessarius, sed voluntarius, cap. integritas. 32. q. 1.

Ad tertium negatur sequella; quia ratio prohibendæ fornicationis, non solùm est euitatio educationis prauæ prolis; sed etiam abusus corporis, & seminis, iuxta illud Apost. 1. ad Thess. 4. *Abstineatis vos à fornicatione, vt sciat vnusquisque vestrum vas suum posſidere in sanctificatione, & honore, non in passione desiderij.*

Ad alia omnia, quæ possunt contra hoc adduci, responderi potest, ꝙ loquuntur in casibus, in quibus solùm deficit pars rationis, & non tota; vel tota ratio impulsiua, sed non finalis; vel apparet alicunde mentem legislatoris fuisse ampliorem ratione, quæ ad id mouit, quamuis talis ratio impulsiua esset, & non finalis, per ea, quæ adduximus in commen. cap. cum minister. 23. q. 5. à nu. 37.

SVMMARIVM.

77 *Iudicium inordinatum est iniustum, licèt aliàs esset æquum.*
77 *Rite factum est rectè factum, & contra.*
77 *Iudex inquirens specialiter sine infamia, vt peccat.*
77 *Infamiæ causam præbens infamare censetur, & peccat.*
78 *Præcepta Decalogi etiam Monarchas ligant.*
78 *Indicia extraiudicialia non sufficiunt ad inquirendum.*
79 *Inquisitionis à vera doctrina multos in theoria, & praxi aberrare.*
79 *Inquisitio regulariter vtroque iure prohibita, & eisdem casibus vtroque permissa.*

79 Iudex procedit ex offitio ad vtilitatem publicam.
79 Crimina puniri interest Reipublicæ.
80 Legem cõtra diuinam & naturæ est damnare, sine accusante vero vel ficto & num. 82.
80 Iudex est iustitia animata de causa aliorum duorum cognoscens.
81 Legem naturalem, & diuinam de non infamando, vel non scandalizando nemo potest tollere, nec Princeps vllus sine iusta causa minuere, vel limitare.
81 Criminis occulti dissimulatio vtilior, quàm punitio sine querella.
81 Legi naturali, & diuinæ vtrumque ius æquè subijcitur.
82 Accusator fictus est infamia, euidentia &c.
82 Intimatio clamorosa, & infamia res diuersę sunt.
82 Infamia, vel suspicio quanta esse quoad hoc debeat, Iudex arbitratur.
82 Appellari potest à Iudice male arbitrante aliquid esse infamiam.
83 Carceri non facile mancipandos esse omnes, præsertim honoratos.
83 Appellatur cur, à mandato de capiendo, etiam post Concil. Trid.
84 Lex naturalis immutabilis. limitari tamen potest ex iusta causa. nu. 89.
84 Inquiri non poterat sine infamia de crimine læsæ maiestatis ante extrauag. ad reprimendum.
85 Inquisitio quæ fit super electo, postulato, vel præsentato ad ordines, vel beneficium, non est exceptio regulæ de non condemnando sine accusatore; nec generalis inquisitio, nec vlla inquisitio, quæ fit ad vtilitatem priuatam, & miserabilium personarum, vel piorum operum, nec vlla inquisitio facta ex officio.
86 Inquisitio ob quam delicti confessionem fieri possit.
86 Confessio delicti iniustè torti non sufficit ad inquirendum, licèt incidenter facta sufficiat.
86 Crimen causam principalem contingens aliter quàm non contingens puniri potest.
87 Inquiri potest specialiter super crimine occulto per generalem inquisitionẽ detecto. nisi inquirens sic protestetur. nu. 88.
87 Inquirenti generaliter, occulta non debent reuelari, sed reuelata castigantur.
87 Inquisitionem male cæptam confessio inquisiti facit validam.
88 Inquisitio specialis criminis occulti non permittitur ob solam eius atrocitatem, nec requirit partium pręiudicium.
88 Inquisitio criminalis fit de crimine manifesto criminosi occulti, sed generalis de ipso criminoso.
89 Inquirendi nouum casum potest inducere Monarcha iusta de causa, & non sine illa.
90 Inquisitionis commissio etiam à Principe simpliciter facta non tollit necessitatem infamię, vel alicuius ei ęquipollentis.

90 *Rescriptum in dubio ita interpretandum, vt consonet iuri communi, etiam transferendo clausulas.*

90 *Principe inferior non potest etiam cum causa limitare legem naturalem,*

90 *Principi committenti inquisitionem, & asserenti sibi constare de infamia, an sit credendum?*

90 *Inquisitionis commissio, an motu proprio, an aliter fiat, nil quoad hoc referre.*

91 *Inquisiturus specialiter priusquàm procedat de infamia, vel alio ei aequipollenti, debet se informare; alioquin peccat mortiferè coram Deo, licèt processus ob socordiam inquisiti nil opponentis valeat in foro externo.*

91 *Inquiri non potest etiam contra Regulares sine infamia, vel alio ei aequipollenti.*

91 *Crimine in omni atroci non potest sine infamia inquiri.*

91 *Inquirere non potest Iudex eo solo, quòd non praesumatur calumniari.*

91 *Infamia orta post capturam non sufficit, licèt antea nata non amittat vim probandi.*

77 Igesimumprincipale, quòd non solùm illud iudicium dicitur iniustum, quod est iniquum, siue contra iustitiam & aequitatem, sed etiam quod est inordinatum, siue contra iuris ordinem datum. Tum quia vtrunque contra leges fertur, cap. cum dilecta. de rescript. cap. prudentiã. de offic. deleg. Tum, quia frequentiùs incurritur nullitas iudicij ob omissam formam, vel solennitatem iuris, quàm ob omissam, vel violatam aequitatem, vel iustitiam partibus conuenientẽ, per notat. in cap. 1. de re iudic. & l. 1. ff. de appella. adiunc. l. prolatam. C. de sent. & l. 1. & 2. C. quando prouoc. non est neces. Tum quia licèt frequentior sententia sit eorum, qui putant ritè factum à rectè facto eo differre, quòd hoc ad ius & iustitiam referatur, illud verò ad solennitatem; iustè tamen vel bene factum vtrunque includit, secundum eosdem, vt colligitur per tradita à Iaso. & citatis ab illo in l. iustè. ff. de acq. posses. & in l. lecta. ff. si cert. pet. Tũ denique, quòd verior videtur resolutio eruditissimi Alciati probantis in l. haec verba in stipulatione. ff. de verb. sign. authoritate doctissimorum Latinorum, differentiam praefatam non esse veram, & nimia subtilitate laborare; & consequenter non ritè facta esse non rectè facta, & econtratio.

Ex quibus infertur, esse verum id, quod 48. loco inferebam ex 6. cõclus. cap. inter verba. 11. q. 3. num. 579. nempe mortifere peccare iudices peccatum detractionis, siue infamationis, qui inordinatè sine praeuia infamia, vel alio ei aequipollenti inquirunt specialiter contra aliquẽ. Tum quia per praedicta iniustè faciunt, & omnis iniustitia est peccatum morti-

mortiferum, secundum S.Thom.recep.2.2.q.59.art.4. Tum quia qui reuelat, vel est causa, vel occasio propinqua reuelandi peccatum secretum alterius contra iuris ordinem, est detractor, & transgressor 8.præcepti Decalogi, vt conclus.6.extracta ex d.cap.inter verba.habet, & aliis multis ibi comprobatur, & summatim dixi in cap. 18. Manual.nostri
78 Confess.& præfati Iudices id faciunt. Tum, quia præceptum illud 8. Decalogi omnes etiam summates ligat: quia est lex diuina, quam etiam Papa tenetur vsque ad sanguinem defendere, cap.sunt quidam.25.q.1. Tum, quia nec indicia, saltem extraiudicialia sufficiunt ad illud, sicut supra dictum est, num.56.vt irrefragabiliter probat cap. inquisitionis. de accusat.quatenus habet, non sufficere ad id etiam dictum vnius, nec duorum, nec trium testium extraiudicialiter apud Prælatum de crimine testantium; licèt aliquot nostrorum, & Sotus de ration. regem.memb. 2.q.6.vers.at vero.& clariùs paulò post in vers.tertium dubium.& Caiet.2.2.q.60.art.4.contra senserint. Partim eo quòd fragiliter intulerunt illud ex dictis S.Thomæ in ead. 2. 2.q.69.art. 2. quia ille solùm dixit, ad interrogandum reum sufficere infamiam, vel inditia: & cùm longè aliud sit, interrogare inquisitum, vel accusatum, aliud per inquisitionem procedere, parùm cautè hoc ex eo intulerunt: quia à separatis non fit illatio, l.Papinianus.ff.de minor.quia item S.Thom.si satis perpendatur de inditiis iudicialiter probatis, & parti intimatis loquitur. Partim quòd ipsimet ibidem tenent; quòd duo testes de visu ad id non sufficiunt; cùm tamen constet eos plus probare, quàm indicia. Partim quòd ipsemet Sotus dixit ibidem semiplenam probationem sufficere quidem ad interrogandum, & cogendum reum ad dicendum veritatẽ, non tamen ad inquirendum. Dixi, saltem extraiudicialia: nam indicia iudicialiter probata sufficere possent: quia æquipollerent infamiæ per infra dicenda num.96.in quibus forte posset saluari Caietanus, sed difficiliùs Sotus, qui negat semiplenam probationem in id sufficere.

Vigesimumprimum principale, quòd quia multi mea sententia in theoria, & praxi peccant grauiter circa hanc inquisitionis materiam in
79 vtroque foro, subiicio pauca ex multis, quæ scripsi in d. cõment.cap. inter verba.sermone Hispano composito, præsertim à coroll.62.conclus.6.

Primum quidem, quòd quatuor sunt opiniones super illa quæstione, an, & quando liceat per inquisitionem procedere in criminalibus? Prima glossarum, cap.de manifesta.2.q.1.cap.1.vt Eccles. benef. Instit. de publicis iud.in princ.& l.tutor.§.præterea. ff.de suspec.tut. & l. rescripto.§.si quis.ff.de muner.& honor. quæ aiunt, regulariter non licere. Secunda est Bartoli in l. si maritus.§. si ante.num.3.ff.de adult.qui ait regulariter permitti. Tertia, quòd est permissa iure canonico, & prohibita iure ciuili, quæ est Baldi in cap.1.de offic. ordin. communiter

recep. vt colligitur ex Dec. hic, num. 7. & Aret. in cap. cùm oporteat & multò alius in cap. qualiter 2. num. 52. & seq. de accusat. & eruditus Alciatus in d. cap. 1. de offi. ord. Quarta, quòd nulla est inter vtrunque ius in hoc differentia, quam tenet Salic. in d. l. ea quidem. C. de ac-
79 cusat. quem sequitur Aret. in d. cap. qualiter. nu. 67. Et hæc coniuncta primæ est omnino tenenda, ita vt dicamus, quòd inquisitio regulariter est prohibita vtroque iure, & quibus casibus licet iure Pontificio, licet & Cæsareo, & ècontrario. Tum quia licèt parum aut nihil referat effectu tenere opinionem glossarum, vel Bartholi, vel communem, eo quòd secundum omnes in eisdem casibus, & non pluribus, vel paucioribus est licita, vel prohibita inquisitio; cogunt tamen recedere ab illa rationes dubitandi, & decidendi, cur possit, vel non possit inquiri super criminibus; quas demiror à nemine vsque ad nos in d. cap. inter verba satis fuisse consideratas: ratio enim mouens, quòd in omnibus criminibus etiam occultis possit procedi per inquisitionem, est illa validissima, quòd Iudex potest ex officio procedere, siue inquirere in omnibus, quæ respiciunt vtilitatem publicam, secundum omnes, arg. l. congruit. de offic. Præsid. & cap. 1. de off. ordin. & tradit Bart. ab omnibus recept. in
80 l. 4. §. hoc autem. ff. de damn. infec. At criminum punitio principaliter pertinet ad vtilitatē publicā, l. ita vulneratus. ff. ad l. Aquil. cap. vt famæ. de sent. excom. Ergo &c. Ratio autem cur in nullis criminibus occultis inquiri possit, est illa, qua glossę præfatæ nituntur, scilicet; quòd nemo sine accusatore est damnandus, cuius rationem assignat S. Thom. 2. 2. q. 67. art. 3. in hæc verba, *Iudex est interpres iustitiæ: vnde sicut Philos. dicit in 5. Ethicor. homines ad Iudicem confugiunt, sicut ad quandam iustitiam animatam: iustitia autem, sicut supra dictum est, nō est ad se ipsam, sed ad alterum; & ideò oportet, quòd Iudex inter aliquos duos dijudicet, quod quidem fit, cùm vnus est actor; & alius est reus: & ideò in criminibus, non potest aliquem iudicio condemnare Iudex; nisi habeat accusatorem, secundum illud Actuum 25. Non est consuetudo Romanis damnare aliquem hominem, priùsquam is, qui accusatur præsentes habeat accusatores, locumque defendendi accipiat ad abluenda crimina, quæ ei obijciuntur.* hæc ille, qui in respō. ad 3. sentit, quòd lege naturali vetatur, ne quis sine accusatore vero vel ficto, qui est notorietas, infamia, vel aliud ei æquipollens, damnetur.

Ratio autem huius rationis est triplex. Prima illa neruosissima, quòd lege Dei naturali, & diuina præcepti 8. Decalogi præcipitur, ne quis inordinatè detrahat, siue infamet, vel sit causa propinqua ita detrahendi, vel infamandi proximum, vt in d. conclus. 6. d. cap. inter verba.
81 latè tradidimus, & breuiter in cap. 18. Manual. nostri Confess. repetiuimus, & multa ratione probat Sotus de ratione tegendi memb. 1. q. 2. Et cùm nullus inferior possit legem superioris tollere, vel minuere, clem.

ne Roma-

ne Romani. de elect. & cõsequenter nullus Iudex etiã Monarcha possit legem præfatã Dei de non infamando tollere, nec saltem sine iusta causa minuere: cùmque qui inquirit super occulto crimine, infamet; vel det causam infamandi, consequitur nullum hominem posse inquirere, nec saltem sine iusta causa dare facultatem inquirendi super illis.

Secunda, quòd etiam lege Dei scandalizatio prohibetur, capit. 18. Matthæi. & cap. 2. de nou. ope. nunc. & tradit S. Thom. 2. 2. q. 43. art. 1. & 2. At publicatio peccati occulti est scandalizatio, arg. capit. præsbyter si à plebe. & cap. si mala. 2. q. 4. quatenus probant famam peccati scandalizare, & tradit Caiet. 2. 2. q. 73. art. 2. Ergo publicatio peccati occulti lege Dei prohibetur. Ergò nullus Deo subiectus potest illam tollere, vel eam saltem sine iusta causa minuere.

Tertia, quòd licèt regulariter vtilis, sit Reipublicæ criminum punitio; fallit tamen, quando sunt occulta, & non est accusator verus vel fictus: tunc enim vtilior est Reipub. quieta conseruatio famæ, & honoris suorum subditorum, quàm punitio, qua turbatur Respublica, & illi priuantur bonis suis maximis, quæ sunt fama & honor, iuxta capit. 41. Eccles. & Prouerb. cap. 22. & Philosophum in 4. Ethico. Dixi, quandò non est accusator verus vel fictus: quia cũ est talis oportet reddere ius verè vel fictè accusanti, vel quærelanti; alioqui turbaretur Respublica. quæ est ratio vere germana, cur cum accusatore, notorietate, infamia, vel re illi æquipollente instante, possit procedi & inquiri sine violatione legis naturalis, & diuinæ; est & solutio argumenti pro contraria parte adducti. Per quas rationes palam concluditur opinio præfata glossarum, scilicet: quòd regulariter prohibetur inquisitio in criminibus occultis. & quarta opinio, quòd nulla est in hoc differentia inter vtrunque ius; cum vtrunque æque subijciatur legi naturali, & diuinæ, cui lex præfata de non inquirendo in occultis nititur, sicut & illa. *Nemo sine accusatore damnetur*. quæ ponitur in legibus & capitulis, quorum sunt præfatæ glossæ.

Ex quibus infertur primò, præfatam legem de non damnando sine accusatore verò vel ficto, siue de non inquirendo sine infamia, vel alio
82 ei æquipollenti, esse naturalem, & diuinam; quamuis, vt diximus in d. cap. inter verba. conclus. 6. coroll. 50. Sotus vbi supra, his non perpensis contra tenuerit. Accusator autem fictus est infamia, & à fortiori euidentia vel notorietas; rebellio item denunciati, qua denunciantem secretò, & amanter corripientem non vult audire, iuxta cap. si peccauerit. 2. q. 1. & cap. nouit. de iud. secundum mentem S. Thom. vbi supra. quibus quoad hoc æquipollent intimatio frequens, & suspicio populi, vel vniuersitatis, quam pro veritate circumstantiarum, variè arbitratus fuerit bonus Iudex, secundum mentem Innoc. In cap. cum oporteat. de accusat. communiter recepti, quem non relatum pulchrè declarat Salice-

tus in d.l.ea quidem.col.9.ibi. *Diffamatio non semper debet esse vniformis; quia quandoque maior, quandoque minor: nam si periculum sit instās, sine multa diffamatione potest procedi*. vt d.cap.qualiter, & ibi not. Ioan. Andr.cap.licèt Heli.extra de simon.Insinuatio autem clamorosa,& infamia non sunt idem, cùm ponantur pro diuersis in d. cap. qualiter & quando.ibi.*Per clamorem & famam*. & in d. cap. licet Heli.de simon. ibi. *Per publicam famam, aut intimationem frequentem*. quod ea ratione Alciat.probauit in d.cap.1.de offic.ord.nu.61.quòd insinuatio est expositio criminis Iudici facta,iuxta Archid.in cap.quia plerique.de off. ord.lib.6.licèt contra, quòd idem sint putet Sotus vbi supra memb.2. q.6.& ante illum Panor.& Anan.in d.cap.qualiter. col.2.quod vtiliter declarans Salic.vbi sup.sic dicit, *Hic aduertendum, quòd clamor iste esse debeat de diffamatione. Et ideò Iudex de ista diffamatione debet inquirere à vicinis, & alijs scire debentibus, & diffamatione reperta, debet inquisitionem formare,vt extra de accus.cap.inquisitionis*. hæc ille. Cui addo, posse à Iudice malè arbitrante aliquem rumorem esse infamiam, vel æquipollere infamiæ,ad inquirendum iustè appellari. Tum, quia potest famam bonam contrariam probare,& eam quę ei obijcitur esse à maleuolis ortam,vel alia ratione nō satis qualificatam,iuxt.gloss.recep.in d. cap.qualiter & quando,el 2.Tum, quia à relictis arbitrio Iudicis iustè si malè arbitretur,appellari potest,iuxt.gloss.à plerisque omnibus receptā.in cap. super ijs.verb.arbitrio. de accusat. & à multis putatam singularem;licèt habeat similem.

Secundo,ex præfatis rationibus decidendi infertur, quanta circumspectione debent vti Iudices etiam supremi in inquirendo, vel mandā-
83 do inquiri,ne faciant,quò propter propria peccata castigentur;dum aliena castigare nimis anhelant;quandoquidem non lege humana tantū, sed naturali,& diuina contenta in 8. præcepto Decalogi vetatur,ne quis proximum infamet, vel sit causa propinqua infamandi. Qua eadem ratione debēt abstinere à conijciendo in carcerem, pręsertim viros honoratos,& de fuga non suspectos, donec iustam informationem de crimine habeant;quamuis illam eo nesciente suscipere possint; & mandatum de vocando personaliter,vel etiam de capiendo dare,iuxta doctrinam Salic.in l.nullus.C.de exhib.reis,& latè tradita per Hypol. in prax. crim.in §.constante.& alibi sæpe;dummodo id eo proposito actuali,vel virtuali faciant,vt appellationem iusta de causa interpositam admittant, si eam iussus capi,vel iam captus interponat, vt Bald.determinat in l.si clericos.C.de Episc. audien. quia grauamen illatum per illam interlocutoriam de capiendo,non potest satis reparari per definitiuam; quo casu etiam iure Cæsareo appellatur,l.2.C.de appell.non recip.& etiam iure nouo Concil.Trid.sess.13.cap.1. de reform.licèt derogauerit antiquis Canonibus permittentibus appellare, & in criminalibus ab alijs

inter-

interlocutorijs, quorum grauamen per sententiam definitiuam, vel per finem causę reparari potest.

Vigesimum secundum principale, quòd contra pręfatas rationes, & illata ex eis pręsertim, quòd lex de non damnando sine accusatore vero vel ficto, quo quarta opinio nititur, est natura is, facit neruosè primò, quòd tot casus excipiuntur ab ea, in quibus licet inquirere, vt Bart. in d. l. rescripto. fecerit regulam de illis, & casus in quibus non licet posuerit pro exceptionibus, vt supra dictum est. quod non videtur posse contin-
84 gere vlli legi naturali diuinę, quę immutabilis est, cap. ius naturale. 1. dist. & 5. dist. in princ. & §. sed iura quidem naturalia. Instit. de iur. nat. gent. & ciuil.

Secundo, quòd nulla lex naturalis, vel supernaturalis Dei, per homines potest tolli, nec limitari siue circa eam dispensari ea dispensatione vera, qua quispiam eximitur ab illa, sub qua aliàs includeretur, secundũ S. Tho. in 3. sent. dist. 37. q. 1. art. 4. Ergo nullus casus potuit excipi ab ea, si esset naturalis diuina per Imperatores, neque per Papas, quantò minùs tot, quot videantur Bartolo, & sequacibus eius constituere regulam contrariam? Tertio, quòd sequeretur non potuisse per Fredericum Imperatorem fieri extrauag. ad reprimendum. per quam nouè statuit, posse inquiri super crimine lęsę maiestatis, quæ vt dixit ibi Bart. est ius adeò nouum, quod ante illud etiam iure Canonico non poterat super eo sine infamia procedi. Quarto, quòd audiuimus sæpe monarchas committere causas inquisitionis nulla infamia præcedente, qui peccarent, si pręfata lex esset naturalis diuina, quod dicere videtur absurdum, & quoddam veluti sacrilegij crimen, arg. cap. si quis suadente. §. communiter. 17. q. 4.

Ad horum primũ respondeo, negando quòd inueniantur tot casus
85 à præfatis legibus excepti, quot communiter putantur: ille enim, quem Panor. cum Aleiat. & communi ponit in d. cap. 1. de offic. ordin. de inquisitione vitę electi ad confirmandam, vel cassandam electionem eius, iuxta cap. nihil. de elect. ineptè excipitur ab ea: illa enim habet, vt nemo sine accusatore damnetur; & in hoc non agitur de damnatione electi; neque de castigando eo, sed solùm de non dando ei, quod nõ debetur; vel non auferẽdo, quod debetur. Idipsum est dicendum de illo casu excepto à Speculatore, quo inquiritur de postulatione ad aliquam Ecclesiam, an sit admittenda? vel de præsentato ad aliquem ordinem, an sit ordinandus? & eadem ratione de præsentato ad aliquod beneficium, an sit instituendus? non enim agitur in illis casibus de damnandis, vel castigandis criminibus. Casus item in quo proceditur ad generaliter inquirendum, iuxta l. congruit. ff. de offic. præsid. & cap. 1. de offic. ordin. ineptè excipitur à pręfata regula: quia per generalem inquisitionẽ nemo damnatur, nec fit ad damnandum, vel ad decidendum, sed solùm

ad inueniendum,& præparandum;adeò quòd per testes acceptos in illa nemo potest damnari etiam postea in speciali inquisitione,nisi repetantur,secundum plerosque omnes, in quibus sunt Bald.in d.l. ea quidem.num.42.& Aretin.in d.cap.qualiter 2.num.51.de accusat.imo is & alij præfati omnes casus potiùs continentur sub illa regula, quæ habet, *Posse Iudicem procedere ex officio in ijs;quæ ad vtilitatem publicam pertinent*. Casus item alij excepti per Angel.Aret.in lib.de malef.verb. hæc est quædam inquisitio,vers.secundo principaliter.in quibus inquiritur ad priuatam vtilitatem,scilicet,suspicione tutoris,l.3.§. præterea. ff.de suspec.tutor.& an sit talis tutor idoneus,l.credendum.§.fi.ff. qui pet.tutor.vel de executoribus publicis,an in tributis exigendis excedãt, §.coges.in Auth.de mand.Princ.& an vsuræ exigãntur, cap. ad nostrã. de iureiur.non sunt veræ exceptiones præfatæ regulæ, *Ne quis sine accusatore vero,vel falso damnetur*. quia non agitur in illis criminaliter,nec de crimine ad damnandum principaliter; & ideò potiùs sunt fallentiæ alterius regulæ; *Ne Iudex ex officio ad vtilitatem priuatam procedat*: quæ ponitur in d.l.4.§.hoc autem iudicium.ff.de damn.infec. Quá eadem ratione casus inquirẽdi in vtilitatem priuatam miserabilium personarum,& piorum operum,qui sunt permissi secundum Bart. & Alexan.in d.§.hoc autem.quicquid Imolen.ibi dicat, non sunt casus excepti ab illa regula. *Ne quis damnetur sine accusatore*. de qua tractamus, sed ab illa altera, *Ne Iudex ex officio ad vtilitatem priuatam procedat*. quamuis teneri possit etiam in his satis procedi ad vtilitatem publicam, cùm pietas ad illam pertineat.Ille item casus, quẽ incautè ponit Bart. cum communi in l.2.§.si publico.ff.de adulter.pro casu excepto, uidelicet,cum Iudex ex officio ad puniendum procedit,non est talis.Tum, quia; vt rectè aduertit Sotus vbi supra,non est ei locus; nisi cum ob infamiam,vel notorietatem Iudex procedit, & ita non proceditur in eo, sine accusatore vero, vel ficto. Tum, quia alioqui omnia crimina tam occulta,quàm publica possent puniri per viam inquisitionis, quod est cõtra totum vtrumque ius,& omnes quatuor præfatas opiniones.quod miror neque à Bar.neque ab alijs vigilantissimis viris eum pro excepto ponentibus animaduersum. Eadem ratione non debet etiam dici casus exceptus ille,in quo Iudex ex officio potest punire confitentem principaliter aliquod delictum, cuius aliàs non erat infamatus,vt communis colligit ex cap.1.de accusat.libr.6. quia confessio iudicialis inducit notorium iuris, cap. fin.de temp. ordin.cap.vestra. & capi.fin.de cohab. cler.& mulier.

Admoneo tamen id,quod pridem in d.repet.admonebam, quòd limitatio illa vtilis,& quotidiana Soti de rat.tegendi.memb. 2. q.6.pag.
86 15.nempe quòd hoc non procedat in confessione facta coram paucis, vel coram Prælato incogitanter, vel in aliqua epistola secreta, quam superior

perior aperuit, sed tantùm in facta corã multis, primo non procedit in confessione iudiciali, quæ etiam coram paucis, puta solo Iudice & notario facta, inducit notorium iuris, vt dictum est; neque id quod in illa prę supponit, videlicet, confessionem extraindicialem coram multis factam sufficere, est verum; nisi quando ex illa confessione insurrexit fama populi, viciniæ, vel collegij; sed tunc non inquiret Iudex tantùm ob confessionem, quantùm ob infamiam ex illa natam. Recte autem limitari potest, ne procedat in confessione timore tormentorum facta, secũdum Bart. in l. pen. ff. de quæst. & clariùs Alex. Imolen. ad Paul. in l. qui in aliena. §. Celsus. ff. de acquir. hæred. modò sic confessus reuocet confessionem, tanquam timore factam, iuxta Anchar. conf. 24. incip. visa inquisitione. Ex quo colligitur idem dicẽdum de confessione facta sine tormentis, præcedente tamen iniusta captura. Eadem quoque ratione non est censendus casus exceptus ille, in quo Iudex potest ex officio cõfitentem incidenter aliquod delictum, cuius aliàs non erat diffamatus, punire in eadem tela iudicij, vel saltem noua texta, secundum sententiã recep. in d. §. si publico. per l. quod euitandi. C. de condic. ob turp. cau. & l. pen. C. si aduer. libert. quia etiam in eo interuenit notorietas, quę est accusator fictus. Admoneo tamen, pręfatum Sotum limitare hoc, vt solùm procedat in confessione alicuius circumstantiæ criminis, de quo agitur; vt si procedente Iudice contra Concubinarium, constiterit concubinam esse monacham; sed non videtur in hoc sequendus. Tum, quia est cõtra plerosque omnes vtriusque iuris Interpretes in d. §. si publico. & cap. 2. de confess. & in cap. 2. de ordin. cogn. & alibi. Tũ, quia sunt textus expressi in d. l. qđ euitandi. & d. l. penul. C. si aduers. libert. quòd crimen probatum in iudicio etiã ciuili, potest officio Iudicis criminaliter puniri. Tum, quia notorietas iuris, quæ est fictus accusator, habet locum in casu limitationis. Tum, quia differentia illa magna in castigando delictum patefactum, incidenter contingens crimen principale, de quo agitur, & in castigando non contingens illud, non est, quam significat ipse; sed quòd si contingit illud, siue grauet, siue releuet, siue neutrum faciat, potest castigari in eodem iudicio; non autem si non cõtingit illud: nam tunc opus est ordiri nouam telam iudicij ex officio, vt tam antiqui, quàm recentiores docent in cap. 2. de confess. cap. 2. de ordin. cogn. & in cap. 1. de except. in cap. per inquisitionem. de elect. d. §. si publico. quod pridem in repetit. præfati cap. 2. de confess. latè declarauimus. Eadem ratione etiam malè excipitur à præfata lege casus ille, quo Iudex inquirit particulariter contra aliquem super crimine, quod per generalem inquisitionem ei constat, iuxta capit. 1. in princip.
87 iunct. §. sane. de censi. lib. 6. l. 4. §. 1. ff. ad leg. Iul. pecul. & l. iustissimos. C. de offi. Præfec. prouinc. non quòd putemus rectè docere Sotum vbi supra post Angel. in l. si vacantia, C. de bon. vacan. lib. 10. hoc non licere

re,nisi alia ratione super eo inquiri possit: quia in hoc non est sequendus. Tum,quia omnes in theoria & praxi contra seruant, post Bart. in d.l.2.§.si publico.ff.de adult. Tum,quia,ut proximè dictum est,cũ sufficiat detectio criminis in iudicio incidenter facta, à fortiori sufficiet facta ex proposito generaliter inquirentis, argum. d. capit. 2. sub fin. de ordin.cogn.

Non obstat, quòd inquisitio generalis fit ad tranquillandam Rempub. puniendo mala, quibus turbatur, l.congruit.ff.de offi.præsid.cap. 1.de offi.ordin.& quòd crimina occulta non perturbant illam: quia licèt non perturbent, donec iudicialiter noscantur; perturbarent tamen postea,si non punirentur,præbendo materiam delinquendi eis,ad quos detectio,& impunitas alicuius illorum perueniret.

Non obstat etiam,quòd nullus testis interrogatus per generalem inquisitionem tenetur,nec licitè potest detegere occulta, cap.qualiter, & quando 1.de accusat.quia,licèt ille benefaceret tacendo,& peccet malè detegendo; ex quo tamen bene vel malè deducta sunt in publicam Iudicis notitiam, ille tenetur ad castigandum ea per inquisitionem particularem. Tum,quòd ipsemet Sotus vbi sup.memb.3.q.1.pag.8.tenuit, sufficere notitiam iudicialem habitam per confessionem malè torti, ad hoc vt Iudex aliàs à torquente inquirat contra detectum. Tum, quia cap.1.de accusat.lib.6.probat, confessionem ante infamiam iudicialiter interrogati supplere infamiæ defectum, & efficere processum in-
88 quisitionis validum. Opinio tamen Angel. & Soti, quæ de pia mente manauit, seruari posset, quando visitator, vel inquisitor generalis in principio protestaretur,vt ego in duabus visitationibus celeberrimorũ Monasteriorum protestatus fui,nempe, nolle me scire ab eis occulta, sed solùm notoria,& famosa:& quòd habiturus essem pro non detecto, quicquid occultum mihi detegeretur. quam profecto cautelam iudico piam,& tranquillitati publicæ,quæ per reuelationem secretorum non vno nomine turbatur,accommodam. Est autem ratio, cur male excipitur,quòd cognitio illa iudicialis habita per generalem inquisitionem, habet vim notorietatis,vel infamiæ, quæ est accusator fictus.

Eadem etiam ratione malè excipiuntur illi casus,quos Specul.titul. de inquisitione. §.quando. Barto. in dict. extrauag. ad reprimendum. S. Antoni.3.par.tit.9.cap 7.& alij alibi ponunt, de criminibus in iudicio admissis;quale est testis falsum deponentis, l.nullum. C. de testib. quale calumniatoris,cap.1. de calumniat. aut præuaricatoris, & tergiuersatoris, l.1. ff.ad Turpil.& cap.1. de calumniat. l. fin. C. de abolit. quorum excipiendorum rationem ait Sotus vbi supra memb.3.q.1. nihil in id adducto non esse atrocitatem eorum; vt Iuristæ putant; sed quia sunt partibus perniciosa. Qua in re bis videtur peccare. Primo, quòd putat Iuristas eam rationem excipiendi reddere,quod non faciũt:

quia

quia aut tacent, vt Speculator, aut dicũt excipi, eo quòd multum offendunt Iudicem, coram quo fiunt, & nõ eo quòd sint in sese atrocia. quod palam colligitur ex eo, quòd ipsemet Bart. in d. extrauag. ad reprimendum. pro diuerso casu ponit crimen læsæ maiestatis, asserens ante illam extrauag. non potuisse inquiri de illo specialiter, etiam iure Canonico; & constat illud esse atrocissimum.

Nec obstat l. 3. C. ad leg. Iul. maiest. quæ non habet inquiri posse in illo crimine, sed torqueri posse pro illo præhabita semiplena probatione. Non obstat l. si quis in hoc genus. C. de sacros. eccles. quatenus habet, posse inquiri contra iniurios erga Clericos diuina officia celebrantes: quia tum demum id fieri potest, quando notorietas, vel infamia interuenit, vt intelligit Angel. Perusi. in d. l. si vacantia. quẽ sequitur alter Ang. in d. lib. de malef. col. 4. Secũdò peccat, eo quòd limitat ad crimina partibus præiudicialia; cùm tamen idem sit de non præiudicialibus illis: quale est iuramentum falsum pro saluando reo inquisito, quod prodest illi, & non nocet alteri parti, cùm eam non habeat; ob quam tamen potest à Iudice castigari per inquisitionem.

Eadem ratione malè excipitur casus ille, in quo Iudex procedit contra consortes detectos iudicialiter à reo; & ille, in quo inquiritur de crimine notorio vel famoso delinquentis occulti, in quo inquiri potest primùm specialiter de illo, an sit perpetratũ. Deinde generaliter à quo sit perpetratum, secũdum Innoc. in cap. bonæ. il 1. de elect. in theoria. & praxi recept. quia in eo nõ proceditur sine accusatore vero, vel ficto, puta notorietate iudiciali, vel extraiudiciali.

Non obstat, quòd Caiet. 2. 2. q. 69. art. 2. & Sot. vbi supra membr. 2. q. 6. simpliciter dicant, quòd super crimine notorio, cuius author est occultus, nõ potest inquiri contra illum: quia verum est specialiter, sed falsum generaliter; nam, vt dixit Innoc. vbi supra, potest specialiter inquiri de crimine notorio, quod dicitur factum, an sit factum: cõtra authorem verò occultum non, interrogando specialiter, an Ioannes, vel Petrus illud perpetrauerunt; sed sic interrogãdo generaliter, si scit, quis illud fecerit. per quod omnes pridem conciliaui in d. commen. capit. inter verba. conclus. 6. corol. 50.

89 Per quæ omnia confirmatur responsio ad primum argumentum, videlicet qua negaui esse tot casus exceptos ab illa lege, quot communiter putantur. Ad secundum autem respondetur; concedendo quidem legẽ superioris non posse tolli per inferiorem; nec consequenter legem naturalem, vel diuinam per vllum hominem; negando tamen, quòd non possit iusta de causa limitari eo modo, quo omnes docent in cap. quæ in ecclesiarum. de constit. posse Principem ex iusta causa priuare subditum dominio rei suæ contra voluntatem eius; licèt id vetetur præcepto 7. Decalogi & statuere nouum casum, in quo quis iustè possit occi-

di,licèt id quinto præcepto eiusdē Decalogi prohibeatur,& consequenter,ex iusta causa possunt Papa, vel Imperator inducere nouos casus, in quibus inquiri possit specialiter sine accusatore vero, vel ficto.

Ex quibus infertur primò responsio ad tertium, & quartum, quam gratia breuitatis non explico.

Secundo infertur, licere Monarchis iusta de causa inducere lege sua, vel commissione, casum nouum, in quo inquiratur specialiter contra aliquem sine infamia, vel alio ei æquipollenti, vt Imperator Fredericus in prædicta extrauag.ad reprimendum. ob causas in ea expressas induxit casum criminis læsæ maiestatis: non autem eis licere facere id sine iusta causa, imo peccare illos mortiferè, non solùm priuatim detegēdo peccata subditorum occulta,& infamando eos, vt & cæteri peccant; sed etiam statuendo,& committendo sine iusta causa, vt sine infamia circa ea procedatur; eo quòd transgrediuntur legem sui superioris, cui tenentur obedire, sicut nos peccamus non obediendo ipsis, cap.2. de maior. quicquid Doctores de placebo Domino eis blandiantur.

90 Tertio infertur, quòd commissarius simpliciter deputatus à Principe supremo ad inquirendum, tenetur priùs cognoscere de infamia, licèt contra dicat Bald.in l.nullus.C.ad leg.Iul. maiest.Tum, quia rescriptū in dubio debet interpretari, vt conformet iuri communi, iuxta gloss.celeb.in cap.paratus.22.quæst.2. etiam per translationem clausularum, cap.causam quæ.de rescrip.præsertim cùm continet ius naturale, vel diuinum; quale est, de quo hic agimus, quod non potest rescribens sine causa limitare.Tum, quia Salicetus dixit in d.l.ea quidem.num.44.& ante illum, Bald.quem ille non citat, in l.4.§.hoc autem iudicium.ff.de damn.infec.& in cap.ad nostram. vbi Innocen.de iureiur. quòd etiam stante statuto, vt super quolibet crimine liceret inquirere, non tamen licet, nisi pręcedente infamia; & id seruat consuetudo vbique terrarum recepta secundum Ioannem Fabr.in d.l.ea quidem.& meritò: quia inferior Principe statutorum author non potest limitare legem naturę, etiam cum causa, per illa multa, quę tradit in hoc Felin.in dicto cap.quæ in Ecclesiarum.de constitut.num.32. & quòd statutum debet interpretari secundum ius commune, quoad fieri potest, l.si serui.C.de noxal. cap.cum dilectus.de consuetud.licèt, vt dictum est, Princeps supremus id possit.Tum, quia dicto Baldi respondet Alexand.in consil. 179. In causa Anglorum.lib.2.probatus à Decio consil.170.debere limitari, vt tantum procedat, quando exprimitur in commissione, constare Principi de fama. sed quòd nec illa expressio sufficiat veriùs videtur nobis; quoniam, vt diximus in Commentario cap.non liceat.12.quęst.2.§.2. num.8.illa videtur longè verior sententia, quam tētauit Felin.in d.cap. quę in ecclesiarum.num. 66.& firmauit Decius ibidem num.27.& nos confirmamus in d.num.8.per illum textum in id singularem, & nouè

indu-

inductum, quòd Principi afferenti iusta de causa facere aliquid, quando ea requiritur, vt illud iustè possit facere, non creditur; nisi aliundè appareat per præfatum cap. non liceat. & l. si forte. & doctrinam Barto. ibidem. ff. de castr. pec. & alia, quæ præfati, & nos addimus vbi supra.

Nec obstat, quòd etiam Innocentius idem sentiat, quod Alexand. in cap. cum oporteat. de accusat. ibi, *Si non fiat mentio in literis de aliquo de nunciante, sed tantùm dictum sit; Ad audientiam nostram peruenit. tunc poterit procedere sine aliqua inquisitione famæ*. quia nec ipsi, nec alij animaduerterunt in proposito agi de limitanda lege naturali; & ideò necessariam esse iustam causam ad committendum inquisitionem sine infamia. Tum, quòd glossa à multis putata singularis in cap. 2. de accusa. lib. 6. verbo, fuerat. affirmat hanc partem, quando commissio manauit ad instantiam alterius: sed nullam rationem iustam reddit, nec reddere potest ipsa, neque qui eam laudant, Felin. in cap. iudicis officium. colu. 3. de offic. iud. & cap. 1. col. 4. de rescript. & Hyppol. singul. 14. & alij alibi, cur non debeat idem dici in commissione facta motu proprio; cùm nullo iure, nec vlla ratione probetur, quòd clausula motus proprij suppleat causam iustam ad faciendum actum necessariam, præsertim iure naturali, vt in nostra quęstione; & illa quam Innocen. vbi supra, & quā etiam præfata glossa reddit, non facta mentione de illo, palam est inepta, nec probatur in capitulis, quæ ad eam citant. quod breuitatis gratia non demonstro latius. Tum, quòd nemo auderet dicere, alienationē rei ecclesiasticæ factam per commissionem motu proprio datam valere; nisi de causa alienandi appareret, contra præfatum cap. non liceat. & per nos ei addita. Quare magnanimi, magnique Christiani Commissarij esset, supplicare in tali casu, antequam inciperet inquirere, Monarchæ committenti, vt dignaretur mittere sibi quam haberet de infamia informationem, ut eius copiam reo faceret, quò eam si iustè posset, elideret vti falsam, vel ex maleuolis ortam: & cui si non dignaretur mittere, quam humillime rescriberet, non audere se suam, suique Domini animam periculo peccandi mortaliter legem Dei frangendo, subijcere.

91 Quarto infertur, quòd inquisiturus specialiter virtute infamiæ, vel alicuius ei æquipollentis, debet imprimis super ipsa informationē suscipere, quod tenuit August. contra Angel. in lib. de malef. col. 18. vers. tu autem. probatum ab Alciat. in d. cap. 1. de offic. ordin. sed meliùs reprobatum per Dec. in d. cons. 170. & ante illum ab Anan. cons. 59. visa inquisitione. & Fulgos. cons. 136. in causa citationis. & Felyn. in d. cap. qualiter. colum. 3. pro quibus est casus in cap. 2. de accusat. lib. 6. si bene perpendatur, quatenus habet; valere processum contra pręsentē, & hoc non opponentem, factum, præsupponendo tamen iudicem male facere. Quibus addo, quòd licèt consensus inquisiti, vel taciturnitas eius præsentis, & non opponentis, sufficiat ad valorem processus;

non tamen sufficit ad excusandum: quia licèt fur excusetur consensu domini, l.inter omnes.§. rectè. ff.de furt.infamans tamen non excusatur consensu infamati, qui etiam se infamando peccaret, arg. cap.non sunt audiendi.11.q.3.vt post D. Antoni.3.par. tit. 8.cap.4.§.10.& Caietan.2.2.q.73.art.2.tradimus in d. cap. inter verba. & in cap.18.nostri Manual.Confess.num.18. nec Iudici asserenti præcessisse infamiã, & eam sibi constitisse, credendum est; nisi ex processu id appareat, vt determinat Fulgos. in consi.107. incip. Super eo. probatus à Dec.in d. consil.170.pro quo est textus irrefregabilis in cap.quoniam contra.de probat.

Quinto, quòd non est assentiendum Alciato viro alioqui eruditissimo, quatenus in d.cap.1.de offic.ordin.dixit, posse contra regulares inquiri non præcedente infamia. Tum, quia eodem præcepto Decalogi 8. vetatur infamatio eorum, quo aliorum, imò magis; quia cæteris paribus eorum fama magis seruanda, vt colligitur ex vtroque Thom.2.2.q.72. art.3.relat.à nobis in d.cap.inter verba.cõcl.6.& in d.cap 18. Manual. Confess.num.43. Tum, quia licèt Ioan.Andr. in cap.olim.col.2. de accusat.id dixerit, non tamen probauit: quia cap.in singulis. de stat.monach. quod in id citat, loquitur de generali inquisitione, de qua nemo dubitat non prærequirere infamiam; nos autem de inquisitione speciali agimus. Tum, quia licèt ordo procedendi contra regulares non seruetur adeò strictè, ac contra seculares quoad alia, d.cap.qualiter 2.sub fin. quoad hoc tamen sic, vt clarè sentit S.Thom.2.2.q.33.ad 4.& 5.& Caiet.& Sot.vbi supra, & Vmbertus in reg. S. August.& communis. Sed neque sequendus est idem Alciat. qui paulò post dixit, posse in omnibus criminibus atrocibus absque infamia inquiri, quod ante ipsum dixerat Angel.in d.l.si vacantia. efficaciter ab Aretino in d. cap. qualiter 2.confutatus; sed neque quod postea, cum dubitatione tamen, tenuit, quòd toties potest Iudex inquirere sine infamia, quoties non præsumitur calũniosè id facere: tum, ob ea quæ dicit Salic.in d.l.ea quidem.col. 8.& Aret.in d.cap.qualiter.num.59. Tum, quia ratio cur vetatur Iudex inquirere, non est; quia præsumitur calumniari, vt Barto. quem ipse citat ait in d.§.si publico.sed quia, vt dictum est, iure naturali incluso in 8.præcepto Decalogi prohibetur.

Sexto, quòd infamia nata post rei capturam, non sufficit ad inquirẽdum, nec antea nata; si non habuit ortum à personis honestis, nec tunc sola ad torquendum, secundum Petr.de Anchar.cons.253. non tamen amittit vim probandi eo solo, quòd fuerit causa inquirendi, & quãdam accusatoris personam gesserit, ut annotauit Aret. in d. cap. qualiter.nu. 51.contra Panor.cum nec denũciator excludatur à testimonio; quamuis accusatoris vicem gerat, secundum Barto.in l.Diuus.nũ.14.ff.de custod.reor.saltem quando non prosequitur causam, secundum Salicet.in

d.l.

d.l.ea quidem.q.12.C.de accusat.tametsi testes recepti super fama ante propositam inquisitionem non citata parte,citata ea,repeti debeant, vt ait Aret.vbi supra.

SVMMARIVM.

92 *Inquiri potest ad impedienda crimina sine accusatore,etiam ficto.*
92 *Legi naturali fortiori cedit minùs fortis,& consequenter legi de seruanda vita lex de seruanda fama.*
93 *Hæreseos in crimine inquiritur specialiter sine accusatore etiam ficto, non tamen sine aliqua suspicione.*
94 *Inquiri potest sine infamia,etiam in crimine læsæ maiestatis humanæ.*
95 *Denunciatio qualis ad inquirendum sufficiens.*
95 *Denuncianti,etiam officiali testanti de infamia, non esse credendum.*
96 *Inquiritur quando ob suspicionem iuris habitam pro infamia.*
96 *Suspicio qualis potest à Iudice haberi pro infamia ad inquirendum.*
96 *Indicia ob iudicialia qua ratione inquiri potest.*

92
Igesimumtertiũ principale est,in quo quæritur.an sit vllus casus exceptus à præfata lege, de non dãnando sine accusatore uero, vel ficto. Ad quã respondeo affirmatiuè.

Primus quidem casus est,in quo agitur ad impedienda, & euitanda mala futura, præsertim animarum, & tollendam occasionem illorum: in illo enim potest sine vllo accusatore etiam ficto infamiæ,vel ei æquipollentis procedi,secundum mentem Innocen. recep.in cap.1.de postul.Prælat.quæ colligitur à contrario sensu ex illis suis verbis,*delicto contracto*. Pro quo facit, quòd clericus potest apprehendi à laico, ad obuiandum delicto futuro,secundum Panor. cõmuniter recep.in cap.at si clerici.inf.eod.& cap.vt famæ. de sent. excom. & quòd ad eundem finem admittitur correctio fraterna, secundũ omnes,de qua Math.18.& cap.si peccauerit.2.q.1.& fortiùs, quòd, vt diximus in cap.sacerdos.de pœnit.dist.6.num.24. omnes etiam priuati tenemur aliorum mortem & pericula, si possumus, vitare, iuxta illud Prouerb.24.*in Erue illos,qui ducuntur ad mortem.* translatum in cap. nõ in inferenda.23.q.3.facit cap.quanto.de sent.excõm.& §.1.83.dist. facit & fortissimè,quòd lex illa naturalis de non infamando, contenta in d.præcepto 8 illo casu non habet locum: quoniam occurrit cum illa lege alia etiam naturalis,videlicet, *Eripe illos, qui ducuntur ad mortem*. quæ fortior est lege illa de non detegendo occulto. & per ea quæ latè tradidimus in capit.sicut.de consecr.dist.1.constat,cõcurrentibus duabus naturæ legibus,contraria in aliquo casu dictantibus, standum esse illi

illi quæ fortior est; fortiorem autem esse legem de seruanda alicuius spiritali vel temporali vita, quàm legem de seruãda fama, ex eo vel maximè constat, quòd sicut bona famæ bonis fortunæ præstant; ita bona famæ à bonis corporis excelluntur, l. in seruorum. ff. de pœn. coniũctis, quæ tradidit gloss. in l. pen. §. ad crimen. ff. de pub. iudic. & melius in l. seruum. §. publicè. ff. de procurat. & in cap. veniens. de accus.

93 Secundus casus est hæreseos, & Apostasiæ, in quibus sine accusatore vero vel ficto, etiam infamiæ specialiter potest inquiri, cap. excõmunicamus. §. adijcimus. de hæret. l. apostatarum. C. de aposta. & l. nullus. C. ad leg. Iul. maiest.

Aduertendum tamen primo, quòd non potest procedi, nisi aliqua suspicione pręcedente, vt ex cap. vt officium. de hæret. lib. 6. satis clarè colligunt Ioan. And. Domin. & Franc. ibi, & Aret. in d. cap. qualiter. nu. 66. quin &, meo consilio, nemo, nisi timeatur fuga, ob solam suspicionem capietur, ob magnum famæ detrimentum, quod inde saltem de facto nascitur. quod etiam sanctæ Inquisitionis officium seruat in Hispanijs.

Secũdo, quòd §. ille adijcimus. ea ratione probat posse inquiri specialiter contra aliquem non præcedente infamia, quòd verbum dissidẽtes, in eo positum, secundum Ioã. And. communiter recep. includit non solùm dissidentes à fide, sed etiam à communi conuersatione honesta; puta si sunt laici non professi, & portant habitum regularem; vel quia non visitant Ecclesias, non audiunt verbum Dei, vel non colunt diem Dominicã, fortè colentes Sabbathum, vel clara luce nõ comedunt, vel abhorrent panis esum, in die dormiunt, vel nocte vigilant, vel uadunt nudi per totum corpus, vel partem corporis, puta in pedibus, vel similia.

Tertio, quòd ratio quare in crimine hæreseos possit contra aliquem specialiter inquiri sinè accusatore, & infamia, videtur esse; quia recidit in primum casum præfatum de vitando, & impediendo peccata futura, eo quòd per contagionem, & infectionem illius perducuntur, & transeunt in alios: nam hæresis serpit vt Cancer, quippè quæ pestifera est, cap. vt inquisitionis. de hæret. lib. 6.

94 Tertius casus est, criminis læsæ maiestatis humanæ, in quo secundũ Bart. in d. extrauag. ad reprimendum. super verbo, inquisitionis. ante illam etiam iure canonico non poterat procedi per inquisitionem, sine infamia, vel notorietate; sed post eam sic. Contra quem sic argui potest, quòd aut præfata extrauag. agit de crimine læsæ maiestatis occulto nondum perpetrato, sed ad perpetrandum parato; vel perpetrato, & cõtinuato; vel cuius iteratio, vel renouatio iure timeri potest. & hic casus pertinet etiam ad primum, de obuiandis delictis futuris, in quem finem semper licuit inquirere, vt dictum est: aut de iam patrato, sed omnino

sopi-

sopito: ita quòd nullus timor est iterationis, vel renouationis; & hoc casu, vel nulla est notorietas, nec infamia, nec suspicio alicuius particularis criminis læsę maiestatis humanæ, & sic non potest habere locum inquisitio particularis, vt palam est: aut est suspicio de aliquo crimine particulari, & etiam de eius Authore, & hoc casu locus erat etiam ante illam; quia & super alio crimine licebat inquirere cum suspicione, quæ à iudice pro sufficienti haberetur, vt dicetur infra nu. 69. aut est aliqua suspicio de crimine, & nulla de Authore, & hoc casu locus erat etiã ante illam inquisitioni speciali, super crimine, cuius facti suspicio erat habita pro sufficienti. Quoad Authorem autem omnino occultum nulli speciali videtur locus, etiam nunc. Ergo nihil noui uidetur illa induxisse. Ad quod tamen responderi potest, præfatam extra uag. ad reprimẽdum. nihil noui induxisse quoad casum, in quo crimen erat perpetrandum; neque quoad perpetratum. casu quo nulla suspicio esset de crimine, nec Anthore, neque quò esset aliqua suspicio populi, vel vniuersitatis, de vtroque, vel de altero; sed solùm quando interueniret aliqua suspicio iudicis, vel alicuius particularis, vel aliquorum particularium. Volo dicere, quòd ante illam extrauag. poterat inquiri specialiter de præfato crimine nondum patrato, quoad obuiandum eius perpetrationi, quoad patratum uerò non: esto quòd aliquis particularis, vel aliqui particulares scirent, vel suspicarentur de tali crimine, & nũciaretur hoc iudici, per d. cap. inquisitionis. de accusat. & ei concordantia, post illam autem sic. Adde tamen, quòd non sufficit suspicio resultans ex eo solo, quòd sit factionis suspectæ, vel de genere suspectorum secundum Angel. in l. pen. C. de captiu. quem sequitur Bossius de crimi. læs. maies. num. 116. Sed quia ex hoc sequitur, quòd potest Imperator facere facultatem alicui reuelandi peccatum secretum, & infamandi alium, vrgent argumenta supra num. 83. posita, ad probandum contrarium, quibus respondendum est, ut ibi.

95 Quartus casus ponitur communiter ille, in quo proceditur per denunciationem; quæ tamen exceptio inepta videtur: quia, aut intelligitur de denunciatione Euangelica, de qua in cap. nouit. infra eod. & ineptè excipitur. Tum, quia rebellio illa, qua non audit Ecclesiam, est accusator fictus, vt ex S. Thom. supra num. 81. declarauimus: & ita non proceditur sine accusatore vero vel ficto. Tum, quia per illam non intenditur peccati punitio, sed peccatoris emendatio. aut intelligitur de denunciatione iudiciali priuata, & ineptè excipitur: quia, per illam non damnatur denunciatus pæna criminis; sed suum interesse denuncianti restituitur. aut intelligitur de Canonica, & idem: quia per eam non intenditur punitio criminis; sed solùm illius cessatio per not. in d. cap. nouit. infra eod. Si autem intelligatur de denunciatione iudiciali publica, quam aliqui denunciam vocant, non est casus diuersus à casu

pro-

procedendi propter infamiam, vel notorietatem; quæ sunt accusatores ficti; siue nunciatio fiat per officialem publicum, siue per quemuis alium: quia illa non debet fieri, neque admitti, nisi super notoriis, vel famosis, per d.l.ea quidem.C.de accusat.emendatam per Budæum in l. ab accusatione.§.nunciatores. ff. ad Senatusc. Turpil. vbi etiam idem probatur, & tenet glossa vtrobique recept. per Doctores. vt ait Salic. in d.l.ea quidem.col.4.quod etiam præfatus Sotus determinat de ratione tegen.membr.2.q.5.in princ. & consequenter non proceditur sine accusatore vero, vel ficto. Addit tamen rectè idem Sotus, quòd Iudex non debet credere nuncianti, etiamsi sit officialis, quòd crimen sit famosum, vel notorium; nisi aliter ei probauerit, & meritò: quia alioqui quilibet officialis etiam vilissimus, posset efficere, vt quis etiam innocentissimus, & honoratissimus in custodiam, & carcerem conijceretur, & impunè grauissimè de facto infamaretur, quod est absurdum, & ideò cauendum, l.nam quod absurdum.ff.de bon.lib. & cap.dudum. de præben.lib.6. Aduertendum tamen dici posse, quòd licèt, cùm proceditur per denunciationem Euangelicam, aut iudicialem priuatam, aut Canonicam, non agatur ad punitionem delicti; si tamen per illas vias illud manifestum fiat Iudici, poterit ille ex officio per viam inquisitionis procedere, orsa, siue texta noua tela iudicij, & punire illud; quemadmodum posset, si id iudicialiter constaret ei per confessionem incidenter coram eo factam, vel per generalem inquisitionem, vt supra dictum est: sed tunc non procederet sine accusatore vero vel ficto, qui erat notorietas, vel infamia resultans ex illa probatione iudiciali.

95 Quintus casus est, quo inquiritur de morte domini contra seruos, iuxta l.1.in princip.& §.occisorum.ff.ad ad Syllan.& contra nautas nauis submersæ, iuxta l.quoties. C. de naufrag. lib.11. Sed nec hic satis cautè excipitur: quia in eo cum accusatore ficto nempe infamia, vel illi æquipollenti, scilicet suspicione legis per eam habita pro sufficienti, proceditur: nam licèt nulla infamia hominum particularis sit contra præfatos Nautas, vel seruos; est tamen quædam legis suspicio, quæ habetur pro æquipollenti infamiæ, contra eos, vt pulchrè declarat Salicet.in d.l.ea quidem.col.9.Eadem est ratio de casu, in quo sine integra infamia, à Iudice tamen pro sufficienti habita, proceditur; vt aliquando procedi posse determinat Innocen.dilatatus per Antonium, Abbat. & maximè Aret.in cap.cum oporteat.de accus. secundum quos Iudicis arbitrio relinquitur, quanta debeat esse illa. quod pulchrè explicat Salic.vbi sup.col.9.Admoneo tamen, vt in d.comm.admonui, quòd famam non supplet suspicio Iudicis, vel alius particularis; sed suspicio populi, vel vniuersitatis, cuius opinio famosa desideratur: nec aliud sentiunt Innocen. & præfati, quamquam aliqui recentiores aliud incautè

cautè putarunt: volo dicere, quòd licèt non requiratur fama integra populi, semper tamen requiritur suspicio populi probata; ita quòd non sufficiat suspicio Iudicis, vel alius particularis, ad hoc, vt Iudex etiam aliquando arbitretur illam suspicionem dignam, quæ suppleat famam.

Nec obstat, quòd Bart. in l. fin. ff. de quæst. (quem August. in fauorem Angel. vbi supra in verb. fama. col. 2. allegat) dixit, sufficere indicia ad torquendum: quia non sequitur ex hoc sufficere illa ad inquirendũ: cùm longè aliud sit, & à diuersis non fiat illatio, l. Papinianus. ff. de minor. cap. ad audientiam. de decim. vel certè intelligi potest de indiciis iudicialibus, siue iudicialiter probatis, quæ quatenus pariunt quandam iuris proprietatem, possent pro infamia, & ficto accusatore haberi, vt supra num. 65. saluando Caietanum diximus.

SVMMARIVM.

97 *Henricus de Moerendael Authori gratus, & commodus moritur.*
97 *Iudices multi nimium suo arbitrio vtuntur, præsertim in pænis. & nu. 98.*
99 *Iudex potest ex causa iustè augere, vel leuare pœnam, sed non aliàs.*
99 *Causa augendi, vel minuendi pœnam duplex, intrinseca, & extrinseca.*
99 *Misericordia altera iusta, altera iniusta.*
99 *Christi actio nostra instructio, sed non ad hoc.*
100 *Princeps cur nequit pro libito remittere pænam, vt Deus ipse.*
101 *Iudices rogantium pro reis absoluendis stultos peccare.*
102 *Iudicare aliqua esse iusta ea ratione præcipua, quòd expediunt, multorum causa malorum.*
102 *Iudicaturus iustè deliberet prius, an liceat, & deceat, quàm expediat.*
103 *Pax Christianismo ob quæ peccata parui habita fortè negatur.*
103 *Iustitiam qui facit omnis honorandus: quia Deo acceptus.*
103 *Duces duo tantum orbi, cuius omnibus, & solis bonis præest alter, & malis alter.*
105 *Bellum ex vtraque parte pro iusto frequenter haberi.*
103 *Orari quid debeat in hostes.*

97 Vigesimoquarto loco illaturo mihi ex definitione pfata iusti iudicij sup. n. 71. posita, grauiter à multis Iudicibus nostra ætate errari, suo sensui & arbitrio plus satis in criminum punitione indulgentibus, occurrunt lachrimæ, tranquillum turbatur ocium, stupet ingenium dura & insperata morte mei Henrici de Moerendal Traiactensis, nobili de gente prognati, iuuenis qui moribus ambiguũ maior an ingenio, qui mihi à manibus, à pedibus, ab oculis, à studijs, à sacris precibus. & ab honesta iucundaque

con suetudine cũ primis omnium, quos in octogesimum ẽm ętatis meę annum mihi iugis, vtilis, & dulcis amicus: cui & si rapto à Deo, ne sanctum eius malitia mutaret intellectum, & congratulari debeam, absentiam tamen eius, quem pro literularum mearum hærede funus habeo, æquo animo vix ferrem, nisi me pietas, & obedientia, qua in Deum esse debeo, meritò cogeret meam sensilem. & rebellem voluntatem suæ iustissimæ subdere.

Hoc non fato, non fortuna cœca, sed diuina prouidentia in finem sibi notum disposito præpeditus, præfatam illationẽ non dilatabo quanto conceperam; sed tantùm dicam primo, peccare multos Iudices, dum plus satis suo sensui, & arbitrio indulgentes transgrediuntur illud cap. 1. de constit. *Nemo in actionibus, vel iudicijs ecclesiasticis suo sensu, sed eorum scilicet canonum authoritate ducatur.* & illud S. Ambrosii cap. iudicet. 3. q. 7. *Bonus iudex nihil ex arbitrio suo facit, & proposito domesticæ voluntatis; sed iuxta leges, & iura pronunciat, statutis iuris obtemperat; non indulget propriæ voluntati, nihil præparatum, & meditatum de domo defert, sed sicut audit, ita iudicat; & sicut se habet natura, decernit, obsequitur legibus, non aduersatur, examinat causæ merita, non mutat.* & reliqua. & contra, cap. 2. de re iudic. lib. 6. quatenus habet, quòd Iudex Ecclesiasticus, qui contra iustitiam, & conscientiam in grauamẽ alicuius partis per gratiam, vel per sordes, idest precium secundum Archid. ibidẽ, quicquam fecerit, incurrit suspensionem annalem, & irregularitatem; si ea durante se diuinis ingesserit, quam vereor multos incautè incurrere. quæ constitutio licèt quoad has pęnas Iudices seculares non liget, ligat tamen quoad pœnam peccati mortiferi, & illati damni restitutionem, vt colligitur ex eius proęmio, quod lege naturali, & diuina omnes Iudices etiam laicos ligante nititur.

98 Secundo, quòd iure quis miretur paucos collatione aliorum esse Iudices etiam inferiores, etiam sæculares, qui pęnas ipsas à iure communi, vel particulari statutas sine augmento, vel diminutione criminosis imponant: alii quidem per ignorantiam, & imprudentiam, instit. de oblig. quæ ex quas. delic. nasc. in princip. alij per misericordiam, contra illud Deut. 19. *Non misereberis illius &c.* relat. in cap. est iniusta misericordia. 23. q. 4. alij per odium, & iram augent, cõtra cap. illa. & cap. ira. 11. q. 3. alij autem prece, vel precio, l. fi. C. de pœn. iud. qui malè iud. alij ob inanem gloriam nimiæ clementiæ, vel seueritatis, contra illã philosophicam l. respiciendum. ff. de pœn. ibi. *Respiciendum est iudicanti; ne quid aut durius, aut remissius constituat, quàm causa deposcit; nec enim aut seueritatis, aut clementiæ gloria affectanda est; sed propenso iudicio, prout quęque res expostulat, statuendum est.* hæc ibi. & omnes contra illam legem naturalem, diuinam, & humanam, qua iubentur inferiores seruare legem, & præcepta superiorum, cap. 2. de maior. & obed.

bed.l.veluti.ff.de iuft.& iur.& contra leges, quibus tenentur omnes inferiores imponere pęnam à iure ftatutam,l.1.§.fin autem.ff.ad Turpil. & d.cap.1.de conftit.

99 Tertio,quòd non excufat eos dicere quòd Iudex poteft pęnam augere,& diminuere,l.quid ergo.§.pęna grauior.ff.de his qui not.infam.& l.etfi fæuerior.C.eodem tit.& l.aut facta.§.fi.ff.de pęn.translata in cap.aut facta.de pęn.dift.1.Nõ inquam hoc eos protegit; quoniam id procedit,quando fubeft iufta caufa id faciendi,& non aliàs,vt tradunt gloffæ recep.in d.§.pœna grauior.& in d.l.etfi feuerior.Caufa,inquam,vel intrinfeca,quæ verè auget,vel minuit delictum,puta minor ætas,& difcretionis paruitas,l.auxilium.§.in delictis.ff.de minor.& ignorãtia, cap.ficut dignum.de homicid.vel extrinfeca, puta notabile obfequium Reipub.præftitum,l.non omnis.§.fi.verf.qui transfugit. ff. de re milit. per quem aliquando putaui poffe diminui pœnam verè pœnitenti ob egregia in Rempub.merita non folùm propria,fed etiam parentũ, imo & fratrum. Non etiam prodeft quòd Iacob.cap.2.mifericordia maximè commendatur:neque quòd Chrifti actio eft noftra inftructio, capit.fignificafti.de elect.& quòd Chriftus ob pęnitentiam remittit peccata,cap.magna.cap.dixi de pęnit.dift.1.neque quòd remiffio pœnæ videatur nulli nocere,& alicui prodeffe,quod nõ videtur peccatum,argum.cap.denique.14.q.5.& cap.vlt.de poftul. non inquam etiam hæc profunt. Tum quia Iacobus laudat mifericordiam iuftam,qualis nõ eft illa,qua vtitur Iudex contra legem fui fuperioris,vt ait S.Ambrof.in d.cap.eft iniufta mifericordia. Tum quia,vt ait S.Tho.2.2.q.67.art.4.ad 2.alia ratio eft de Chrifto Deo,qui eft fuper omnia,& contra quem principaliter delinquitur;& aliud de Iudice inferiori, qui eft fubiectus legibus,nec contra eum principaliter delinquitur. Tum quia,vt idem S.Tho.ibid.fubdit,& probatur optimè in d.cap.eft iniufta.remiffio iniufta pęnę nocet Reipub. cuius intereft crimina puniri, cap.vt famæ.de fent.excomm.& l.ita vulneratus.ff.ad leg.Aquil.

100 Quartò,quòd ex eo, quod de Deo dictum eft, non eft inferendum Monarchas pro fuo libito iuftè pęnas reis remittere poffe. Tum quia non funt omnino liberi vt ille;quippè qui fubiecti funt eius legibus naturali,& diuinæ,cap.funt quidam.25.q.1.cap.quo iure.8.dift. imo & fuis proprijs,quoad vim directiuam, licèt non quoad vim coactiuam, fecundum S.Thom.recep.1.2.q.96.art.5.& probatur per cap. cũ omnes.de conftit.& annot.ei præfertim per Decium. Tum quia licèt poffent remittere iuftè pœnas,vtendo clementia, quæ eft virtus mouẽs ad remittendum iufta de ratione pęnas legales, vt tradit S. Thom.2.2.q.157.articu.2.ficut per epyciam temperatur ex æquo,& bono rigor legũ fcriptarum,vt dictum eft fupra,num.71.non tamen pro libito, & libera voluntate poffunt id iuftè facere in foro Dei, cui fubijciuntur; licèt

facta sæpe teneant etiam quoad forum interius, vt vtiliter præ alijs declarâsse mihi videor in Comment. de spolijs. super cap. non liceat. 12. q. 2. §. 3. nu. 8.

101 Quinto, ex his inferri etiam Monarchas posse grauissimè peccare condonando delicta, præsertim absque consensu eorum, quos illa offenderunt; rogantes item eos, vt id faciãt, & alios Iudices, vt absque iusta causa pœnas à iure statutas remittant. Vnde Possidonius in vita patris nostri Augustini, fol. 5. pag. 1. innuit eum ab hoc abstinuisse, & raró, & non sine causa rogare solùm sæculares potestates, quo reos absoluerẽt: quem imitati non semel negauimus literas pœnarum deprecatorias ad quosdam nobis amicissimos Iudices. Qua in re multi summates & infimates grauiter peccant, obnixè rogantes, vt sui iustè vel iniustè absoluantur; cùm id sit velle, & rogare, vt Iudices peccent. quæ maximè non solum iudicum, sed etiam aliorum Confessariis sunt memoranda.

102 Sexto loco aliquot alia me addere volentem interrupit febris à nonnullis pro vltima in me atropi catapulta æstimata, à qua iam liber id tantùm admonebo, quòd non leuis fomes est furiarum, quæ iam pridem orbem Christianum vexant, iudicare multa esse iusta, eo præcipuè, quòd nobis, aut nostris amicis, vel heris, quibus à consilijs, & ministerijs sumus expediant; cùm semper meminisse oporteat, in extraiudicialiter iudicando & deliberando tria per ordinem esse consideranda, secundum Innocen. in cap. magnæ. de voto. nempe, *An liceat secundum æquitatem, an deceat secundum honestatem, an expediat secundum vtilitatem*. Ita quòd si non liceat, vel deceat, non est vltra progrediendum, esto expediat: si autem liceat & deceat, tunc demum deliberandum, an expediat. Qua in re grauiter Deum offendimus, qui pro affectu potiùs, quàm pro ratione iustum iudicamus quicquid nobis, vel prædictis expedire videmus; idque quod peius est ardenter fieri capimus, & consulimus, & in id opitulamur. Equidem, vt alia taceam, vidi mea ætate tam in Hispanijs, quàm in Gallijs plurimos etiam eruditos, & egregiè pios sibi, & suę genti, suisque Regibus, & dominis adeò affectos, vt nil dubitarent in fauorẽ eorum, nonnulla falsa & iniusta pro veris & iustis, & multa incomperta pro compertis asserere; vtque illis ea euenirent, vehementer cupere, & ad opitulandum pro virili paratos se præstare, & quamlibet iustè contradicentibus vehementer irasci. Vidi etiam, &, proh dolor, video, vnius monarchię, & gentis homines aliarum monarchiarum & gentium subditos, eo solo quòd illius vel illius gentis sint, odisse, turpisque notæ nominibus appellare. Et adeò quidem vt ab hinc circiter quadraginta annis in Enchiridio de oratione super cap. quando. de cõsecr.

103 secr. distinc. 1. notab. 19. nu. 91. scripserimus vereri nos, ne Deus Opt. Max. negaret Christianissimo pacem ob ea sola peccata; quæ subditi Cæsaris in Francum, & subditos eius, & contra subditi huius in illū, & subditos tui, malè volendo, conuiciando, & dira imprecando, peccabant, parùm considerantes illud Pauli ad Galat. 5. *Si inuicem mordetis, videte ne ab inuicem consumemini*. nec illud Pet. Act. 10. relat. in cap. ad decorem. de instit. *In omni gente qui facit iustitiam, acceptus est Deo*. neque quòd duo tantum sunt Duces, nempe Christus Rex Regum, Apocal. 19. cuius signa omnes & soli, cuiuscunque sint gentis boni, sequuntur: & Beemoth Cacodæmonum Princeps, cuius meminit Iob 42. & cap. principium. de pœnit. distin. 2. cuius signa omnes, & soli cuiuscunque gentis mali mortali peccato infecti, sequūtur. Quę si consideraremus, facile iudicaremus multos nostrę gentis esse peiores aliquot aliarum gentium, & aliquot illarum meliores aliquot nostrę; & ita neminem eo solo, quòd sit illius, vel illius gentis, oderimus, & damnaremus: quod maximè deberent concionantes & confessarij persuadere, simul deterrere ab orando Deum, cum vulgo, vt quoquo modo hostes perimantur, & eorum ciuitates diripiantur, incendanturque; sed potiùs, vt resipiscant, malè ablata restituant, pro iniurijs illatis satisfaciant, pacemque piam æquis conditionibus dent, & accipiant; vt quos vnum baptisma, vna fides, & vna spes in vna, eademque Ecclesia Romana coniungit, vna etiam charitas vinciat; & in gloriam deducat æternam, Amen.

FINIS.

SVMMARIVM.

104 Vt satisfiat Typographo nolenti, quòd vllæ paginę maneat albę, quęritur circa ea, quę proximè de bello & discordia sunt tacta, an Confessarij absoluere possint indifferenter indicentes bella, & bellantes; nisi destiterint, & satisfecerint? Pro cuius resolutione præsuppono primo, quòd bellum iustū duo requirit, secundum Innocen. receptum in cap. olim. 1. de restitut. spoliat. nempe, vt indicatur à non recognoscente superiorē: & q̄ subsit causa iusta indicendi, puta vltio iniuriarū, vel repetitio rerū ablatarū; vt colligitur ex S. Aug. in lib. 83. q. relat. à Gratiano in cap. Dominus. 23. q. 2. aut religionis conseruatio, cap. omni. 23. q. 8. aut sui, suorūq; defensio, cap. scire. eadē causa, & q. Quod est verū de bello accepto propriè, vt ait Innocen. in d. cap. olim, num. 8. siue specialiter de bello, quod fit pro Repub. in non subditos: nā ad iustitiam eius, quod fit pro re priuata, vel publica in subditos, sufficit potestas legitima iuris naturalis, diuini, vel humani ad id faciendum; quale est bellū, quo quis se, vel sua iustè defendit cum moderamine inculpatę tutelę, iuxta d. cap. olim. & l. 1. C. unde vi. quale item est id, quod iudex inferior indicit dānatis à se iuxta leges sui territorij instar dispositionis cap. 1. de homicid. lib. 6. vel faciendo facultatem occidendi lictori damnatum à se, vel capiendi delinquentem, & percutiendi, & occidendi eum, si restiterit. Quibus addit tertium requisitum S Thom. 2. 2. quæst. 40. artic. 1. videlicet rectam intentionem ad promouendum bonum, vel vitandum malum.

105 Secundo pręsuppono, quòd multum refert, an bellum sit iniustū ex defectu duarum priorum causarum, an ex defectu tertiæ, scilicet rectæ intentionis: nam si est iniustum ex aliqua illarum, indicens, & bellans non solùm peccant mortiferè, sed etiam tenentur damna data restituere: si autem solùm est iniustum ex defectu rectæ intentionis; peccant quidem etiam morti ferè, sed non tenentur restituere, si bellum alioqui

fuerit

fuerit iustum, vt vtiliter annotauit Caietan. in d. artic. 1. Vnde lictor occidens mala intentione hominem iustè damnatum à Iudice, licèt peccet, non tamen tenetur ad restituendum vestes occisi, quas ex officio lucratur, vt idem ibidem dixit: cuius, quæ quotidiana est, decisionis Caietani ratio, quam ille non reddit, illa est, quòd illa sola peccata, quę fiunt contra leges iustitię specialis, obligant peccantem ad restituẽdum: non autem illa, quę solùm violant leges charitatis, & aliarum virtutum, vt diximus in tract. de red. eccl. quęst. 2. monit. 7. post Alex. Halen. Adrian. & alios ibidem citatos, & etiam in cap. inter verba. 11. quęst. 3. concl. 6. num. 714. & in Manual. nostro confessariorum capit. 24. num. 7. Et qui bellans peccat ob solá malá intentioné animi non peccat cótra leges iustitię specialis, quę uersatur specialiter circa actus exteriores, & in reddendo debitum æquale, ut copiosè colligitur ex prędicto tracta. de redditibus & prędicta Apologia quęst. 2. monit. 1. & 2.

106 Quibus pręsuppositis, respondeo ad quęstionem primò, quòd confessarius non potest iustè absoluere indicentem bellum iniustum defectu authoritatis, vel iustę causę, nec bellanté in eo; nisi destiterit, & damna restituerit; vel nisi iusta ignorantia excusetur: quia uenia non datur nisi correcto, cap. venia. de reg. iur. lib. 6. nec nisi restituenti, cap. peccatum. eodem tit. nec ignorantia, nisi iusta excusat, 1. quęst. 4. §. notandum. & cap. ignorantia. cum ei notatis. de reg. iur. lib. 6. Dixi, iniustum defectu authoritatis uel causę: quia si est iniustum solo defectu rectę intentionis, sufficit etiam rectificare, per dicta in secundo præsupposito.

Secundo, quòd superior indicens bellum non excusatur eo solo, quòd credat esse iustum, ut exertè eruditissimus Franciscus à Victoria in relect. de iure belli, num. 21. ait; quia, ut ille ibi probat, oportet eũ diligenter examinare iustitiam belli, audiendo rationes aduersarij, & cum eo ęqua offerente conueniendo, consultis in id uiris probis & sapientibus, & ab odio, ira, & cupiditate liberis.

Tertio, quòd, ut idem ibidem ait, Senatores, & alij subditi ad deliberandum de bello uocati, non excusantur, nisi diligẽter iustitiam belli expendant, & suas sententias liberè dicant. Tum quia, ut ipse sentit, periculum esset Reipub. ut solus Rex, qui potest errare, id definiat. Tum quia, ut ait Innoc. receptus in cap. 1. nu. 4. de his quę fiũt à maio. parte cap. habens uocem in Capitulo non solùm potest, sed tenetur cótradicere alijs, qui iniusta decernunt.

Quarto, quòd nec præfati subditi maiores, nec alij minores scientes bellum indictum esse iniustum, excusantur à peccato, & restitutione, si nauent ei operam, ut exertè definit præfatus à Victoria, ubi supra nu. 22. & ante illum Ioan. Maior in 4. dist. 15. q. 15. col. 6. & 7. & probatur eo, quòd contrauenieus conscientiæ peccat, cap. fin. de pręscript.

Quinto,

Quinto, quòd alij subditi minores excusantur, credendo bellum à suo superiore indictum esse iustum: quia non tenentur ad discutiendas causas iustitię belli à superiore indicti, per rationes quas idem à Victoria subdit. Pro quibus est casus in cap. quid culpatur. 23. q. 1. quatenus habet, quòd subditus iubente superiore potest rectè bellare; si non est ei certum id, quod iubetur, esse contra legem Dei; licèt non sit certum esse secundum eius legem. per quem contextum probatur etiam id, quod supra dictum est, subditum, qui scit bellum indictum à superiore esse iniustum, non excusari à peccato, si eum iuuet: quia peccanti consentit & opitulatur, cõsequenter peccat, cap. 1. ad Roman. & cap. 1. de offi. deleg. Quod ipsum ait dicendum idem à Victoria de his, qui per ignorantiam affectatam, vel crassam ignorant iniustitiam belli, & credunt esse iustum: alioqui enim subditi Regum infidelium pugnantes contra nos excusarentur, & milites crucifigentes Christum Pilato suo superiore iubente; & populus Iudæorum, qui persuasus à maioribus, clamabat: *Tolle, tolle crucifige, &c.* fuissent excusati: quod est contra omnium sententiam.

107 Sexto ex his inferri illud quotidianum Ioan. Maio. vbi supra, scilicet non excusari eos, qui militant principi alieno, indiscussa causa belli: quia cessat in eo ratio obedientiæ, quæ excusat subditum obediendo in dubio, per prædictum cap. quid culpatur. & trad. à S. Tho. 2. 2. q. 104. art. 5. Inter prædictum tamen à Victoria, & Adrian. quolib. 2. quæst. 2. videtur dissentio quotidiana de subdito dubitante de iustitia belli à suo superiore indicti, & bellante: Adrianus enim ait, peccare: quia non solùm peccat faciens contra conscientiam certam, sed etiam contra conscientiam dubiam, cap. si quis autem 2. de pænitentia distin. 7. adiunctis multis quæ ibi à num. 81. adducimus: à Victoria verò dicit, non peccare, eo quòd licèt dubitet de iustitia belli, certus est tamen, quòd debet in dubio superiori obedire. Nobis videtur difficile posse quem dubitare de iustitia præcepti superioris, & non dubitare de obedientia ei debita, quoad illud. Quarè arbitramur Confessarium debere dicere eiusmodi subdito, vt deponat dubietatem de iniustitia belli, credendo esse iustum, eo quòd nescit, nec tenetur scire esse iniustum, & potest probabiliter credere esse iustum propter authoritatem superioris, & id credendo iustè bellare per supradicta.

Septimo, quòd circa dicta præfati à Victoria dubitari potest, quòd in aliquot locis præsupponit non licere occidere iustè pugnantes, & in num. 32. concedit, quòd licèt non possit esse bellum iustum ex vtraque parte, secl. ista ignorantia probabili: per eam tamen fieri potest, quòd sit verè iustum, quoad vnam partem, & probabiliter credatur esse tale, quoad alteram; quo casu vtriusque exercitus iustè pugnat, & vtrique licet alterius milites iustè occidere. Quarè arbitror dicta viri vn-

dequaque doctissimi ita cõcilianda esse, vt non liceat occidi iustè pugnantes àb his, qui sciunt, vel debent scire eos iustè pugnare. sed sic ab eis, qui nesciunt eos iustè pugnare, imò probabiliter credunt eos iniustè id facere.

Octauo, quòd ex differentia posita supra inter bellum iniustum ratione defectus iustæ causæ, vel authoritatis, siue potestatis, & inter iniustum ex defectu rectæ intentionis, & ratione reddita pro illa; scilicet, quòd defectus rectæ intentionis non facit actum esse contra legem iustitiæ, sed contra leges alterius virtutis; infertur primo, quòd sicut bellum iniustum solo defectu rectę intentionis in bellando non obligat ad restitutionem: ita nec bellum iniustum defectu aliarum circunstantiarum, modò adsint potestas, & causa legitima bellandi. Tum quia, cùm defectus rectæ intentionis non faciat, vt actus sit contra leges iustitiæ specialis, minùs id facient aliæ circunstantiæ præsupposita potestate, & causa legitima: quia circunstantia finis est potior alijs, iuxta S. Thom. recept. in 1.2. quæst. 7. art. 4. & q. 18. art. 4. & 6. Tum quia defectus circunstantiæ personæ ad iustè bellandum, non efficit, vt quis bellans in bello alioqui iusto incurrat eam irregularitatem, quam incurreret si bellum alioqui esset iniustum, vt probat cap. penult. de homicid. inductum sic. Certum est, quòd omnis bellans, & fauens bello iniusto fit irregularis, si quis occidatur in eo, etiam ab alio; & etiamsi ipse non percusserit, vt ait Innocen. recept. in d. cap. penult. per cap. sicut dignũ, §. fin. eodem tit. At præfatum cap. penult. probat clericum, cui ob circunstantiam personæ non licet pugnare manu propria, etiam in bello iusto, non incurrere irregularitatem, si bellum erat contra infideles inuadentes; licèt multi occidantur, & ipse pugnet manu propria, & percutiat aliquos, modò neminem occidat; & non alia ratione, quàm quia licèt bellum esset iniustum ob circunstantiam personæ, erat ta-
108 men iustum ex causa, & legibus iustitiæ specialis: ergo propositum. Quæ inductio visa fuit placere admodum Illustri eidemque eruditissimo, integerrimoque viro, D. Ioanni Facchinetto de Nuce, Neocastrẽsi Præsuli Reuerendissimo, multisq; nominibus mihi suspiciendo, cùm eam coram D. eius Reuerendissima in quendam scopum collimassem, qui paulopost hæc scripta assumptus fuit in patriarcham Constantinopolitanum, & nuper exaltatus ad supremum Illustriss. Cardinaliũ collegium in magnum ornamentum eius, & gloriam S. D. N. Gregorij xiij. qui assumpsit eum cum magno totius vrbis, & vt credimus, orbis consensu.

109 Secundo infertur conclusio maximi ponderis, & quotidiana; nempè quòd homicidium voluntarium factum authoritate legitima, & iusta de causa, non parit irregularitatem indispensabilem, de qua in cap. miror. 50. distin. & cap. 5. de reform. sess. 25. Concil. Trident. licèt sit iniustum defectu rectæ intentionis, vel alicuius alius circunstantiæ personæ,

sonæ,loci,temporis, modi,&c. præfatum enim cap. penult. probat iustam causam occidendi concurrente authoritate legitima id faciendi, plurimum excusare ab irregularitate opitulantem occidere etiam iniustè ob circunstantiam personæ: adeò quidem,quòd per opitulationem etiam percutiendo, eam non incurrit. Deinde quòd per superiùs dicta probatur huiusmodi homicidium non esse iniustum legibus iustitiæ specialis, nec obligare ad restitutionem. Tertio, quòd sicut non contrahitur irregularitas, nisi in casibus expressis à iure, cap. is qui, de senten.excomm. lib. 6. ita a simili videtur,quòd irregularitas indispensabilis non contrahitur,nisi in casibus expressis à iure. At nullo iure exprimitur irregularitatem indispensabilem oriri ex homicidio iniusto ob defectum circunstantiæ finis personæ,vel alius, modò authoritas, &
110 iusta causa occidendi subsint. Postremò,quòd tam facile, & gratiosè fœ.recor.Pius V.dispensabat cum multis presbyteris constitutis in sacris etiam religiosis,qui in illa fœlicissima contra Turcas habita victoria anno 1571.occiderunt aliquos eorum;ea ratione, quòd licèt contra leges suorum ordinum & religionum peccassent manibus propriis occidendo;& ita incurrissent irregularitatem, iuxta cap.penult.de homicid.non tamen incurrerunt præfatam indispensabilem: quia suberat authoritas,& causa legitima. Quem in hoc imitatur S. D. N. Gregorius XIII. dispensando sæpè cum his, qui in bellis iustis hæreticos, vel alios occiderunt.

Tertio infertur rectè responsum esse de subdiacono, qui Iudicem criminalem agens, rectè quoad leges iustitiæ specialis condemnauit quosdam ad mortem, incurrisse quidem irregularitatem;sed non præfatam indispensabilem: quia licèt occidisset iniustè ob circunstantiam personæ, non tamen ob defectum authoritatis, vel causæ iustè occidendi.

Quarto, quòd qui inuasus non potens mortem aliter vitare, occidit inuasorem,mala intentione, & ad vindictam; sed aliàs cum moderamine inculpatæ tutelæ,licèt peccet mortiferè; non tamen incurrit irregularitatem, neque obligationem ad restituendum damnum:quia non occidit illum contra leges iustitiæ specialis; imo secundum illas. l.vt vim.ff.de iust.& iure. adiuncta clemen. 1. de homicid. & l. 1. C.vnde vi. Quibus consequens est, eum qui iuuit inuasum occidentem inuasorem, qui aliter non potuit mortem euadere,non fuisse factum irregularem;si ipse non occidit eum, etiamsi percussit per d. cap. penult. de homic.neque si ipse occidisset,incurrisset præfatam irregularitatem indispensabilem; licèt sic dispensabilem, argu.gloss.singul.clemen. 1. de homicid.

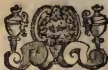
Quinto, rectè responsum fuisse illi, qui comitatus fuit lictores missos à prætore ad capiendum,& occidendum bannitos;quòd nullam in-

currit

currit irregularitatem, si propriis manibus non occidit; neque indispensabilem, si propriis manibus id fecit; etiamsi clericus fuerit: quia non occidit iniustè ob defectum authoritatis, vel causæ, sed ob circunstantiam personæ; & ita non contra leges iustitiæ specialis, sed alias charitatis, vel sui ordinis. Quæ omnia sunt addenda nostro Manuali Confess. cap. 27. num. 220.

ANTA de Iudiciis vsurpatis, iniustis, & inordinatis prolocutus, moneo lectorem, operæ se precium facturum, si legerit aureum de fidei maiorum defensione librum,
III quem nuper ædidit Pientissimus, idemque eruditissimus, & Generalis Illustrissimi ordinis Franciscanorum, Pater in Christo Reuerendissimus Christophorus a Capite Fontium, in quo perspicuè demonstrat, plurimos circa iudicium de fide Catholica nostri temporis hæreticorum abusus. Primo vsurpando sibi iudicium. Secundo malè recusando Præsules, & Inquisitores. Tertio respuendo, & maledictis incessendo Pontificem Max. Leonem x. in id ab eisdem sponte delectum. Quarto detrahendo Parisiensi, & Louaniensi Academiis, ad quas à Leone impudenter appellarunt. Quinto, eleuando authoritatem Conciliorum Oecumenicorum, & aliorum, posteaquam se illis arituros promiserunt. Sexto, recurrendo ad Cæsarem, & alios Principes laicos, quibus uetatur. Septimo, tenuendo bonam partem eorum tanquam incompetentem, eo solo quòd eos condemnauit. Octauo, ad se solos solumque suum iudicium recurrendo, dum solum populum à se deceptũ, & solam scripturam sacram solo suo proprio modo intellectam, omnibus omnium antiquorum interpretum reiectis scholiis Iudicem faciant. Nono, quòd iudicant, & iudicare procurant inauditis catholicis, nulla eis se defendendi copia facta. Decimo, quòd inflammant Iudices, quos serenos esse oportet, contra catholicos imponendo eis multa, quæ cane peiùs, & angue oderunt. Vndecimo, quòd iudicibus in id à se delectis duo contraria persuadent; nempè, ꝙ sufficiat sibi ad hoc iudicium cognitio linguarum, vel lectio alicuis eorum libelli, vel auditio concionis; & quòd non suffecerit in id tota doctrina Pontificum, Concliiorum, Academiorum, & innumerorum Doctorum sacrorum, & scholasticorũ; qui à 1500. annis, & amplius floruerunt. & alia, quæ dulciùs inde colligas.

RELECTIO
CAP. NOVIT. DE IVDIC.
NON MINVS SVBLIMIS, QVAM CELEBRIS,

Pronunciata anno 1548. ætatis Authoris 55. coram frequentissimo, eruditissimo, ac maximè illustri Auditorio in inclyta Lusitaniæ Conimbrica,

PER MARTINVM AB AZPILCVETA DOCTOREM NAVARRVM,

Tunc eius in sacra facultate Canonum primariæ functionis Gymnastam; decennio verò ante eodem munere in præclarissima Salmantica functum.

Et postea cùm iam rude donatus, siue iubilatus ad Vrbem iussu Pontificio, & regio ob arduam causam venisset, & ad 82. ætatis suæ annum peruenisset, iterum recognita, & typis excusa.

Nunc autem anno 1585. ætatis eiusdem Authoris 92. tertiò recognita, & se melior facta.

Ad Serenissimum Don Sebastianum Lusitaniæ Regem huius nominis primum.

SVPERIORVM PERMISSV.

ROMÆ, *In officina Iacobi Tornerij, & Iacobi Bericchiæ.* M D LXXXV.

ELENCHVS NOTABILIVM
capitalium contentorum in hac Relectione.

INCLYTO, CLEMENTISSIMOQ. DOMINO SEBASTIANO HVIVS NOMINIS PRIMO,

Lusitanorum, Algabriorumque Regi, Aphricano, Æthiopico, Arabico, Persico, Indico, fœlici, Victori, semper Augusto

MARTINVS AB AZPILCVETA

Doctor Nauarrus Rempub. Christianè administrare.

Ogatus à multis, Inclytè, Clementissimèque Rex, vt Relectionē cap. nouit. de iudic. cuius bonam partem pridem tribus horis integris corā tota Maiestatis tuę celeberrimæ Conymbricæ Academia pronunciaui, quamq; Serenissimo Patri tuo Principū flori Regi designato nuncupaui, denuo æderem, decreui titulum eius quadam bonarum herbarū synthesi ornare, ipsamq; Relectionem ea, & aliquot alijs auctam Maiestati tuæ nuncupare: non quidem quòd non videam deterrere me ab hoc debere non solùm illa, quę deterrebant ad eam illi dedicandam, sed etiam alia, in quibus est, quòd licèt ille maximus esset eo nomine, quòd erat Rex designatus, quem Europæ, Aphricæq; occidens, Asiæ oriens, & interiectus meridies, qua à Tago in Gangem allui tur Oceano, suum futurum dominum agnoscebat. Tu verò lōge maior es, qui iam dudum in solium Regni euectus, & regio diademate coronatus, non solùm eis omnibus iura, & leges fers, sed etiam Christiani nominis hostes ea turbātes, & Christianæ fidei propagationem in eis impedientes tua

magna potentia diuinitùs aucta iampridem terres, & miris trophæis, humanamq; fidem superantibus fractos fœlicissimè triũphas. Audeo tamen hoc facere primùm, quòd pro materię sublimitate, subtilitate, & vtilitate, omniũ Relectionum, quas vnquam pronunciauimus, primas obtineat. Et quòd bona eius pars sit de summa summorum Monarcharum, cum Regum, tum Pontificum potestate, tuę Maiestati cognitu dignissima, quo idem paternum, & laicum, sed supremum imperiũ illæsum conserues, & religiosissimos parentes, auosq; imitatus sacrosanctæ Sedi Apostolicæ, summiq; Iesu Christi Regi regum, & domini dominãtiũ Vicarii potestatem cœlitùs ei datam eò modestiùs, religiosiùs, & fortiùs suspicias, colas, & tuearis, quò nostra calamitosa tẽpestate superbiùs quidam, irreligiosiùs, & audaciùs contemnere, dehonestare, & conuellere frustra conantur: quòque S.D.N. Gregorius XIII. (primis Christi, qui à multis seculis prędict. Sedi præfuerunt, Vicariorum annumerandus, colendus, & suspiciendus) te synceriùs diligit, tua trophæa magis miratur; & laudat, augeriq; indies vehemẽtiùs cupit, & procurat. Deinde, quòd decere, oportereq; videtur, vt qui beneficia maxima accepta ab auis tuis illis Christianissimis Ioanne III. iam cum diuis, vt par est credere, regnante, & regina Domna Catharina I. cum primis nõ solùm sui ordinis, sed & cuiusq; alius ad idem regnũ omnibus neruis conante (quales Reges, pietate, prudentia, iustitia, modestia, pacis artibus in pios, belli verò in impios, & in diligendos, leuandos, iuuandosq; suos subditos, ac filios ætate sua nulla terra coluit, neque (absit verbo iniuria) colit, literariis muneribus, & aliis obsequiis agnouerim: quique etiã dona accepta à Serenissimo patre tuo, Principum flore Rege designato

gnato

gnato, matreq; illa tua Domna Ioanna Prīncipe multis nominibus altissima, patruoq; tuo magno Cardinalę infante incōparabili, amitaq; tua magna infante Domna Maria sui ordinis Principum communi sententia prima, singulis eiusmodi muneribus singulariter recognouerim, tua quadātenus gratius collata, nulliq, alijs obsequijs hactenus agnita, eiusdē generis munere agnoscam, simul vbiq, gentium prędicem me tuum alumnū, totiq; tuæ gēti Lusitaniæ ingenio in omnia pacis, & belli munia versatili, multis nominibus deuotum; eo præsertim, quòd arbitrer, nullum alium exterū apud eā mea ætate accolam fuisse, qui tam ab eius summatibus, quàm infimatibus, & alijs cuiusq; ordinis magis diligeretur, & supra merita coleretur, & cui à prædictis Regibus maiora offerrentur, quàm ipse, quem extra sua regna etiamnum peregrinantem, & humili loco cum tenui facultate degentem adeo amat, & honorat, vt meritò meę paruitatis cōscius confundar. Ad hæc, quòd vehementer cupio hoc facere inde ab illo tuo die natali fœlicissimo, toti orbi Lusitano festiuissimo, in quo singulari priuilegio ad locum secretum (vbi à sola tua auia Regina, & nutrice pannis inuoluebaris) solus admissus, primū manus Regiæ osculo suspexi, iussuq. eiusdem Reginę, vt id facerem, licèt indignus, benedixi, beneq. precatus fui, vt qui omnium totius illius orbis spe successoris ferè destituti tam obnixis precibus, tam ardentibus votis, tāq. mœstis lacrymis mirè à diuina bonitate impetratus fuisti, euaderes similis illis, qui similibus supplicationibus, simili amaritudine porrectis obtenti fuerunt ab habendi prolem spe ferme defectis, quales fuere Isaacus, Iosephus, Sampson, & Samuel. Et nunc gratias ago, vt aliàs frequenter egi Deo Opt. Max. quòd etiamnum adolescens eos

non

non ſolú corporis robore, & animi conſtantia, & fortitudine, ſed etiã egregia pietate, innocentia vitæ Regiæ rara, prudentia ſenili, & iuſtitia ęqua, rerumq; domi & foris in bello, & pace geſtarũ gloria ita referas, vt meritò totus orbis Chriſtianus id miratus, magnopere optet videre tua hymenęa feſta, quæ te mox faciant pulchra prole parentem, quæque omnibus neruis ita in adminiſtranda chriſtianè Repub. tibi aſſiſtat; ac Auia tua incomparabilis tuo Auo vix imitabili aſſiſtere ſolebat. Quamobrem ægrè fero, quòd nondum potuerim ſuppeditare otium ad conficiendũ illud munus, quod in id iam pridem animo conceptum habeo; & ęgrius, quòd iam grauis ſenio vereor, ne illud cõficere queam: ęgerrimè autem ferrem, vt antea Atropos vitę meę fila rũperet, quam id aliquo vel hoc exiguo Vrbi, & Orbi teſtarer. His accedit, quòd per hoc offertur locus aptus ad reddẽdam rationem non ſolùm tuæ Maieſtati, ſed etiam aliis quamplurimis demirantibus, cur poſthabitis à regia Maieſtate oblatis, & omiſſo Conymbricę 500. aureorum ſtipendio annuo extraordinario, cum multis aliorum iurium emolumentis, contentus ſolo mille aureorum annuorum ordinario ſtipẽdio, perpetuo tamen, & quo ante 20. annos rude donatus, & vt aiunt, iubilatus tua Regia magnificentia ſuſtentor, laborioſam peregrinationem ſuſcepiſſem: curq. eandem nondũ perfecerim, neque id, in quod eam ſuſcepi, præſtiterim. Et quidem cauſa eã ſuſcipiendi, Rex clementiſſime, fuit, quòd iam tunc 62. ætatis meæ annum agens, fractusq. continuis per totam vitã ſtudiis, prælagendiq. in variis Academiis laboribus, meritò putabar intra paucos annos vita defuncturus: quamuis (Deo præter meam & communem opinionẽ id annuente) iam poſtea vixerim viginti. Et antequã ea defungerer,

fungerer,

fúgerer, maximè cupiebam recognoscere, augere, & do`are opera mea tam ędita, quam ædenda, Auditoribus meis probabili coniectura ducebar, nullatenus me inter tot Heroes, tot amicos, & notos toties me consulentes, iustum otiū ad id intra tam paucum tempus iustè faciendum, suppeditaturum. Quarè constitui de prædictorum Regū licentia, & de sola eorum conscientia traijcere in Italiam, in qua ignotus nomine, & habitu, solitis in insolita, sed vera, & meę professioni apta mutatis, propositum exequerer extra Vrbem, posteaquam sanctissimas eius reliquias, & ecclesias in id statas, nulli mei facta notitia visitassem. Causa verò, cur nōdū eam perfecerim, nec opus propositum præstiterim, prima fuit, quòd transiens per Castellam à Serenissima matre tua (quę pro Cæsare patre suo omnia regna eius Hispanię sapiētissimè, suauissimeq. gubernabat, quæq. me lōge pluris q̃ merebar semper fecit, iam inde à tempore quo nomine Conimbriceñ. Academiæ recens desponsam Vlix bonæ salutaui) ad quędam satis ardua vnum circiter annū detentus fui, tam eo iure, quòd origine Nauarrus Cęsari suberam, quàm eo, quòd incolatu Lusitanum etiam extra eam parere oportebat tantę Principi Lusitanię, quę suarum heroicarum virtutum radiis corusca, sydus erat placidum regnis, quę regebat, & quorum princeps erat, mira dexteritate, sanctitateq. eadem concilians. Secunda, quòd propter bella Galliæ, qua transire necessū erat, oportuit in Nauarra solo meo natali morari, donec fieret copia per eam trāseundi: & quòd ea facta, traiecto Pyreneo monte in ipso Gallię limine crure quadrifariam casu mulæ confracto, restiti, & non semel conclamatus in idem natale solum redii, vbi nōdum plenè adhuc valenti, facta fuit iussio prima Regis Catholici, cui ratione

originis

originis ſuberam, vt capeſcerem defenſioné iuſtitiæ,quam Archipręſul Toletanus Pincię ſiue Valleoleti cuſtoditus haberet: & cùm ob prædicta,& alia ab ea ſupplicaſſem, allata eſt ſecunda, quæ omné præter ſolam mortis excuſationem excludebat,qua coactus redij ad texendum in illa proceſsú, cuius textura,quæ quolibet ſemeſtri videbatur finienda, octo annos durauit. Tertia, quòd poſt eum finitum, & vt in vrbem defferretur vnà cū ipſomet Archipręſule eſſet decretum, in tua Rex regna rediiſſem, literas à Rege Catholico, & ſummo ſuo Præſide ſuper meo in Vrbem ad continuandam vſque in finem eiuſdem cauſę defenſionem, aduentu accepi. quod cum Maieſtati tuæ iuſtum, & pium opus eſſe viſum eſſet, per varios caſus, & varia diſcrimina rerū venimus in Latium,vbi quolibet ſemeſtri finem expectátes, octo circiter annos iam peregimus. Maieſtati igitur tuæ, Rex clemétiſſime humillimè ſupplico,vt præfatá peregrinationem boni conſulere, & munus hoc minimum Regio, eodemq. maximo animo ſuſcipere digneris de manu huius minimi: certus, quòd nec peregrinatio, nec quicquam aliud impediet,quòminus dum vita manebit; tuum me ſemper agnoſcam ſeruum,licèt inutilem,ſacrificumque,& oratorem ad Deum quamuis indignum, qui nunquam non ſupplico,& ſupplicabo Maieſtati diuinæ,vt tuam iſtam humanam pro mea, quá iam inde ab illo tuo natali die ſemper habui, ſemperq. prędicaui,expectatione, quam optimè fortunatam,& fœliciſſimam efficiat æternum. Amen.

RELE

RELECTIO CAP. NOVIT. DE IVDIC.

Non minùs ſublimis, quàm celebris, pronunciata anno 1548. ætatis Authoris 55. coram frequentiſſimo, eruditiſſimo, ac maximè illuſtri Auditorio in inclyta Luſitaniæ Conimbrica.

PER MARTINVM AB AZPILCVETA DOCTOREM NAVARRVM,

Ad inclytum, & ſereniſsimum Portugalliæ Regem Don Sebaſtianum huius nominis primum.

PRAEFATIO.

E more huius noſtræ (quæ mirè floret) Academię relecturus iterum vnum è capitulis, quæ ſuperiori anno in hoc tit. de iudic. interpretabamur; elegi, ampliſſime Rector, Patres, & Senatores grauiſſimi, magnificentiſſima, & cuiuſque ordinis ornatiſſima Concio, cap. hoc nouit. de iudicijs. multis nominibus celebre, ſtylo alio, quàm ſolito relegendum: cùm enim nunquam antehac, neque in Galijs, neque in Hiſpa-

nijs plures, quàm ſingulos ſcopos ſingulis relectionibus pronũciandis præfixerim: huic tamen, ob varietatẽ rerum diſputandarum, varios præſtituam, ſenexq; nouo vtar ſtylo, qui tũ demun fœlix erit, ſi tu, O optime IESV, idemque maxime θεοάνθρωπε, rem tuam orſo, proſperos præſtiteris ſucceſſus; pręſtiteris noſcere hoc caput, quod omnia te noſſe, nihilq. latere iam pridem clamat. Quod te præſtaturum haud dubito, ſi tua mater illa vna θεότοκος, illa vna παρθενόμητηρ, illa omnium vnum commune aſylum Maria cum Petro & Paulo, quibus hic dies ſacer eſt, nobis te in hoc conciliarit: quam, vt de more faciat, ſuplex oro & flagito. Qua ope fore ſpero, ne poſt 18. authorum excelſa, quæ ipſis immortalem gloriam pepererunt, commentaria, noſtra hæc, licèt humiliora, cuiquam videantur ſuperuacanea, & quibus actum (quod aiũt) ſolum agatur: tametſi agnoſcam, quantò interuallo alij eorum, in alijs me ſuperent, & meminerim vnum eorum Andream Siculum virum omnium conſenſu omnigena eruditione clarum, affirmare hoc cap. eſſe famoſum, quotidianum, & elegans; egereq. ad ſui enucleationem ſummo, & excelſo Doctore, & in vtraque cenſura facile principe: imo, & vt nobis videtur, diuinarum legum mediocriter ſaltem perito.

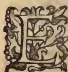
Dicturus autem de rebus ſummis, ijſdemq. ſumme controuerſis, iam non tam vt diſputem, quod iunior faciebam, quàm vt, veluti pronunciem, teſtatum eſſe volo, (quod nunquam non ſoleo facere,

etiam cùm ſermo futurus eſt de rebus humilibus, iiſdemque extra controuerſiam poſitis) ea me videlicet mente dicturum, vt nolim vel tranſuerſum (vt aiunt) vnguem ſecedere à Romana, (quæ vna eſt omnium magiſtra,) eccleſia, neque ab huius Academiæ, ac veſtra, quæ grauiſſima eſt, cenſura.

Primum notabile ſuper exordio, ſcilicet, Nouit ille, qui nihil ignorat.

S V M M A R I V M.

1 *Deum omnia noſſe quadruplici iure probatur.*
2 *Fratrum minorum templa, cur præ ſe ferre debeant paupertatem.*
3 *Natura naturans Deus.*
4 *Dei conſpectum nemo fugere poteſt; nec latet eum etiam cogitans. n. 5.*
6 *Scientia Dei non ponit neceſſitatem futurorum.*
7 *Deus eſt ſua ipſa rerum omnium notitia.*
8 *Dei ſcientiam non augeri, nec variari. nu. 9.*
9 *Dei ſcientiam parum meminit quis. nu. 10. & 11.*
12 *Dei ſcientiam meminiſſe ſaluberrimum.*
13 *Fruſtra petit, quæ quis intus habet.*
14 *Interrogans non videtur fateri; niſi, &c.*
15 *Peccata qua ratione Deo abſcondita.*
16 *Deus ſciuit olim, quod nunc neſcit: & quomodo Deus intelligit, quod Deus non intelligit. num. 22.*
17 *Scire more humano, & ſcire more diuino.*
18 *Interrogare vt diſcas, & vt alius diſcat, diuerſa.*
19 *Scire ſecundum præſentem iuſtitiam; & ſcire ſecundum æternã. & ſeq.*
21 *Scit CHRISTVS vt homo; & vt Deus.*

T quanquam ex ſupradictis 18. commentantibus ſoli ſex, & ij quidem leuiter tetigerint hoc exordium, ſcilicet, Io. Andr. Petrus ab Anchar. Antonius à Butr. Panormitan. Andr. Sicul. & Decius: ipſe tamen altiùs id tractandum duxi, quo etiam intra iudiciorum ſtrepitus contemplantes illam interminam Dei ſcientiam maiore amore, ac timore id, quod apud Prudentium eſt recolamus, *Speculator adſtat de-*

super, qui nos diebus omnibus, actusque nostros prospicit à luce prima in
1 *vesperum*. Ergo sex prædictorum mentem sequutus colligo primo, Deum omnia nosse. quod iure Pontificio, Cæsareo, ac diuino, tam supernaturali, quàm naturali, demonstratur. Primo quidem Pontificio, eo, quòd Inno. III. hic sentiens de Deo, ait, nihil eum ignorare. qui idem in.cap.à nobis. 2. de sententia excómunic. dixit, ipsum nec fallere, nec falli posse: quòdquè Vrbanus in cap. Erubescant. 32. dist. appellat, eum secretorum cognitorem. & Euaristus, omnia nuda, & aperta esse oculis eius pronũciat, in cap. Deus omnipotés. 2.q.1. & S. Augustinus, cap. Deus quãdo. 24.q.3. ait, ipsum nec fallere qualitatem peccati, nec peccantis affectum. sed & Nicolaus II. in cap. fundamenta. §. proinde. de elect. lib. 6. appellat Deum infallibilem, &
2 omnia scientem. Qua ratione concilium Viennense determinauit, in clem. exiui. de verb. signifi. §. quamuis. fratribus Minoribus non debere esse ampla templa, nec nimium multa, vel nimium preciosa ornamenta, quibus Deo seruiant: nec esse cur illa illi curent, quando Deus etiam absconditorum est cognitor, & potiùs respicit animum, quam manum.

Secundo, idipsum ostendo iure Cęsareo, eo quòd Paulus iureconsultus in l. sed & si restituatur. §. fin. ff. de iudic. ait, in natura omnia
3 certa esse: naturam autem, de qua ille agit, dicebat glos. l. respiciendum. ff. si certum pet. esse naturam naturantem, hoc est, Deum ipsum, & omnia scire: quia mille anni ante oculos suos, tamquam dies hesterna, quæ præterijt. & in l. 1. in princi. C. de vete. iur. enuc. ait Iustinianus, à prouidentia diuina totius mundi elementa processisse, & in orbe terrarum disposita esse: nouit ergo illa Deus: quia nihil volitum vel dispositum, quin prius cognitum, secundum S. Augustinũ. glos. item per iocum (vt ipse credo) narrat in l. 2. §. 1. ff. de orig. iur. de illo Græco, qui nutu disputaturus cum Romano, manũ leuauit apertam, innuens, omnia esse Deo aperta.

4 Tertio idem probatur iure Diuino supernaturali dato, eo, quòd 1. Regum, c. 2. Deus dicitur scientiarum Dominus, & cui præparantur cogitationes. & c. 16. Ipse dicitur intueri etiam corda. & apud Paulũ ad Hebræos 4. *Nulla creatura est inuisibilis ipsi: omnia enim nuda & aperta sunt oculis eius*. Et prophetarũ clarissimus psal. 138. alloquens Deum, aiebat. *Quo ibo à spiritu tuo, & quo à facie tua fugiam? Si ascendero in cælum tu illic es: si descendero in infernũ ades*. Cui alludens glo. cap. & venit. de pænit. dist. 1. meminit illud, *Quo fugis Encelade, quascunque accesseris oras, sub Ioue semper eris, bene fac si viuere quęris*.

Quarto idipsum probatur iure naturali, eo, quòd Thales apud
5 Laertium, interrogatus, an lateret Deum iniustè agens, respondit: nec cogitans quidem. & Aristoteles lib. de bona fortu. *Deus* (inquit) *videre*

videre præsentia, præterita, & futura. Homerus item Odissee 4. θεοὶ δέ τε πάντα ἴσασι; *Dij omnia sciunt.* Sed & apud Maronem Ilionæus monebat Carthaginenses,

Si genus humanum, & mortalia temnitis arma:
At sperate Deos memores fandi, atque nefandi.

Facit & illud celebre: *Deus est, cuius centrum vbique est, & circumferentia nusquam.*

Quinto, confirmatur, eo, quòd Deus nouit etiam futura contingentia; & non solùm in suis causis; sed etiam in seipsis, iuxta illud psal. 37. *Qui finxit sigillatim corda eorum, qui intelligit omnia opera eorum.* s. hominum, quorum opera maximè sunt contigentia: quippe quæ manant à libero arbitrio, cap. si enim. §. liberi enim arbitrij. de
6 pœnit. dist. 2. Et quòd maximè admirandum est, ita illa cognoscit, vt sua præscientia non efficiat illa necessaria; sed pura contingentia maneant iuxta Magistrum senten. & alios lib. 1. dist. 38. & S. Tho. 1. par. q. 14. art. 13.

Sexto probatur eo, quòd Deus Opti. Max. non solùm habet om-
7 nium notitiam; imo est ipsa sui, & omnium vna simplicissima notitia: hoc est enim Deo esse, quod sapientem esse, secundum S. Augusti. lib. 7. de Trin. nam quicquid in Deo est, Deus ipse tãtùm est, cap. productior. de pœnit. dist. 3. probatur in cap. firmiter. verbo simplex. de summa Trinita. vbi glos. singularis ait, in Deo neque esse compositionẽ illam, quæ est partis ad partem; nec illam, quę formę ad subiectum; nec illam, quæ generis ad speciem.

8 Ex quibus infertur primò, illud Petri Lombardi scholasticorum theologorum ducis, & aurigæ, in lib. 1. dist. 39. scilicet Diuinam scientiam nec augeri quidem, nec minui: sicut nec sua ipsa essentia augetur, vel minuitur.

Secundo infertur, illam, quam demiramur, Dei omniscientiam
9 stabilem esse, atque manentem, nullaque ex parte variari, docente Iacobo, 1. cap. suæ epistolæ catholicæ. *Apud Deũ non est transmutatio, neque vicissitudinis obumbratio.* quod etiam ad eius scientiam pertinere ostendit S.Tho. 1. part. q. 14. art. 15.

Tertio infertur, incogitantiam illam nostram Christianorum, qua
10 multa peccata secreto peccamus, minimè publicè illa peccaturi, ad quandam impietatis speciem, vel certè pietatis nonnullam obliuionẽ quodammodo accedere: qui enim credimus firmiter, & simpliciter confitemur, omnia etiam abditissima quæque, nuda esse Deo, & aperta, qua fronte occultè plùs, quàm palam audemus peccare?

Quarto infertur, operępretium facturum eum, qui meditabitur
11 illud Ecclesiastici cap. 23. *Omnis homo, qui transgreditur, dicens, quis me videt? tenebræ circundant, & parietes cooperiunt me, & non intelligit,*

quòd

quòd omnia videt oculus Dei: nec cognouit quoniam oculi Domini sole ipso lucidiores sunt, circumspicientes omnes vias hominum, & eorũ corda intuentes: hic in plateis ciuitatis vindicabitur, & quasi pullus equinus fugabitur, & erit dedecus omnibus hominibus, eo, quòd non intellexerit timorem Dei.

12 Quinto infertur, esse saluberrimum nobis sæpe versare mente, illud patris nostri August. in suæ regulæ, cap. 8. nẽpe. *Nec putare debet, qui peccat se non videri, cùm hoc facit: videtur enim omnino, & à quibus se videri non arbitratur. Sed & si lateat, & à nemine hominum videatur, quid faciat de illo desuper inspectore, quem latere nihil potest? An ideo putandus est non videre: quia tantò videt patientiùs, quantò sapientiùs.*

Contra tamen hoc notabile, ac omnia ex eo illata faciunt quatuor. Primum, quòd Genefeos, 18. cap. narratur, dixisse Dominũ Abrahamo, *Descendam & videbo an clamorem, qui venit ad me, opere compleuerint, an non est ita, vt sciam.* & transfertur in cap. Deus omnipotens. 2. q. 1. & in cap. qualiter. 2. de accusationi. Ecce, quod descẽdit, vt vi-
13 deat; & sciat ergo ante nesciebat: frustra enim laboras, si quæ petis intus habes. cap. examinata. de iudici. Instit. de actioni. §. 1.

Secundo, facit, quòd qui interrogat, ignorare videtur interrogata, cap. iudicantẽ. 30. q. 5. l. 1. ff. de interrog. action. vbi Bart. nu. 6. ait, in-
14 terrogationem fieri ad certificationem: & ideo nõ videri fateri, quisquis intertogat, secundum eundem ibidem: & in l. 2. §. quod obseruari. C. de iure iuran. prop. calum. dand. nu. 19. & Panor. in cap. fin. col. 5. de confess. quicquid glos. & Archid. dixerint in c. fi. 30. q. 1. & Anto. in d. cap. fi. quorũ opinio posset procedere in interrogatione facta interroganti, iuxta l. 1. §. siquis ita. ff. de verb. oblig. vel cum fit per dictionem, quæ rei veritatẽ præsupponat, vt est illa, nonne? cap. nonne. de præsump. At multis sacræ paginæ locis legimus, Deum interrogasse simpliciter non pręcedente interrogatione, nec dictione, nonne, adiuncta: interrogauit enim Adamum, Genes. 3. *vbi es?* & paulò inferius Euam; *Quare hoc fecisti?* quæ respondit, *Serpens decepit me.* cap. serpens. de pęnit. dist. 1. & Genes. 4. interrogat Cainũ, *Vbi est Abel frater tuus?* Et rursum, *Quid fecisti?* cap. voluissent. §. denique. de pænit. dist. 1. & Lucę 16. *Quid audio de te? redde rationem villicationis tuę.* quod item habetur in d. cap. qualiter. & Matth. 16. interrogat Dominus discipulos; *Quem dicunt homines esse filium hominis?* & adulteram mulierem interrogarat Ioan. 8. interrogat & Ioan. 6. Philippum; *Vnde ememus panes, vt manducent hi?* Et alibi sæpe, quod longum esset referre: quomodo ergo omnia nota sunt Deo?

Tertio facit illud psal. 1. *Nouit Dominus viam iustorum, & iter impiorum peribit.* quippe quod ignorat Dominus: & Prouerb. 4. *Vias, quę à dextris sunt nouit Dominus.* peruersę autem sunt, quæ à sinistris

assistunt:

assistunt: & Matthæi 7. comminatus est Dominus dicturum se prauis hominibus, etiam eis, qui ipsius nomine eiecerunt dæmonia, vel futura prænunciarunt, se minimè nosse illos. quod habetur in cap. prophetauit. 1. q. 1. & eiusdem Matth. 25. Virginibus fatuis respondetur à sponso, nempe a Deo, *Nescio vos.* & psalm. 15. scribitur; *De abscon-*
15 *ditis tuis adimpletus est venter eorum.* quæ abscōdita interpretatur ibi Augustinus, esse peccata: & psal. 137. Alta, hoc est superba, Deus a longe, siue e longinquo, & ita confuso quodam modo cognoscere significatur.

Quarto, quòd multa prænunciauit Deus per Prophetas, quæ non euenerunt: quale est illud Esaiæ, 38. *Dispone domui tuę Ezechia: quia morieris, & non viues.* qui tamen 15. annis postea vixit. quale illud Ionæ, cap. 3. *Adhuc quadraginta dies, & Niniue subuertetur.* quę tamen non fuit subuersa etiā post 100. annos. sed & timet Daniel cap. 9. & apud Hieron. in cap. pędixit. de pænit. dist. 1. ne adimpleatur instauratio populi Israel, quam Hieremias prænunciauit, cap. 29. At cur timeret alter Propheta, ne quòd alter pręnūciarat eueniret; si verum est, Deum neque falli, nec fallere posse, & præscire omnia, & eā instaurationem reuelasse? & Augustinus ait in lib. 83. quęstio. *Neque quicquam extra se Deus intuetur.* quo significari videtur, Deum sese solum, & non alia cognoscere: & Ambros. ait in cap. nouit. de pęnit. dist. 1. *Nam dominus scit mutare sententiam, si tu vis emendare vitam.* cui consentit Cōcilium Toletanum in cap. incommutabilis. 22. q. 4. At sententiæ mutatio scientiæ varietatem arguere videtur. Magister item in distinctio. 42. cap. fin. dixit, quòd ante mundum creatū sciebat Deus illum creandum, ante CHRISTVM natum ipsum nasciturum: quæ tamen hodie nescit; quippe quæ falsa sunt, & falsa sciri nequeunt, iuxta singulare cap. quæmuis. 38. dist. denique S. Tho. ait, 1. par. q. 14. art. 15. non esse hanc concedendam. *Quicquid Deus ante hac sciuit, & hodie scit.* & Nominalium princeps, ingenio vir acerri-
16 mo in centilogio suo, in conclusione 83. concludebat, posse Deum aliquid scire, quod nunc non scit, neque vnquam sciuit; & hoc sine mutatione aliqua sui, vel alicuius alterius. Maius est paradoxū illud eiusdem, in eodem libello conclu. 41. *Deum intelligere aliquid, quod Deus non intelligit. Scire Deum aliquid, quod Deus non scit. Et Deum ignorare aliquid, quod Deus non ignorat.*

His quatuor nubeculis, veluti obtenebratur splēdentissima illa veritas, Deum omnia nosse; in quibus dispellendis, latus aperiebatur dicēdi campus: sed ne vos, emunctissima nare viros, plus satis remorer: neque vos tędio afficiat per diuisionum, perque distinctionum syrtes impedita oratio, consilium fuit, solutionum tantum seminaria iacere magis, quàm explicare.

17 Ad primũ igitur respondeo, aliud esse, nosse more humano, de quo loquuntur citata in eo; aliud nosse more diuino; vt Thomas à Vio annotauit in cap. 18. Genes. de quo nostrum notabile intelligitur, vt in simili communiter dicitur in cap. omnis. de pęnit. & remiss. cum ei annotatis.

18 Ad secundum respondeo, aliud esse interrogare, vt discat interrogans, quod nunquam fecit Deus omniscius; aliud interrogare, vt interrogatus discat, aut agnoscat, aut vt alia inde vtilitas nascatur. quod frequenter fecisse illum, argumentum probat, nec nostrum notabile negat, vt distinxit doctus Abulen. Matthæi cap. 16. q. 19. pro quo primus omnium (ni fallor) expendo id, quod annotauit Grati. in cap. fi. in fine. 26. q. 5. in hoc mihi singulari.

19 Ad tertium respondeo, aliud esse nosse simul & approbare aliqua quod erga omnia non facere Deum, probat argumentum; aliud ea tantùm nosse, siue probes, siue non, de quo loquitur notab. nostrũ, iuxta Cassiodorum psal. 16. & Petrum Lombard. in 1. sent. dist. 36.

20 Ad quarti principium, & dictum S. Ambrosij respondeo, aliud esse scire res in suis causis naturalibus, vel meritis humanis, secundum præsentem iustitiam; de quo intelligenda sunt citata in argumento, aliud eas scire, secundum æternam pręsciẽtiam, de quo nostrum notabile, vt colligitur ex S. Tho. 2. 2. q. 171. ar. 6. pro quo duo mihi sunt text. singulares, in hoc vix vnquam allegati, scilicet in cap. peccatum. §. eorum. in cap. in domo. de pænit. dist. 4.

21 Ad dicta Magistri, & S. Thomæ respődeo, aliud esse res, quæ sciuntur à Deo mutari; & elogia, quæ de ipsis dicuntur, modò esse vera, modò falsa; quod eorum dicta probant: aliud eum, qui scit illa mutari, secundum S. Thomam, 1. par. q. 14. art. 15. quod Deo repugnare nostrum notabile pręsupponit.

22 Ad reliqua respondeo, aliud esse CHRISTVM θεάνθρωπον, siue Deum & hominem, quatenus est Deus scire omnia; quod habet nostrum notabile: aliud eum, quatenus est homo nescire aliqua, puta illa, quæ non sunt in potentia creaturæ, sed solius Dei, quæ sunt infinita & nesciuntur ab eius anima benedictissima, secundum multos, in quibus est S. Thom. 3. par. q. 10. art. 3. vel saltem non sciuntur actu intuitiuè ac distinctè, secundum alios: & ita multa quę scit Deus, & CHRISTVS in quantum Deus, nescit ea in quantum homo: vel nő ita vt ille, vel saltem potest ea nescire, iuxta ea, quæ traduntur ab antiquioribus, & recentioribus in 2. lib. sent. dist. 14. & S. Tho. vbi supra, & aliis alibi. quod probant quędam citata in hoc argumento 4. de quo non agit nostrum notabile: & aliud scire aliquid strictè, hoc est noscere esse verum, quod non conuenit nisi compositis & veris, de quo quędam in argumento citata intelliguntur: aliud scire large, hoc

est, simpliciter nosse, siue sit simplex, siue non, siue compositum verum, siue non, quod omnibus etiam falsis & simplicibus est commune, iuxta Nominalium principem lib. 1. senten. dist. 39. de quo nostrũ notabile agit.

Secundum notabile collectum ex eodem exordio, scilicet, Nouit ille, qui nihil ignorat.

SVMMARIVM.

1 *Creatura nulla omnia scit.*
2 *Aetas nulla sera ad discendum.*
3 *S. Paulus visit Hispanias.*
4 *Discere conuenit etiam in fossam pedem habenti.*
5 *Scit nemo an sit amore, vel odio dignus.*
6 *Socrates cur sapiens iudicatus.*
7 *Aristoteles summus in omni scientia vir.*
8 *Marcus Varro incredibilis lector, & scriptor.*
9 *Futura nec homo, nec angelus in se se nouit: neque cordis cogitatus, si nolit cogitans. num. 10. & 11.*
12 *Discere non licet à quolibet.*
13 *Consulere dæmones sapit hæresim quando.*
14 *Librum fabulosum legere quibus vetitum. num. 15.*
16 *Astrologi qui fugandi.*
17 *Sciri potest quem ad malum inclinari; non tamen &c.*
18 *Astrologia non est probibita contra Philippum Decium.*
19 *Anima* CHRISTI *omnia nouit, etiam prçterita, & futura. num. 20. & possibilia, quæ non sunt, nec erunt, nec fuerunt, num. 21. & ita omnia, quæ Deus; licèt non ęque perfectè. num. 22.*
19 *Iudicium prçcedit cognitio.*
21 *Noscere faciens aliquando, noscere dicitur.*
23 *Dęmones prçnunciant futura.*
24 *Prophetam habet dęmon: & quo distet à propheta Dei. num. 27. & quos cogitatus sciat. 28.*
26 *Sybillæ prçnunciarunt, & an saluatę.*
29 *Vita hominis militia, & qui duces eius.*
29 *Angelorum familiaritas, quid præsagit.*
32 *Dęmon nunquam prodest; nisi vt obsit.*

1 EX hoc eodem exordio colligitur per locum ab speciali rursus, nullam creaturam omnia scire, quod etiam testimoniis iuris canonici, cæsarei, & diuini tam naturaliter, quàm supernaturaliter dati confirmari potest. Et primo quidem Innocentius III. pro epitheto creatoris summi Dei proprio, & peculiari posuit hic, nihil ignorans. Ergo nulli creaturæ id conuenit: quod enim est proprium alicuius, non com-
2 municatur alteri; sed illi soli conuenit, text. & ibi annotant Bart. & Albericus in l. 2. ff. de adoptio. Tum, quia S. Augustinus tot annorum episcopus aiebat, se paratum, discere à collega etiam anniculo, cap. si habens. 24. q. 3. vbi glos. sequuta Senecam ait, nullam ætatem seram esse ad discendum. & S. Hieronymus in cap. si. 36. dist. testatur etiam Moysen Episcoporum exemplar, solitum fuisse discere in tabernaculo Domini indesinenter à Deo, legendo diuinas scripturas, quod postea populũ doceret: & ita nec Moyses, nec Episcopi omnia sciebant: qui tamen præsumuntur omnium aliorum scientissimi: quippe quorum labia dicuntur custodire scientiam, & ex quorum ore legis interpretatio quærenda est, iuxta Malachiam cap. 2. & cap. qui ecclesiasticis. 36. dist. Tum, quia B. Paulus, quamuis spiritu Dei plenus, falsus fuit, cum ad Rom. 15. se visurum Hispanos credidit, cap. B. Paulus.
3 22. q. 2. tametsi Faber Stapulen. in contraria sit opinione, cum S. Isidoro, & aliquot alijs in d. cap. 15. quæ magna est Hispaniarum gloria: & Ecclesiam errare posse, ac falli, dicitur in cap. à nobis. 2. de sent. excom. exceptis his, quæ sunt morum & fidei, cap. maiores. 24. q. 1. Cum ergo nec Ecclesia, nec Episcopi, nec Sancti sciant omnia, consequens fuerit, neminem illa scire.

Secundo, idem probatur testimoniis iuris cæsarei: nam l. 2. §. sed neque. C. de vet. iur. enucl. singulariter habet, posse plures maiores, & doctiores errare in eo, quod vni minori, & indoctiori reuelatur. & in §. si quid. habet, omnium habere memoriam, & in nullo errare di-
4 uinitatis, & non mortalitatis esse. & Iulianus optabat discere etiam altero pede iam in fossam incluso, l. apud Iulianum. ff. de fideicom. lib. quæ palam præsupponunt nullam creaturam omnia scire.

Tertio idem confirmatur testimonio diuinò supernaturaliter dato. Tum quia 1. Reg. 2. cap. Deus dicitur scientiarum dominus, & significatur neminem, præter ipsum omnia nosse. Et Hieremias relatus in cap. in scripturis. 8. q. 1. respondit *A, a, a, Domine nescio loqui; quia puer ego sum.* Hierem. cap. 1. Tum, quia, quæ humana miseria est, nemo nouit, an sit amore Dei dignus, cap. 9. Ecclesiast. quod paulò post, hæc verba habet. *Nescit homo finem suum: sed sicut pisces capiuntur hamo, & aues laqueo comprehenduntur capiuntur homines in tempore malo.*

5 Dubitauit hic quidam cur dixerim hic solum, nescire quem, an sit amore Dei dignus; cùm tamen in prędicto cap. 9. dicatur, hominem nescire, vtrum amore an odio dignus sit? huic respondetur ideo id factam esse: quia facile quis scire potest se odio Dei dignum; cum possit quis scire se mortali peccato infectum, quod qui scit, consequenter nouit se odio Dei dignum: cum per quodlibet peccatùm mortiferum incurratur illud, Iacob. 2. ibi. *Quicumque offendit in vno, factus est omnium reus.* & tradit S. Thom. post & ante alios, 2. 2. q. 24. art. 12. & adde hinc desumi ineuitabile telum contra nouellos hereticos, dicentes, posse quem habere certitudinem infallibilem de statu suo in gratia Dei, contra quos nuper Concil. Trid. protulit canon. 15. & 16. sess. 6.

Quarto, idipsum probatur testimonio diuino naturaliter indito:
6 Socrates enim vnus Apollinis oraculo iudicatus sapiens, hoc vnum se scire asserebat, quòd nihil sciret. ideòque se interpraetabatur sapiẽtem iudicatum ab Apolline, quòd quamuis omnium rerum ignorantiam cum cæteris haberet communem: eo nomine tamen illos supe-
7 rabat, quod suam inscitiam agnosceret. Etiam Aristoteles (quem Plinius lib. 8. cap. 6. appellauit summum in omni scientia virum) confessus est, 2. Metaphysi. intellectum nostrum se habere ad naturæ ma-
8 nifestissima, sicut oculus noctuæ se habet ad lucem diei. Et Marcus Varro (qui authore Terẽtiano, tanta legit, vt aliquid ei vacasse scribere miremur: & tam multa scripsit, vt vix quicquam ei vacasse legere credamus) dicebat omnia scire impossibile, pauca verò minime laudabile. Et Horatius Carminum, lib. 4. Ode. 4. nec scire fas est omnia.

9 Quinto probatur, eo quòd neque homo, neque Angelus nouit futura in sese; quia hoc propriũ Dei est, iuxta illud Esaię 41. *Annũciate nobis ventura, & sciemus quod dij estis.* & Eccl. 8. scribitur, multã esse afflictionẽ hominis, qui pręterita ignorat, & futura nullo potest scire nuncio. Dixi, in sese: quia in suis causis possunt cognosci aliqua ex illis etiam ab homine, vt docebat S. Tho. 1. par. q. 8 art. 4. multò magis ab Angelo, secundum eundem, q. 7. art. 3.

10 Sexto probatur, eo quòd multa sunt etiam pręsentia, quę non modò nesciũtur ab angelo & homine: sed nec sciri possunt ordinariè ab eis, scilicet cogitationes mentis, & affectus illius, qui nolit ea sciri ab aliqua creatura: nec prodit illa verbo, gestu, vel alio signo: est enim & hoc Deo proprium, iuxta Hieremiam, cap. 17. *Prauum est cor hominis, & inscrutabile, & quis cognoscit illud? Ego Dominus scrutãs corda & probans renes.* & text. ad litteram est in cap. sciendum. 26. q. 3. docuit S. Tho. 1. par. q. 12. art. 8. & q. 57. art. 4. quamuis S. Augustinus dubitasse videtur in cap. fi. ead. caus. & quæst. Dixi, cogitationes,

11 & affectus eius, qui nolit ea sciri ab alio: nam cogitatus, & voluntates illius, qui vult ea patere angelo, videri possunt ab ipso & cognosci, vt sentit idem S. Tho. in eod. art. vers. ad primum. Dixi etiam, nec prodit illa verbo aliquo, &c. quia non solùm angelus; sed etiam homo cognoscere potest cogitatus & affectus alterius; cùm per aliqua signa vel affectus, produntur, iuxta illud, *Intima per mores cognoscimus exteriores*. §. pauonum. Instit. de rerum diuisi. & illud, *Frons est animi mutabilis index*. & illud; *Inæqualitas corporis inæqualitatem indicat mentis*. 41. dist. cap. fi. & illud Ecclesiastici 9. *Amictus corporis, & risus hominis enunciant de illo*.

Septimo probatur, eo q nec exteriora, etiam quę sunt, dum absunt, intueri homo potest; nec angelus ipse, nisi sit eis satis propinquus, secundum Guiliel. Ocam. 2. lib. in q. 16. super sent. quem sequitur Gabriel in 2. lib. sententiarum dist. 4. quicquid vterque Thomas senserit q. 47.

12 Octauo probatur eo, quòd non solùm ignoramus multa; sed etiã vetamur, ne à quouis illa discamus: non enim licet vlla discere à cacodęmonibus; iuxta illud Deuter. cap. 18. *Non inueniatur in te, qui ariolos sciscitetur, aut pytones consulat*. Huc tendunt omnes nouem leges. C. de maleficis, & mathe. huc tota quæstio 2. & 5. cauf. 26. huc totus titulus de sortilegiis. hoc appellauit curiositatem S. Tho. 2. 2.
13 q. 167. art. 1. & superstitionem in 2. 2. q. 95. art. 4. Imo est crimen hæreseos, siue superstitio sapiens manifestam hæresim, consulere dęmones super futuris: adeò, vt de illo cognoscere possit inquisitor hęreticæ prauitatis, iuxta cap. accusatus. §. sane. de hęreti. lib. 6. secundum Oldradum consilio 210. quem sequitur Felinus in rubrica de hęreti. quod limitandum videtur procedere, de consulente super futuris supernaturalibus, vel aliis casu cõtingentibus, vel à libero arbitrio pendentibus, iuxta ea, quæ notat vterque Thom. in locis pręallegatis.

Infertur, ex his primo, nimis hyperbolicum esse illum titulũ frequentatum Iasoni in l. lecta. nu. 12. ff. si cert. pet. & alibi sæpe. Baldus, qui nihil ignorauit.

Secundo infertur nimium superbire illos, qui se idoneos putãt ad respondendum de quolibet in ampla materia: qualis fuit ille, quem narrat Paul. Castr. in l. pater Seuerinam. ff. de condit. & dem onst. ad quęstionem Baldi obmutuisse.

14 Tertio infertur, stultum esse occupari lectione librorum fabulosorum, & inutilium, qualia sunt quę Amadis, quę Splandian, quę Reynaldus inscribuntur: quia, iuxta Varronem apud S. Antoninum. 1. parte historiæ tit. 4. cap. 6. §. 3. sunt quædam, quæ eradenda essent ex animo scientis: quia vera inserendi locum occupant. Et S. Tho. 2. 2. q. 167. determinauit, curiositatis peccatum incurrere, qui per studiũ

15 minus vtile retrahuntur à studio, quod eis ex necessitate incumbit: quales sunt (meo iudicio) quidam nostrę ętatis Episcopi, & Parochi, qui humanioribus literis, & Astronomia, Cosmographia, & Geographia delectati, literas sacras, canonicas, & ciuiles veluti fastidiunt: in quos inuehitur S. Hieronymus in epistola, cuius caput est Beatitudinis, pagina mediocri. 5. & transfertur à Gratiano dist. 37. cap. 2. *Sacerdotes Dei omissis euangelijs & prophetis videmus fabulas legere, amatoria Bucolicorum versuum verba cantare, tenere Vergilium in manibus, & id, quod pueris adest causa necessitatis, crimen in se facere voluptatis.*

16 Quarto infertur fugandos esse, veluti homines pestilentes Astrologos illos, qui per Astronomiam se iactant prænunciare posse futura supernaturalia: quoniam illa per causas naturales nequeunt præsciri, vt docet Thom. à Vio, 2. 2. q. 95. art. 4. colu. 6. sui commenti: qualia videntur, quòd talis propheta tali tempore; tali nascetur regione. Quo fit vt videantur comburendi libelli, in quibus per astrorum motus prenunciatur Antichristus quidā mixtus, quidam merus propheta, quidam mixtus optimus: & alia id genus neniarum, quę à Deo quidem Opt. reuelari possunt; sed per Astronomiam prę̈sciri nequaquam.

Quinto infertur, fugandos item esse illos, qui prę̈nunciant certò futura quædam, quæ merè contingenter accidunt, quę præsertim à libero pendent arbitrio: qualia sunt, ille erit diues; ille inueniet thesaurum, hic morietur in aquis; hic traiectus pectora ferro, is in venerem pronus erit; is castus, & cætera id genus alia. Quamuis enim per astra sciri possit ad quæ quis inclinetur, & frequētius quàm oporteat inclinationes & appetentias nostras sequamur: tamen prę̈nunciari nō potest id, ad quod inclinamur certò futurum, iuxta illud vulgatum; *vir sapiens dominabitur astris*. nec scire possunt dęmones an illa certò sint euentura per ea, quæ supra diximus: & multò minus Astrologi.

17 Non tamen assentior Decio hic dicenti Astrologiam esse prohibitam; neque hoc dicunt Ioan. Andre. Panor. & Anania in cap. 2. de sortileg. quibus id ille tribuit; imo contrarium affirmant. quod etiam prę̈supponit S. Tho. 2. 2. q. 95. art. 5. Et aliud est, hanc scientiam abire in desuetudinem apud Christianos, quod ait Gratianus in §. his ita. 26. q. 2. & aliud eam esse prohibitam, quod nos negamus. Quamuis fateamur peccare illos, qui credunt per hanc scientiam prænosci posse, aut prę̈nunciari aliqua supernaturalia, vel naturalia certò futura: imo neque aliquid contingens per accidens, vt prædictum est, & late docet vterque Thom. in dicto art. 5.

18 CONTRA tamen hæc omnia facit primo, ꝙ anima CHRISTI creatura est; & tamē omnia nosse videtur. Tum, quia in illa sunt om-

nes

nes thesauri scientiæ, & sapientię Dei, cap. 2. ad Collossen. & plena fuit gratia, & veritate, Ioan. 1. Quę veritas ad scientiã refertur, secundum Augu. 13. de Trini. Tum quia CHRISTVS qua parte est homo iudicaturus est viuos, & mortuos; & redditurus singulis, secundum opera sua, tam reprobis, quàm electis, cap. firmiter. in fin. de summa Trinit. & fid. & habetur Ioan. 5. & Actorum 10. Ergo nouit omnia opera hominum, & bona & mala, & præterita, & præsentia, & futura, cum eorum circunstantiis: quæ peiora, vel meliora, aut minùs
19 mala, vel minùs bona efficiunt ipsa. Quandoquidem cognitio pręcedit iudicium, l. de qua re. ff. de iudi. & optimus omnium iuris text. in extrauag. quia quorũdam de verb. signif. Ioan. xxii. & iuxta Aristotelẽ, cæcus malè iudicat de coloribus. Cum ergo ipse iudicaturus sit omnia bona & mala, qua parte est homo: oportet etiam, vt qua parte homo est nouerit illa cum suis omnibus circunstantiis. Tum, quia Apocalypsis 5. *Dignus est agnus accipere diuinitatem, & scientiã*, scilicet omnium cognitionem, secundum gloss. ibidem: quod & discipulos credidisse patet ex illo Ioan. 16. *Nunc scimus, quòd omnia scis*. non enim loquebantur illi quoad diuinitatem: quoniam multò ante didicerant Deum, nihil latere. Et Petrus Ioan. vltimo ait, *Domine tu omnia noscis*. Tum, quia Petrus Lombardus dixit in 3. lib. sent. dist. 13. cap. 6. illam benedictissimam animam tantam scientiã accepisse creatam, quantam Deus potuit illi conferre. Qui idem definiuit animam CHRISTI omnia scire, quæ Deus scit: quamuis non omnia possit, quę ille. Quę confirmat ex eo, quòd ei datus sit spiritus sapientię sine mensura. At si quędam sciret, quædam nesciret, ad mensuram datus esset. Item ex eo, quòd nihil scit aliquis, quòd eius anima ignorat: sed CHRISTVS secundum omnes omnia scit. Ergo & anima ipsius omnia nouit. Tum, quia etiam S. Thomas fassus est in 3. part. q. 10.
20 art. 2. animam CHRISTI sciuisse omnia pręsentia, præterita, & futura per scientiam, quam habet in verbo beatificam. Sed & quæst. sequenti art. 1. asserit animam illam verè reuerendissimam omnia, pręter essentiam diuinam sciuisse, etiam per scientiam inditã, vel infusam: quamuis aliter scripserit in 3. dist. 14. quęst. 1. art. 1. mouetur inter alia, per illud Esaiæ 11. *Repleuit eum spiritus sapientiæ, & intellectus, spiritus scientiæ, & consilij*. Vnde etiam in eodem art. 2. docuit per illud Marci 13. *De die autem illo nemo scit, neque angelus in cęlo, neque filius hominis, nisi pater*. non esse intelligendum, illum diem ignotum fuis-
21 se animę CHRISTI; sed quòd nõ faciebat alios cognoscere illud: sicut è contrario dicitur incipere Deus cognoscere, quando illud alios facit nosse, iuxta illud Genes. 22. *Nunc cognoui, quòd timeas Dominum*. id est nunc feci cognoscere. Tum, quia Scotus iunior, & nomine maior in illa dist. 13. sequitur & strenuè propugnat opinionem magistri

22 prefatam: dicens illam animã scire omnia, non solùm preterita, presentia & futura; sed & possibilia, vel factibilia quecunque. Quod esse probabile dixerunt ibi Parisienses nouissimi: nec Gabriel attulit aliquid, quod hec refellat.

Secundo contra precitata pro notabili nostro facit, cap. sciendum.
23 26.q.3. quatenus probat, multa futura prenunciata olim fuisse, ac nũc etiam prenunciari à cacodemonibus. & Regum. 8. quidam appellantur prophetæ Baal: & ita videtur aliqua prophetia à dæmonibus esse. quod fatetur S.Thom. 2.2.q.172.art.5. Ergo demon futura nunciare potest; igitur & scire. Sic sybillæ multa de CHRISTO prænunciarunt, secundum S. Augustinum, & Lactantium. Sic Balaam quamuis propheta esset dæmonum, secundum vnam gloss. Num. 22. prænunciauit tamen illud; *Orietur stella ex Iacob, & consurget virgo de Israel*. Num. 24. Sunt & qui dicant se vidisse homines, qui cogitatus aliorũ palam facerent. Ergo sunt creaturæ, quæ cogitatus sciunt, & futuros euentus, quod contra prædicta est.

24 Ad harũ duarum oppositionum priorem respondeo, me concedere quòd illa probat; nempe aliquam creaturam animam videlicet illam CHRISTI sexcentis nominibus sublimissimam scire omnia in verbo cui vnitur; & consequenter dicendum, quòd hoc exordium *Qui nihil ignorat*. non soli Deo esse peculiare, sed etiã animæ CHRISTI cõuenire; nisi quis dicat nihil ignorare hic accipi pro omnia scire, vt omnia extendatur nõ solum ad ea, que sunt actu secundũ quodcunque tempus, sed omnia quecũque sunt in potentia numquam reducenda, vel reducta ad actum; quod soli Deo conuenit: quoniam licet Anima illa nouerit omnia in verbo; tamen solum ea nouit, vt omnia distribuat pro omnibus, quæ quocũque modo sunt, vel erunt vel fuerunt secundum quodcunque tempus. D. Tho. 3. par. q. 10. art. 2.

Ad posteriorem autem oppositionem respondeo, primùm conce-
25 dendo, ipsos cacodæmones pro intellectus sui præstantia pro varia & longa rerum experientia scire, que remota sunt ab humana cognitione, vt latè docet S. Augustinus in lib. de natura demo. atque ideò posse manifestare hominibus; non quidem per mentis illuminationem, sed per aliquam imaginariam visionem, aut etiam sensibilem locutionem, secundum S.Thom. dicta quæst. 172 art. 5. quæ tamen ad perfectam prophetiæ rationem minimè sufficiunt: imo fatemur aliquando dæmonum prophetas ex diuina inspiratione reuelare aliqua mortalibus. legitur enim Numero 21. Dominum locutum fuisse per Balaam;
26 qui tamen erat propheta demonum; quia interdum vtitur Deus malis ad vtilitatem bonorum, quo res prænunciata credibilior fiat, accepto sibi ab aduersariis testimonio, vt ait S. Thom. vbi supra, dicens hoc modo Sybillas multa de CHRISTO prænunciasse: quamuis in

quæst.

quæst. 2. art. 7. eiusdem. 2. 2. inter saluatos enumerare videatur eas. Hinc est quod ipsemet ait art. 6. inter verum & falsum prophetam hoc
27 distare: quòd verus semper veritatis spiritu afflatur: falsus verò nõ semper falso. Dicit item verum illud, quod spiritus malignus iuxta naturam suam manifestat hominibus, à Spiritusancto esse: quia omne verum à quocunque dicatur, à Spiritusancto est, secundum S. Am-
28 brosium, pro quo est cap. legimus. 37. dist. Fatemur item cacodæmones noscere posse quid cogitamus, quid volumus, etiam sine vllo exteriore signo nostro, speciali permissione diuina: sicut & eadem permissione possunt prænoscere aliqua futura contingentia: negamus tamen vllos homines, vllos angelos, vel cacodæmones futura contingẽtia in seipsis suapte natura præscire posse. Negamus item eos scire posse cogitatus hominũ aut affectus, quos is, cuius illa sunt, voluit esse omnino occultos: neque hoc reuincunt ea, quæ supra fuere citata.

Exhortatio ad castigandos diuinos.

29 Locus simul, & pietas exigunt hic, candide Lector, vt admoneamus omnes, quos diuini honoris cura tenet, castigandos esse illos, qui ea, quæ in longinquis terris fiunt, nullo inde nuncio accepto; vel ea, quę in secretis locis accidunt, nemine illa ipsis prodente, nunciant: cum aliis, tum principibus, iactantes sese (o impudentiam arrogantissimam, & arrogantiã impudentissimam) per Astronomiam illa cognosse: cùm à cacodæmonibus illa superstitiosissimè (& vtinã nõ hæreticè) didiscerint. Qua in re quis satis demiretur quanta cum socordia, ne dicam impudentia, bona pars Christianorum (quod summopere dolendum est,) & in his summatum, & aliquot literarum cultorum, cum multis ægrotantium centuriis errent? dum alij habent cacodæmones familiares, aut habere percupiunt, à quibus quæ in longinquis partibus, aliisque locis secretis fiunt, quàm citissimè addiscant, quorumque obsequiis ministerio multis in rebus vtuntur. Alii verò quærunt homunciones, etiam à Christiana fide alienos, qui obsequio maligni spiritus, se vti iactant: aut talem certè se Astronomiã callere mentiuntur, qua sciant, & nouerint quędam in remotis, occultis ve locis facta; quos cum inuenerint altis donant muneribus, digniores qui cruentis donarentur verberibus. Alii se in specubus & subterraneis, aliisque locis abditissimis docendos cacodæmonibus (vt audio) tradunt. Alij ægroti, & grauiter vulnerati adorant carmina quædam, quibus nulla est vis à natura, neque à diuino, vel ecclesiastico instituto. Alii (quorum nescio an maior sit culpa) cùm sciant aliquos sibi subditos talia vel facere, vel

curare; nullo tamen pietatis zelo in eos armantur: sed veluti conniuentibus oculis altissimi Domini dissimulant iniurias. Quod ne fiat, intelligite iam adhortante propheta, psal. 2. reges intelligite, qui latera eorum clauditis; & erudimini, qui iudicatis terras: erudimini qui ipsis assideris. Scitote quoniam Deus ipse fecit vos, & non ipsi vos. psal. 99. Meminerimus omnes, vitam hominis super terram quandã esse militiam. Iob 7. Meminerimus duos esse huius militiæ summos duces: alterum (qui pro nobis est) CHRISTVM, lucis scilicet, pacisque principem: Esai. 9. alterum (qui cõtra nos est) Sathanam principem item, sed huius mundi, sed tenebrarum. Meminerimus inter hos ductores, & ipsorum exercitus, bellum esse perpetuum, & irreconciliabile: & quòd meritò ἄσπονδος πόλεμος dici debeat. Meminerimus nos dedisse Duci nostro nomina, & in eius verba iurasse, cùm salutaribus aquis tingeremur. cap. baptizãdi. de consec. dist. 4. Veniat in mentem, quàm exosi, quàm turpes, quanta pœna digni habeantur transfugæ & desertores. l. 3. ff. de re milit. §. is qui. Non obliuiscamur multis nos erratis à CHRISTO desciscere: cap. omnis. de pœn. dist. 1. at quò maximè morum peruersitate deficimus & transfugimus, infidelitatem esse, S. Tho. 2. 2. q. 10. art. 3. Cui proxima est hæc (quam insectamur) cacodæmonũ familiaritas. quia est superstitio contraria religioni, quæ maxima virtutum moralium est, S. Tho. 2. 2. q. 81. arti. 6. Veniant hæc in mentem, veniant, pudeatque CHRISTI (sub quo militare cœpimus) vexillum deserere: vos Reges præsertim & summates, qui odio impotenti ferimini in vestros milites, non solùm transfugas & proditores; sed etiam in emansores. l. 3. §. emansor. adiunctis sequentibus. ff. de re mili. Pudeat cum illo iungere amicitias, illũ habere familiarem, qui vt CHRISTI, qui vt totius generis humani hostis, est antiquissimus, ita & truculẽtissimus. cap. vilis. 18. q. 2. Pudeat, quod est apud Esaiam 28. cap. percutere fœdus cum morte, & facere pactum cum inferno. Expendamus nobiscum dæmonum in hac vita societatem, initium esse quoddam æternę damnationis, & (quę perpetua est) inferorum cohabitationis: quemadmodum contra, cõuersatio cum Angelis & Sanctis his, quibus interdum apparent, initium quoddam est futurę fœlicitatis, & (quæ in cælis futura est) perpetuæ cohabitationis. Expendamus nobiscũ illud S. Augustini. cap. *Qui sine Saluatore salutem vult habere, & sine vera sapientia æstimat prudentem se fieri posse; non sanus, sed æger; non prudens, sed stultus; in ægritudine assidua laborauit, & in cęcitate noxia stultus & demens permanebit.* 26. quæst. 2. Expendamus cacodęmones diuini honoris auidissimos, nil non agere, quo pro Diis habeantur. cap. sciendum. 28. quæst. 2. Cuius rei testis est locupletissimus, tamdiu delusa, & quæ in hũc vsque diem deluditur Gentilitas. Non dubitemus toties illis videri tribui diui-

num honorem, quoties curamus ab illis discere futura, quorum præscientia soli Deo est peculiaris. Non dubitemus nos toties dare dexteras ipsis; quoties cupimus aliquid ab eis discere, vel per scientiam, (quam habent de his, quæ nobis sunt secreta) vel absentia iuuari, vel opera medicari vterque Thomas. 2.2. quæst.75. arti. 4. Quid per Deum prodest cap.nihil prodest. de consecr. dist.6 remotissimas gentes fidei Christianæ subigere, imperium Christianum extendere, operam pro virili strenuam summatibus (qui hæc curant) impendere; si nos interim & nostros principis tenebrarum tyrannidi in quieta curiositate, ac pestilenti superstitione subiicimus, aut certe subiici patimur impune; non sine magno infirmorum scandalo?

At inquies, res dulcissima est mens sana in corpore sano, Pers.sat.3. corpus fidele in senecta: longè pulcherrimum aliis eruditione præeminere: maximè verò è Rempu. scire quid cum suis proceribus secretò moliatur hostis, quid amicus, quid Lusitanus, aut Castellanus, quid Gallus, aut Italus, & Germanus; quid deest nostro, vel hostium exercitui absenti. Fateor quidem hoc, dum illa illis contingant modis, quos Deus probat, quos vigilans prudentia, parque diligentia inue-
31 nit. At

O curuæ in terras animæ, & cælestium inanes. Pers. Sat. 5.
Potest ne mortalibus quicquam dulce, pulchrum, vel cōmodum venire à cacodæmone hoste versuto, mille ad nocendum ipsis vias habēti, cap.visis.16. q.2.& totidem alias quærenti? qui à ruinæ suæ principio conatur omnibus modis humanum genus euertere & perturbare? qui dolet & erubescit charitatem, quam in cælo nequiuit seruare, homines lutea materia in terra tenere? qui humanum intellectum non potest, quemadmodum angelus bonus illuminare, S.Tho. 2.2.q.172. artic. 5. sed tantum obtenebrare? qui mendax est & pater mendacij? qui si aliquādo quidpiam vel dicat, vel faciat, quo suis cultoribus vel parùm commodet: non tamen id facit vt prosit, sed vt grauissimè aliquo mendacio possea (illi fide habita) obsit? Athanas. apud S.Tho. 2.2.q.75.art.4. Si cauendum est ab inimico reconciliato, cap.accusa-
32 tores. 1. 3. q. 5. quid de inimico prorsus irreconciliabili? Iam quòd prodesset fortunis, nec obesset vnquam illis (quod prorsus contra est) quid prodest homini totum mundum lucrari cum animæ suæ detrimento? cap.Matthæus.de symo. & Matth. 16. Vbi est illa charitas, qua Deum plusquam nos diligere tenemur, cap.charitas est. de pænit. dist.2. Si Deum Opti.Max.pro domino ducimus, vbi est ipsius timor? Malach. 1. si pro patre; vbi ipsius amor? Absint à nobis, hæc remedia, quæ ipsis morbis sunt grauiora. l.si nō fuerit.§.Aristo.ff.pro soci. Absit à nobis Leonina societas, cū eo præsertim, qui tāquā Leo rugiens circuit quærēs quē deuoret. 1.Petri 5. Quod bellū iam inde à baptismo indixi-

indiximus illi perpetuum, geramus grauiter, geramus & strenuè, alta mẽte versãtes illud Pauli paulò immutatũ ad Rom. 8. Quid nos separabit à charitate CHRISTI? Quid nos faciet deserere crucis vexillũ, in quo vincẽdũ? Quid nos faciet ad signa funesta perfidi hostis per familiaritatẽ transfugere? An tribulatio, an angustia, an nuditas, an periculũ? Decernamus ope diuina, exequi ea quæ insequuntur, scilicet, quòd neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque instãtia, neque futura, neque creatura aliqua nos separet à charitate Dei, quæ est in CHRISTO IESV domino nostro. Amen.

Inter alia, Christiane Lector, quæ me ad hæc duo notabilia dilatanda, & ad proximam exhortationem faciendam mouerunt, fuerunt quidam, qui quo tempore hanc relectionem Conymbricæ composui & pronunciaui, frequentabant Curiam Ioannis huius nominis III. non solum Lusitaniæ, sed etiam totius orbis Christiani Regum cum primis religiosissimi, prudentissimi, & iustissimi, inque sibi subditos amore paterno, & Regia magnificentia benignissimi, & iactantes se Astrologos, euentus futuros pręnunciabant: consilia, dicta, & facta in prouinciis longissimè remotis, denunciabant: fures, & furta secreta indicabant: & plagas aliquas, & morbos sine medicinis curabãt, quos ante mensem post hanc relectionem in eiusdem Regis Curia publicatam, inde abiisse accepimus: vtinam & in Vrbe aliqui ob eam æditam resipiscant. Et quoniam ab egregiis confessariis audio, nonnullos esse in Vrbe, & in vicinis prouinciis, qui cacodæmonum opera in prædicta quatuor vtuntur; & plurimi, pręsertim fœminæ, multiplici superstitione sibi victum quæritant, etiam atque etiam rogo & flagito omnes cuiuslibet ordinis confessarios, vt occasione oblata doceant sibi confitentes, illas bases, quas in Manual. nostro Confess. cap. 11. nu. 20. posuimus. Prima quod, vt virtus religionis est maxima virtutum moralium, ita vitium superstitionis ei contrarium, in suo genere est vitiorum illis contrariorum pessimum. Secunda nu. 22. quòd duplex est modus inuocandi dæmonem, vnus expressus, alius vero tacitus. Expressus est quo apertè vocatur vel inuocatur dæmon, vel fit aliquid quod creditur opera ipsius dęmonis perficiendum. Tacitus autem est, quo aliquis enititur efficere aliquid per causas, quæ nec virtute sua naturali, neque ex diuina aut Ecclesiastica dispositione possunt illud efficere, vel quando huiusmodi causæ tanquam necessariæ adiunguntur aliis, quæ possunt talem effectum producere, vt primò vti verbis sacris hac conditione, vt sint scripta in illa vel illa materia, vel tali tempore, aut hora, & aliis huiusmodi, quæ neque ad diuinum cultum, neque eius honorem, neque ad rectam rationem pertinent. Secundo adiungere causis naturalibus aliquos characteres, vim significandi non habentes, qui ad dæmones illos probè intelligentes referuntur, vel sunt

nomina ignota, quę eo ipso quod sunt talia, tacitè ad eos referuntur. Vt tertio vti causis naturalibus ad effectum supernaturalem, veluti ad agnoscendas hominum arcanas cogitationes, vel ad subito medendū. Vt quarto vti verbis sacris ad inanem effectum, sicut ad mouendum annulum supra filum, vel ad voluendum cribrum; quæ quidem non verba sacra, sed ipse diabolus mouet, vt illis verbis honorem sibi faciat exhiberi. Vt quinto, miscere falsa, veluti dicendo Christum habuisse febres. Quibus additur num. 34. qui breuia aliqua, (vt vulgo vocant,) vel coniurationes, vel nomina collo appensa gestant, nisi hæ quatuor conditiones concurrant. Prima, quòd sint nomina cognita, & intellecta, & sancta, veluti ex Euangelio, & scriptura sacra, aut aliquo viro sancto desumpta. Secunda, quòd in eis nullus alius character, aut signum præter CHRISTI crucem, aut aliud sacrum contineatur. Tertia, quòd in eis nihil sit falsi aut vani, aut ad inuocationē dæmonum pertinens. Quarta, quòd nullam constituat spem in modo scribendi, vel ligandi: neque in eo, quod in membrana, vt vocant virgine, aut cum Sol oritur, vel quando legitur Euangelium conscribantur; vel, quòd debeant tot filis ligari, & à puella virgine; aut quòd à nemine videatur, & alia similia, quæ neque ad laudem Dei, neque ad alium effectum naturalem, vel institutum à Deo, vel ab Ecclesia deferutunt secundum S. Anton. 2. par. tit. 12. cap. 1. §. 13. arg. cap. non licet. 26. q. 6.

Tertium Notabile colligitur ex his verbis, Non putet aliquis, quòd iurisdictioné illustris Regis Francorum perturbare, aut minuere intendamus; cùm ipse iurisdictionem nostram nec velit, nec debeat impedire.

SVMMARIVM.

1 *Potestas summa laica an sit penes Papam.*
2 *Papa iudicat subditos imperij eo vacante, & in 149. casibus remissiue.*
3 *Papa transtulit imperiū, super quo multa potest: & deponit reges. nu. 5.*
4 *Papa Soli, & Imperator Lunæ similis. idem num. 25.*
6 *Reges Hispani, & Galli subiacuerunt imperio.*
7 *Imperij ortus quando.*
8 *CHRISTVS dominus vniuersorum etiam quatenus homo, & caput omnium hominum. num. 10. Et omnium angelorum. nu. 11. Et iudex*

viuorum

viuorum, & mortuorum. nu. 11. contra Anto. Rosel. num. 66.
9 CHRISTI monarchia incapit à natiuitate eius.
12 Papa successor Petri, & Vicarius CHRISTI, &c.
13 Benedicit qui maior benedicto.
14 Ecclesia militans instar triumphantis.
15 Rationes gubernandi optimæ quot, & quæ.
16 Ars altioris finis iudicat de fine inferioris.
17 Anima, vt finis corporis; ita temporalium spiritualia.
18 Commisso vno committi ea, sine quibus id commode &c.
19 Extrauag. vnam sanctam. 8. modis inducta pro Communi.
20 Hierony. Balb. nonnullis tribuit aliena. & seq.
22 Negligentia conseruandi bona peccatum mortale.
23 CHRISTVS discreuit officia vtriusque potestatis.
24 Papa vrbis Romę summam potestatem laicam habet.
26 Clemens V. in gratiam Franciæ declarat extrauag. vnam sanctam.
27 Papę Ioannis humilitas in scribendo.
28 Sacerdotium, & Imperium maxima dona Dei, vt differunt. & 26.
30 Ludouicus legem tulit contra tenentes partem contrariam.
32 Reges Hispanię exempti ab imperio hac, & illa facerent.
33 Reges Hebręorum primi electi à Deo, non à Sacerdotibus.
34 Reges Hebræorum non suberant Sacerdotibus in profanis.
35 Reges olim præfuerunt Sacerdotibus in rebus sęculi. & seq. licet hodie secus.
37 Comes palatinus non legitimat filium suum.
39 Papa à quibus abstinere debet secundum S. Petrum.
40 Romulus discreuit sacra à prophanis.
41 Moyses Aaroni commisit sacra.

1 ERTIO ex prædictis verbis colligitur, supremam iurisdictionem merè laicam non videri esse penès Romanum Pontificem. quod, vt alij gladiatorio, vt aiunt gladio affirmant; sic alij mordicus, & in ostrei morem negant, inter quos

Longæuam fecit discordia litem,
Assimilemque iugis loris, quę Gordius olim
Nexuit, atque Iouis Phrigij suspendit ad aras.

Quamobrem primò vtriusque opinionis fundamenta, quasdam velut acies, in campum educemus. Deinde virtute illarum expensa notabile nostrum faciemus ab erroribus manifestioribus vtriusque partis fautorum alienum; & multis declarationibus, & illationibus illud illustrabimus, monstrando eas. in summa, & effectu, si satis perpendantur, parum inter se differre. Pro communi opinione quadruplici de gente

gente milites deligemus; nempe de canonica, cæsarea, diuina supernaturali, & naturali. Et primo quidē de canonica hoc cap. quod semper, & vbique pro aduersa parte citatur; nūc primùm à nobis, pro cōmuni expenditur, in eo quòd Innocentius III. non dixit se non posse, vel non debere perturbare, vel minuere iurisdictionem Regis Francorum, sed non intendere id facere: cùm tamen de rege dicat eum, nec velle, nec debere impedire suam iurisdictionem; ac si clariùs dixisset; Regis iurisdictionem ego nolo impedire; ille verò, neque vult, neque potest: & ita innuit posse, si vellet: nam qui è duobus sibi propositus alterum negat, alterum fateri videtur, cap. qualis. 25. dist. l. cum prætor. ff. de iudiciis. At velle, & posse diuersa esse ponit, cap. sciscitatus. de rescri. cap. cum super. de offic. deleg. l. multū interest. C. si quis alteri, vel sibi. Et vtrumque habuit hic ob oculos Innocentius III.

2 Secundo pro cōmuni facit, quòd vacante Imperio Papa iudicat illius subiectos, clem. pastoralis. §. final. de re iudi. & extrauag. 1. ne sede vacant. cum item laicus Iudex est negligens, cap. licet. cap. ex tenore. infra tit. proximo. cum item actor est persona miserabilis actu, & habitu; qualis est pauper, aut vidua diues oppressa, cap. significantibus. de offi. delega. cap. ex parte. infra tit. proxi. cum vtrobique annotatis per Innoc. & etiam persona miserabilis habitu, & si non actu, vt vidua diues non oppressa, potest validum impetrare rescriptum, antequàm Iudex laicus iudicare negligāt: licèt eo non posset vti, donec ille neglexerit, cap. ex tenore. cum resolutione Pan. ibi, & aliorum in d. cap. licet. & d. cap. significantibus. cùm item aliquid arduum occurrit, Papa prouidet circa illud, vt mirè fecit in cap. 1. de homici. lib. 6. contra occidentes, vel mandantes occidere per assasinos. cum item aliquid maximè ambiguum occurrit ipse declarat, cap. per venerabilem. §. rationibus. qui fil. sint legi. Quale fuit olim illud, nondum penitus adhuc lucidatum dubium, de duabus quartis detrahendis à filio hęrede instituto, eodēque restituere grauato; quod definiuit Ecclesię Romanę princeps in cap. Raynutius. & cap. Raynaldus. de testamen. At nulla ratio apta, & quę mentem satiet serenam, reddi posse uidetur, cur Papa his casibus laicos iudicare possit, cur circa illos prouidere, nisi quia laicam, eandemque supremam potestatem habeat, saltem in habitu quasi ensem intra vaginam reconditum, quem pręd ictis casibus & aliis similibus veluti coactus euaginet, siue exerat. Ergo propositū. Simili mòdo possent induci alij similes casus, in quibus Ecclesia co-
3 gnoscit inter laicos: quorum 36. colligit Hosti. in summa tituli proximi. §. ex pręmissis. & 43. Marianus in d. cap. licet. & 149. Stephanus de potest. Eccle. super laic. & horum multos Speculat. in tit. de iudi. compet. §. 1.

Tertio Papa transtulit Imperiū à Gręcis ad Germanos, anno à nato

Salua-

Saluatore 776. secundum gloss. singul. & receptam in cap. venerabilem. de elect. Ipse dedit potestatem eligendi Imperatorem illis septē Germaniæ magnatibus, qui recensentur à gloss. in cap. ad apostolicæ, sub finem de re iudi. lib. 6. Ipse cognoscit de Imperatoris electione, confirmanda ne sit, an cassanda. Ipse confirmat, aut cassat eam, prout iustum fuerit. d.cap.venerabilem. Ipsi iurat Imperator fidelitatē, cap. tibi. 63. dist. clem. 1. de iureiuran. Ipse confirmatum & coronatum Imperatorem iustis de causis deponit, d. cap. ad apostolicæ, de re iudi. lib. 6. quod continet sententiam, qua Innocen. IIII. deposuit Fredericum II. Hæc autem, & alia id genus facere superioris est, & eius, qui super eum, qui talia patitur, iurisdictionem habet, argu. cap. inferior. 21. distin. cap. cum inferior. de maiori. cap. cum ex iniuncto. de heretti. & totius tituli, de confirmatione vtili, vel inutili. At eam non haberet, nisi suprema potestas laica penes eum esset. Ergo propositum.

4 Quarto, quòd potestas Papalis auro, Imperatoria verò plumbo cōparatur in cap. duo sunt. 96. dist. Et quòd Papa Solis instar est orbi: Imperator autem instar Lunæ, cap. solitæ. de maior. At luna quod lumen habet, a Sole recipit. Ergo & Imperator quam potestatem habet, à Papa dicetur habere.

Quinto, quòd Nicolaus Papa id expresse ait in cap. 1. 22. dist. in illis verbis. CHRISTVS *Petro æternæ vitæ clauigero, iura terreni simul & celestis Imperij commisit.* quid clarius dici potuit? Et in cap. authoritatem. 15. q. 6. ait; *Hæc in mandatis damus, & spirituali simul, & temporali gladio, malignos illos insequantur.* si gladius vterque apud Papam non est, quorsum Nicolaus hoc mandat Episcopis Galliæ?

Sexto, ne dicas aliud esse de Regibus, aliud de Imperatore, probo
5 Reges, quibus non imperat Imperator, Papæ subesse. Tum, quia Zacharias Papa deposuit Childericum Regem Francorum, cap. alius. 15. q. 6. & Inno. IIII. in concilio Lugdunēsi dedit coadiutorem Regi Lusitanorum, cap. grandi. de supple. neglig. prælat. lib. 6. Tum, quia nemo potest libertatem sibi quærere ab obediētia, & illi annexis, vni debita; nisi se alteri subdendo, cap. accedentes. cap. cum non liceat. cap. cum ex officij. de præscript. nemini enim licet esse ἀκέφαλον, siue sine
6 capite, cap. nulla. cum gloss. 93. dist. At Reges Christiani omnes etiam Hispani, & Galli subditi fuerunt Imperatori, cap. volumus. 11. quæst. 1. & l. in Lusitania. ff. de censi. Ergo vel adhuc illi subiiciuntur, vel alteri: non illi, vt ipsi mordicus asseuerant, nec alij quàm Papæ. ergo illi subiacent. Tum, quia Innocen. in capit. per venerabilem. qui fil. sunt legit. dicebat, Regem Francorum, qui dicitur ibi non subesse Imperatori, subiectum esse Papæ. qui idem in cap. licet ex suscepto. de for. compet. ad Papam aiebat, recurrendum esse, quando nō est alius superior. Et Hostien. quem Ioan. Andre. & Anto. secuti sunt, affirmauit

uit in d.cap. per venerabilem. Reges Franciæ, Hiſpaniæ, & Angliæ peccare, ſi non cognoſcant ſuperiorem, aut Imperatorem, aut Papam: quia nō potuerunt vſucapere libertatem ab Imperio, niſi ſe alteri ſubdendo. Is idem dixit in cap. cum Ioannes. de fid. inſtru. verb. ad noſtram. à regibus non agnoſcentibus ſuperiorem in temporalibus, ad Papam appellari poſſe, quē ſequitur Panor. in cap. expoſita. de arbitris, & in cap. ſi duobus. §. 1. de appellat. At hęc non poſſunt conſtare, niſi Reges, quibus non imperat Imperator, ſubſint Papæ. Ergo illi ei ſubſunt: & non poſſunt ei ſubeſſe in temporalibus, niſi ſuprema poteſtas laica ſit penes eum: ergo communis opinio eſt vera.

Septimo idem probatur lege Cæſarea, eo quòd lex, bene à Zenone. C. de quadri. præſcri. probat, Imperatorem ſuſcipere infulas, id eſt diadema, iuxta gloſſ. fi. illius, ſeu coronam, iuxta Alberic. col. 7. ibidē. & non ab alio, quam à Papa, & quòd lex, omnes dies. C. de feriis, cōiuncta gloſſ. fin. verb. ortus. probat, tunc demum imperiū oriri, quan-
7 do Imperator coronatur. Ergo à Papa cum corona ſumit Imperium. Et ita vel tacitè fatetur illud habere à Papa. Imo expreſſim legibus Papæ, & per conſecutionem poteſtati eius legislatiuæ, agnoſcit Imperator ſe, ſuoſque ſubiacere in authenti. de monachis. §. ſi verò relinquens. & authenti. quomodo oportet epiſcopos. §. 1. colla. 1. & in authenti. vt Clerici apud proprios Epiſcopos. §. fin. col. 6. & in authenti. de eccleſiaſti. titul. in princi. colla. 9. & horum nulla ratio alia, quæ apta ſit, reddi poſſe videtur, quàm, quia ſuprema poteſtas laica eſt penes Papam. Ergo propoſitum.

8 Octauo, idem probatur ſacris literis, eo quòd CHRISTVS non ſolùm quatenus verus Deus eſt, & fuit Dominus vniuerſorū, pſal. 23. *Domini eſt terra, & plenitudo orbis terrarum, & vniuerſi qui habitant in eo.* cap. quo iure. 8. diſt. ſed etiā quatenus perfectus homo. Tum, quia illi dicitur, *Dabo tibi gentes, hęreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam, terminos terræ.* pſal. 2. illi reges cum inſulis oblaturos eſſe muneras illum dominaturum eſſe à mari vſque ad mare, prænunciatum eſt, pſal. 71. Quod aliqua ſaltem ex parte impletum eſt, quādo à Magis fuit adoratus, Matth. 2. Ille rex regum, & dominus dominantium. Apocaly. 19. Sed quid mendicamus? illi data eſt poteſtas omnis, & in cælo, & in terra. Ioan. vlt. cap. quod ad humanitatem referendum eſſe D. Hierony. & Auguſti. teſtantur: quia quoad diuinitatem indubitatum erat,
9 eleganter refert & ſequitur doctiſſimus ille Aquinas de regim. princi. lib. 3. cap. 12. ſub finem: qui duobus ſequentibus oſtendit à Natiuitate CHRISTI eius monarchiam etiā quo ad temporalia cœpiſſe. Quod plerique omnes ſequuntur, & in his Hoſtien. in cap. quod ſuper his. col. 4. de vot. & D. Antonin. 3. par. tit. 3. cap. 2. col. 5. Iacobus Almaynus de poteſtate Papę. cap. 8. col. 6. rationem in hoc adducens neruoſiſſimam

ßissimam, & per natiuitatem intelligens conceptionem illam in vtero virginis matris terque, quaterque mirabilem. pro quo facit, l. qui in vtero. ff. de stat. hominum. Adde quòd ille etiam quatenus homo,
10 est caput super omnem Ecclesiam, ad Ephesios 1. & caput omniũ, etiã qui natiuitatem ipsius præcesserunt: siue sint vniti per gloriam, siue per gratiam, siue per fidem tantùm, siue sint quandoque vniendi, siue nunquam; dummodo sint ad id in potentia: ita, vt omnes homines huiusmodi ipsius membra mistica sint, vt docet S. Tho. 3. par. quęst. 8.
11 art. 3. Adde quò magis demiremur, magisque obstupescamus, ille est caput omnium angelorum: nam hoc nomine ministrarunt ei, vt habetur Matthęi 4. est caput omnis principatus, & potestatis, ad Coloss. 2. & ad Ephe. 1. & positus ad dexteram patris in cælestibus super omnem potestatem, & principatum, & virtutem, & dominationẽ, & omne nomen, quod nominatur, non solùm in hoc seculo, sed etiam in futuro: & omnia subiecit sub pedibus eius, ad Ephes. 1. Quæ omnia conuenire CHRISTO IESV, non solùm qua parte est Deus, sed etiam qua parte homo, docuit magnus ille Thom. receptus. 3. par. q. 8. art. 4. Ille denique Sanctus Sanctorum, constitutus est iudex viuorũ, & mortuorum, Actorum 10. Et ne putes hoc ad eũ pertinere solùm, quatenus est Deus, audi illud Ioan. 5. cap. *Potestatem dedit ei iudicium facere: quia filius hominis est*. per quod ita concludit post alios sacros authores, sacer & ipse Thom. communiter receptus, 1. par. q. 59. ar. 2. Erat igitur, & est CHRISTVS, etiam quatenus homo, monarcha totius orbis, etiam in temporalibus. At Papa successor est Petri, &
12 CHRISTI Vicarius, iuxta textum in hoc omnium iuris aptissimum in cap. licet. de translati. prælat. illi dictum est; *Quodcunque ligaueris super terram, &c.* Matth. 16. cap. transfertur in cap. quodcunque. 24. q. 1. & in cap. à nobis. 2. de sententia excommunic. factum ab ipso censetur factum à Deo: non enim puri hominis, sed vicem Dei gerit in terris, cap. quanto. de translat. pręlat. expresso, & omnium iuris in hoc optimo, ex quo ibi Hostien. infert, idem esse tribunal eius, quod CHRISTI. & gloss. sing. ibidem, ideo neminem illi dicere posse; *Cur ita facis?* & quidam Anglicus relatus per gloss. sing. in procemio clemen. ad ostendendam amplissimam Romani Pontificis potestatem sic Papam alloquebatur; *Papa stupor mundi, qui maxime rerum, Nec Deus es, nec homo, quasi neuter inter vtrumque*. & gloss. singul. in cap. serpens. de pęnit. dist. 1. dixit, perinde sacrilegium committere qui Papæ mẽtitur, ac qui Deo: quia eius vices gerit. Cum igitur CHRISTVS vtramque potestatem habuerit, & in vtraque sibi tam magnificè substituerit Petrum, habuit ergo & vtramque Petrus; habet ergo & hodie vtramque Paulus III. successor eius. Et verum erit illud Innoc. IIII. in cap. 1. de constitu. ab omnibus receptum, *Papa CHRISTI*

Vicario omnis creatura subiecta est.

13 Nono facit, quòd qui benedicit maior est illo, qui benedicitur, ad Hebrę. 7. & cap. denique. 21. dist. & maior nō potest coargui à minore, iuxta illud, *Seniorem ne increpaueris.* 1. ad Timot. 5. & cap. Paulus. 2. quęst. 7. facit cap. qualis. cap. oues. cap. laici. ead. caus. & q. quæ fundantur in facto illius pessimi Cham, qui se maiorem, nempe patrem irrisit, Genes. 9. patet & per multa, quæ congerit ex sacris literis Gratianus, cap. plerumque. 2. quæst. 7. At Imperatorem, & omnes alios reges Papa benedicit, Papa cum opus est coarguit. Ergo maior est illis.

Decimo facit, quòd Saul primus Hebræorum Rex, à sacerdote Domini, scilicet Samuele vnctus fuit, 1. Reg. 10. cap. secundus item, scilicet Dauid, eod. lib. cap. 16. quem etiam Natan propheta grauissimè reprehendit, 2. Regum 12. & Hieremias constituitur super gentes, & regna, vt euellat & dissipet, ædificet, & plantet, Hierem. 1. & cap. solitę. de maior. & si quid difficile & ambiguum inciderit iubetur Hebręorum populus ad sacerdotes Leuitici generis, & iudicem, qui pro tempore fuerit accurrere, Deutero. cap. 17. & cap. per venerabilem. §. rationibus. qui filii sint legit. Quis ergo neget sacerdotibus subiici omnes, etiam laicos, etiam principes supremos?

14 Vndecimo facit, quòd Ecclesia militans instar triumphantis est cōstituta, iuxta illud Apocaly. 21. *Vidi Hierusalem sanctam nouam descendentem de cęlo.* hoc est, Ecclesiam militantem veluti exemplatam à triumphante, iuxta gloss. sing. clem. ad nostram. verb. Ecclesię. de hęreti. & ita est vna, sicut & triumphans, iuxta illud, *Vna est columba mea.* Cantic. 6. quód de Ecclesia militantę intelligit Hierony. in cap. loquitur. 24. q. 1. habetur in symbolo maiore, & symbolo 4. scilicet. cap. firmiter. §. vna. de summa Trinit. Ergo, sicut in triumphante vnus est omnium princeps; ita & in militante vnus erit omniū monarcha. Confirmatur hoc ex eo, quòd vnius corporis vnum caput esse oportet, alioqui, monstrum dicetur, cap. quoniam in plerisque. de offi. ordi. l. non sunt liberi. ff. de stat. hominum. Ergo & vnius Ecclesiæ vnū caput sit oportet: & non est aliud, quam Papa. Ergo propositum.

Duodecimo, idem probatur ratione naturali, eò quòd optimum optima decent, cap. vilissimus. 1. quæst. 1. cap. licet. 8. quęst. 1. l. fin. ff. de consti. principum. sicut & pessimum pessima consequuntur, cap.

15 illud. 8. q. 1. cap. principium. de pęnit. dist. 2. At rationum gubernandi, (quæ tres sunt, Aristocratia, siue optimatum; Democratia, siue popularis; & Monarchia vnius, siue regalis; optima est Monarchia, siue regalis, secundum Aristotelem 5. Ethicor. & 3. Politicor. pro quo est cap. in apibus. 7. q. 1. & omnium legislatorum optimus & maximus fuit CHRISTVS. Ergo optima ratione gubernādi suam Rēpublicā.

Christia-

Christianam instituit. Et ita vnus est totius Ecclesiæ siue Reipublicæ Christianæ princeps, & non alius quàm Papa. Ergo ipse.

Decimotertio faciunt aliæ tres rationes naturales, quòd nemo dat quod non habet, neque non habet quod dat, cap. quod autem. de iure patronat. l. si vniuersæ. C. de legat. Et quòd maior potest, id quod minor, cap. illud. 95. dist. cap. historia. 33. q. 2. & quòd cui plus licet, licet etiam quod est minus, cap. cui plus. de reg. iur. lib. 6. l. non debet. ff. eod. At Papa dedit potestatem eligendi & faciendi Imperatorem: Papa dat potestatem gubernandi temporalia, iuxta citata in 3. argu. & ipse gubernat spiritualia maiora vtique temporalibus, cap. illud. de maior. & est maior Imperatore. Poterit ergo Papa gubernare temporalia.

16 Decimoquarto facit illa ratio naturalis, quæ dictat, eius esse judicare de mediis, cuius est iudicare de fine, l. de qua re. ff. de iudiciis. l. oratio. ff. de sponsal. vt medicinæ ars, cuius finis est sanitas, iudicat de mediis sanitatis, cap. tua. de homici. & ars militaris, cuius finis est victoria, iudicat de equestri, quæ ad illam est necessaria; & equestris iudicat de frenefactiua: & generaliter, vt Aristoteles 1. Ethicorum docet, in omnibus artibus, & potestatibus ordinatis, illa, cuius finis est altior, & potentior, præcipere debet, & dirigere illa, quorum finis inferior est, & ordinatur ad illum finem altiorem: vt ars architecti, cuius finis est ipsa domus tota, præcipit, & dirigit artes illas aliorum artificũ, quarum finis est inferior, & subordinatus illi altiori fini: quales sunt artes lapidicidarum, & lignicidarum, & id genus aliæ. At certum est potestatis Papæ finem esse fœlicitatem æternam, & omnes in illam dirigere; & potestas secularis quoddam medium est tendendi in eum, cap. princeps. 22. q. 5. ibi, *Sæpe regnum cœleste proficit per terrenum*, facit, cap. regum. ead. causa, & q. cap. vides. ead. causa. q. 6. ergo ad Papam pertinet potestatem secularem iudicare. quod elegãter expressit Henricus à Gandauo quolibet. 6. art. 23.

Decimoquinto, facit illa ratio naturalis, quòd sicut corpus est pro-
17 pter animam: ita temporalia sunt propter spiritualia. Et vt finis corporis est anima; ita finis temporalium sunt spiritualia; & per consequutionem potestas temporalis est, propter spiritualem: atque ideo potestas spiritualis iudicat de temporali, & dirigit illam, veluti mediũ quo tenditur in suum finem.

18 Decimosexto facit illa ratio naturalis, quæ dictat, commisso vno censeri commissa illa, sine quibus id expediri non potest, l. 2. ff. de iurisdictio. omni. iudi. cap. præterea. de offi. deleg. imo etiam illa, sine quibus id expediri quidem potest, sed non commodè, l. penul. ff. de vsufruct. l. quicunque. §. si ei, qui ad vendendum. ff. de instit. per quod pulchre reprobat Areti. in cap. de testib. de testib. gloss. singul. quę se-

cunda est, cap. solet. de sententia excõmunicat. lib. 6. sicut etiam pulcherrimè ait Bart. in l. ambitiosa. nu. 17. ff. de decret. ab ordine facieñ. quòd commisso arbitrio super statu pacifico Reipublicę, censetur data potestas compellendi ad concordiam ciues etiam particulares.

19 Postremò hęc opinio videtur definita pro vera in extrauagan. vnam sanctam. de maiori. & obe. Primo quidem quatenus habet, subesse Romano Pontifici, omni humanę creaturę esse de necessitate salutis. Secundo quatenus prope medium ait, *Qui in potestate Petri temporalem gladium esse negat, male verbum attendit Domini, proferentis, Conuerte gladium tuum in vaginam.* Tertio, ibi rursum, *Vterque est in potestate Ecclesię, spiritualis gladius, & materialis.* Quarto, ibi; *Oportet gladium sub gladio esse, & temporalem authoritatem spirituali subijci potestati.* Quinto, ibi, *Lex diuinitatis est, infima per media in suprema reduci.* Sexto, ibi, *Non ergo secundum ordinem vniuersi omnia aque immediate; sed infima per media, inferiora per superiora in ordinem rediguntur.* Septimo, ibi, *Spiritualis potestas terrenam habet instituere, & iudicare, si bona non est.* Octauo, ibi. *Spiritualis iudicat omnia*: quis ergo catholicus neget apud Rom. Pontificem esse vtramque potestatem, alteram in actu, alteram saltem in habitu?

Hęc sunt, amplissima & ornatissima Concio, fulcra illa, quibus hęc sententia communis annitens, regina veluti quædam magna stipante caterua, incedit: quam mille sequuntur non (vt ille ait) oreades; sed insigni authoritate doctores. Quorum de numero sunt Innocent. hic cum Host. gloss. & Ioan. Andre. quos Petrus ab Ancha. Anto. à Butr. Panorm. Imol. Andr. Sicul. Felin. & Dec. sequuntur: gloss. item Hostiens. Pan. Præposi. & communis in cap. causam quæ. qui fili. sunt. leg. Archidi. & Cardin. Alex. in cap. quoniam. 10. distin. & Alexan. in cap. cum ad verum. 96. dist. Oldr. consil. 81. Bartol. item in l. 1. § præsides. ff. de requiren. reis. innuens contrariũ esse hæresim, & quasi ob id hęreseos fuisse damnatum Dantem Florentinum, poetam alioqui celeberrimum. Bartol. item eleganter in extrauag. ad reprimendam. in verb. totius orbis. Paul. Castren. in l. nõ ambigitur. ff. de legib. Augustinus Anchonita. de potest. eccles. S. Antoninus 3. par. tit. 26. cap. 14. §. 17. Prieras verb. Papa. q. 10. & 11. Ioan. Selestadieñ. in quadriuio.

20 1. par. col. 1. nouissimè Hierony. Balb. episcopus Corsens. vir varia lectione, & eruditione insignis, in lib. de coronatio. Imperatoris ad Carolum V. qui nunc fæliciter imperat, non semel hanc tenet: quamnis frequenter in contrariam inclinet; quam nescio an indiligentia lapsus imposuit Bart. in prædict. locis: cùm tamen Antoni. à Rosellis in tractat. de potest. Imperator. col. 15. ęgreferat, & lugeat, illum adhęsisse huic, quam nunc fundauimus, conclusioni communi. Idipsum imposuit idem Hierony. Innocen. in d. cap. licet. de fort. compet. qui

tamen expresse ait, Imperatorem suum Imperium habere à Papa. Idipsum imposuit etiam Archid. in cap. duo. & cap. si Imperator. cap. cũ ad verum. 96. dist. in quorum nullo, de hac conclusione vllum verbũ fecit. Eandem imponit etiam Hostiens. in summa. tit. de appellatio. in §. quoniam, qui nusquam est. & in §. a quo. 2. col. vbi aliquid ad hanc rem pertinens dicens, communiorem potius amplectitur, si satis perpendatur; sicut & illam amplexus fuit in summa tit. qui filij sint legit. §. qualiter, & a quo. 3. col. Denique hanc esse opinionem communem affirmãt Panorm. Innocent. & Imol. in cap. si duobus. §. denique. de appellatio.

Contrariæ opinionis fundamenta.

21 HVIVS tamen conclusionis frequentius receptæ gloriam multa interturbant: & adeo quidem, vt me quoque ipsum, qui olim ab ea stabam, pridem in contrariam, vel potius diuersam vi sua traxerint, quæ etiam desumuntur, ex ratione canonica, Cæsarea, Diuina supernaturali, & naturali.

Et primo quidem ex canonica deligitur] hoc cap. multipliciter in hoc expensum. Primo quatenus author eius Innocen. III. de suprema laica potestate Francorum inquit, illam esse Regis illorum; non obscurè innuens, eam ad se non pertinere. Secundo verò, quatenus
22 inquit, non esse sui propositi illam perturbare: cùm tamen id nequiuisset omittere, si ad Papam illa spectasset: quia negligentia conseruãdi res Ecclesiæ suæ, peccatum est prælato, cap. in canonibus. 15. q. 1. cap. irrefragabili. de offic. ord. & non quale quale peccatum; sed mortiferum, si est magna, secundum gloss. multis sing. in cap. ea quæ. de offic. archi. imo & dignum, propter quod quis deponatur ab officio, secundum glos. etiam multis sing. in cap. dictum. 81. dist. Tertio verò, quatenus innuit, ita se habere Papam ad Frãcorum Regis iurisdictionem, ac Rex ad iurisdictionem ipsius. At constat iurisdictionem Papæ nullatenus spectare ad Regem. Ergo nec illa quę Regis est pertinet ad Papam. Quòd autem Innocen. loquatur de suprema laica potestate patet: nam ipsemet asseruit in cap. per venerabilem. qui filij sunt legit. Francorũ Regem, (de cuius iurisdictione, & potestate hic agitur) nemini esse subiectum. Quarto, quatenus probat non potuisse vllo modo Papam cognoscere de hac causa, si fuerat fundata contra Regem Franciæ, ordinaria via: sed solùm extraordinaria, scilicet denunciationis, eo, quòd allegabatur, peccare mortaliter non restituendo illud feudum Anglo. At si superior eius fuisset, potuisset cognoscere

ſcere aliquo modo de hac cauſa; etiam ſi fuerat feudalis, etiam ordinarie: quoniam cùm inter dominum, & ſubditum eſt contentio de feudo, non cognoſcit dominus: ſed ordinarius, ſi non ſunt pares curiæ, cap. 1. de controuerſ. feudi apud pares curiæ, & cap. imperialem. ſ. fin. de prohi. feud. alien. per Freder. vbi gloſ. recepta: imo & ſi ſint pares curiæ, ſi tamen illi ſint ſuſpecti, ordinarius cognoſcit, ſecundum Bal. in d. ſ. fin. & Præpo. in cap. 1. num. 2. de inueſtitur. in marit. facta. Cum igitur Innocen. III. præſupponat hic nullo alio modo, quàm ratione peccati poſſe cognoſcere de hac cauſa, clarè prȩſupponit, nullo modo eſſe ſuum ordinarium.

Secundo facit, quòd S. Auguſt. in cap. quo iura. 8. diſt. iura humana ideo ait iura temporalium Imperatorum eſſe: quia Deus per Imperatores, & rectores ſeculi ipſa iura humana diſtribuit humano generi. Audis, non Papam, ſed Deum per Imperatores iura humana humano generi diſtribuere? Neque aliud ſentit Gregor. Nazianzen. in cap. ſuſcipitis. 10. diſt. Cyprianus item relatus in cap. quoniam. ead. diſtin. ſic
23 loquitur. *Mediator Dei, & hominum homo* CHRISTVS IESVS *ſic vtriuſque poteſtatis officia diſcreuit, vt Imperatores pro æterna vita Pôtificibus indigerent: & rurſus Pontifices pro temporalium tantummodo curſu, Imperatorum legibus vterentur.* Audis CHRISTVM diſcreuiſſe vtriuſque poteſtatis officia? Audis, Papã egere Imperatore quoad bona temporalia? Audiamus nunc Nicolaum idem repetentem in cap. cum ad verum. 96. diſtin. & addentem, *Poſtquam ad verum, ſcilicet* CHRISTVM *ventum fuit, nec Imperatores iura Pontificis arripuiſſe; nec Pontifices iura Imperatorum vſurpaſſe.* an non clare diſtinguit vtriuſque iura?

Tertio facit, quòd Gelaſius Papa ita Imperatorẽ alloquitur in cap. duo ſunt. 96. diſtin. *Duo ſunt quipppe, Imperator Auguſte, quibus principaliter hic mundus regitur, authoritas ſacra* Pontificum, *& regalis po-*
24 *teſtas.* Audis verbum, duo? Adde, quòd ex cap. Conſtantinus. eiuſdẽ. 96. diſt. iuncto cap. fundamẽta. de elect. lib. 6. & cap. futuram. 12. q. 1. colligitur, per donationem Conſtantini conuenire Papȩ ſupremam in vrbe Roma laicam iuriſdictionem, & non ex ſuo ſummo Pontificatu: omitto cap. nos ſi incompetenter. ſ. ſed notandum. 7. quæſt. 1. qui nõ ſolitus in hoc allegari habet, duas eſſe perſonas, quibus mundus iſte regitur, regalem ſcilicet & ſacerdotalẽ: & ſicut reges præſunt in cauſis ſeculi: ita ſacerdotos in cauſis Dei. Et paulò poſt habet, quòd ſicut Ozias à Domino percuſſus eſt: quia ſacerdotum officia vſurpare non licuit: ſic ſacerdotibus, & prophetis regum officia vſurpare nõ licuit. Quid clarius potuit dicit in huius partis confirmationem?

Quarto facit, quòd S. Ambroſius in cap. conuenior. 23. q. 8. dixit, ad Imperatores palatia, ad ſacerdotes, pertinere Eccleſias. Et Innno-

cen.

25 cen. III. in cap. solitæ. de maior. & obed. Papam Soli, & Imperatorem Lunæ confert: sed Luna non fuit per Solem facta, nec à Sole dependet; immo diuerso defertur in cælo: quia defertur in primo, cùm tamen Sol deferatur in quarto. Ergo nec Imperator fit à Papa, nec dependet ab eo.

Quinto, quòd Honorius III. in cap. tuam. de ordi. cogni. præsupponit, se quidem idoneum iudicem ad cognoscendum de natalibus reginæ Cypri: ad cognoscendum verò de successione, non ipsum, sed regem Francorum existere competētem. Et Alexand. III. in cap. causam, quę. 2. qui fil. sunt leg. respondit, ad regem, & non ad Ecclesiam pertinere de possessionibus cognoscere: & addidit, *Ne videamur detrahere iuri regis Anglorum, qui ipsarum iudicium ad se asserit pertinere.* Audis iurisdictionem aliquam esse, quę ad regem Anglorum, & non ad Papam pertinet? Idem Alexand. in cap. si duobus. §. denique. de appella. declarat, extra terras Ecclesiæ, non posse ad ipsum appellari à iudice ciuili, nulla inter supremam, & inferiorē facta differentia. Quin & glos. sing. in cap. quoniam. dist. 10. tenet ab Imperatore ad Papā nō posse appellari, quod totus seruat Christianismus.

Sexto faciunt multa, quorum prætereo inductionem, scilicet cap. quæsitum. 23. q. 4. & cap. princeps. & cap. regum. 23. q. 5. & cap. celebritatem. de consecrat. dist. 1. Referam tamen extrauag. meruit. de
26 priuileg. per quam Clem. V. in gratiam regni, & regis Francorum declarauit, nullum eis fieri præiudicium per extrauag. illam, vnam sanctā. de maior. supra in vltimo fundamento alterius partis relatam, & octupliciter pro parte contraria inductam.

Septimo, idem probatur ratione Cęsarea, qua Imperator dominus dicitur mundi, l. deprecatio. ff. ad l. Rhod. de iactu. l. bene à Zenone. C. de quadri. præscription. l. 2. §. penultim. C. de iureiur. propter calu. dand. l. 1. §. & cum lex. C. de rei vxor. Non est igitur Papa dominus mundi: cum duo insolidum nequeant esse domini, l. si vt certò. §. si
27 duobus. ff. commoda. Adde, quòd Papa Ioannes scribens Iustiniano prępofuit nomen illius suo: cum tamen Iustinianus scribens Papæ cōtra fecerit, vt habetur in inscriptionibus, l. inter claras. & legis sequentis. C. de summa Trinit. quod non videtur fuisse facturus Papa, si superior fuisset Imperatore in omnibus, tam temporalibus, quam spiritualibus: quia indiscreta videri potuit illa modestia, argu. cap. *Cum humilitatis causa mentiris: si antea non eras peccator, mentiendo efficeris.* 22. q. 2.

Octauo facit, quòd Cęsar in l. 1. C. de veter. iur. enuc. ait, Imperium traditum esse à cælesti maiestate Imperatori. Idem in princi. Authen.
28 quomodo oporteat episcopos. coll. 1. testatur, maxima dona Dei à superna clementia donata esse, sacerdotium, & Imperium: illud quidem

diuinis

diuinis ministrans; hoc autem humanis præsidens: & vtraque ab vno eodemque principio procedentia, humanam exornare vitam. quid clarius dici potuit? Audis vtrumque donum à superna clementia collatum? Audis, vtrunque ex vno eodemque principio manare? Non igitur alterum ab altero. Idem in Authen. de non alienan. §. sancimus. coll. 2. dixit, Imperium à sacerdotio parum differre: quod nequit intelligi quoad dignitatem & perfectionem: cùm tantò sit Imperio sacerdotium sublimius, quantò aurum plumbo, cap. duo sunt. 96. dist. Ergo intelligendum est quoad originem, eo quòd vtrumque manat à Deo immediatè: quod est propositio nostra. Idem in Authen. de in-
29 strument. fide. & caut. §. quia igitur. coll. 6. dicit, Imperium à Deo de cælo institutum: suprema ergo potestas laica non nascitur ex eccles. nec penes Ecclesiæ principem est.

Nono facit id, quod refert Albe. in l. bene à Zenone. C. de quadri.
30 præscrip. nu. 16. scilicet Ludouicum à Bauaria cum electoribus condidisse legem quandam, relatam ab ipso ibi ad verbum, quæ declarabat potestatem Imperatoriam esse immediatè à Deo: & incurrere crimen læsæ maiestatis, quicunque diceret electum in Imperatorem ante coronationem non esse verum Imperatorem, vel non posse administrare Imperium: quam legem Albericus ait iustam visam fuisse tūc multis prælatis, & eruditis viris Romæ, vbi tunc ipse agebat. Facit, & epi-
31 stola Philippi regis Francorum cognomento Pulchri ad Bonifacium VIII. conditorem prædictæ extrauag. vnam sanctam. qua negat Franciam, eiusque regem in temporalibus subiici Papæ. quod & satis innuit prædicta extrauag. meruit. de priuileg. allegata in argumen. præ-
32 cedenti. Facit, quòd omnes Hispaniæ reges, qui se credūt nemini subiacere in temporalibus, iuxta gloss. multis singu. in cap. Adrianus. 63. distin. quæ tamen habet similē in cap. & si necesse. de donat. inter vir. & vxor. ęgerrime ferunt se vocari subiectos, & (vt cum vulgo loquar) vasallos Papę in temporalibus. Quis enim eorum ferat subditum suū à seipso ad Papam appellantem? Quis eorum pareat Papę iubenti, ne in illa, vel illa causa prophana cognoscat? Quis eius legitimationem quoad successionē temporalem in suis regnis recipiat? Quis legibus eius contrariis suis, extra spiritualem & ad spiritualia ordinatam materiam pareat. Qui etiam horum regnicolæ audiāt æquo animo suos reges subesse Papę in temporalibus? At vel oportet opinionem communem paulò aliter declarare; vel fateri, & reges præfatos & eorum subditos perseuerare in peccato mortali, & confessarios eorū non posse illos absoluere, citra sacrilegij crimen, quod durum esset cōcedere.

Decimo sacris litteris, siue iure diuino supernaturali, hoc ip-
33 sum demonstratur: nam Saul rex primus Hebręorū à Deo fuit electus & factus, non à sacerdote: licèt per sacerdotem illa electio fuit publi-

publicata,& vnctio ministerialiter celebrata. 1. Regum 10. cap. quod habet, Samuelem dixisse Sauli: *Vnxit te Deus super hæreditatem suam.* & iterum, *Vnxit te Deus in principem.* & paulo inferius: *Certè videtis quem elegit Dominus.* Dauid item secundus Hebræorum Rex non fuit electus à Samuele; sed à Deo, 1. Reg. 16.

Vndecimo etiam sacris literis probatur, eo quòd numquam in eis
34 legitur Saulem, vel Dauidem, vel vllum alium Hebræorum Regem subiacuisse quoad temporalia sacerdotibus, nec ei obedisse in illis, saltem qua parte sacerdotes erant; quamuis qua parte nuncij erant Dei, obedire tenerentur: sed illud non erat obedire sacerdotibus, sed Deo, arg. cap. cum aliquibus. de rescript. lib. 6. cap. hi, qui. de præb. eod. li. l. qui autem. §. fin. cum l. sequenti. ff. de constit. pecu. per quam singulariter probatur, etiam directam actionem quæri alicui per liberã personam, quando illa interuenit vt nuncius: imo in cap. nos si incompe-
35 tenter. §. sed notandum. 2. q. 7. habetur singulariter, Dauidem præfuisse sacerdotibus in causis secularibus; subiacuisse verò illis in causis Dei, & 3. Regum 1. propheta Natam appellat Dauidem dominum suũ per illa verba; *Domine mi Rex*, & per illa: *A domino meo Rege*, & per ea: *Mihi non indicasti seruo tuo.*

Duodecimo facit, quòd etiam in Euangelio Saluator noster iubet reddi ea, quæ sunt Cæsaris, Cæsari, quæ sunt Dei, Deo. Matth. 22. cap. conuenior. 23. q. 8. imo quod maius est, tributum soluit illi pro se, & pro Petro, Matth. 17. & cap. tributum. 23. q. 8.

Decimotertio facit, quòd illa duo luminaria totius orbis Christiani Petrus & Paulus apostolorum principes, quibus hic dies sacer est, id manifeste videntur docuisse: Petrus quidem in 1. epistola cap. 2. qui relatus in cap. solitæ. de maiorit. & obedien. iubet omnibus Christianis, obedire Regibus, etiam ethnicis, quales tunc omnes erant: Paulus verò ad Rom. 13. & ad Titum. 3. relatus in cap. conuenior. 23. q. 8. & in cap. 2. de censib. præcipit, vt omnis anima sublimioribus potestatibus subdita sit; quos constat nõ cœpisse quicquam à Petro, quippe qui essent ethnici; sed à Deo ipso, vel à populis, qui eam ab eo acceperunt, iuxta illud: *Omnis potestas à Deo est.* ad Rom. 13. Idem item Paulus relatus in cap. 1. ne cleri. vel mona. ait 1. ad Timoth. 2. *Nemo militans Deo implicat se negotijs secularibus.* qui verò maximè militare Deo debet, Papa est, cap. si Papa. 40. dist. Ergo non debet esse penes eũ potestas mere laica omnium secularium.

Decimoquarto ratione naturali idipsum ostenditur, eo quòd illa suadet, singula officia singulis esse committenda personis, cap. 1. 89. dist. cap. cum singula. de præb. lib. 6. l. nemo. C. de adsess. & l. consulta. C. de testa. Et ideo excepta necessitate, nemo debet esse carnalis si-
37 mul & spiritualis pater eiusdem, cap. ad limina, 30. q. 1. nec Comes Pa-

latinus proprium legitimat filium, secundum glos. singularem cap. per venerabilem. verb.regi.qui filij sunt legit.quam sequitur Anchar. consil.320. Primum dubium,3.dubio. Anto.à Rosellis de legitimat. in cap.de causa materiali. num.12. Ioan.ab Anna. consil.29. Visa Imperiali. dubio 3. quamuis contra tenuerit Bal. in l. si consul.4.q. ff.de
38 adoptio.& Bologninus in additio. cōsilij præfati Ioannis. At monarchia spiritualis, siue summum sacerdotium, & summum imperium, siue secularis monarchia, duo sunt munera distincta, & non quomodocunque; sed vt aurum, & plumbum, cap.duo sunt. 96.dist. imo,& vt duo luminaria diuersis præsidentia, cap.solitæ.de maiori.& vt duo dona maxima Dei, authen. quomodo oporteat episcopos, collat. 2. in princi. Ergo non sunt committenda vni, aut certè melius committuntur duobus. At Dei opera sunt perfectissima, Deut. 32. Ergo illa duo non vni, sed duobus fuere à CHRISTO summo Deo commissa.

Decimoquinto, facit illud ab hac ead.naturali ratione manans, scilicet, *Qui ad vtrunque festinat neutrum bene peragit.* l.nemo.C.de assess. & illud, *Pluribus intentus minor est ad singula sensus.* & illud, *Psalterium cum cithara male concordat.* cap. quod à te cap. diuersis fallaciis. de cleri.coniugat.

39 Decimosexto facit ratio canonica mixta naturali, ob quam in cap.te quidē. 11.q.1. Petrus sic a loquitur Clementē destinatū Papā, *Oportet summo te studio niti, Clemens, vt omnes vitę huius occupationes abiicias, ne fideiussor existas, nec aduocatus fias, neue in vlla alia occupatione mūdialis officij prorsus inueniaris, ne præfocatus præsentibus hominum curis, non possis verbo Dei vacare.* In quibus verbis pondero primò illud, omnes vitę huius occupationes, per quas certum est intelligi seculares. Secundo illud, ne fideiussor existas. Tertio illud, ne in vlla prorsus. Quarto illud, ne pręfocatus præsentibus hominum curis. Quinto illud, non possis verbo Dei vacare. constat enim, & id quidem palam, eum, qui summam, præsertim omnium Christianorum, potestatem laicam habet, non posse præcepta hæc seruare. Ergo videntur hęc duo munera secum pugnare, vt quidam male dixerunt, aut certe magis conuenire, vt illa diuersæ subeant personæ. Quod subiicit ille canon in illis verbis, *Hęc verò opera, quę tibi minùs congruere diximus,*
40 *exhibeant sibi inuicem vacantes laici.* audis minus congruere? Adde, quòd Romulus Romanorum ille rex primus legem naturę solam doctus, instituit sacra, & qui illa peragerent sacerdotes à se distinctos, Marco Varrone, Dyonisio Halicarnasseo, & Antoni. Coccio testibus. prospiciens vir prudens se non posse Imperio simul, & sacerdotio facere satis; & quòd post illum ea in melius reformauit eius successor
41 Numa Pompilius solam item legem naturę doctus. Sed & Moyses Hebræorum dux ille primus, & optimus, ratus etiam non posse ab

vno

vno temporalia, & sacra omnia iuste curari, Aaroni hæc, illa sibi curanda partitus est.

Postremò, vt finiamus in ratione pontificia, à qua etiam incepimus, facit, & neruosè quidem, cap. per venerabilem. qui fil. sint legit. primo, quatenus de rege Francorum, ait, neminem eum superiorem in temporalibus recognoscere. Quod certe non dixisset, si ipsemet, qui dicebat, fuisset illius superior in illis. Secundo facit, quatenus de rege ipso verba illa subdit, *Nostræ iurisdictioni subijcere se potuit.* Nonne aperte indicat eum non esse iurisdictionis Papæ quoad temporalia, sine subiectione voluntaria? audis enim, potuit, & non debuit. Tertio facit, quatenus probat, Regem Franciæ posse legitimare subditos suos quoad temporalia, sine vllius alius consensu. Quod facere nō posset, si Papam recognosceret superiorem: vt etiam ipsemet Papa ibidem palam probat.

Hæc sunt amplissima, & ornatissima Concio, aliæ pedamenta, quibus suprema potestas laica, suum caput extollit, & se à Deo ipso ortā probare nititur. quod iure facere posse affirmat Ioannes Theutho. vir vndequaque doctissimus in scholiis, cap. quoniam. 10. dist. & sentit in cap. 1. 22. dist. & in cap. cum ad verum. 96. dist. Franciscus, item a Zabarellis Cardina. Floren. in presenti cap. & Bal. in rubr. Digestorū col. 2. parum memor Bartol. contrarium tenentis, dixit omnes legistas tenere pro maxima, Imperatorem Romanorum neminem habere in temporalibus superiorem. Idem Ioannes Parisiensis theologus ordinis Prædicatorum doctor antiquus in lib. de potestate Papali, & Imperiali, quem sequitur Alberi. in l. cunctos. nu. 9. & 20. C. de summa Trini. & in l. benè à Zenone. C. de quadrien. præscrip. num. 16. hoc idē sentit Cosmas in proœmio cōgregat. Gallicanę. & Iacobus Almay. in lib. de potest. Papæ. Idem Ioannes Maior in 4. dist. 24. q. 3. & super Matth. cap. 16. idē Antonius à Rosellis de potest. Imperatoris. col. 15.

Per prædicta, posteaque dicenda credimus non esse assentiendum his, qui dicunt potestatem supremam laicam omnium non solum habitu, sed etiam actu esse penes Papam: neque aliis affirmantibus potestatem laicam supremam adeò repugnare supremæ ecclesiasticę, vt ambæ simul in vna, & eadem persona concurrere nequeāt, neque aliis, qui dicunt, ecclesiasticam nullatenus extendi ad temporalia. neque his, qui affirmant, duas prædictas, easdemque summas potestates, ecclesiasticam nempe, ac laicam non posse concurrere in eadem persona: imo affirmamus etiam nunc, & iustè, concurrere in Pontificibus Romanis, qui qua parte sunt Pontifices summi summam ecclesiasticam habent; qua verò sunt Reges supremi Vrbis Romæ, ac multarum aliarum terrarum summam laicam habent in eisdem terris.

Arbitramur autem, sub debita censura, primo, quòd potestas regia, sine ordine ad spiritualia, siue merè laica suprema, qua totus quoad temporalia, & corporalia regitur orbis, est potestas generi humano ab exordio rationalis creaturæ indita, iuxta principium 5. distin. ad gubernandum illud secundum rationem naturalem, in finem quærendi, & conseruandi virtutes morales, quæ viribus naturaliter inditis absque gratia gratum faciente quæri possunt.

Secundo, quòd potestas noua ecclesiastica suprema, qua tota ecclesia christiana in nouo testamento regitur, est potestas spiritualis supernaturalis data Petro, & successoribus eius à Christo ad regendum, & dirigendum eam directè in supernaturalibus, quoad finem supernaturalem supremum, & vltimum, per rationem supernaturalem; quę directè solum amplectitur supernaturalia; indirectè verò, siue in ordine ad supernaturalia, etiam omnia naturalia quatenus sunt necessaria ad consequutionem finis supernaturalis, ob quem sunt instituta. Ita quòd, vt dixit Franciscus à Victoria de potest. Eccles. q. 5. versicu. octaua propositio. Papa in ordine ad supernaturalia habet amplissimam potestatem supra omnem temporalem, qua vti potest, quando, & quantum necesse est ad finem supernaturalem: & potest non solũ omnia, quæ possunt principes seculares; sed & facere nouos principes, & tollere alios, & imperia diuidere, & pleraque alia. adeò, quòd verum dici possit illud Illustrissimi Caietani tomo 1. tract. 2. de auctori. Papæ, & Concil. cap. 13. ad 8. in hęc verba, *Papa habet supremã potestatem in temporalibus, & non habet supremam potestatem in temporalibus: affirmatiua namque est vera in ordine ad spiritualia; negatio verò est vera directè, seu secundum seipsa temporalia.* hæc ille.

Tertio, quod hæ duæ potestates differunt specie. Tum quia altera, scilicet merè laica, est naturalis, & altera supernaturalis. Tum quia illa fuit naturaliter data primùm toti generi humano, cõgregationibus, & populis eius. Deinde per electionem diuinam, vel humanam, siue successionem, vel alios modos legitimos in Reges, Regulos, vel Respub. & alios trãslata: hęc verò supernaturaliter data fuit à Christo incarnato, & passo, Petro, & successoribus eius. Tum quia sicut aurũ superat plumbum altitudine suæ quidditatis, seu essentiæ, & Sol Lunã; ita potestas ecclesiastica superat merè laicam sua essentia, & eminẽtia; & eminenter continet eam: sicut perfectio auri eminenter continet perfectionem plumbi, & Sol perfectionem Lunæ, & Deus ipse perfectionem omnium creaturarum, iuxta S. Thomam communiter recep. 1. par. q. 4. ar. 2. licèt differat ab eis infinitate plusquam genere, & specie, vt colligitur ex ead. q. art. 3. Tum quia ferè idem sentit hæc opinio quod S. Thomas, & communis; nisi quòd hæc ait, Laicam potestatem eminenter, & virtualiter contineri in ecclesiastica; illa verò

contineri habitu. quod confirmatur eo quòd, quicquid poteſt Papa facere, ſtatuere, & iubere ſecũdum alteram prædictarum opinionum, poteſt etiam ſecundum alteram, vt per ſolutiones ad argumenta in contrarias partes adducta patebit.

Octoginta corollaria, quibus declarantur multi errores manifeſtè tenentium vtramque partem huius quæſtionis, & definientium, diuidentiumque poteſtatem, & eas declarantium; & ſolutiones argumentorum communis, & aliorum.

SVMMARIVM.

41 *Bartoli error grauis.*
42 *Hæreſis quid, & qui hæretici.*
42 *Pertinax quis dicatur.*
43 *Hæreticum non eſſe notabile noſtrum, nec eius contrarium.*
44 *Canones non eſſe ſibi contrarios, nec pares ſacris literis.*
45 *Canones poſſe in hoc citari; licet leges nequirent.*
46 *Papam quatenus Papa in his, quæ ſunt fidei non errare.*
47 *Papæ licet de ſua propria cauſa cognoſcere.*
48 *Papa inferior cognoſcit de cauſa Eccleſię ſuæ, & ſeq.*
52 *Baldi duo errores. & ſeq.*
53 *Andreas Alciatus iuriſconſultus laudatus.*
54 *Luſitano paret India, quæ non paruit Romano.*
55 *Papa eſt maior Imperatore ſimpliciter, & is illo ſecũdum quid. & ſeq.*
57 *Humilitatis, ſiue modeſtię documentum.*
58 *Aluarij Pelagij error. & ſeq.*
60 *Dominium non perijt peccato mortali, nec fundatur in charitate. 61. nec perditur paganiſmo. 62.*
63 *CHRISTVS nullis abſtulit ſua regna, & eſt condominus eorum.*
65 *Antonij à Roſella quatuor errores. & 67. 68. & 76.*
69 *CHRISTVS ab æterno fuit, ſed non fuit homo ab æterno. & ſeqq.*
71 *CHRISTVS non fuit legitime ſubiectus Pilato.*
72 *Superior peccans in loco inferioris non ſubeſt illi.*
73 *Cæſar Auguſtus CHRISTI vicarius.*
74 *Deus omnia facit, aut permittit.*

Papa

41 PRo cuius resolutionis defensione, declaratione, ac argumentorum pro vtraque parte formatorum concordia infero primo, errare Bart. in l. 1. §. præsides. ff. de requirend. reis. dum significare videtur hæreticam esse, quam elegimus, opinionem; & ob id quasi damnatum fuisse Dantem Floren. poetam celeberrimum, & qui eam affirmant hæreticos. Tum, quia hęresis est dogma peruersum fidei Christianæ contrarium, iuxta cap. hęc est fides. 24. q. 1. & glo. fin. eandemque memorabilem clem. 1. de hæreti. quam cōmēdat Panor. in tracta. de concilio Basilien. in 2. dubio. Hęc autem opinio licèt falsa esset; non esset tamen eiusmodi. Tum quia eius contradictoria neque sacris litteris cōtinetur, neque ab Ecclesia determinata est. Tum quia, non est hęreticus, qui hæresim sine pertinacia tenet, clem. 1. iuncta gloss. in verb. pertinaciter. de vsuris, & clem. 1. §. porrò. iuncta glos. verb. pertinacia, de summa Trinita. Pertinaciter verò is aliquid tenet, qui adeò affirmat impudenter, vt sit irreuocabilis, indocilis, & obstinatus, secundū glos. in dicto §. porrò. vel certè qui non credit illud, quod scit esse fidei Christianæ, vt præclarè declarat Thom. a Vio 2. 2. q. 11. artic. 2. vel, vt ipse addo, quod esse fidei debet scire. Quales non sunt, qui hanc opinionem tenent, vel tenuerunt: quippe qui parati sunt & fuerunt corrigi; nec sciunt, vel scire debuerunt, id esse contra fidem catholicam. Tum, quia Parisiensis schola nullatenus esset passa, vt sui doctores hanc partem libellis editis defenderent, si putassent illā hęreticam: quod tamen nō solùm passa est, & patitur quotidie; sed etiā videtur eam comprobare. Neque putet aliquis idem, quod Bart. tenere Durandum de iurisd. eccle. q. 1. col. parua 19. quoniam licèt id videri posset negligentius eum legenti; tamen longe aliud ait, vt in 6. notab. dicam.

Secundò errare Anto. à Rosell. vbi supra fol. 7. col. 4. quatenus ait, 43 hæreticum esse, & insanum tenere commonem opinionem contrariā nostri notabilis; & hoc peius errat quàm Bartol. meo iudicio; quòd multò magis, quàm ille affirmat: nam & asseuerat illud, quod ille non facit. Is error eisdem fere fundamentis, quibus pręcedens confutari potest.

Tertio errat (vt pace eius loquar,) prędictus Hieronymus Balbus, cùm in pagi. 26. prędicti lib. de coronatio. ait leges in hac conclusione sibi vbique constare, canones verò diuersis, & inter se malè cohęrentibus

44 rentibus sententiis confligari. Tum quia nulla est inter canones nō abrogatos contrarietas, iuxta procemium Gregorianum. Tum, quia fidem abrogat Romanorum Pontifi. decretis, contra cap. si Romanorum. 19. distin. Quanquam fateor, nō esse accipienda illa veluti scripturas sacras, quicquid legatur in cap. in canonicis. ead. distin. quoniā fragmentū illud corruptè desumpsit Gratianus, vt videre est in archetypo apud S. August. in lib. 2. de doctrina Christiana. cap. 8. quod latius monuimus, cum illud cap. salmanticæ interpretaremur. Nec obstant ea, quæ præfatum Hierony. mouere potuerunt: nam, Deo duce, belle nos conciliabimus canones, qui illi videntur compugnare.

Quarto, errare eundem Hierony. in ead. pagi. 26. quatenus ait nec ius canonicum, nec ciuile satis virium, vel firmitatis habere ad dirimendam hanc quæstionem: eo quòd non est credendum plus voci mortuæ, quàm viuæ, l. in exercendis. C. de fid. instru. & quòd Papa, & Imperator, qui hodie viuunt, non admitterentur testes in hoc negocio; ne in sua causa testificarentur, contra l. nullus. ff. de testib. Er-
45 go nec voces mortuæ prædecessorum suorum admittendæ sunt. Hæc enim sententia vtcunque toleraretur quoad ius ciuile, & ipsius authores, iuxta ea, quæ notat Oldradus consil. 69. col. 3. quo ad sacros tamen canones, eorumque authores minus mihi videtur modesta: quoniā primo, principalis fidei declarandæ potestas penes Romanū Pontifi. est, secundum Hierony. in cap. hæc est fides. & cap. quoniam vetus. oriens. 24. q. 1. Deinde quod Innocen. IIII. (quo, ipso Hierony. teste pagina 18. nemo synceriùs incorruptiùsque sacrorum canonum fontes reserauit,) in cap. licet ex suscepto. de foro compet. pronunciauit, temerarium eum, qui negaret adhibendam esse in his fidem sacris canonibus. Postremo meminisse debuerat se ordinis esse Dominicani, & S. Thomam Dominicanorum ducem, (cuius doctrinam in cœlum vsque non iniuria extollit ipse,) in illa esse opinione 2. 2. quæst. 11. ar.
46 2. vt putet, Papam qua parte Papa est, in his, quæ fidei sunt, errare nō posse. quod diligenter annotauit ibi Thom. à Vio, reprobans per hoc Panor. qui in cap. significasti. de electio. dicebat, dictum vnius priuati, præferendum esse dicto Papæ, si efficaci niteretur ratione. S. Thomam etiam sequitur diuus Antoni. 3. par. titu. 22. cap. 6. §. 18. At constat omnes canones vniuersales editos fuisse à Romanis Pontifi. quatenus sunt vel fuerunt Papæ, vel eorum authoritate. Ergo secundum opinionem S. Thomę non potuerūt Romani Pontif. in hoc errare; neque secundum aliam, tam facile, vt ipse innuit. Adde quòd virum episcopum, & alioqui perdoctum non debuerunt mouere illa fragilia, imo falsa fundamenta: nam secundum receptiorem senten-
47 tiam, licet Papæ, & cuilibet alij principi non agnoscenti superiorem in sua propria causa, siue patrimonij, siue delicti ius dicere, cap. cum venissent.

venisset.de iudic.vbi glos.Panor. & alij,quos citauimus ibi post Dec. nu. 5. & l.proxime.ff.de his,quę in testa.dele.vbi Barto.& alij. quanto
48 magis in causa suarum dignitatum, in qua etiam inferior, nisi aliàs recusetur, iudex est cōpetens, iuxta glos.celebrē.cap.si quis erga. 2.q. 7.communiter receptam in d.cap.cum venissent. per Panor. & alios,
49 quos retulimus ibi post Deci. num.6. & Iason.in l. qui iurisdictioni.
50 col.1.& 3.ff. de iuris. omni. licet item etiam inferioribus prælatis re-
51 gulariter testificari in causis suarum ecclesiarū, cap.insuper. de testib. vbi Panor.notab.1.annotauit,& dilatat Felin.in princi. cap.cum nuncius. eodem tit. post Inno.

52 Quinto infero errare Bal.in l.1. col.1.C.de sūma Trinit.quatenus ait, Imperatorē esse vniuersalē omnium Christianorum dominum,& Ecclesiam iuris esse Imperij: quia Imperator ab Ecclesia suscipit insignia, & Ecclesia non generat,sed conseruat Imperium. Errat inquam, eo quòd multi sunt Christiani, ad quorum vsque terras nunquam se protendit Imperium Romanum: quandoquidē nec Scythia, nec Sar-
53 matia, nec vltra Euphratem vniuersus oriens illi vnquā paruit. Quod etiam doctissimus,& nedum vtriusque iuris; sed etiam historię calen-
54 tissimus Andreas Alciat.dixit in ead.l.col.1. Neque India, quę hodie Lusitano paret Imperio,paruit vnquā Romano. Tum, quia ratio Baldi potius probat cōtrarium, quàm propositum. Tum quia contra Bal. est cap.conuenior.23.quæst.8.quatenus habet ad Imperatores palatia pertinere, ad sacerdotes ecclesias. Tum quia, laicis, quāuis religiosis non est data facultas vlla imperandi quicquam in ecclesiasticis, imo necessitas manet eos obsequēdi, cap.bene quidem. 96.dist.& cap.Ecclesia.de constit.vbi Panor.receptus ab alijs extendit hoc ad Reges,& Imperatores, pro quo tex.in specie optimus in cap. tua. de decimis.

55 Sexto errat in hac materia idem Baldus in rubr. ff. veteris col.2. cū ait, Romanum Pontifi.re, & nomine maiorem Cęsare secundū quid: contra verò Cęsarem simpliciter maiorem esse, quàm Papam: quia (inquit) Cæsar Imperat iure in vniuersa ditione, quę ascendentem videt,& descendentem solem, & quę est ex vtroque latere,scilicet meridie, & septentrione. O temeritatem tanto viro indignam. O posterorum, qui hoc non reprehenderunt,oscitantiam. Nonne maior est qui melioribus præest? Authen.de defens.ciui.§.nos igitur.col.1. Nonne Papa saltem spiritualibus omnibus omnium consensu pręfectus est? cap. cuncta. 9. q.3. At spiritualia meliora, & maiora sunt temporalibus,cap.illud de maior. Nōne maior est qui benedicit quàm qui benedicitur? Ad Hebr.7. & cap.denique. 21.dist. Num longius latiusque patet Imperium Papæ, quàm Imperatori? Innoc. in cap.1. de constit. Non certum est quem ille allegat Auth.vt omnes obediant. §. hæc cōsiderantes colla. 5. non probare id, quod ille ait, sed tantum Cęsarem

imperare his omnibus, qui sceptris eius obediunt in ditione, quæ solem videt orientē? &c. Nonne Papa Sol quidam est, & Imperator Luna quædā? cap. solitę de maior. Et papatus, siue vicariatus ille summa Dei summus, tanto est altior Imperio, quātò plumbo aurum, cap. duo sunt. 96. distin. Nonne à Cōstantino vsque ad translationem imperii, Constantinopolitanus imperator subiacuit Papæ? latè S. Tho. lib. 1. de reg. princi. Et à translato Imperio ad Germanos in hunc vsque diem Papæ pedes exosculantur Imperatores prostrati. in pontificali de coronat. imperat. Nonne cum crimina hoc exegerint Imperatorem Papa deponit, cap. ad Apostolicæ. de re iu. lib. 6. & habet iurisdictionē saltē spiritualē in eū? cap. hoc ipso nouit. Nōne Imperator est filius Ecclesiæ, cui tñ præest Papa? cap. si Imperator. 96. dist. Vnde ergo ista vox Balde; Imperator simpliciter maior est Papa, quāquā secūdū quid Papa est maior Imperatore? Absit hoc, absit ab ore tuo Christiano: quin potius; & prorsus contra παλινῴδει, siue recanta: Papa simpliciter
56 maior est quocunque Imperatore, quocunque rege; quanquam secundum quid, & quòad aliqua Imperatores, & reges maiores sunt ipso,
57 nec mirum: nam vno saltem Christo excepto nemo est adeo felix, nec adeo diuorum munere diues, qui non possit iuste arbitrari, & credere in quolibet alio, quamlibet abiecto esse aliquid diuini muneris, quo præcellat ipsum, & ratione cuius non possit eum sibi arbitrari superiorē: vt in materia modestię modestissimus ipse Thom. definit vtilissimè. 2. 2. q. 16. art. 3. ad 2. ita interpretans illud ad Philipp. 2. *In humilitate superiores sibi inuicem arbitrantes*.

58 Septimo, infertur errare videri Aluarū Pelagiū virū alioqui authoritatis apud eruditos nō contēnendæ, in libro de plāctu ecclesiæ lib. 1. artic. 13. qui in nostra materia potestatem Papæ amplians ait in littera d. idololatras, & paganos nullam vnquam habuisse iurisdictionem: & ideo regna illorum omnia pertinere ad Ecclesiam Christianam, & per consequutionem ad Papam, qui præfectus est illi. Mouetur per illud Sapien. 10. *Iusti tulerunt spolia impiorum.* satis relatum in cap. quo iure. 8. distin. & in cap. si de rebus. 3. quæst. 7. quatenus habet, labores impiorum à iustis edendos; Mouetur, & illo Matthęi 21. & Eccles. 9. *A gente in gentem regnum transferetur propter iniustitias*. Qui error in causa forte fuit, vt multi nostra ætate in orbe nouo suis dominiis sint spoliati.

Sed hæc conclusio periculosa videtur. Primum quidem, quòd nullo iure probatur. Deinde, quòd ex illa, & eius fundamentis infertur,
59 per peccatum mortale ipso iure perdi dominium. quod error est Armachani in defensorio pacis, quem meminit & reprobat Ioa. Maior in 2. senten. dist. 42. & Iacobus in 4. dist. 15. quæst. 2. col. 10. quodque multis sacræ scripturæ locis posset confutari; & damnatur in Concil.

60 Constan. Ad hæc, quod dominium, & iurisdictio non fundantur in charitate, vt concludunt prædicti: alioqui Dauid ille regum excellentissimus ipso iure perdidisset regnum, propter peccatum illud celebre adulterii, & homicidii in Vriam commissi, de quo 2. Regum 10. & in cap. ille rex. de pæni. dist. 3. cap. cum olim. 2. de offi. deleg. Adde, quòd speciale est in crimine læsę maiestatis diuinæ, & humanæ, vt quis bona perdat ipso iure, cap. quo iure. 8. dist. & cap. ad abolendam. de hæretic. cap. cum secundum. eod. tit. lib. 6. l. quisquis C. ad l. Iuliam maiest. translata in cap. si quis cum militibus. 6. q. 1. Postremò hæc est cōtra glos. cap. si de rebus. 22. q. 7. & contra Innoc. Ioan. And. & Communem in cap. quod super his. de vot. & contra Oldra. & omnia fun-
61 damenta eius in consil. 263. qui omnes pręsupponunt, dominium rerum naturale saltem, & ciuile penes infideles, paganos, & idololatras haberi; quamuis forte à Papa, si certis eius sententiis, & monitis nō parent, possent illis priuari, de quo postea. Quin & ipsemet Aluarus eod. lib. art. 59. col. 19. dixit, gentiles habuisse aliqua regna iusta, &
62 legitima. Non obstat Hostiens. in d. cap. quod super his. col. 4. versi. Mihi videtur. trāscriptus à S. Anton. 3. parte tit. 3. cap. 2. col. 5. qui tenuit omnia iura regnorum simul & dominia translata fuisse in Christum iam inde à Conceptione, vel Natiuitate ipsius; & eum suo vica-
63 rio Petro illa omnia commisisse. Tum, quia Christus ita fuit dominus omnium regnorum mundi; vt tamen nemini auferret, quod ante suū fuisset, iuxta illud Ecclesię, *Hostis Herodes impie, Christum venire quid*
64 *times? Non eripit mortalia, qui regna dat cælestia.* Neque obstat l. si vt certo. §. si duobus. ff. comm. quoniam licet duo nequeant esse ęquales domini eiusdem rei, vt habet illa l. possunt tamen esse inęquales, ita, vt alter sit altero superior, vt dominus directus, & vtilis, Deus, & homo, & Christus qua parte est homo, & alius homo.

65 Octauo errat item Anto. à Rossellis vir alioqui gentilitia nobilitate, & eruditione clarus, in sui libri titulo de potestate Imperatoris, & Papæ. de industria, vt videtur; pręponens Imperatorē Papę. Tum, quia
66 digniora sunt pręponēda, iuxta glos. illas memorabiles cap. bene quidem. 96. dist. verb. Mediolanens. & cap. quorundam. de electio. lib. 6. verb. Prædicatorum. & iuxta ea, quæ nos adiecimus non omnino pœnitenda Decio ea de re profundè agenti in cap. auaritię. de pręb. Tum, quia ipsemet Anto. in eodem lib. fol. 12. col. 4. versic. vt ora leonum concludam. fatetur, Papam simpliciter maiorem esse Imperatore. quod nos neruosè probauimus supra num. 55. cum eo tamen nolim contendere, qui contenderet, ideo pręposuisse potestatem Imperatoris potestati Papę, quòd hanc illa pręcederet tempore; licèt non dignitate, vt dicemus infra in corol. sicut Io. Parisien. videtur pręposuisse in lib. de potestate Regia, & Papali.

Nono

67 Nono infertur errare videri eundem Anto.à Rosellis in eod.lib.dũ col.16. & multis sequẽtibus nullum non mouet lapidem, quo probet, Christo saluatori nostro quatenus erat homo, nullam potestatem secularem fuisse; atque ideò neque Petro vllam mandasse. Contra eum enim sunt omnia illa, quæ allegauimus supra in 8. fundamento prioris, eiusdemque communis opinionis, & extrauag. cum inter nõnullos. Ioan.xxii.de verb.signifi. quatenus habet, hæreticum esse dicere, CHRISTVM & Apostolos eius nihil habuisse in communi; nec in particulari: & condemnatio Auinione ab Vrbano IIII. facta 9. articulorum contra illam extrauag. Parisiis defensorum, quæ habetur inter errores, post 4. lib. Magistri sententiarum excusos.

68 Decimo errare item eundem Anto.verbis (vt opinor) potius quàm mẽte, cum in eod.lib.col. 5. dixit, imperii iura fuisse populo Romano, antequã CHRISTVS esset: hęc.n.conclusio, vt ab illo asseritur, falsa

69 est: quoniã CHRISTVS ab ęterno fuit. Secũda.n.Trinitatis persona fuit ab ęterno: & CHRISTVS secũdũ suppositũ est secunda persona Trinitatis. Ergo & CHRISTVS fuit ab ęterno. & vterq; Tho.1.par. q.16.ar.9. nõ solùm asserit, esse falsam illã, CHRISTVS *incæpit esse:* sed etiam illam demonstrato CHRISTO: *Iste homo incæpit esse*, iuxta illud ad Hebręos vlti. IESVS CHRISTVS *heri, & hodie ipse, & in secula.* Quod etiam communiter tenetur in 3. lib. sentent.dist.11. vbi Iacobus ait, hanc falsam, CHRISTVS *aliquando non fuit.* & Ioannes Maior illam, CHRISTVS *incepit esse.* Quanquam vera est illa, CHRISTVS *non fuit ab æterno homo.* & illa: CHRISTVS *cæpit esse homo.* & illa CHRISTVS *quatenus homo non fuit ab æterno.* In quo sensu crediderim præfatum Anto. virum alioqui pium, intellexisse; operepretium tamen visum est pręmonuisse lectorem.

70 Vndecimo infertur quod errat meo iudicio, idem Anton.quatenus eod.lib.col.24.tenuit, Pilatũ habuisse iurisdictionẽ ordinariam, & potestatem legitimam iudicandi CHRISTVM. Et fol.12.col.3.iterum

71 dixit, Pilatum Tiberii Cæsaris pręsidem potestatem habuisse coacti-

72 uam super Christum. quod mihi videtur falsum. Tum, quia inferior non habet potestatem in superiorem, cap. inferior. 21. distin. & cap. cum inferior. de maior. etiamsi delinquat in territorio sui inferioris, secundum glos.3. & sing.cap.1.de rapto. communiter receptam ibi, & à Panor.& Felin. in cap.cum inferior. de maior. Quod pulchrè probat Ioan. Andr. in Mercur. regul.cui licet. de reg.iur. lib.6. At Christus etiam quatenus homo superior erat Tyberio Cæsare, cuius Pilatus erat pręses. Ergo &c. Tum, quia S.Thom. in illo lib. de regimine

73 princ. lib.3.cap.8.concludit Octauianum Augustum CHRISTI vices gessisse in temporalibus, licèt ipse id nõ intelligeret; sicut, & Cayphas prophetauit, non intelligens se id facere.

Non obstat, quòd superior volens possit iudicari ab inferiori, si ipsemet consentiat, l. est receptum. ff. de iuris. omni. iudi. quod gloss. sing. ibi extendit etiam ad Imperatorem, & glos. cap. in synodo. verb. Apostolicā. 93. dist. & glos. 1. cap. nemo. 9. q. 3. & in procem. sexti verb. Seruus. extendunt ad Papam, per cap. nos si incompetenter. 2. quæst. 7. non (inquam) id obstat. Tum, quia non constat de tali CHRISTI consensu; imo vero magis de dissensu: cum Ioan. cap. 19. illi dicenti; *Nescis, quia potestatem habeo dimittere te, & crucifigere te?* respondit; *Non haberes potestatem aduersum me vllam, nisi tibi datum esset desuper*. innuens ipsum non iuridicam, sed quandam permissiuam potestatem habere, iuxta cap. nec mirum. 26. q. 5. ibi, *Omnia, quæ fiunt, aut*
74 *Deus iusto iudicio facit, aut fieri permittit*. non enim colligitur ex illis verbis CHRISTVM quatenus homo erat consensisse in iurisdictionē Pilati; sed permisisse quatenus Deus, nec repugnasse quatenus homo. Tum, quia non videtur decuisse CHRISTVM θεάνθρωπον, siue Deum & hominem, consentire, vt homuncio peccator, & impius potestatem habuisset in illum legitimam vitæ prçsertim, & necis: quia & communis conclusio, cui magis adhęreo, quàm Panor. Felin. & alii relati per ipsum sequuntur in cap. Ecclesia. de constit. tenent, non de-
75 cere, neque licere, vt Romanus Pontif. subiiciat se iudicandum alicui laico contra prędictas glossas; licèt eas iure veriores, sed communiter reprobatas asseruerit Decius ibidem.

Duodecimo infertur, errare haud dubie grauiter eundem Anton.
76 qui in eod. lib. col. 28. asserit, insanum, & hęreticū esse dicere, quòd administratio vniuersalis rerum temporalium, possit esse apud Romanum Pontificem, aut apud aliquem alium in sacris ordinibus constitutum. Tum, quia possibile, ac verum est id, quod ipse appellat impossibile ac insanum: & adeò quidem verum, & possibile, vt ita sit factū à Constantini donatione in hunc vsque diem, quo tempore summa potestas laica exercita est à Romano Pontif. summā potestatem ecclesiasticam habente, tam Romę, quàm in aliis multis terris donatis ab eo Ecclesiæ, cap. Constantinus. 96. dist. & cap. fundamenta. de electio. lib. 6. & cap. futurā. 12. quęst. 1. ibi, *Sedem Imperialem reliquit, & Petro successoribusque suis profuturam concessit*. Quam donationem valuisse communis opinio tenet cum glos. cap. ego Ludouicus. 63. dist. & glos. in clem. Romani. §. porrò. de iureiu. & latè tradit Cardin. Alexan. in d. cap. Constantinus. Quod etiam tenet ipse Anto. fol. 15. col. 3. & 4. quoad rerum dominium; licèt quoad iurisdictionem, & Imperium supremum id neget, motus quibusdam argumentis satis leuibus ad probandum Accursium illam differentiam sentientem, in Authen. quomodo oportet episcopos. §. igitur. coll. 1. Tū, quia dato quod esset falsum; non tamen foret insanum: quandoquidem negari non

potest

poteſt bonam doctorum partem Chriſtianorum id aſseuerare, idque ſeruatum eſse circiter mille annis. Tum, quia effrontis, & verè inſani hominis fuit, appellare hęreticum, & inſanum id, quod omnes Papæ mille annis ſeruauerũt; quod bona pars iuriſperitorum probat. quod Eccleſia adeò non damnauit, vt credatur damnatura contrarium; ſi ea de re pronunciaretur. Tum, quia illæ duæ poteſtates ipſa rei natura non repugnant ſibi mutuò, vt dilucide monſtrat Iacobus Almaynus, de poteſta. Eccleſiaſt. cap. 6. col. 9. qui etiam col. 3. probat, fratri Mi-
77 nori non repugnare ſupremam iuriſdictionem, quamuis repugnaret aliud rerum dominium. Tum, quia Moyſes poteſtatem hanc vtrãque habuit, vt conſtat ex Exod. Machabæi etiam vtranque habuerunt, ſimul & exercuerunt: fuerunt enim populi Iſraelitici duces ſupremi, & ſacerdotes maximi, vt ex 1. & 2. Macha. aperte colligitur. Tum, quia licèt falſum eſſet, quod ille appellat hæreticum; longè tamen eſſet ab hæreſi, propter ea quæ dicta ſunt in coroll. 1. & 2.

78 Decimotertio infertur, nõ ſatis dolatum eſſe illud eiuſdem fol. 12. col. 4. Imperatorem maiorem eſſe Papa hæretico, eo quòd, vt ipſe ait, quilibet catholicus maior eſt tali Pontifice, iuxta gloſ. quæ à pleriſque putatur ſingul. in cap. Achatius. 24. q. 1. quæ tamen non eſt ita ſimpliciter intelligenda; ſed data prius incorrigibilitate, quod probat text. cum gloſ. memorabili in cap. nunc autem. 21. diſtin. cui ſimilis eſt in cap. ſi Papa. 40. diſt. Incorrigibilem autem Papam illum appello, qui poſt binam monitionem recidit in hęreſim, vt ſubtiliter de more declarat Thom. à Vio primo tomo. tit. 1. cap. 23. Limanda ergo eſt concluſo prædicti Anton. vt tantùm procedat in Papa, qui poſt binam monitionem perſeueraret hęreticus; non autem in alio: nam poteſtas Eccleſiæ ſuprema non fundatur ſuper charitate, neque etiam ſuper fide ita, vt his quoquomodo perditis perdatur & illa ipſo iure, vt ſatis probat prædictus Iacobus de poteſta. Eccleſ. cap. 3. & Thom. à Vio vbi ſupra cap. 20. latiſſimè iuxta ac acerrimè: iura enim humana imponentia pœnam excommunicationis, vel priuationis bonorum ipſo iure hæreticis, non ligant Rom. Pontificem, quippe qui ſuperior eſt illis, cap. propoſuit. de conceſ. pręben. l. princeps. ff. de legib.

Decimoquarto, errare videri eundem Anto. dum fol. 1. col. 3. aſſe-
79 rit, Concilium œcumenicum ſi coadunandum eſſet aliquo caſu principaliter ob temporalia, conuocandum eſſe ab Imperatore, & non à Papa. Tum, quia numquam eiuſmodi conuocatio facta eſt; & res nouæ, vt plurimum, in re præſertim adeò ardua diſcordiam generant, cap. cum conſuetudinis. de conſuet. Tum quia per inferiùs dicenda patebit, poteſtatem eccleſiaſticam extendi ad temporalia eo caſu, quo ingrueret neceſſitas conuocandi tale concilium. Tum, quia contra Anton. faciunt. cap. mandaſti. 2. quæſt. 5. cap. ſi Imperator,

96. di-

96.distin. & §.hinc etiam.7.distin. & alia, quæ citat Aluarus de planctu Ecclesiæ. lib.1. artic. 22.

Potestas generaliter quid.

SVMMARIVM.

Clerus

121 *Clerus cur non statuit contra leges superioris.*

80 DECIMOQVINTO infertur parùm cautè laudata esse à posteris duo dicta, quæ circa significatum verbi, potestas, de quo hic agimus, dixit Bald. Quorum alterum, quod ipse quoque semel olim laudaui, est in rubrica de offic. & potesta. iud. deleg. num. 19. quatenus ponens differentiam inter officium,& potestatem dixit,potestatem nihil aliud esse, quam posse, dicique in abstracto, veluti albedo. Officium autem in concreto, velut album: hoc enim parum laudis meretur. Tum, quia parum lucis affert. Tum,quia in summa idem per idem declarat, contra gloss. penult.l.1.ff.de except. Tum, quia,vt mox dicam, potestas rectè definitur esse, facultas propinqua faciendi aliquid: officium autem, id quod facere conuenit alicui ratione personæ quam gerit. Et ita potius differunt, vt potentia & actus, quàm vt abstractum & concretum. Alterum est in cap.1.de constit.num.31. scilicet aliud esse potentiam, aliud potestatem. Quia esse (inquit) in potentia nondum, est ens, sed ens ante ipsum. l.quod Seruius. ff. de condit. caus. dat. & caus.non sec. Sed potestas est ens, & sic ex parte potest, &c. Tum quia id obscurum nimis est iurisperitis. Tum quòd falsum videtur, per l. suus quoque.§.puto.ff.de hęredib.instituen. vbi potestas pro potentia sæpe ponitur. Tum quòd in illa l. quod Seruius. allegata per ipsum non ponitur verbum potentia, neque verbum potestas. Tum, quòd ratio eius, & inductio solum probant, differentiam inter esse in actu, & esse in potentia. Ex quo non sequitur eius conclusio. Tum denique quòd ipsemet Bald. subdit, non significari aliud in rescripto principis per plenitudinem potentiæ,quam per plenitudinem potestatis. Fateor tamen Priscianum dixisse, potētiam quidem ad dominationem referri; potestatem verò ad vim; quod tamen nihil Baldum adiuuat, neque videtur vsquequaque verum: nam in illo Lucani

Omnisque potestas impatiens consortis erit.

Relato à Speculatore de iudiciis. §.sequitur. in principio, potestas pro dominatione sumitur. & in cap. sciscitatus.de rescrip.impotentia, pro re contraria vi, siue viribus assumitur; & per cōsequutionem potentia, quæ est illi contraria pro vi, & viribus. Facit & illud Maronis,

Nate meæ vires mea magna potentia solus.

81 Facit, quòd potestas, & potentia ab eod. verbo, possum, deducuntur. Quamobrem pro resolutione dico primò, has duas voces, potestas, & potentia, eiusdem significationis esse; & cum generatim capiuntur comprehendere vim, siue vires, tam supernaturaliter datas, quam naturales, & acquisitas; siue iuris sine facti, quę Gręcis significat *δύναμις*: id enim verbum (vt tradunt eruditi) comprehendit virtutes,

tutes, Imperium, magistratum, vim, robur & fortitudinem; immo & quòd nondum est actu; sed esse potest, vt semen δύναμει magna est arbor, & qui petit à fideiussore δύναμει, à reo petit, l. aduersus. ff. de recept. arbitr. quæ olim in libro meo pro δύναμιν habebat, etenim.

Decimosexto dico, quod potestas siue potentia sic accepta definiri potest esse, facultas propinqua ad aliquid agendum, vel faciendũ. Dixi, propinqua, ad excludendum remotam, qualem habet lignum ad calefaciendum, antequam calefiat: lignum autem incensum aut calidũ dicitur habere potentiam, vel potestatem calefaciendi: quia facultatẽ propinquam illud faciendi habet. Sic dominus potestatem dandi seruum pro noxa; cum habet facultatem illius exhibendi, l. quoties. ff. de noxal. Et potestas pro facultate ponitur, in l. Celsus. §. final. ff. ad exhibend. Quæ omnia optime confirmat, l. potestatis. ff. de verbor. signific. in hæc verba, *Potestatis, verbo plura significantur: in persona magistratuum, Imperium: in persona liberorum, patria potestas: in persona domini, serui dominium: at cùm agimus de noxę deditione, copia, & facultas.* Quibus quatuor significationibus, aliam addit ibi lex ipsa, & alias ibidem doctissimus Alciat. quas desumpsisse potuit ex Francis. Paui. qui copiosè de hoc agit in principio tractatus de offi. & potestat. cap. sede vacant. prælud. 4. quæ tamen omnes sub prædicta definitione continetur excepta vna, vel altera, quam habet figuratiuam, & ita in materia nostra verbum, potestas, accipi pro eo tãtùm, quod Græci appellant ἐξουσίαν, idest pro authoritate, ac facultate iuris comprehendente etiam iurisdictionem tam voluntariam, quàm contentiosam. Potestas autem sic accepta duplex est, ecclesiastica scilicet, & laica, quas infra corol. 17. & 20. definiemus, & non omnino, ni fallor, indiligenter.

Potestas duplex, Ecclesiastica, & laica & quid ecclesiastica.

DEcimoseptimo põtas ecclesiastica generaliter accepta bene definitur, quod est potestas à Christo instituta immediatè, & supernaturaliter, ad gubernandos fideles secundũ legem euangelicã in supernaturalibus, & quatenus ad illa est opus etiam in naturalibus. Quæ definitio longè videtur melior, quàm illa illius doctissimi, ac pientissimi Ioan. Gersonensis in lib. de potestate ecclesiastica, consid. 1. & etiam quàm altera eiusdem consi. 10. colum. 2. licèt ibi cautiùs loquatur: & eius bonitas ex eo apparet,
82 quòd constat ex genere & differentia sufficienti: habet enim pro genere verbum, potestas, quod continet ecclesiasticam, & laicam, reliqua

qua pro differentia. Addidi enim, à CHRISTO, ad significandũ causam eius efficientem, & ad excludendam potestatem ab homine pure, vel à Deo ante CHRISTVM incarnatum, institutam. Addidi, supernaturaliter, & immediatè, ad excludendam eam, quæ mediatè, vel naturaliter est à Deo instituta. Dixi, ad gubernandum secundum leges euangelicas, &c. ad declarandum qualis debeat esse illius vsus, & ad excludendas alias potestates, quæ competũt per gratiã gratũ facientem, prophetiam, dona Spiritus sancti, & alia supernaturalia, quæ non dantur principaliter ad gubernandum alios; sed potius ad perficiendum ipsosmet, vel docendum alios, & monendum. Dixi, in supernaturalibus, ad significandum, materiam principaliter huic potestati subiectam esse illa, quæ supernaturaliter sunt data, vel danda fidelibus. Dixi, & quatenus &c. ad ostendendum, quòd indirectè, & per quandam accessionem necessariam extenditur etiam ad temporalia. Quæ definitio satis probatur per ea, quæ probant Ioan. Paris. Duran. Ioan. Gers. Augusti. Anconi. Antonius, Ioan. de Turre crema. Caiet. Iacobus Almaynus in libris de potestate, authori. & iurisd. Ecclesiæ, & Papæ, quos infra citabimus.

83 Decimooctauo, quòd sextuplex est potestas ecclesiastica secũdum Ioan. Paris. & Petrũ Alliacensem. Prima est ordinis, quæ essentialiter nihil aliud est, quã ipse character ordinis, & fuit instituta à CHRISTO secundum communem in cœna, quando dixit Apostolis; *Hoc facite in meam commemorationem*, id est accipite potestatem hoc faciendi, hoc est, consecrandi. Secunda est potestas administrandi sacramenta populo, & præcipue sacramentum pœnitentiæ, quæ secũdum Communem fuit instituta in die, quo insufflauit Apostolis dicens; *Accipite Spiritum sanctum quorum remiseritis peccata* &c. Ioan. 20. Ad hanc spectat potestas baptizandi: licèt enim omnes possint baptizare instante necessitate: soli tamen sacerdotes possunt ex officio, cap. constat. de consecr. distin. 4. S. Tho. receptus 3. part. q. 67. art. 2. Idem dicendum de potestate cathechizandi, & exorcizandi baptizandos, cap. cathechismi. & cap. sacerdotes. ead. dist. S. Thom. 3. part. q. 71. art. 4. Tertia potestas est iurisdictionis in foro exteriori. i. potestas ius dicendi, corrigendi, & inferendi pœnam in contumaces etiam inuitos, & fuit tradita Apostolis Matthæi 18. per verba illa in hoc cap. relata; *Si peccauerit, &c.* quatenus habẽt; *Dic Ecclesiæ, & si eam non audierit sit tibi tanquam ethnicus, & publicanus*. cũ illis aliis, quæ sequuntur in Euangelio; licèt hic non referantur, videlicet; *Quæcunque solueritis & ligaueritis, &c.* per illa enim verba institutam esse potestatem Papalem; traditam vero Petro per illas, *Pasces oues meas*. Ioan. 20. magnis viribus contendit Iacobus Almaynus de author. Ecclesiæ cap. 2. colun. pen. Quarta est potestas instituendi mi-

niſtros, diſtribuendi beneficia, & dignitates eccleſiaſticas; quæ quicquid dicat Occam, data fuiſſe videtur, ſecundum Communem per illa verba; *Paſce oues meas*. Ioan. vltimo. nam ad officium paſcendi non ſolum ſpectat, audire confeſſiones, & miniſtrare ſacramentum pœnitentię; ſed etiam inſtituere alios ſuper determinatas regiones; & populos ad eos paſcendos, & erudiendos in neceſſarijs ad ſalutē. Quinta poteſtas eſt, apoſtolatus, ſeu prædicandi, quam contulit Apoſtolis Chriſtus Matthæi, & Marci capitulis vltimis, in illis verbis. *Ite prædicate Euangelium omni creaturę*. Sexta poteſtas, quæ oritur ex ſupradictis eſt, poteſtas accipiendi, & etiam exigendi à ſubditis temporalia victui, & veſtitui neceſſaria, de qua Paulus 1. ad Corinth. 9. quam inſtituit CHRISTVS, cum dixit; *Dignus eſt operarius mercede ſua*. Lucæ 10. ſecundum eos, quos ſequitur Iacobus: quamuis nobis potius videatur hæc poteſtas à lege naturæ deſcendere, quā à CHRISTI noua inſtitutione. illa enim lex, *Dignus eſt mercenarius mercede ſua*. legis naturæ corollarium eſt, vt latius in cap. 1. & cap. cum ſecundum. de præben. ſcripſimus: quamuis verum ſit, hanc poteſtatem pręcedentibus acceſſoriam eſſe, & ita dici poſſe à CHRISTO acceſſorie ſaltem inſtitutam.

Quibus addo primo, has omnes poteſtates reduci poſſe ad duas, ſcilicet, ad poteſtatem ordinis, & iuriſdictionis, quicquid Iacobus Almaynus & prædicti doceant: nam prima eſt poteſtas ordinis, & aliæ quatuor omnes pertinent ad poteſtatem iuriſdictionis, aut contētioſæ, aut voluntariæ, aut fori exterioris, aut interioris, vt colligere eſt ex cap. nouit. cum ei annotatis de offi. legat. & cap. omnis. de pœn. & remiſſ. & aliis multis locis. Poteſtas verò accipiendi, & exigendi victui neceſſaria, non videtur poteſtas eccleſiaſtica principaliter, ſed acceſſorie tantum: quia non eſt principaliter noue à Chriſto inſtituta: ſed deſcendens à lege naturæ, quæ dictat mercenarium dignum eſſe mercede ſua, vt prædiximus.

Deinde addo, exactiorem videri diuiſionē Ioan. Gerſonenſis diuidentis poteſtatem eccleſiaſticam, vbi ſupra, in duas tantum ſpecies, ordinis, ſcilicet & iuriſdictionis. Nos tamen hic de ſola poteſtate eccleſiaſtica iuriſdictionis fori exterioris & contentioſi tantum agemus, imitantes in hoc omnes præceſſores noſtros.

Poſtremo addo omnes, & ſingulas quinque poteſtates eccleſiaſticas prædictas priores contineri ſub definitionis in præcedenti corollario data: immo & ſextam acceſſoriè, ſicut, & acceſſoriè eſt poteſtas eccleſiaſtica.

Decimonono infertur cautè poſitū eſſe in definitione poteſtatis eccleſiaſticæ verbum, inſtituta, loco illorum verborum, collata Apoſtolis, &c. poſitorum per Io. Gerſon, vbi ſupra. Tum, quia longè aliud eſt inſti-

instituere aliquam potestatẽ,& aliud illam conferre, ac tradere alicui, vt doctè docebat Durãdus de iurisdi. Ecclesi. col. 2. & 3.& Heruęus de pŏt.Pap. col. 3. tum ne me oporteret definire, cui principalius illa fuerit à CHRISTO collata,an Ecclesię toti;an verò ipsi Petro. Qđ non est cõsiliũ facere in pręsentia pp illam maximam discordiã Romanorum,& Parisiensium:illi enim tenẽt Petro,& successoribus datã esse hanc potestatẽ; atque ideò Papam concilio esse superiorem:ij verò, quibus Gerson adhęret, totam datam esse toti Ecclesiæ, licèt exercendam per vnum: atque ideò in aliquot saltem casibus concilium essé supra Papam. Quarum illa,scilicet Romanorum videtur placuisse S. Thom. 2.2.quæst.11.art.2.& 3.& quæst.1.arti. vltimo. & in 4.distinct.19.quæst.1.Thomæ à Vio in eisdem articulis, & in paruis opuscu.tomo 1.& in apologia 2.parte,cap.1.& in 2.parte capit.9. vbi altius omnibus, & profundius hoc demonstrare conatur. Altera verò placuit Pan.qui pro Parisiensibus est in cap. significasti.de elect. & in tractatu super concilio Basil.quem frequentius nostri sequũtur, vt tradit Dec.consil.15. Quam mordicus tuetur Iaco. Almay. è Sorbona Theologus, qui respondit Thomæ à Vio libello iusto. & Ioan. Maior,qui in cap.16. super Matth.idem facit aiens, Romæ nemini permitti tenere Parisiensium, & Panor.sententiam, nec rursus Academiam illam Parisien.pati,vt contraria opinio asseratur in ea,quorum vtrique videtur replicasse pręd ictus Thom. à Vio in dicta apologia.

Potestas laica quid.

85

Igesimo, quòd potestas laica rectè definitur, esse potestas naturaliter à Deo immediatè data mortalium communitati ad sese gubernandum in rebus naturalibus, vt bene beatèque viuant secũdum rationem naturalem. Quæ definitio conuenit menti prædictorum; & S. Thomæ in lib.1.de reg. princip. cap.14.Et ideò est bona: quia in ea ponitur verb.potestas,pro genere:reliqua verò,pro differẽtia,qua laica potestas differt ab ecclesiastica, vt ex declaratione definitionis potestatis ecclesiasticæ supra corolla. 17.positæ patet. Et probatur primo, per omnia fere argumẽta pro notabili nostro supra formata. Secundo probatur, quòd altissimus humilia respiciens homini condito iussit multiplicationem, Genes. primo & secundo, & per consequutionem voluit esse hominum congregationem. At qui vult aliquid, creditur etiam velle illa, sine quibus id esse nequit, cap. præterea. de offic.deleg.l.2.ff.de iuris.omnium iudi.& alia cita-
86 ta in vltimo arg. contra notabile supra formato. Et nulla communitas

sine potestate gubernandi, præcipiendi, leges instituendi, & iudicandi, regi potest, saltem bene, iuxta illud, *Vbi non est gubernator, dissipabitur populus.* Prouerb. 14. & tex. mihi singularissimum in cap. fin. 89. dist. in principio, & paulò post ibi; *Neq; enim vniuersitas alia potest ratione constare, quàm si eiusmodi magnus eam differentiæ ordo seruaret.* Ergo à principio per quandam saltem consequutionē concessit Deus humano generi eam, de qua loquimur, iudicandi, & gubernandi, potestatem. Tertio probatur eo, quòd Deus fecit hominem animal rationale politicum, secundum Arist. & S. Tho. 1. Politic. & S. Tho. lib. 1. cap. 2. & 4. de regim. princip. & facit cap. monachi. de statu mona. ibi, *Væ soli, &c.* & l. ex hoc iure. ff. de iustit. & iur. At hominum societas, sine tali potestate conseruari & augeri non poterat. Quarto facit, quòd potestas, se vitam, corpusque tuendi cum moderamine inculpatæ tutelę à Deo naturaliter, & immediatè data est homini singulari, teste Cicerone offic. 1. & l. vt vim. ff. de iustit. & iure. An autem eodem modo, licèt non eodem tempore hæ duæ immediatè potestates fuerint à Deo datæ dicetur in corol. 49. & diximus in cap. olim. de restit. spolia. cap. delicto. de sententia excommuni. lib. 6. Ergo pari ratione potestas necessaria ad societatem hominum conseruandam data est ei naturaliter, & immediatè. Quinto, quòd modo aliquo data est mortalibus hæc iurisdictio, quæ vsque ad occidendos homines protenditur, cap. non solum. cap. non est crudelis. cum multis præcedentibus & sequentibus 23. quæst. 5. Et non legitur, nec potest assignari alius, quàm prædictus, vt aiunt Innoc. & post eum Hostiens. & Ioa. Andr. in capit. quod super his. de vot. Ergo ista est vera laicæ potestatis origo.

87 Confirmantur hęc omnia, per illud Aristotelis 3. de anima, *Natura nō deest in necessarijs, nec abūdat in superfluis.* Itaq; vt dixit Ioan. Paris. ordinis Dominicani cap. 5. colum. 3. vbi supra, potestas laica prędicta immediatè à Deo est; sic scilicet; quòd Deus indidit hominibus rationem naturalem: per quam concluditur esse indita hominibus talis potestas propter bonum regimen eorum, vt ait Durandus vbi supra q. 1. sub finem. Quod ipsum etiam Heruęus, Ioan. Gers. & Iacobus tradunt.

Potestas ecclesiastica, & laica vt differunt.

88 Igesimoprimo, potestatē ecclesiasticam, & laicam differre à se mutuò, penes causam materialem, formalem, & finalem, & quodammodo penes efficientem. penes efficiētem quidem: quia, ut ex definitionibus earum, datis in duobus corollarijs proximis apparet, potestas laica data

fuit

fuit humano generi à Deo puro nondum homine facto ab exordio mundi: potestas verò ecclesiastica noua à Deo facto homine. Penes materialem verò: quia laica directò data est ad gubernandum naturalia: Ecclesiastica verò directè ad regendum supernaturalia. Penes autē finalem: quia ecclesiasticę finis est status supernaturalis in hoc seculo per gratiam, in altero per gloriam ęternam; finis autem laicæ status naturalis; vita nempe bona, & beata, hoc est virtuosa, quam faciunt virtutes morales duce naturali ratione, sine gratia gratum faciente, quęsibiles. Penes autem formalem: quia ecclesiastica principaliter dirigit, secundum legem supernaturalem, euangelicam videlicet regulam. Laica verò secundum legem & rationem naturalem.

89 Vigesimosecūdo, antiquiorem esse potestatem laicam, quàm ecclesiasticam, saltem eam, qua post CHRISTUM regitur Ecclesia Christiana. Si quidem illa naturaliter ab exordio ciuitatum cœpit, vt clare monstrat S. Thom. in lib. 1. cap. 4. de regi. princ. & clariùs ostenditur eo, quòd quę naturaliter dantur ab exordio eorum, quibus dantur, competunt, 5. dist. in princ. & tradit Ioa. Parisien. de potestate Regia, & Papal. cap. 5. Hęc autem, scilicet ecclesiastica, supernaturaliter cœpit à CHRISTO nato, imo & passo, nempè à tempore, quo dixit Petro, *Pasce oues meas*, relatum Ioa. 20. & in cap. solitę. de maior. vt colligitur etiam ex eod. secundum vnam opinionem: vel ab eo tempore, quo Matthæi cap. 18. dixit, *Dic ecclesiæ, &c.* secundū alteram, vt sentit S. Thom. de reg. princ. cap. 10. vel à tempore quo Dominus dixit illa verba, *Tibi dabo, &c.* Matthęi 16. vt tangam in corol. 5. Itaque laica pręit ecclesiasticam ętate ac tempore, & è contrario ecclesiastica laicam dignitate, ac excellentia. Adde alias differentias infra corol. 58.

Vigesimotertio, infertur verum esse id, quod glo. 2. cap. cum contingat. de iureiur. circa medium sentit, & est receptum à Calderi. & Panor. in proœmio Gregorii, & profundè à S. Thoma in lib. 1. de regi.

90 princip. cap. 14. scilicet, alium esse legum secularium finem, & alium legum canonicarum, idque noua illa ratione probari, quòd leges seculares producuntur, & manant à potestate laica, & naturali: leges verò canonicæ ab ecclesiastica, & supernaturali, cap. 1. & cap. trāslato. de constitut. iuncta l. omnes populi. ff. de iust. & iure, & l. final. C. de legib. cum ei annotatis. Cum igitur potestatis ecclesiasticæ finis sit vita æterna supernaturalis, illa erit & finis legum ab ipsa manantium. Cū itē finis potestatis laicæ sit uita bona, beata, & quieta temporalis mortaliu m, illa erit & finis legum ab ipsa emanantium: siquidem effectus esse nō potest altior sua causa, cap. 1. §. hoc autem. qui feud. dar. poss. in vsib. feud. & cap. licet ex quadam. de testi. & tradit Bal. in l. 1. ff. de Senator. Quòd & prædictos authores, nescio an meminisset & per-

pendisset satis Fortunius noster vir alioqui eruditissimus in principio lib. de vltimo fine vtriusque iuris: dum contra omnes eundẽ vtriusque iuris finem esse contendebat, quod de fine immediato, & prin-
91 cipali non videtur propter prædicta concedẽdũ: quanquam de media to, & minus principali concedi possit, neque denegãt glo. et prædicti.

Vigesimoquarto infertur, potestatem Ecclesiasticam, quam Papa & Ecclesia sub Euangelio habent, numquam ante CHRISTI sancto-
92 rum sancti Aduentum fuisse in illa: quoniam primo ab ipso nouè fuit inducta illa, vt prædictum est; & effectus nequit præcedere suas causas, cap. dixit Sara. 32. q. 4. ibi: *Pœna criminis ex tempore legis est, quę crimen inhibuerat*. facit cap. 2. & fin. de constit. Vnde septem sacramenta nouæ legis ideò dicimus post CHRISTI aduentum cœpisse, nec antea fuisse: quia CHRISTVS illa instituit; iuxta frequẽtiorem sententiam doctorum in 4. dist. 2.* relatam à nobis in Manuali nostro confes. cap. 22. nu. 1. quam pro fide catholica esse tenendam definiuit præfatum Concil. Trid. sess. 7. can. 1. relatum ibidem à nobis.* Adeò, vt etiam matrimonium, qua parte est sacramentũ, post CHRISTVM natum cœpit, iuxta plerosque omnes in 4. lib. senten. dist. 26.
93 Deinde, quòd id probat tex. sing. in cap. ita dominus. 19. distin. & in cap. in nouo testamento. 21. dist. ibi, *Post CHRISTVM dominum à Petro cœpit sacerdotalis ordo*. Postremò, quòd hoc corollarium præsupponit Aquinas de regim. lib. 1. cap. 14. hoc Ioan. Pari. Durãdus, Herueus, & Thom. à Vio 1. tomo opusculo. de author. Papę. cap. 1. & in apologia 1. part. cap. 1. & 2. par. cap. 9. hoc Ioan. Gerson, Ioan. Maior, Iacobus, & Communis: inter enim prædictos, & plerosque alios omnes patres conuenit, potestatẽ hanc, qua post CHRISTVM regitur Ecclesia, à CHRISTO fuisse nouè inductam.
94 Vigesimoquinto infertur Ecclesiasticam potestatem, & laicam natas & progressas, aut saltem exhibitas mortalibus cõtrario modo. Ecclesiastica enim supernaturalis, supernaturali modo incipiẽs tota simul, & perfecta prodiit in Papã, & ab eo progrediens per media, patriarchas, scilicet primates & archiepiscopos, & episcopos, descendit ad infima, nempe alios prelatos inferiores, iuxta Leonem in d. cap. ita Dominus. 19. dist. & Anacletum in d. cap. in nouo. 21. dist. Laica verò, quia naturalis est, naturali modo ab imperfecto, & minimo incipiẽs prodiisse dici potest in domo, & pago, per ea quę in fine huius corollarii dicam; & paulatim crescens per media, scilicet oppida, & ciuitates, ascendisse ad summa, & perfecta, scilicet regnum multarum ciuitatum, & Imperium multorum regnorum: Idque illa consideratione probatur, quod orbe condito primum fuit vna sola domus, deinde aliæ seiunctæ: & quia homo est animal sociale, nec potest omnia vitę necessaria sibi cum solis domesticis parare; ex multis domibus

coniunctis, coactus fuit pagus ad aptius conuiuendũ : postea ex multis pagis coacta ciuitas, ad bene ac per se sufficienter conuiuendum : quę postea dicta sunt regna singularum ciuitatum, quando sibi reges fecerunt, qui eas, & ciues regerent. Creuerũt autem, cùm ex his paruis regnis constituta sunt magna multarum ciuitatum, & cùm ex multis magnis conflatum est Imperium. Dum autem vna ciuitas tantum, vel multę seiunctę fuerunt, singulę in singularum homines, hanc ditionem & iurisdictionem habebant, donec electione, vel alia concessa fuit, vel acquisita illa vni personę singulari. Quę omnia colliguntur non ex vno loco, sed multis in vnum collatis, videlicet Aristot. & S. Tho. 1. 3. & 4. Politi. ex Cicerone in proœ. Rhetor. veter. ex Innocen. qui illa sua sapientiã altiloqua loquutus fuit alta in cap. quod super his. de voto, quem ad verbum sequitur ibi Hostien. & Ioan. Andr. quorum dicta trãscripsit S. Anto. 3. par. tit. 3. cap. 2. col. 5. ex S. Tho. item de regim. princi. lib. 7. cap. 14. & lib. 3. cap. 5. ex Ioan. Pati. Durando, Gerso. & Iacob. qui nihil horum allegant.

95 Pro qua considerõne, & rerũ successione pondero nouissimè legẽ in hoc singularissimã, ex hoc iur. ff. de iustit. & iur. vbi ordine retrogrado prædictorũ progressus memorantur: habet enim lex, *ex hoc iure, scilicet naturali inducta sunt bella, discretæ gentes, condita regna, agris termini positi, ędificia collata*. Certum est enim antè bella fuisse gentes, quę bella facerent, & antequam gentes essent condita aliqua regna: quia, vt tradit Aristot. 1. Polit. quælibet ciuitas cœpit habere suum regem: eum enim regem vocamus, cui summa regiminis commissa est in rebus humanis, secundum S. Thom. d. cap. 14. Et ante condita regna fuerunt collata ędificia in vnum multa, & factę domus singulæ, faciunt cap. 1. 2. & 4. Geneseos, adiuncto §. fina. 6. distin. & iunctis 8. & 9. capitulis eiusdem Geneseos, vbi narratur Noam sententiã grauem tulisse aduersus nepotem suum filium Chanaam. Per quod & cap. 14. Geneseos, quatenus habet, Abrahamo fuisse in sua domo 318. vernaculos expeditos, defendi forte posset id, quod supra in princip. huius corollarii significo, scilicet etiam in domo ampla, quæ nulli ciuitati, neque regi subesset, inueniri potuisse regiam potestatem: quoniam cùm Communis, hanc potestatem cuilibet ciuitati tribuat, & domus illi Abrahami instar esset ciuitatis, egeretque nõ solùm potestate patrisfamilias, quatenus erat domus; sed etiam potestate publica, quatenus erat vna cõmunitas: meritò facile videri posset fuisse illi hęc potestas. Quamuis non sim nescius Aristot. 2. Polit. cap. 1. cõtrarium sentire, dum carpit eos, qui putant domum magnam instar paruæ ciuitatis esse, & ciuitatem paruam instar domus magnæ: eos item, qui putant patrisfamilias, & regis eandem esse potestatem. Sed respõderi fortè posset, quòd Noas & Abrahamus alia ratione dici potuerunt

tuentur patresfamilias, & alia reges.

96 Vigesimosexto infertur, potestatem prædictam ecclesiasticam principaliter, & directè sola supernaturalia, & spiritualia respicere: téporalia vero non, nisi secundario siue per consequutioně & accessoriè. Et ita toties & tantùm hanc potestatem ad temporalia extendi, quoties, & quantùm Euangelii,& aliorum supernaturaliũ & spiritualium conseruandorum, vel consequendorum,aut non impediendorũ ratio id exigit. Huius corollarii prior pars probatur illis 14. argumentis pro notabili nostro supra formatis. Posterior verò mõstratur primo aliis 17. contra illud ab initio aductis.

97 Secundo, quòd; quę ad aliquem finem sunt instituta; secundum ea, quę ille exigit, ordinantur, extenduntur,& cõtrahuntur, cap. prodest. 23. q. 5. quod in hoc allegauit Archidiaco. in cap. si peccauerit. 2. q. 1. docet Bart. in l. ambitiosa. num. 17. 18. & 19. ff. de decret. ab ordin. facien. nam & iuxta finem, & rationem legis extenditur illa, vel limitatur, l. adigere. §. quãuis. ff. de iure patron. cap. meminimus. iuncto cap. suggestum. de appellat. cum his, quæ latè congerit Felin. in cap. tua. de iureiur. & subtiliter]Dec. in cap. secundo requiris. de appellat. At potestas hæc supernaturalis, de qua loquimur, ecclesiastica instituta est ad regenda supernaturalia, & ad dirigendos mortales in vltimum finem, qui est vita æterna, vt patet ex definitione in corol. 17. præmissa. Ergo tantùm se ad temporalia extendet, quantùm ratio supernaturalium exigit, & non vltra.

Tertio probatur hoc per varia S. Thomę dicta, quæ secundum hęc intelligi possent: ait enim in lib. 1. de regim. princ. cap. 14. Sacerdotio regali Papę omnes Christianos, & eorum reges subditos esse: nam sentit eatenus subditos, quatenus illa supernaturalia postulant. Hoc idem sentit lib. 3. cap. 10. cum ait, Potestatem Papæ transcendere omne dominium; pręsupposito quòd, sicut CHRISTVS intendit, pro vtilitate gregis agatur, sic item intelligendũ, quod paulo ante in eod. cap. dicebat, potestatem hanc Romani Pontificis nõ esse referendam quoad spiritualia tantum: quia quod corporale est & temporale, ex spirituali perpetuo dependet; sicut operatio corporis ex virtute animæ, & potestate, sic etiam id, quod clarius explicat vir ille eruditione, ac pietate cum primis suspiciendus lib. 3. cap. 12. dum per principium Malachiæ concludit, CHRISTI dominium ordinari ad salutem animæ; & spiritualia bona, licèt à temporalibus non excludantur eo modo, quo ad spiritualia ordinantur. Expende quæso illa verba: eo modo quo ad spiritualia ordinantur: nam illo, & nõ alio modo suprema hęc Papæ patrię patris potestas extenditur ad illa. Huc tendit, quod ait eod. lib. cap. 15. quamuis enim CHRISTVS temporaliter esset dominus orbis; directè tamen ad vitam spiritualem,

hunc

hunc suũ ordinauit principatũ, iuxta illud Ioan.10 *Ego veni vt vitam habeant, & abundantius habeant.* Huc pertinet id, quod ait in cap. 13. sub finem, scilicet CHRISTVM non delegasse suam omnem potestatem Petro. Vnde par est credere, illam illi commisisse totam & solam, quæ necessaria erat ad finem supernaturalem consequendum toti Ecclesiæ, ac partibus eius. Huc pertinet illud eiusdem, 2.2. quæst. 40. art.2. *Omnis persona, vel ars, vel virtus, ad quam pertinet finis, habet disponere de his, quæ sunt ad finem. Bella autem carnalia in populo fideli sunt referenda ad spirituale bonum diuinum, cui clerici deputantur. Et ideo ad clericos pertinet disponere, & inducere alios ad bellandum bella iusta.* Ad hæc restringendum est illud eiusdem in fine 2. lib. sententia. scilicet, Spirituali potestati secularem coniungi in Papa, qui vtriusque potestatis apicem tenet, scilicet spiritualis, & secularis, hoc illo disponente, qui est rex & sacerdos secundum ordinem Melchisedech, & dominus dominãtium, cuius potestas non auferetur, & regnum eius non corrumpetur. Nolim tamen contendere cum eo, qui contenderit S. Thomam diuersæ opinionis fuisse, & magis inclinasse in Communem, quam nostram.

98 Vigesimosexto infertur errare Marsylium à Padua, qui in suo pacis defensorio, omnem coertionem & iurisdictionẽ aufert Ecclesię, quod etiam prædictus Iacobus damnabat in d. lib. cap.2. col.3. Tum, quia iurisdictio, quæ coertionem non habet, frustranea est, cap. ex literis. de offic. deleg. Tum, quia nisi iurisdictionem, & coertionem haberet, parùm potens esset ad inducendum finem, quem sponsus ipsius CHRISTVS opt. max. prætendit, argu. cap.1.2. & 3.24. q.6.

99 Vigesimoseptimo colligitur ratio, quare Papa deponere põt reges adeò negligentes in regendis regnis suis, vt ob id populus Dei subditus illis, retrahatur à consequenda vita æterna; dum delicta ipsius nõ castigantur; boni scandalizantur, siue offenduntur; vnicuique suum ius non redditur: est enim illa, quòd talis depositio est necessaria in eo regno ad tollenda impedimenta vitæ ęternæ cõsequendę, quo sen-
100 su simili, & germano accipi potest illud, cap. alius. 15. q. 6. Colligitur item ratio, quare Papam, quando cum authoritate ipsius populus audet deponere regem, potius deceret deponentibus consentire, quàm deponere. quod glossa solennis in d. cap. alius. sensit: quia tunc non est necessaria depositio, sed consensus in depositione, iuxta eorum opinionem, qui putant regna non esse inducta propter reges; sed reges propter regna. Et ideo regna esse regibus suis potiora; imo & superiora casibus illis, quibus reges potestate sibi concessa abuterentur ad eorum destructionem, vel ad finem contrarium illius, ad quem regna illa se ipsis regibus concesserunt, vel concedere debuerunt: quod tamen breuitatis gratia aliter nec probo, nec extendo latius. Tametsi

satis memini Iaco. Almaynum dicere in cap. 15. col. 11. de suprema potest. Eccle. & latius in vesperiis, Regnum non esse regis; sed communitatis, & ipsam regiam potestatem iure naturali esse ipsius communitatis, & non regis: ob idque non posse communitatem ab se penitus illam abdicare. Neque oblitus fuerim fœlicis illius diei, quo id in longè frequentissimo studiosorum, & eruditorum conuentu, nō sine magno applausu defendimus Salmanticæ in illis prçaltis conclusionibus, quas super cap. quæ in ecclesiarum. de constit. anno 1528. defendimus primas omnium, quas vnquam cathedrarii defendere ibi
102 cœperunt ex instituto illustrissimi D.D. Petri Pacheci, tunc visitatoris, & reformatoris illius Academiæ vigilantissimi; nunc autem episcopi Mentesę siue Gienens. & Card. sacros. Romanæ Eccle. Illustrissimi. in quas tela, quæ si schiticis calybum durata caminis, non tamen
103 ternæo infecta veneno torserunt illustrissimus D.D. Fràciscus à Mendoza, & Bobadilla, Græcè, ac Latinè calentissimus, & iuris diuini, ac humani valdè peritus, tunc illius Academiæ prçfectura, quam magisterium scholarum vocant, illustris; nūc autem episcopatu Caurensi,
104 & sacros. Rom. Eccl. Cardinalitia dignitate longe Illustris. Et D.D. Didacus ab Alba tunc cathedrarius iuris pontificii doctissimus; post autem episcopus Asturicensis; nunc verò, vt audio, translatus in Abu-
105 lensem, super illustris. Modestissimus item Mendesius de Saa in hac inclyta Conymbrica nobilissima familia ortus, tunc insignis collegii Archiepiscopi Toletani collega perdoctus; nunc verò senatoria dignitate clarissimus, cum aliquot aliis, fautore ac Mecœnate D.D. Francisco à Nauarra regia stirpe Illustrissimo, tunc Roncæuallis rerum ibi cum humanitùs, tum diuinitùs gestarum glorię inclytę prçfecto insigni; nunc autem episcopo Pacensi, quàm reuerendissimo, ac iuris diuini, & humani apprimè docto: animi verò candore, ac omnium virtutum conuentu cum paucis principe, qui anno 1561. mense Aprili migrauit ad Dominum Valentinus Archipræsul longe desideratissimus.

106 Vigesimooctauo infertur rō, quare pōt Papa dare coadiutores Regibus; aut consentire, & autoritatē impertiri regnis id cupiētibus, & citra consensum CHRISTI vicarii, non audentibus, iuxta cap. grandi. de supp. negli. prælat. lib. 6. qui tamen non permittitur id facere cum vno subdito laico regum, qui prodigeret, fureret, vel esset minor annis, non præcedente saltem negligentia secularis iudicis. est enim ratio, quia illud est necessarium ad vitam bonam, & virtuosam, secundum rationem naturalem, quæ rursus necessaria est ad supernaturalem: hoc autem non item.

107 Vigesimonono infertur ratio vera, & noua, quare statutum fuit, vt Imperatore mortuo Imperium regatur à Papa, cap. licet ex susce-

pro. de for. compet. cum alii principatus, & alia regna eorum principibus, & regibus mortuis non regantur ab eo; est enim illa, quòd Imperator non relinquit aliquem successoré, qui populos sibi subiectos regat: & periculũ est ne rectore subtracto populus labatur in vitia, & scandala, quibus à vita æterna impediatur & elongetur. Alii verò fere omnes Reges, & Principes successores, vel superiores, qui id supplere possunt, relinquunt: & aliquot alii, qui per electionem populi assumuntur per suorum regnorum statuta relinquunt aliquot, vel aliquos velut quosdam interreges, qui sua regna Christianè regãt, donec electio successoris fiat, quę intra paruum tempus fieri, vt plurimum solet. & ideo non est opus Papæ regimine: quamuis si quod esset, in quo eius regimen adeò esset necessarium ad supernam vitã, ac est in regendo Imperio Germanico vacante, posset illud, perinde ac Imperium Romanum per suum Legatum regere. Et ita non poscit idem in illis ratio consequendæ, vel non impediendæ vitæ æternę; quod in Imperio.

108 Trigesimo infertur ratio vera, quare Fredericum Imperatorem potuit deponere Innocentius IIII. iuxta cap. ad Apostolicæ. de re iud. lib. 6. est enim illa, quòd multa crimina spiritualia admisit: periuria videlicet, sacrilegia, & hæresim, quibus clerum Neapolitanum afflixit: quæque directo tangebant supernaturalia, violabantque ea, quę directo fuere commissa Petro; qualia si commisisset alius etiam alij regi subditus, potuisset iure ab illo deponi, & castigari, argu. cap. cum sit. & ei annotatorum. de for. compet.

109 Trigesimoptimo infertur Pontificem Romanum eundemque summum, aliquot maxima statuere posse inter laicos etiam in temporalibus, & aliquot minima non posse. statuit enim Papa, vt quicunque occideret, vel occidi mandaret aliquem Christianum per assassinos, hęc & illa grauissima patiatur, vt legitur in cap. 1. de homi. lib. 6. & tamen nõ permitteretur statuere, regulariter saltem, vt hac, vel illa pœna castigetur fur, vel alius, qui cummitteret contra solas naturæ leges in terris sibi non subiectis quoad temporalia. Nec obstat regula cui licet plus, licet vtique quod est minus. quia illi regulæ non est locus, nisi cum maior, vel saltem par ratio inuenitur in minori, ac quàm in maiori, vt sentit gloss. recepta regulæ eiusdem, & exprimit gloss. cap. 1. de torneamentis. At opprobrium Christianorum, & grauissimum animarum eorum, qui subito occidebantur, periculum (quæ sunt impedimenta vitæ ęternę supernaturalis) effecerunt, vt potestas, & iurisdictio Papæ extenderētur ad illam grauissimam prouisionem, d. cap. 1. de homici. lib. 6. quæ ratio cessat in alio minore casu.

Trigesimosecũdo infertur, verum esse sextũ notabile infra tractãdũ, summum eundemque Rom. Pontificem posse quemlibet etiã laicũ

corripere, ratione cuiuscunque peccati mortiferi, siue illud committatur contra leges supernaturales, siue committatur circa contractus, siue circa alia prohibita, vt latiùs in eo declarabitur.

112 Trigesimotertio infertur, etiam lege naturali, etiam omni lege ciuili, & gentium, humana seclusa, quamlibet ciuitatem iurisdictionem, & potestatem habere super singulos illius ciuitatis. Quod vltra prædicta probat primo illa irrefragabilis ratio, scilicèt, quòd præceptum de nō occidendo homine iuris naturalis diuini est, secundum omnes cap. 4. Genes. Exod. 20. & Matth. 26. sed à lege diuina nemo potest excipere casum aliquem, nisi Deus ipse, qui condidit illam legē: quia illud verè est dispēsare in lege naturali, & diuina. Quod fieri nequit ab homine, iuxta glos. 1. memorabilem in summa dist. 5. & communem sententiam in lib. 3. senten. dist. 37. & S. Tho. 1. 2. q. 100. art. 8. ad 3. & Innoc. communiter receptum in cap. quę in ecclesiarum.

113 de constitutio. Ergo si qua est lex, quæ in aliquo casu permittat occidere hominem, oportet illam legem esse diuinam, siue naturalem, siue aliam ex tēpore datam. At hęc de qua loquimur, ditio, & potestas extēdit se vsque ad hominis occisionem inclusiuè, cap. non solum. & cap. non est. 23. q. 5. cap. 1. de homici. lib. 6. ita, vt cùm necesse est pro quieto statu congregationis, siue cōmunitatis tollere aliquē è vita, id fieri potest mediāte ista potestate publica. Ergo qui instituit illam, per quā id cuilibet communitati licet, Deus est, & non purus homo: sed Deus fecit illam legē ante legem gratiæ, & scripturæ Mosaycæ iam inde ab exordio communitatis & congregationis hominum. Ergo propositū.

114 Secundò facit pro hac illatione illud singulare dictū Bald. tit. de allodiis. §. *quòd quando populi nō habent lumen, & suffragium Imperatoris oportet, quòd ipsi sibi ipsis sint lumen; & qui non habet ducem ipse est sibimet dux. Et ita licèt aliqua gens non habeat ducem, neque regem per humanam prouisionem; nihilominus habet à natura naturante, quæ est Deus, potestatem se ducendi, & regendi, & illuminandi.* Per quę verba clarè sensit vir doctus, quòd si quę gentes reperirentur in vnum congregatæ, illæ seclusa omni dispositione humana haberent ab ipso Deo immediatè potestatem regendi se, & faciendi ea, sine quibus non posset bene viuere in communitate: quæ potestas est hæc, de qua loquimur

115 iurisdictionis laicæ. Facit item id, quod Bal. ait ibidem, scilicet, *Legem Imperialem non posse tollere prouidentias naturales*. Facit & illud singularissimum eiusdem Bald. in cap. 1. col. 2. secundæ lectionis supra eod. scilicet; *Si non est spes, quòd superior defendat ciuitatem; vel non est in apparatu id faciendi, potest se ciuitas subdere alteri, & etiam per consecutionem accipere vnum regem, cui se subdant: & hoc conceditur iure naturali. Vnde* (inquit) *hodie multa regna sunt exempta ab Imperio*. quod videtur sensisse glos. nouè in hoc mihi expensa, & singu-

laris,

laris, cap. Adrianus 2. 63. distin. quatenus habet, reges Hispaniæ à faucibus hostium eam eruisse. sentiens ideo non esse illos subiectos Imperio, vt dicam in coroll. 63.

116 Trigesimoquarto infertur, reges, & regna Hispaniæ iustè se potuisse ab Imperio Romano eximere, etiam si aliquando illi subiecta fuissent. qd colligitur ex ꝓxime dictis, & ex annalibus Hispaniæ, quibus probatur, eam subactam fuisse armis Saracenorum, à quorum tyrannide non Imperatorum virtute, & auxilio; sed diuina, & sua propria sese Hispani in libertatem asseruerant. Et duæ primæ gentes, quę id fece-
117 re cœperunt, nempe Nauarri, & Legionenses suos sibi reges constituerunt: vnde alij omnes Hispaniæ propagati, idemque exemplum secuti mira fortitudine, parique prudentia, & rei militaris peritia omnia regna huius orbis Hispani è manibus Saracęnorum eripuerũt: in qua re Lusitani vltimi situ, non vno respectu fuere primi. Nauarri quidem authoritate ad id summi Pontificis accedente, ac formam vngendi præscribente, Enecum, non à Vegorra, quæ Galliæ regio est, vt Raphael Volaterranus deceptus ab aliis scribit, sed à Vigurio, quę domus Nauarræ antiqua est: Legionenses verò, Pelagiũ. Et ita, iuxta prędicta elogia Baldi, fundata per superiora, quàm optime eximere sese potuerunt ab Imperio, non obstantibus illis, quæ supra modum torserunt Feli. & citatos ab eo in cap. cum nobis. col. 5. de præscriptio. licèt enim contra legem diuinam supernaturaliter à CHRISTO datam sit, aliquem Christianum eximi omnino ab ecclesiastica iurisdictione, quę penes Papam est: contra nullam tamen legem diuinam, nec naturaliter, nec supernaturaliter prędictam est, vt vnus aut alter, & multi, ac plurimi reges exempti sint ab Imperio Romano, vel alio temporali, & ab omni alia potestate laica; tum ob corollarium præcedens. Tũ,
118 quia ante CHRISTVM natum plurimi fuere, qui neque suberant, neque subesse tenebantur alicui potestati seculari: nec postea est instituta à CHRISTO vlla potestas merè laica directè omnia complectẽs. Tum, quia ante illum natum non suberant omnes etiã vni sacerdoti; vt in coroll. 59. latiùs dicam. & licèt hodie vni sacerdotali potestati oporteat subesse: quia instituta est noua potestas sacerdotalis, quæ omnes comprehendat: non tamen oportet subesse vni Regi, vt in coroll. 60. & 61. demonstro: quia nullam talem potestatem laicam regalem quoad omnes instituit ipse, neque vllam talem vlli commisit, vt colligitur ex coroll. 21. & 22. & aliis.

119 Trigesimoquinto infertur, nullam communitatem posse abdicare se ita penitus ab hac iurisdictione sibi naturali lege indita; vt nullo casu eam resumere possit. Primo, quia nulla singularis persona potest renũciare potestati se defendendi, secundũ glos. sing. l. pactũ inter herede. ff. de pact. quæ satis probatur per l. non tantum. ff. de appellat. &

cap.

cap. contingit.2.de senten.excomm. Ergo à fortiori nulla cõmunitas publica poterit ita renunciare prędictæ iurisdictioni datę lege naturæ ad sui defensionem publicam: quandoquidẽ vtraque est concessa lege naturali: & magis necessaria, & vtilis est defensio publica, quàm priuata, arg. cap. si diligẽti. de foro cõpe. adiuncta l. si quis in cõscribẽdo. C. de pactis. Deinde, quòd l. fi. ff. de constit. princ. & §. sed quod prin. Insti. de iure natural. gen. & ciuil. habent; Populum Roma. concessisse
120 iurisdictionem Imperatori, & non in eum transtulisse. Quam differentiam vigilantissimus Accursius sensit in l. non ambigitur. ff. de legi. Postremò, q Baldus citatus in 33. coroll. dicebat in tittu. de allodiis. agens de hac potestate, non posse Imperiali lege tolli prouidentias naturales.

Non obstat, quòd multi populi videntur carere om nino iurisdictione, vt notatur in d.l. omnes populi. & in cap. cum om ne s. de constitu. quia non carent omnino iurisdictione; sed eius vsu: habẽt enim illam, saltem in habitu, licèt careant actu. Et ideò quoties incideret casus, in quo populorũ gubernationi non prouideretur, per eos, quibus electione, hæreditate, vel aliàs concessus est vsus iurisdictionis, poterunt ipsi ea vti, vt clarè docuit Bald. in cap. 1. supra eod, col. 2. secundæ lectionis, & in d. titul. de allod. & clarius, his tamen non adductis, Iacob. Almaynus in lib. de auth. Pap.

121 Trigesimosexto infertur ratio vera, & noua, quare clerus non potest statuere quidquam contra superioris legem, cap. quod super his. de maiorit. & obedien. populus autem sic contra legem Imperatoris, l. omnes populi. ff. de iustit. & iure. est enim illa, quòd populus laicus, licèt concesserit Imperatoribus, aut Regibus vsum, & exercitium iurisdictionis, quę sibi naturaliter competebat: retinuit tamen sibi habitum illius, & radicem; & ita facile potest reuerti quoad usum eius ad suam naturam pristinam, arg. cap. ab exordio. 35. dist. & l. si vnus. §. pactus ne peteret. ff. de pact. Clerus autem nullam penitus habet iurisdictionem ecclesiasticam; nisi quam à superiore accipit: & quia ab illo non accipit facultatem statuendi contra legem suam; ideo non potest aliquatenus contra illam statuere.

Solutio 17. argumentorum contrariæ partis.

SVMMARIVM.

122 *Argumentum à contrario sensu non valet, &c.*
123 *Potestatis Ecclesiæ extendendæ ad laicos capita pauca, & resoluta.*
124 *Papa cur potuit Imperium transferre.*

125 Po-

122 Trigesimoseptimo infertur solutio primi argumenti pro priore, ac communi opinione superius per nos facti, scilicet contentum huius cap. in verbo intendimus, à cõtrario sensu significare, posse Papam, si vellet, miscere se his, quæ sunt iurisdictionis Regis Francorum: quoniam argumentum à contrario sensu nullas vires habet, quando assumitur ad probandum contrarium eius, quod alio iure claro statuitur, iuxta cap. à nobis. il 2. de sentent. excommu. & glossam cap. significasti. de foro compet. cum multis aliis per Felin. & nos ei adiectis.

123 Trigesimooctauo infertur solutio secũdi arg. scilicet quòd fatendum sit potestatem ecclesiasticam in casibus in eo relatis, & aliis, quos referunt in eo citati cognoscere inter laicos: eo quòd ea, de quibus cognoscit sunt supernaturaliter instituta, vel reuelata: quales sunt articuli fidei, & qualia sacramenta, aut eis annexa, & sacramentalia, & per legem diuinam supernaturalem declarata; cùm essent obscura sola lege naturali attenta; qualis est prohibitio vsurarum. Aut inest eis aliquid supernaturaliter institutum; quales sunt personæ, & res ecclesiasticæ. Aut cognitio illa est necessaria, vt aliqui consequantur vitam æternam. Aut ad tollenda impedimenta illa consequendi; qualis est gubernatio Imperii vacantis, & datio curatoris alicuius regis, & similia. Aut quia cognitio, & iurisdictio competit ei per donationem Imperatorum, Regum, & aliorum Principum, vel inferiorum laicorum

corum; vel per emptionem, permutationem, vel aliam iustam rationem, veluti consuetudinem, vltimam voluntatem, & præscriptionem: fatendum in quam hoc est, sed negandum, quòd competat præfata cognitio, & iurisdictio Papæ ea ratione sola, quòd aliqua potestas laica formaliter, actu, vel habitu sit in ipso Romano Pontifice, quatenus solum est Pontifex: & quòd illa magna, & suprema, quam habet in plerisque terris competit ei, quatenus est dominus, & Rex per donationem Imperatorum, & Regum; & non ea ratione, qua est pontifex, iuxta capit. Constantinus. 96. distin. & aliorum Imperatorum, & Regum annalia.

124 Trigesimonono infertur solutio tertii argum. scilicet, quòd ratio quare Papa potuit transferre Imperium à Græcis in Latinos fuit illud maximum impedimentum supernaturalis beatitudinis consequendę, & aliorum supernaturalium in Ecclesia Christiana exercendorum, quod oriebatur fidelibus ex infidelitate, & defectione Grecorum Imperatorum ab Ecclesia Romana, & consensus eorum, qui suberāt Imperio, fidelium. hoc inquam impedimentum effecit, vt potestas prædicta ecclesiastica extenderetur ad transferēdum Imperium, & ad ponendas in illa translatione leges, per quas satis consultum esset Ecclesiæ Christianæ, & fidelium saluti æternæ, & supernaturalium exercitio: in quibus fuit illa, per quam constitutum fuit, ad quos pertineret electio Imperatoris, & ad quem confirmatio, & ad quem cognitio vacante Imperio, & id genus alia. hoc inquam impedimentum effecit, vt suprema Ecclesiastica potestas præfatā translationē facere potuisset: & non eo quòd potestas Imperialis actu, vel habitu esset penes Romanum Pontificem, antequàm translatio illa fieret.

125 Quadragesimo infertur solutio quarti argum. scilicet fatendum esse excellentiorem esse potestatem Ecclesiasticam laica; sicut aurum excellentius est plumbo: non autem hanc illi inesse; sicut nec auro inest plumbum: & ecclesiasticam quidem comparari soli, & laicam Lunæ, non ideò quòd laica suam vim accipiat ab Ecclesiastica; sicut à Sole accipit Luna: sed quia est minùs perfecta, & longè inferior in sese, quàm illa.

126 Quadragesimosecūdo, infertur solutio 5. argumenti, fundati in illis verbis cap. 1. 21. distin. CHRISTVS *Petro æternę vitæ clauigero iura terreni simul, & cælestis Imperij commisit*. nempe, quòd sicut per verbum, cęlestis Imperii, non intelligitur paradisus, & Ecclesia triumphans: ita per verbum, terreni, non esse intelligendam potestatem laicam; sed per regnum cœleste intelligendos esse bonos, & per terrenū malos. Vel per regnum cœleste eos, qui cęlesti conuersationi deduntur; quales sunt personæ ecclesiasticæ: & per terrenum, eorum qui terrenis rebus curandis animum intendunt; quales sunt laici. Vel germanius

manius, per verbum, iura, intelligendam esse potestatem ecclesiasticã, siue spiritualem; & sensum esse, Petro data esse iura regni cęlestis, & terreni, id est, potestatem spiritualem, tam super Imperatore, ac aliis omnibus laicis, quàm super prælatis Ecclesię, ac omnibus aliis clericis. Quæ potestas spiritualis extenditur etiam ad omnia temporalia, quatenus id est necessarium ad salutem mortalium spiritualem. Infertur etiam solutio, & intellectus mandati eiusdem Nicol. in illo 5. argumento assumpti ex capit. authoritatem. 15. q. 6. per quod mandabat quibusdam, vt spirituali simul, & temporali gladio malignos insequerentur: intelligendum enim est illud, quod ait de materiali gladio, per inuocationem eius in adiutorium gladij spiritualis, iuxta cap. 1. & ei annotata, de offi. ordin. vel quia ex cõsuetudine, donatione, vel priuilegio Imperatorum, vel regum competebat Ecclesiæ iurisdictio tẽporalis in eis terris, de quibus loquitur.

127 Quadragesimosecundo infertur solutio 6. argumenti: scilicet idem quidem esse dicendum de aliis regibus, quod est dictum de Imperatore, quantum ad hoc, quòd sicut aliorum regum potestas non est penes Papam ex diuina institutione, ita nec Imperatoris: quamuis super Imperio multa competãt Papæ, per leges humanas in trãslatione Imperii de consensu populorum fidelium, in quos translata potestas fuit eligendi, iuxta ea, quæ habentur in d. cap. venerabilẽ. de elect. & clem. Romani. de iureiur. & ea quæ diximus supra in coroll. 8. & 9. & 10.

128 Vnde colligi potest intellectus verus cap. alius. 15. q. 6. & cap. grandi. de supplẽ. negli. lib. 6. citatorum in arg. Intellectus item verus omnium illorum, quæ à doctoribus, tum in d. arg. 6. tum alibi citantur. quę sonant potestatem regum non agnoscentium superiorem esse penes Papam: intelligi enim debent esse penes Papam quantum, ad hoc, quòd potest iubere vsum eius, quatenus ratio consequendæ vitæ supnaturalis, gratiæ, aut glorię id exigit; & quòd etiam ipsemet Papa eis negligentibus potest facere id, quod ipse poterat quoties, & quatenus ratio illa vitæ supernaturalis consequendæ id postulat.

Quadragesimotertio infertur, falsum esse illud dictum doctorum relatorum in d. 6. argumen. scilicet nullos reges potuisse vsucapere, siue præscribere libertatem, vel aliàs sese eximere ab Imperio; nisi sese subdendo Papę quoad temporalia: quoniam nulla ratione, vel iure id efficaciter comprobatur; & per supradicta palam confutatur, & apertus est nouus modus, quo reges ab Imperio sese potuerunt eximere in coroll. 33.

129 Quadragesimoquarto, infertur solutio 7. argumẽti, scilicet Imperatorem quidem suscipere infulas, & coronam à Ro. Pontifice; sed non ex diuina institutione, & ratione solius potestatis traditæ ei à CHRISTO; sed humana constitutione apposita in translatione Imperii, vt

in 37.illatio.& solut.2.arg.tangebam.

130 Quadragesf.quinto infertur solutio 8.argu.s. CHRISTVM quidẽ & vniuersalem monarcham fuisse, etiam quo ad temporalia: nõ tamẽ concessisse Petro totam potestatem suam, quam habebat, etiam quatenus homo erat omnium potentissimus: quia non transtulit in eum, neque concessit ei vllam potestatem laicam directè respicientem naturalia, vt prædictum est; imo neque omnem ecclesiasticam etiã spiritualem; non enim potestatem illam excellentiæ faciendi miracula, instituendi sacramenta, & dandi sine sacramento effectum sacramenti, & id genus alia, vt pulchre docet S.Thomas in fine cap. 10. lib.3. de regi.princip. Neque vllus vnquam contrarium asseruit: & ita non sequitur, hoc potuit CHRISTVS quatenus homo. Ergo & potest Papa quatenus eius vicarius.

131 Quadragesimosexto infertur solutio 9.argum. scilicet, quòd potestas illa ita benedicendi, vel vngẽdi reges, vt per eam solam quis fiat rex, non inest Papæ, quatenus Papa est sola lege diuina inspecta, licèt benedictio alia simplex non traditiua potestatis regalis competat ei hoc respectu.

132 Quadragesimoseptimo infertur solutio eorum, quæ nõ pauca congeruntur in 10.argumento; scilicet vnctiones illas primorum regum Hebræorum factas quidem fuisse à sacerdotibus: sed si, & quatenus saltem erant regalis potestatis traditiuæ, non fuisse factas virtute potestatis ordinariæ, quam habebant quatenus erant sacerdotes; sed virtute potestatis in id à Deo delegatæ, quatenus tanquam ministri Dei speciatim ab eo in hoc deputati id fecerunt, vt in argu. 9. pro nostra
133 conclusione adducto probatur. Id item quod in arg. 10. tangitur in re graui, & multum dubia recurrendum ad sacerdotes Leuitici generis. &c. solùm concludere videtur, ecclesiasticam potestatem extendi ad temporalia, quatenus ratio salutis æternæ id postulat, quod nunquam negauimus: cum enim quæstio aliqua, etiam tantum temporalia tangens ambigua est, & ideò grauia scandala, & lites, ac discordias parit inter Christianos, necessaria est eius solutio ad tollenda impedimenta salutis æternæ. Quæ ratio fuit decidendi graues illas quæstiones, de quibus in cap. Raynutius. & cap. Raynaldus. de testamen. & in cap. si pater. eod. tit. lib. 6.

134 Quadragesimooctauo, infertur solutio 11. argu. Ecclesiam quidẽ militantem instar habere triumphantis in multis, non autem in omnibus: alioqui essent in hac quoque omnino beati, sicut in illa; & nulla esset hic edendi, vel bibendi necessitas, sicut neque in illa. Quare satis est in hac esse vnum summum principem tantum in spiritualibus, tantæ ac talis potestatis, cui omnis secularis potestas subdatur; & qui ea vti possit etiam circa temporalia, cùm ratio salutis æternæ id poposcerit,

sceri t,vel ad iubendum aliis secularibus monarchis,vt sua potestate vtantur:aut ad faciendum ea, quę ipsi facere neglexerint, cum salutis ęternæ impedimento euidenti.

135 Quadragesimonono infertur solutio 12. argum. scilicet, CHRISTVM optimum maximum legislatorem optimam rationem gubernandi instituisse monarchiam,scilicet quoad spiritualia, quæ se ad tēporalia quoque extendat,cùm vbi,quando,cur,& quatenus ratio spiritualium,& supernaturalium id exigit:non autem instituisse, nec oportuisse instituere, vt suus ille vnicus Vicarius ad saluādas totius orbis hominum animas relictus, omnium regum potestatem ordinariam,etiam quoad temporalia haberet.Tum ne spiritualium & æternorum oblitus caris se illigaret secularibus, & perituris, iuxta cap.te

136 quidem.11.q.1.Tum quia,vera monarchia Ecclesiæ non requirit,vt ei subditi nullam potestatem suscipiant immediatè à Deo; & vt omnia veniant eis per manus ipsius Vicarij, quòd sit eius monarchia: quoniam si hoc requireretur nō esset vera monarchia in Ecclesia, nec Papa verus monarcha,etiam si vtramque summam potestatem ecclesiasticam,& laicam haberet,etiam quoad actum: quoniam alia multa suscipiunt Christiani à Deo immediatè, nempe gratiam gratum facientem, virtutes infusas, inspirationes bonas, dona Spiritussancti, gratias gratis datas,& id genus alia multa, quę non transeunt per manus Papæ,neque officiariorum eius:quorum tamen susceptio fortius deberet corrumpere monarchiam Papę,quàm susceptio potestatis tēporalis. Siquidem illa sunt spiritualia, hæc verò temporalia: & monarchia hęc magis est spiritualis,quàm temporalis, etiam secundum eos,qui tenent vtranque potestatem esse penes Papam, vt patet per illa multa dicta S.Thom.citata in corol.26.

137 Quinquagesimo, infertur solutio 13. argumen. scilicet translationem illam Imperii valde necessariam fuisse illo tempore ad salutem spiritualem populorum Christianorum;& ideo Rom. Pontificis authoritatem ad id pertigisse per quandam consecutionem; quæ tamen non pertingit ad alia minora: quoniam tunc demum potest minora,qui maiora potest,vt habet argumentum; cùm eadem ratio, vel maior est faciendi minora,quàm maiora,vt in corol.16.probaui. quod in hac re non contingit; cùm longe maior ratio suadeat, vt Vicarius CHRISTI omnium hominum Saluatoris possit spiritualia, quæ directè respiciunt supernaturalia,& æternam salutem eorum,quā temporalia,quæ ad id non pertinent; nisi indirectè:& cùm sic pertinuerint,poterit se ad illa extendere.

Quinquagesimoprimo, infertur solutio 14.argum. scilicet potestatem ecclesiasticam posse quidem iudicare de mediis salutis æternę, quā ipsa præsupponit,quatenus ad eā est necessariū, qđ concedimus:

non autem quatenus ad eá non est necessarium. quod est id, quod negamus.

Quinquagesimosecũdo infertur solutio 15. argum. scilicet, quòd nihil aliud concludit, quam 14. & eodem modo soluitur, quo illud mutatis mutandis. Quod gratia breuitatis non explico.

138 Quinquagesimotertio infertur solutio 16. argum. & extrauag. vnam sanctam. Bonifacii VIII. de maior. & obed. & omnium in ea contentorum, scilicet spiritualem potestatem extendi ad omnia, quæ sunt necessaria ad salutem hominum æternam, iuxta ea, quæ in corolla. 31. 32. & 33. dicta sunt, quod omnia contenta in d. extrauag. debent reduci ad hoc, quòd potestas spiritualis sublimior est temporali, vt aurum plumbo: & quòd hæc subest illi adeò, vt cùm ratiò supernaturalium id exegerit, poterit imperare ei oportuna, & eam, si opus erit, cẽsura ecclesiastica cogere ad faciendum ea, imo & facere ea, quę secularis facturus erat eo nolente facere, quatenus ratio illa supernaturaliũ poscit, & nõ amplius. quod satis significauit extrauag. meruit. de priuileg. Clemen. V.

139 Quinquagesimoquarto, Ecclesiam catholicam vnam quidem esse, fuisse, ac fore ab exordio in finem vsque mundi, dictam cœpisse ab Abelo propter ipsius innocentiam, vt post Gregorium in homel. 20. super Matth. declarat Aluarus Pelag. in lib. 1. de planct. Eccle. ar. 36. & melius art. 63. sub litera H. col. 2. non tamen semper habuisse vnum summum monarcham, penes quem esset summa sacerdotalis, seu ecclesiastica potestas omnium fidelium: alii enim in aliis, aut domibus, aut ciuitatibus, aut gentibus fuere sacerdotes, neque omnes vni summo suberant. Quod satis affirmat S. Thom. lib. 1. de regi. princ. cap. 14. neque enim vsque ad CHRISTI aduentum necesse fuit omnes omnium gentium fideles vlli vni subesse sacerdoti, etiam Hebrçorum: quorum leges quatenus non erant naturales nullas alias gentes, quàm Hebræam obligabant, vt colligitur ex Dyonis. cap. 9. Cæl. Hierarch. & tradit S. Tho. receptus 1. 2. q. 98. art. 5.

140 Quinquagesimoquinto infertur ratio soluendi argumentum illud, quod aliquando in consessu doctissimorum virorum per me propositum remansit insolutum: impugnaturus enim glossam singular. cap. non autem. 7. quæst. 1. quatenus habet, non posse fieri, vt duo essent Papæ eod. tempore etiam, ex vrgentissima causa, vt Iac. Almay. determinat in lib. de eccl. potest. cap. 5. quicquid sentiat Io. Maior in 4. dist. 24. quæst. 3. impugnaturus (inquam) hęc, sic argumentabar; In omni eo, quod lege naturali, diuina, vel supernaturali vetitum est, potest ob necessitatem dispensari; si ob eam aliàs circa id inuenitur in sacris literis dispensatum, iuxta id, quod sentit glossa memorabilis, & clariùs exprimit Card. Alex. ibi in cap. quoniam. 48. distin. At ante legem nouam,

uam, cũ vetus adhuc vigeret, multi erant summi sacerdotes, nõ agnoscentes alios superiores. Ergo & nunc post nouam multi tales poterunt esse, saltem per dispensationem ob causam iustam. Ex proxime enim prædictis infertur modus soluẽdi hoc argum, scilicet quòd nusquam ante legem euangelicam fuit talis summus pontificatus, qualis nunc est: & ita non potuit antequam esset, ob vllam necessitatem, vel vtilitatem relaxari lex diuina de vnico summo pontificatu Petro, & successoribus eius commisso; neque postea quàm cœpit vnquam est relaxata; cui consequens est, vt neque nunc relaxari queat. Qua eadẽ ratione neque duo Papę possunt præesse papatui: licèt possint esse duo Imperatores eiusdem Imperii, & duo supremi reges eiusdem regni: quia nulla vnquam lege diuina, neque naturaliter, neque supernaturaliter data, neque ante, neque post euangelium statutum fuit, vt vna tantùm esset monarchia; & vnus tantum monarcha toti orbi quo ad temporalia.

S V M M A R I V M.

141 *Potestati humanæ nullum hominem subiici temerarium.*
141 *Potestas ecclesiastica potest quæri, & teneri absque charitate.*
142 *Potestas ecclesiastica solo iure diuino non perit fide peremptа.*
142 *Papatus non perditur ob hęresim ipso iure; licèt sic episcopatus.*
143 *Potestatis ecclesiasticę capax est laicus iure diuino; sed non humano; fœmina verò ecclesiastica etiam humano.*
144 *Potestas laica iuris dicendi vt est à Deo immediatè data.*
145 *Potestas ecclesiastica, & laica vt conueniunt, & differunt. & seq.*
147 *Reges pauci à Deo solo immediate facti. & seq.*
148 *Regiam potestatem esse contra iura naturę insania est.*
149 *Regem vnum non posse regere plura regna stultum dictu.*
150 *Regem vnum regere plura regna quoad quid vtile.*
151 *Noas ante Nembroth fuit rex iustus.*
151 *Lipomanus Aloysius legatus cum primis laudatus.*
152 *Monarchię quatuor celeberrima an fuerint iniusta.*
153 *Imperium laicum nullo iure diuino debet esse vnicum orbi.*
154 *Cainus non videtur fuisse vnicus orbis dominus.*
155 *Regis apum vnitas non arguit Regis orbis vnitatem.*
156 *Imperator falsò dicitur mundi dominus etiam de iure. & seq.*
156 *Orbis totus, & Romanus, & Hispanus, &c. differunt.*
157 *Nabuchdonosor figurate dicitur rex regum.*
158 *Imperatorem omnia iniustè quęsisse, vel tenere falsum.*
159 *Imperator nec fit, nec desinit esse dominus per omnes strages belli.*
159 *Reges non omnes per bella iniusta sunt exempti ab Imperio.*
160 *Regum tituli falsè prætenti faces, & pestes orbi.*

Hispanias

141 QVinquagesimosexto infertur, temerarios & insanos esse illos, qui negant vllos homines vlli potestati subiici. Tum, quia id est contra ius naturale, & omnia citata supra in coroll. 18. Tum, quia hęreticum est id asserere, etiam de Christianis etiam iustis, per clem. ad nostra, in versic. 3. de hæret.

Quinquagesimoseptimo falsū esse id, quod tenuere pauperes Lugdunenses, & Vualdens. reuocatum a Ioan. Vviclef, & condemnatum à concil. Constant. vt habetur post sess. 45. scilicet potestatem ecclesiasticam ita iure diuino fundari in charitate, vt nemo eā habere possit; nisi charitatem quoque habeat; & sit in statu gratiæ gratum Deo facientis: quoniam nemo scit se amore dignum. cap. 9. Eccles. & ita consequeretur, neminem scire se esse verum episcopum, vel parochū. Quæ ratio, licèt videatur Iacobo Almayno in cap. 3. de potestate Ecclesiast. euidenter errorem prędictum confutare; non tamen satis cōfutat: quoniam etiam retenta opinione contraria communi, nemo vere scit, se esse episcopum, vel parochum: quia nescit se vere baptizatum, nec habere characterem baptismalem: cùm ille nequeat haberi, sine debita intentione baptizantis, quæ à baptizato sciri nequit: & sine illo nequit esse episcopus, neque presbyter, cap. veniēs. de presb. non baptiz. Fortiùs igitur facit, quòd secundum eorum opinionem, qui caderet à gratia gratum faciente, caderet quoque ipso iure ab episcopatu, & quolibet alio beneficio iurisdictionem habente: & ita sine noua promotione non posset esse episcopus, vel parochus. quod est absurdum. Ex quo infertur, fortius errare Bohęmos, qui dicebant, non solùm Deo gratum; sed etiam ab ipso prędestinatum esse oportere illum, qui alicuius potestatis ecclesiasticæ futurus sit particeps.

Sexage-

141 Quinquagesimooctauo infertur errare illos et, qui putāt, pōtatem Ecclesiasticā ita fundari iure diuino in fide, vt ea carēs, carere quoque necessariò dicatur hac potestate: quoniam primo nullo iure diuino est inducta pœna priuationis ipso iure ob hęresim, ante binam saltem monitionē, vt elegāter ꝓbat Thom. à Vio in cap. 23. tom. 1. tract. 2. de auth. Pap. & concilij, & latius dixi in cap. nūc aūt. 21. dist. deinde, ꝙ Papa hæreticus non incidit in pœnam contra hæreticos ab Ecclesia statutam, arg. cap. 1. cum ei annotatis de consti. l. princeps. ff. de legi. & tradidimus latius supra in corol. 13. Postremò, quòd neque alij prę-lati inferiores perdunt suas dignitates ob hęresim conceptam, & omnino occultam. Quæ communis est opinio Theologorum, & probatur arg. à cōtrario sensu in cap. audiuimus. 24. quęst. 5. in illis verbis; *Qui hęresim nouam ex corde suo finxit, ex quo eam prædicare cœpit, nemi-*
143 *nem damnare potuit*. Quare verius videtur, hanc potestatem fundari in charactere baptismali. arg. cap. 1. & cap. veniens. de presb. non baptiz. quod etiam tenuit prædictus Iacobus: à quo tamen dissentio, quatenus in probatione huius conclusionis præsupponit, incapacem esse huius iurisdictionis iure diuino eum, qui non est clericus. Tum, quia etiam fœmina religiosa est capax eius, cap. dilecta. de exces. præl. Tum, quia etiam laicus vti potest ecclesiastica iurisdictione per commissionem specialem Papæ, cap. præter. adiūcta gloss. communiter recepta, verb. ducibus. 32. dist. & annotatis in gloss. cap. 2. de iudi. quamuis verum sit, laicum esse incapacem illius iure humano, cap. bene quidem. 96. dist. & d. cap. 2. de iud. cum aliis, quæ nota sunt.

144 Quinquagesimonono falsam videri differētiā illam Iacobi Almayni in lib. de potest. Eccles. cap. 1. col. 3. quam inter potestatem Ecclesiasticam, & laicam ponit; videlicet, quòd hæc nunquam fuit regulariter, & immediatè à Deo instituta, licèt per rationem naturalem esset debita: illa verò immediatè fuit à CHRISTO instituta. Tum; quia ratio, ex qua illam differentiam deducit, non concludit eam; sed aliud longe diuersum, scilicet potestatem laicam totam non fuisse à Deo vlli datam; potestatem autem Ecclesiasticam sic. Quod & verū est: quia nusquam regulariter iussit Deus, vt vni, vel pluribus his, vel illis quoad potestatem laicam pareretur: cum tamen specialiter de potestate Ecclesiastica statuisset CHRISTVS, vt vni Petro parerent omnes, Ioan. 20. & cap. solitæ. de maior. Tum, quia potestatem laicam deberi communitati hominum lege, ac ratione naturali non infert, eā non esse à Deo immediatè datam; imo potius concludit contrarium: nam potestas edendi de omnibus rebus siue suis, siue alienis inferioribus, tamen natura humana ad conseruandam vitam propriam tempore necessitatis extremæ cuilibet est debita lege naturæ, cap. discipulos. de consecrat. dist. 5. cap. si propter necessitatem. de furt. cum eis

annota-

annotatis: nō tamen ob id desinit dici data cuilibet immediatè à Deo. Potestas item defendendi se ab alio iniurio inuasore, & etiam occidēdi eum, si aliter defendi nequeat, debita est cuilibet, lege naturali, l. vt vim. ff. de iusti. & iur. non tamen ex eo infertur, eam non esse datam immediatè à Deo; imo potius contrarium. Tum, quia Durandus, cuius doctrinam sequitur in hoc potissimè idem Iacobus in tracta. de iurisd. ecclesi. non ponit hanc Iacobi differentiam; sed eam, quam ipse supra posui. Ioan. etiam Parisiensis, cuius doctrinam plurimū sequitur ille, quod nos ait expressè, vt dixi in 20. coroll.

145 Verius itaque fuerit dicere primo, vtranque harum potestatum cōuenire in hoc, quòd vtraq; est data immediatè à Deo: & quòd neutra hodie quęratur alicui ita ex immediata largitione Dei, vt nullum hominum ministerium pręrequiratur: quoniā pręuenire debet electio, vel successio. Differre autem in eo, quòd laica data est naturaliter, & generaliter ita, quòd nihil speciatim de illius creatione, vel de illius alicui traditione cautū fuerit, saltem in generis humani, & illius creationis principio: licèt postea de potestate communitatis Hębreorum sic. Ecclesiastica verò data est supernaturaliter, & specialiter ita, quòd speciatim de ipsius creatione, & traditione Petro quoad totam, & aliis quoad aliquas partes cautum fuerit, vt prædictum est in corol. 18. Esse item aliam differentiam singularem inter has duas potestates, scilicet, quòd licèt vtraque hodie quæratur, & accipiatur à Deo mediatè, longè tamē mediatius laica, quàm ecclesiastica. Laica enim accipitur mediante electione communitatis expressa, vel tacita, qua quod suū erat alii concessit, vel mediante successione in tali electione fundata. Po-

146 testas verò ecclesiastica, licèt etiam accipiatur mediante electione Ecclesiæ, vel Cardinalium eam repræsentantium: non tamen accipitur tanquam res aliqua quę sit, fuerit ve ipsius Ecclesiæ, secundū opinionem Romanorum relatam in corol. 19. licèt secundum opinionē Parisiensium, Gerson. scilicet, & aliorum multorum sic: secundū enim eos potestas hęc Papalis data fuit Ecclesiæ in persona Petri, & etiam Papa mortuo est in illa, & esset in concilio œcumenico legitimè congregato: quod magnis viribus contendit confutare Thom. à Vio, & magnis defendere Iacobus, & Ioan. Maior citati in d. coroll. 19.

147 Sexagesimo infertur, non videri verum id, quod quidam eruditi nouè dixerunt, scilicet, non solum communitates, sed etiā Reges suam potestatem capere à Deo immediatè: quoniam primo nemo negare potest regiam potestatem fuisse ante reges in ipsa hominum conuiuentium communitate, quippe quā tanquam à lege naturæ ortam, vt est recepta opinio & probata supra coroll. 21. ab exordio mundi, vel communitatis, oportuit cœpisse, 5. distin. in princ. cum tamen reges postea cęperint esse. Deinde, quòd reges fiunt aut electione, aut

succes-

successione; & ita mediante aliqua re creata. Præterea, quòd licèt aliquot reges, & aliquot alii potestate regia vtentes, à Deo ipso immediatè fuerint instituti, aut electi, vt Saul, Dauid, & ante illos Moyses: & ita licèt electi, & instituti immediatè à Deo, ab ipso acceperint immediatè potestatem regiam: alii tamen, quorũ de numero sunt, & fuerunt fere omnes, mediante aliqua causa secunda, vel signo, eam à Deo accipiunt. Præterea, quòd licèt Petrus immediatè à CHRISTO succepisset Papalem potestatem: alii tamen successores mediante electione Ecclesiæ, vel Cardinalium eam in hoc repræsentantium, suscipiũt, cap. licet de vitanda. de electio. clem. ne Romani. eod. tit. & cap. vbi periculum. eod. tit. lib. 6. etiam secundum opinionem Romanorum tactam coroll. 19. & 20. quamuis secundum eos Papa non suscipiat suam potestatem ab Ecclesia, quæ eligit eum, sed à Deo. Ergo à fortiori etiam alii reges, qui non fuere immediatè à Deo instituti & electi, mediatè suscipiunt suam potestatem à Deo. Postremò, quòd aliud est potestatem regiam immediatè esse à Deo creatã: & aliud eam immediatè illi, aut illi homini esse traditam: illud enim verum fuit, & est semper, & vbique: hoc autem raro, vt ex Duran. & Ioa. Pari. vbi supra colligitur. Non obstat illud Sapien. 8. *Per me reges regnant*, &c. relatum in l. inter claras. C. de summa Trinit. & illud ad Rom. 13. *Omnis potestas à Deo est*. quoniam ad summum solum probant potestatem regiam creatam esse immediatè à Deo: non autem ab eo immediatè illi, aut illi homini datam. Per Deum quidem regnant reges ætatis nostræ: quia regnant per potestatem, quàm habent ab ipso immediatè creatam; sed mediatè acceptam successione scilicet, vt ferè omnes reges Christiani; aut electione, vt Imperator, & aliquot alii.

148 Sexagesimoprimo infertur insanire illos, qui dicunt regna, & regiam dignitatem, ac potestatem esse contra iura naturæ: quoniam primo per superiora palam est iure ipso naturæ vnicuique ciuitati esse potestatem regna gubernandi suos ciues ad bonum commune, & illã ciuitatem iure naturæ non prohiberi exercere eam per alium. At regnum nihil aliud est, quàm ciuitas, aut prouincia gubernata per vnũ ad bonum commune, vt colligitur ex S. Tho. lib. 1. cap. 14. de regi. & ex Arist. in 3. & 4. Polit. Deinde, quòd potest quis per alium facere, id quod per seipsum potest, cap. potest. de regul. iur. lib. 6. Et per superiora constat iure naturæ solo attento ciuitatem ipsam posse per se ipsam vti potestate regia. Adhæc, quòd rationum gubernandi (quæ tres sunt) optima est monarchia, siue regalis, id est, gubernatio per vnum, vt in argumento 12. contra notabile facto probabám. Postremò, quòd id, quod est contra ius naturale nullo tempore, aut loco potuit esse laudabile, aut iustum, 5. distin. in princi. At Apostolus

commendat Melchisedech regem Salem; & Iosippus approbauit regnum Pharaonis, cùm procurationem regni ipsius acceptauit, Gene. 41. Iacob item, cùm regionem Gessem incolēdam ab eo accepit, Gene. 47. Daniel item, qui præfecturam suscepit à Nabuchodonosoro, Daniel. 7. Sunt & alia sexcenta sacræ scripturæ loca, in quibus, vel duces, vel iudice s, vel reges constituuntur, aut laudantur ab ipso Deo omnipotente; vt videre est in lib. Exodi, Indic. Regũ, & Machabæorum, vel ab Apostolis coluntur, iubenturve coli, 1. Petri 2. & ad Rom. 13. & alibi sæpe.

149 Sexagesimosecundo infertur, stultam etiam videri eorum opinionē, qui dicunt licitè quidem fieri posse, vt alius in alia ciuitate regnet: non tamen vt vnus multis in ciuitatibus, & prouinciis regnet & imperet; imo contra naturæ leges esse, vt rex, & dominus noster regnet in tota Lusitania; Carolus V. quatenus rex in reliqua Hispania; & quatenus Imperator in Germania: Henricus II. in Gallia, & alii in aliis magnis prouinciis: quoniã primò hæc regna, & imperia omnia sunt approbata per Ecclesiam vniuersam, cap. venerabilem. de electio. cap. cum longe. 63. distin. cap. grandi. de supplen. negligen. prælat. lib. 6. cap. per venerabilem. qui fil. sint legit. imo & eorum aliquot per Deũ Opt. max. supernaturaliter, vt hoc florentissimũ Lusitaniæ per quinque Christi stigmata diuo Alfonso huius nominis, & omnium regum Lusitanorum primo diuinitus, quæ diuina clementia fuit, ostensa, & in insignia regia insigni pietate in æternum suscepta. Regnum item Franciæ per tria lilia in insignia regalia, & per ampullam sanctam in sacram vnctionem Clodouæo primo regum Christianorum Franciæ cœlitus demissa. Deinde, quòd licèt non desint aliquot respectus, ob quos satius esset vnamquamque ciuitatem à suo peculiari rege gubernari: non tamen illi concludunt, malum esse multas per vnum regi:

150 quia multæ sunt causæ, ob quas longè vtilius est multas ciuitates sibi mutuò esse annexas, subdique vni regimini, siue aristocratiæ, siue democratiæ, siue monarchiæ, quam pluribus. Quorum de numero sunt, quòd facilius sese tueri poterunt ab hoste communi eo, quòd fortior est virtus vnita seipsa dispersa, secundum Arist. &, quòd audentiùs, & apertiùs facient iustitiam oppressis; maleficos punient; aliena tenentes ad restituendum cogent, & ne capiant arcebunt; seditiones, & factiones extinguent. Quod palam faciunt factiones Castellanæ tam longè latèque olim ardētes sub magno Regum Catholicorum, & Caroli V. Imperio extinctę. Factiones item Nauarrę in sese pridem crudelissimè sæuientes: nunc verò sub eodem Carolo intermortuæ. Adde quod Saul, & Dauid diuinitus præfecti fuere toti Hebræorum gēti, per multas varias, & magnas ciuitates, & prouincias dispersas. Postremo, quòd nulla lege naturaliter lata vetatur coniunctio duarum,

vel

vel plurium ciuitatum, quo minùs electione, aut successione vni regimini, & vni rectori se communi consensu subiiciant.

151 Non obstat primo, quòd Nembroth primus rex post diluuium descendens per lineam reprobati Cham, dicatur fuisse tyrannus, & per tyrannidem vsurpasse potestatem regiam, quæ post diluuium videtur fuisse penes Noam, & successores eius, per lineam Sem approbati, iuxta communem intellectum cap. 10. Gene. Non (inquam) hoc obstat: quoniam primò responderi potest argumentum ipsum præsupponere alium, scilicet Noam fuisse regem ante Nembroth. Deinde negari potest, regnum ipsius fuisse iniustum, & tyrannicum, vt negant aliquot, authores citati in illa gemmea cathena, quam super Genesim composuit doctissimus, idemque pientissimus vir Aloysius Lipomanus nunc Episcopus Veronensis Reuerédissimus, qui ante paucos annos legatus à Sede Apostol. in nostram Lusitaniam missus tanta pietate, ac iustitia verè liberali, tanta morum sanctimonia, & eruditione admirabili resplenduit, vt meritò haberi debeat omnium, qui nostra ætate à Sede Apostolica fuere legati, cum paucis princeps. Sed quia communis opinio contra tenet, vt colligitur ex ead. cathena, &. §. fin. 6. dist. tertiò responderi posset, quòd licèt ipsemet Nembroth, & successores eius ab initio violenti fuissent: fieri tamen postea potuerunt iusti reges consensu coacto eius, vel eorum, quorum intererat, mutato postea in voluntarium, & verè spontaneum: sicut & matrimonium consensu coacto contractum non valet quidem: at si consensus ille coactus fiat spontaneus, valebit saltem à tempore talis mutationis, cap. ad id. de sponsal. cap. final. de raptor. Quarto responderi potest, quòd licèt eius regnum iniustè cœpisset; non tamen ideo consequitur omnia regna iniustè cœpisse: Noas enim ipse, Sem itē, & Iaphet, & aliquot filii eorum potuerũt iustè regnare alibi consentientibus ciuitatibus, quas regerent, & multis aliis modis alia iusta incipere, iuxta ea, quæ tradidimus in coroll. 23. Quinto, palam tollitur, eo quòd hoc argumentum æque probat illam ciuitatem habere posse suũ proprium regem; ac quòd multæ non possunt habere vnum: quia regnũ Nembroth vnius ciuitatis tantum cœpit esse. At horum prius illud non potest probare: quia falsum esse corolla. proximum monstrauit. Ergo neque hoc posterius.

Non obstat 2. quòd August. significat in lib. 18. de ciui. Dei, cap. 2.

152 & Duran. vbi supra explicat, quatuor celeberrima omnium imperia, primum Assyriorum, & Chaldæorum, secundum, Medorum, & Persarum, tertium Græcorum, quartum Romanorum, per violentiam cœpisse: non (inquam) hoc obstat. Tum, quia illi non negant, aliqua alia iustum habuisse exordium. tum ob ea, quæ priori argumento respondebam.

Sexagesimotertio infertur errare cõmunem, quæ à plerisque om-
153 nibus citatis per Ioa. Igneum recepta est, quatenus putat iure diui-
no vnum esse oportere Imperium laicum totius orbis; sicut & vnum
est Imperium Ecclesiasticum: quia primo id nullo iure diuino super-
naturaliter dato, siue reuelato probatur. Deinde nulla naturali ratio-
ne id cõcludi potest; imo Ioa. Paris. vbi supra cap. 3. col. vlt. dixit, po-
testatem vnius cuiusque ciuitatis naturalem esse: Imperium verò in
multos non item. Et ante ipsum Aristot. in Polit. maximè lib. 7. cap. 4.
concludit, legislatoris animi intentionem non debere illò tendere, vt
ciuitas, cui præscribit leges, dominetur finitimis; sed ne illis seruiat:
quoniam illa dominatio magnum nocumẽtum afferret etiam ipsi ci-
uitati. Per quę vir doctissimus palam significat iustius, & vtilius esse,
vt vnaquæque ciuitas sibi tantum, & suis pagis imperaret. S. Augusti-
nus etiã in 4. de ciuit. Dei. affirmat, maiore cum pace regi solita fuis-
se regna, cùm vnumquodque eorum terminis suæ patriæ finiebatur.
Adde, quòd nusquam id ab orbe condito videtur contigisse, nisi for-
154 tè donec Cainus filius primogenitus Adami ciuitatem cõderet, Ge-
nes. 4. ex eo enim videtur colligi iam inde cœpisse varia regna: quia
attestantibus multis authoribus relatis ibi per doctissimum Aloysium
in prædicta cathena, eam ideo ædificauit Cainus, vt qui profugus, &
eiectus erat à Deo ob fratricidium, se tutaretur ab aliis, quibus odio
habebatur. Et ita significatur, neque illum cum suis in illam ciuitatẽ
receptis subiacuisse tunc alicui, neque alios ei. Non obstant ea, quæ
pro errore communi adducuntur; quorum potiora corollarium se-
quens diluet.

155 Sexagesimoquarto infertur errare innumeros, qui putant conclusio-
ni præcedentis corollarii obstare cap. in apibus. 7. q. 1. in illis verbis;
In apibus vnus est rex, & grues vnam sequuntur. Tum, quia eorum
sensus non est, omnium apum mundi, vnum esse regem, & vnius ag-
minis gruum vnam ducem. Et ita nullatenus probant omnibus ho-
minibus vnum debere imperare, ac præesse; sed ad summum solum
probant, vni ciuitati, vel genti vnum debere pręesse. Tum, quia in ar-
chetypo, & originali, scilicet in epistola S. Hieroy. ad Rusti. mona-
chum, quæ incipit nihil. non legitur, *In apibus vnus est rex*, sed, *In
apibus principes sunt*. quod pro nobis facere palam est. Errare item in-
numeros, qui ideo putant, Imperatorem Romanorum esse dominũ,
& regem totius mundi, & orbis terrarum, quod Imperator Antoni-
156 nus relatus in l. deprecatio. ff. ad l. rhod. de iactu. dixisset; *Ego domi-
nus mundi*. Primo quidem ob ea quæ Galli contradicentes adducunt.
Deinde, quòd Scholiastes Augustini nouus, sed doctus, idemque Hi-
spanus, & Imperatori, qui nunc imperat Carolo Aug. subditus, in lib.
5. cap. 25. de ciuitate Dei, stultum esse ait, affirmare Imperatorem

Romanum ius habere in totum orbem terrarum, cuius nunquam fuit dominus, & iam amisit. Tertiò, quod non est sentiendum adeò sensu caruisse Imperatorem Antoninum, vt per illa verba, *Ego dominus mundi*, sentiret, se dominum totius orbis terrarum, qui nec illi, nec vlli præcessorum eius vnquam paruisset vel dimidiatus. Quartò, quòd dici potest vsum fuisse hyperbole, aut synecdoche; sensisseque non de toto mundo, & orbe; sed solùm Romano, hoc est, de illo, quod ex mundo, & orbe terrarum Romanis parebat. Pro qua expositione facit, quòd S. August. in d. cap. 5. appellat orbem Romanum id, quod Hispani, & Lucanus de Cæsare transituro ex Hispania in Galliam, & inde in Græciam ait,

Victrices aquilas alium laturus in orbem.

Qui modus intelligendi aptior, ni fallor, videbitur cuilibet erudito, quàm illi, quos Ioan. Igneus vbi supra edidit. Errare item Bartol. in
157 extrauag. ad reprimendam, verb. totius orbis, & plerosque omnes illum sequutos, quatenus per illum text. & illud Daniel 2. cap. ad Nabuchodonosorum, scilicet, *Tu rex regum es, & Deus cæli regnum, & fortitudinem, & Imperium, & gloriam dedit tibi, & omnia, in quibus habitant filij hominum, &c.* dixerunt Imperatorem esse dominum totius orbis iure, licèt non facto: tum per proxime dicta. Tum, quia glossa illius cap. 2. habet, Danielem id dixisse Nabuchodonosoro, per figuram hyperbolen, siue transcensum veri manifestum, vt Maro in illo, *Ferit astra clamor.* vel per synecdochen ex toto intelligendo partem, vt idem poeta intellexit in illo, *Ingens à vertice pontus in puppim ferit.*

Sexagesimoquinto infertur Scholiasten S. Augustini præcitatum in corol. præced. quatenus in d. cap. 25. lib. 5. de ciuit. Dei, verbis qui-
158 dem politis, sensu tamen nō satis dolato, dixit Imperatorem Romanorum ius non habere in ea, quorum aliquando fuit dominus, & iam amisit quia quo iure quæsierat amisit strage, scilicet hominū & bellicis furiis: his enim verbis significat primùm omnia, quæ Romanus Imperator habet malè quæsita esse, malèque possessa: quod tamen est falsum. Primùm quidem, quia eius consequens esset, Carolū V. Christianiss. peccatum ire donec restitueret omnia, quæ habet, quatenus est Imperator, arg. cap. si res aliena. 14. q. 6. regul. peccatum, lib. 6. quod tamen falsum est, neque vllus diceret. Deinde, quòd Romani multa bellis iustis suo Imperio adiecerunt: sicut & nunc Lusitani apud Indos non pauca suo adiiciunt. Tertio, quòd multi eorum, quos vi sibi ab initio subiecerunt, verè ac liberè & sponte coram Deo in eorum, consenserunt imperium, vt ex ipso Liuio colligitur. Quod sufficere ad hoc, vt male occupata iustè possint teneri expresè determinauit Ioan. Parisien. de potesta. reg. & Papæ. cap. 5. quod nos quoque infra

in

in 59. corol. tenuimus, arg. cap. ad id. de sponsal. Facit, quòd multi qui Romanum Imperium rexerunt in catalogum sanctorum relati sunt, vt Carolus Magnus, & D. Ludoui. Præterea, quòd consensu totius populi Germaniæ, & authoritate Romani Pont. translatum est Imperiũ à Græcis in Germanos, cap. venerabilem. de electio. & Ecclesia tota probat, & fouet Imperatores, cap. tibi domino. 63. dist. clem. Romani. de iureiurand.

159 Eisdem verbis secundo idem Scholiastes significat, verè perdere Imperatorem, & desinere esse iuris eius quicquid ab aliis strage hominũ, & bellicis furijs ei adimitur: quod etiam palam falsum est. Tum, quia pari ratione idem dicere oportebit de regibus Hispaniæ, Galliæ, ac aliarum gentium: & per consequutionem daretur occasio maxima, & pessima bellis augendis, contra l. conueniri. ff. de pact. dota. & cap. ex parte. de consuet. Tum, quia id est contra omnia iura, rationes, & sententias patrum de bello iusto, & iniusto loquentium, in 4. lib. sententiarum. d. 15. & in cap. sicut. 2. de iuriur. & alibi sæpe.

Eisdem verbis tertio significat idem Scholiastes, omnes reges earũ prouinciarum, quæ quandoque Romanorum fuerunt sola hominum strage, ac bellicis furiis esse ab Imperio exemptos: quod tamen non est verum, tum ob ea, quæ Cosmas in proœmio Pragmat. sanct. & Ioan. Igneus vbi supra, & alii aliarum gentium iurisconsulti tradunt in fauorem Francorum, Venetorum, & aliorum quorũdam potentatuum. Tum, quia certum est, quòd Hispaniæ Reges aliis titulis, eisdemquè sanctissimis sese exemere, vt supra declarabam: si tamen vnquam iure fuerunt Romanis subiecti, de quo in coroll. sequ. Tum, quia Roma

160 ipsa, quę caput erat Imperij, cum multis aliis Italiæ terris non strage hominum, & bellicis furiis exempta fuit; sed donatione Constantini, Caroli magni, Astulphi, & aliorum iusta & sancta de causa facta, omissa opinione contraria, vti temeraria, ne dicam sacrilega, & impia. Quam consequeretur omnes CHRISTI Vicarios, qui à Constantini tempore præfuerunt Ecclesiæ Romanæ in peccatis continuis vixisse, cùm tamen constet Syluestrum, & alios plurimos in Sanctorum cathalogo relatos.

Plus satis tamen verum arbitror id, quod idem Scholiastes subdit ibidem, scilicet, *Accendit Principes istis fictitiis titulis, eosq́; aliud nihil esse, quàm faces orbis terrarum, pestesq́; totius generis humani.* tametsi parum modeste videatur dicere, quod in hac culpa est impia, & indocta iurisconsultorum argutatio: cum licet indocta sit; non tamen dici debet impia, per dicta in corol. 1. neque nominari argutatio, tot & tantorum patrum argumentatio; cui neque vllus alius, vsque ad nos planè satisfecisse videatur.

161 Sexagesimosexto, infertur iustum esse, vt arbitror, dicere Hispaniã totam

totam nunquam iure subiectam fuisse Romanis: quoniam primo nullum iustum titulum hactenus me legere memini, quo regia Hispaniarum potestas Romanorum cesserit imperio. Deinde, quòd violentia, strages hominum, & bellicæ furiæ, quibus subiecta fuisse videtur rerũ dominiis quærendis, longè plus obsunt, quàm prosint, argu. cap. si res aliená. 14. q. 6. cap. peccatum. de reg. iur. lib. 6. l. fina. C. si per vim, vel alio modo. l. authoritate. C. vnde vi. & arg. eorum, quæ scribit Innocent. in cap. quod super his. de voto, receptus ibi per omnes, & Panorm. in cap. venerabilem. de electio. Alber. in l. 1. C. de summa Trinit. & alios alibi. Tertiò quòd & si aliquot Hispaniæ populi legantur forte consensisse postea, vt Romanorum Imperio subessent: pauci tamen id fecerunt; & pauciores sponte consenserunt: paucissimi autem, & forte nulli voluntate regum, quibus suberant. Postremo, quòd pertinacissimè quoad eius fieri potuit repugnarunt Romanis, præsertim Viriato duce Lusitani, & natura loci muniti Nauarri, ac Cantabri, qui suum, & totius Hispaniæ antiquum idioma (quod nunc appellant Vasconicum) in hunc vsque diem seruant, nec vnquam admiserunt Romanum, admittente illud tota reliqua Hispania, simul, & Gallia. Adde, quod glossa in hoc mihi singularis expressè id sentit in cap. Adrianus. 63. dist.

162 Sexagesimoseptimo infertur non esse verum id, quod quidam valdè eruditi nouè dixerunt, posse maiorem partem hominum orbis terrarum etiam inuita minore deligere sibi vnum Regem, vel Imperatorem, qui omnibus eis imperet; quoniam primò id nullo iure fundatur. Deinde, quòd falsò imaginari videntur, esse aliquam summam potestatem laicam, cui totum orbem terrarum subiici oporteat, vt in corol. 35. est dictum. Tertio, quòd consequutio illa, qua illi vtuntur, non est necessaria, scilicet, aliquando maior pars hominum orbis, etiã renuente minore potuit sibi deligere vnum, qui omnibus imperaret. Ergo etiam nunc idem facere potest: quoniam non est eadem ratio, eo quòd lege naturæ vnicuique ciuitati competit potestas & necessitas se, suaque regendi, vel authoritate alicuius, aut maioris partis, vel aliquorum à parte maiori electorum: & ita, si quando contigit olim solam vnam ciuitatem omnium hominum fuisse, certum est, maiorem partem illius potuisse deligere vnum, qui omnibus imperaret, argu. l. quod maior pars. ff. ad municip. eo. quòd minor pars ciuitatis subest toti ciuitati, & per consequutionem parti maiori. At nunc quãdo plurimæ, ac innumeræ sunt ciuitates in orbe terrarum constitutæ, quibus singulis sunt singulæ huiusmodi potestates separatæ, quarũnque aliæ non subsunt aliis, nec minor pars maiori, nec maior pars earum, neque regum, vel rectorum earum potest deligere aliquem, qui aliàs nolentes conuenire in electione inuitas regant. Quamuis verum sit; quòd

quòd si omnes ciuitates orbis, & earum reges, & rectores, quorum interesset conuenirent, vt vnus aliquis omnium rector, rex, aut Imperator deligeretur; is esset verus rector, rex, aut Imperator, quem maior pars deligeret. Quarto facit, quòd conclusionem hanc nouam consequeretur, maiorem partem totius Galliæ deligere posse vnũ aliquẽ, qui toti Galliæ Imperaret: & per consequutionem tollere Sabaudo, si quid iuris in Sabaudos, vel Allobroges habet: Duci Lotharingiæ suũ principatum; Carolo V. Brabantiam, & alias prouincias cis Germaniam intra Gallias constitutas. Consequeretur etiam maiorem partem totius Hispaniæ deligere posse vnum aliquem, qui totam eam regat; & per consequutionem ad manum esse reliquæ Hispaniæ priuare Lusitaniam belli, pacisque artibus florentissimam suo rege maximo & optimo. Consequeretur etiam maiorem Italiæ partem posse deligere vnum aliquem, qui toti dominetur: & item facile inuentum iri modum, quo vel Sedes Apostolica, vel Rex Apuliç suis deturbẽtur sedibus: vel Veneti, & alii potentatus sua denudentur gloria. Consequeretur deinde orbis terrarum turbatio, & confusio quam maxima. Quinimmo consequeretur, quòd maior pars Regum maioris partis orbis posset deligere vnum, cui omnes subiacerent: & quòd vnus Rex maioris partis alicuius prouinciæ posset occupare maiorem partem eo ipso, quòd statueret, vt tota vni pareret: quoniam tota potestas omnium ciuitatum, variorum regnorum consistit penes Reges eorum: & potestas maioris partis prouinciæ penes ipsius solum regem: & ita, si ciuitatum maior pars id posset, quoque vel vnus rex, vel pars maior regum earum.

163 Sexagesimooctauo infertur, non esse verum etiam id, quod prædicti eruditi nouè dixerunt, scilicet maiorẽ partem Christianorum posse deligere vnũ regem, qui omnibus Christianis imperaret, etiam inuita parte minore, propter illa ipsa, quibus præcedens corollarium probauimus. Quamuis fateor Christianos omnes cogi posse à Romano Pont. summo CHRISTI Vicario ad deligendum vnum aliquem communi belli, & totius exercitus ducem; quãdo hostis aliquis nominis Christiani ita vrgeret, vt verisimile esset, non posse aliter defendi Rem publicam Christianam: quoniam summa CHRISTI sũmi Vicarii potestas extenditur ad temporalia illa, quæ per alium nequeunt fieri, vbi salus animarum Christianorum id exigit, vt dictum est in coroll. 25. At tale esset huiusmodi ducis constitutio.

164 Non obstat huic corollario, quòd saltem, quando huiusmodi ducis belli constitutio non sufficeret; sed oporteret, vt ille cõstitueretur rex vniuersi Christianismi, tunc posset Romanus Pont. talem regem creare. Non (inquam) hoc obstat. Tum, quia non infertur ex hoc, maiorem potestatem Christianorũ inuita minore, posse id facere: quoniam

niam alia est ratio de summo CHRISTI Vicario, qui superior est omnibus in spiritualibus, & temporalibus ad spiritualia necessariis, vt dictum est supra in resolutione disputationis, & corol. 30. alia de maiore parte Christianorum, cuius potestati non subiicitur minor: quæ suam particularem iurisdictionem diuisam à potestate maioris partis habet. Tum, quia nusquam dabitur casus, in quo commodiùs sit bello gerendo in hostes nominis Christiani deponere reges antiquos inuitos, & constituere vnum nouum: quàm eis suo iure, ac regẽdi authoritate seruata, constituere nouum aliquem Imperatorem, & ducem exercitus communis: quoniam hoc facile ferri & posset & solet: illud verò adeò difficile, vt par sit credere multos reges Christianos se, ac suos prius dedituros hosti nominis Christiani; quàm pati sua gloria, & auitis priuari regnis, vt recentia exempla confirmant. Quamquam non dubito, nisi hoc scandalum immineret, commodius esse toti Reipub. Christianæ ad se tuendum à potentissimo Turcarum Principe, vt tota vni subderetur.

Non obstat etiam, quod vna est omnium Christianorum respublica, iuxta illud Apostoli 1. ad Cor. 12. *Omnes vnum corpus sumus.* quoniam id verum est quoad spiritualia; non autem quoad temporalia, vt sæpe supra est dictum.

165 Non obstat etiam, quòd in liberis ciuitatibus, qualis est Florentia, maior pars videtur posse eligere sibi regem, qui omnibus, etiam minori parti inuitę imperet: quoniam talium ciuitatum ciues omnes vni seculari potestati subiacẽt: & ideo volente nolente minore parte, modò legitime fuerit vocata, potest maior pars statuere, quicquid posset tota: immo quod maior pars statuit videtur statuere tota. At diuersæ ciuitates liberæ, diuersa regna, diuersi potentatus, & diuersa Imperia diuersas habẽt potestates, & nulla earum subiacet alii, nec minor pars maiori: & ideò nulla tenetur stare electioni alterius, neque minor pars earum electioni maioris, arg. l. fin. ff. de iurisd. omn. iud. & capit. 2. de constit. lib. 6.

166 Sexagesimonono infertur nullum regem adeo liberare posse suum regnum, & suos regnicolas, vt non teneatur parere sibi, neque vllis magistratibus à se, vel à sua republica constitutis. Tum, quia id esset contra illam legem naturæ, vt parentibus, & patrię obediamus. l. veluti ff. de iusti & iure. Tum, quia respublica ipsa priusquàm regem haberet, non potuisset statuere, ne sui ciues tenerentur parere sibi, aut suis magistratibus; quoniam illud esset abdicare se à tali potestate: quamtamen veluti lege naturę sibi insitam ab se abdicare nequit, iuxta ea, quæ diximus in coroll. 21. & 26. At reges earundem habent potestatem, quam respublicę ante ipsos habebant. Ergo idem est dicendum de illis, ac de illa, argumen. capit. Ecclesiasti. 2. vt lite

pend. §. fuerat. Instit. de actio.

167 Septuagesimo infertur parum cautos videri eos, qui aiunt non tam liberos esse homines regnorum parentium regibus, quàm ciues liberarum ciuitatum, quæ nulli regi parent. Primo quidem, quia eiusdem naturæ; & speciei est potestas, qua reges regunt; & potestas, qua liberæ ciuitates sese gubernant, vt per prędicta palam est: nam licèt modus regiminis reipublicæ sit diuersus, puta aristocraticus, democraticus, & monarchicus: potestas tamen gubernandi vna, & eadem est, secundum Aristo. receptum in Politicis: siue ergo quis regatur per vnum regem, siue per plures optimates, siue per totum populum, eidem potestati est subiectus: & ęque liber, vel æque seruus. Deinde facit, quòd parere multis non est minor, immo maior seruitus, quàm parere vni, arg. cap. 1. 21. q. 1. At ciues liberæ ciuitatis parent multis, nempè toti populo, si regatur democratia: aut eius optimatibus, si aristocratia; multis inquam saltem collectiuè, & vt facientibus collegium, licèt non vt singulis: Regnicolæ vero vni tantũ

168 regi parent. Præterea omnium philosophorum rectè docentium vna est sententia, Monarchiam, siue vnius regimen, melius esse Democratia, siue optimatum regimine, & Aristocratia, siue populari gubernatione. Facit, quòd ciues liberarum ciuitatum oportet parere vni edicto prætoris, qui frequentissime, minore beneuolentia, & charitate; maiore vero sæuitia, & libidine regit, quàm Rex; qui, vt plurimũ, ab incunabulis bene ad regnandum educatus, satis noscit modum, & artem vnumquemque iuxta sui ordinis gradum ad sese admittendi, & alloquendi, & ita, vt oportet, respondendi, iubendi, & rogandi: vt omnibus placere possit, & omnibus velle prodesse, ac nemini nocere; quippe qui omnes pro filijs ducit, & se magis patriæ patrẽ, quàm dominũ arbitratus, paterno affectu subditos prosequitur. Cuius rei præclarissimum, & rarissimum exemplar sunt, inuictissimus Rex, heros,

169 & dominus noster Ioãnes huius nominis, III. & Catharina eius vxor Augusta heroissa, & domina nostra huius nominis prima, qui qua parte possunt imitãtes illam infinitam, & inimitabilem Dei benignitatem, qua in altis habitans, humilia respicit in cęlo & in terra; omnes sibi subditos tam in Aphrica, & Asia quàm in Europa, vt filios amãt, omnibus gaudentibus congaudendo, omnibusque dolentibus condolendo, consulendo, & opitulando; & nihil non agunt, quò filius eorũ vnigenitus princeps, & dominus noster Ioannes pro summa, quam de se iam præbet, expectatione non minùs sit eis hæres morum Christianissimorum, quàm regnorum amplissimorum.

An autem mortales, quatenus sunt Christiani, subiaceant potestati ecclesiasticæ; & non quatenus homines tantum, vel ciues, profundiùs, ni fallor, quàm hactenus alibi, trademus in 6. notab. & fundamentis

eius, & solutionibus contrariorum.

Quartum notabile.

SVMMARIVM.

1 *Correctionis fraternæ definitio aptior, quàm Alberti, & aliorum.*
2 *Correctionem fraternam iure diuino præceptam.*
3 *Correctionis fraternæ multa vbi tractet Author.*

Varto principaliter colligi possunt duo ex hoc capitul.
1 Alterum est definitio correctionis fraternæ, scilicet, quod est admonitio fratris ne peccet, neue maneat in peccato, ex charitate facta. ex verbis enim illis, corripe illum, colligitur, esse admonitio fratris; ex verbis autem, Peccauerit, & si te audierit, si te non audierit, eam fieri ne peccet, neue maneat in peccato: ex verbis verò, frater, & lucratus es, eam ex charitate procedere. Verbum enim, frater, charitatem significat, & amorē, vt in cap. causam quę. supra eod. latè post Panor. diximus, & in corol. 6. notabilis sequentis latius tangemus. Verbum item, lucratus es, beneficentiam denotat, quam constat actum esse charitatis, secundum S. Thomam receptum in 2. 2. q. 31. Quæ definitio verbis aptioribus videtur compacta, quàm aliæ Alberti, & reliquorum in 4. dist. 19. & aliorum alibi; licèt eodem ferè sensu constet. Alterum quod colli-
2 ligitur est, diuinitus, hoc est, iure diuino præceptam esse hanc correctionem fraternam. quę recepta sententia est tam Pano. & aliorum in hoc capitul. quàm Archidia. & aliorum in cap. si peccauerit, 2. q. 1. & Richar. ac aliorum in 4. dist. 19. Abulens. & aliorum, Matthæi cap. 18, S. Thomæ 2. 2. q. 33. art. 2. & Adrian. in 4. de correctio. fraterna, & aliorum alibi. Neque Inno. hic contrarium sentit, licèt id ei Panor. imponat, num. 35. verba enim eius nu. 1. hæc sunt. *Ad istam denunciationem non credimus aliquem teneri; nisi sicut tenetur ad alia opera charitatis; nisi sit talis, ad quem ratione officij, & curę hoc pertineret.* Per quæ verba palam significat, teneri nos ad eam, sicut & ad alia charitatis opera, ad quæ constat nos frequenter teneri, iuxta principium, & duo capitula priora 42. dist. & tradita per S. Tho. in hoc receptū 2. 2. q. 32. artic. 5. Colligitur autem hæc sententia ex hoc capitul. quatenus in eo Inno. III. significat, licèt non exprimat; Dominum id præcipere in Euangelio: & adeò quidem, vt etiam ipsemet summus Ecclesiæ monarcha eo teneretur, cum subdit; *Quomodo diuinum possumus non exaudire mandatum?* Secundo colligitur, eo quòd verba Euangelii

in tex. citata, quæ desumuntur ex capit. 18. Matthæi, sunt imperatiui modi, quę suapte natura, vt plurimum imperium, & præceptum designant, clem. exiui. col. 3. versic. nos itaque. de verb. significat. Quibus etiam concordant illa Paul. 1. ad Thess. 5. *Corripite inquietos, consolamini pusillanimes.*

Multas alias horũ duorũ cõfirmationes, & nõ paucas oppositiones,
5 & solutiones cum 30. corollariis, plurima quotidiana, tam scholasticas disputationes, quàm vtriusque fori iudicia respicientia continentibus, in commentariũ cap. si peccauerit. 2. q. 1. vnà cum 5. notabili gratia breuitatis reseruo, vt 6. notabile admittere possit hæc relectio.

Quintum Notabile.

SVMMARIVM.

1 *Denunciationem ad euangelicam certo ordine perueniendum.*
2 *Denunciationis definitio omnium aptissima. & 3.*
4 *Denunciationis multa vbi tractet Author.*

1 NOTO quinto altera duo; prius est, quod certo ordine perueniendum est ad denunciationem; eo nempe, quòd primo fiat fraterna, & secreta correctio; deinde testium adhibitio; postremò denunciatio. Colligitur autem hoc ex illo verbo, *Corripe, & si non te audierit, adhibe vnum, aut duos testes.* & ex iterato, *Si non te audierit.* & illo; *Dic Ecclesiæ.* Alterũ qđ colligitur ex illis verbis; dic Ecclesię adiunctis aliquot aliis,
2 contentis in hoc cap. est, quòd denunciatio canonica est delatio criminis ad Iudicem, sine legitima inscriptione ad pænitentiam, vel restitutionem eius, quod crimen exigit; vel ad remotionem officij, quo crimina cessent; vel ad hęc omnia, vel aliquot ex his. Quę definitio videtur omnium hactenus datarum aptissima: nam delatio est genus: siquidem omnis denunciatio est delatio, non contra: est enim delatio, quæ est quędam prouocatio ad amicitiam, puta delatio studii & laboris apud Ciceronem ad Trebatium: & est delatio
3 mandatorum apud eundem pro Sylla: & est delatio in censum, l. forma. ff. de censib. Additur, criminis, ad differentiam delationum rerum prędictarum, & aliarum multarum. Additur, ad iudicem, quo differat à detractione, & murmuratione, quam latè definiuimus in repet. cap. inter verba. 11. q. 3. conclusio. 6. & susurratione ac aliis, quæ in alios fines fiunt; vt diximus in Manuali nostro cõfess. cap. 18. Additur, sine inscriptione legitima, quo differat ab ac-

cusatione, quæ sine illa non constat, l. libellorum. ff. de accusat. translata in §. libellorum. 2. q. 8. Additur, ad pænitentiam, propter denunciationem euangelicam puram: &, vel ad restitutionem, quam illa exigit, propter iudicialem puram: &, vel ad remotionem officii propter canonicam puram: vel ad hęc omnia, aut aliquot ex his, ad cõprehendendam mixtam.

4 Multa verò alia, quibus hæc duo confirmamus, & non pauca eis opposita, quæ soluimus cum plurimis corollariis, multa quotidiana, vtilia, & noua continentibus, in prædictum comment. d. cap. si peccauerit. 2. quæst. 1. reseruamus: sicut etiam quartum notabile in idipsum supra reseruauimus. Quippe quæ singulas iustas repetitiones pene continent.

Sextum notabile.

SVMMARIVM.

1 *Ecclesiastica potestas vt extenditur ad cognoscendum de omni peccato mortali omnium Christianorum.*
2 *Corripi qui potest, potest & denunciari.*
3 *Corripi potest omnis Christianus tam Ecclesiasticus, quàm laicus; imo & infidelis.*
4 *Ambrosius de Theodosij peccato mere prophano cognouit.*
5 *Christianus omnis quatenus Christianus an sit fori Ecclesiæ, & 15. et 18.*
6 *Clerici quare subiecti Ecclesiasticę iurisdictioni.*
7 *Christianus non solùm homo; sed etiam quiddam supernaturale est.*
8 *Character baptismalis quis, & quàm necessarius ad Sacramenta.*
9 *Ecclesiastica potestas an cognoscat de quolibet Christiano quatenus Christianus est.*
10 *Cognitio de aliquo an sit iustum, an peccatum mortale differt.*
11 *Peccatum an quid sit tam est spiritalis quæstio, quàm an sit iuramentũ.*
12 *Ratio cap. quacunque. & cap. volumus. 11. q. 1.*
13 *Christiani vtrique subsunt potestati, sed diuersimode.*
14 *Finis consideratio cuius erit, eius & medij. & 15.*

1 SEXTO principaliter colligitur hanc, de qua loquimur, potestatem Ecclesiasticam, quæ in coroll. 17. tertii notabilis definita fuit, extendi ad cognoscendum de omni peccato mortali cuiuslibet Christiani etiam laici: & ad compellendum eum per censuram ecclesiasticam, quo ab eo discedat. Colligitur autẽ primo ex illis verbis; *Sed intendimus*

decernere

corripi possunt, secundum communem opinionem theologorum, & canonum peritorum: licèt Panorm. & Decius quoad infideles aliter sentiant, vt latè monstrabamus in 5. notab. quod commenta. cap. si peccauerit. supra explicandum, reseruauimus.

4 Septimo facit, quòd S. Ambrosius episcopus Mediolanensis palam prohibuit ingressum ecclesiæ Theodosio illi multis nominibus magno Imperatori: eo quòd nondum eum pænituisset tanti sanguinis tot innocentum hominum apud Thessalonicam crudeliter effusi, cap. duo sunt. 96. distin. adiuncto cap. apud Thessalonicam. 11. quæst. 3. & latè narrat D. Antoninus in summa Historiali, par. 2. tit. 9. cap. 8. §. 3. & non alia ratione id fecit, quàm quia ecclesiastica potestas etiam Episcopalis, vel Archiepiscopalis, qualis erat potestas Ambrosii, potest procedere contra quemlibet laicum sui episcopatus, etiam Imperatorem, etiam super crimine merè prophano: quale fuit illud Theodosii ad cogendum eum pænitere. Ergo verum est notabile propositum.

5 Octauo facit præcipua conclusio nostri cap. quæ habet, rectè à laico laicum, à rege scilicet Angliæ, regem Francorum per viam denunciationis conuentum fuisse coram Ecclesiastica potestate. quod ea ratione à summo Pontifice defenditur in ipso text. quòd de omni peccato mortali contra quemlibet Christianum potest cognoscere potestas ecclesiastica ad prædictum effectum.

6 Nono facit, quòd omnis Christianus, quatenus Christianus pertinet ad forum Ecclesiæ, etiam quoad actiones merè ciuiles, & causas, in quibus non disputatur de peccato, vt affirmat Durandus de iurisd. eccles. col. parua. 18. & Ioan. de Turrecremata in cap. cum ad verum. col. 6. 96. distin. quorum si mihi authoritatem, quæ grauis est, parui facias, ea ratione noua suppleo id, quod ipsi omittunt, quòd omnes fere fatentur, clericos, ideò iure diuino esse subiectos iurisdictioni ecclesiasticæ, iuxta textum cum gloss. singulari cap. si Imperator. 96. dist. quia præter humanitatem, qua sunt homines, sunt insi-

7 gniti charactere clericali spirituali. At omnis Christianus baptizatus præter humanitatem, qua est homo, est insignitus baptismo spirituali, per quē regenerari dicitur Ioan. 6. & signari signo militiæ CHRISTI, 2. ad Corint. 1. quod signum characterem vocat August. in cap. quod quidam. versic. sed forte. 1. q. 1. & cap. displicet. prope medium. 23. q. 4. & cap. quemadmodū. ead. caus. q. 7. & cap. quomodo. de consecr. dist. 4. qui imprimitur in anima, secundum S. Tho. ab aliis rece-

8 ptum, 3. par. q. 63. art. 1. Et est potestas spiritualis passiua ad recipiendum cultum diuinum necessaria, secundum eundem ibid. art. 2. non naturalis, secundum Caieta. ibid. & indelebilis, quemadmodum & character ordinis, cap. licite. 32. q. 7. per quem Christiani dicuntur

genus

genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, 1. Petr. 2. & facti Deo regnum, & sacerdotes, Apoc. 1. quippe qui ante baptismum vnguntur oleo benedicto, & post baptismum chrismate, cap. 1. §. quia verò. de sacr. vnct. sine quo nemo est habilis ad suscipienda alia sacramenta, cap. veniens. de presb. non baptiz. Ergo tantùm, aut plus differt quis factus Christianus à se nondum Christiano, quantùm Christianus factus clericus, præsertim minorum ordinum, à se nondum clerico: & per consequutionem verum videtur id, quod aiunt Duran. & Ioa. à Turrecrem. scilicet, omnem Christianum, quatenus est Christianus,
9 esse subiectum iurisdictioni ecclesiasticæ: & per consecutionem, qui eam habet posse cognoscere de illo, quatenus est talis, quòd per hanc breuem argumentationem conuinci videtur omnium spiritualium, & supernaturaliter datorum cognitionem pertinere ad potestatem ecclesiasticam, iuxta cap. Ecclesia. de consti. & cap. bene quidem. 96. dist. & ea, quæ dicta sunt in corolla. 18. notab. 3. At Christianus quatenus est Christianus, est quid spirituale, & supernaturale, per proxime dicta. Ergo cognitio de eo, quatenus est talis, pertinet ad potestatem Ecclesiast.

10 Decimo facit, quòd aliud videtur esse cognoscere an hoc, vel illud sit iustum, & æquum; iniustum, & iniquum, quod pertinet ad naturalem rationem, & leges secundum eam factas. Aliud an sit peccatũ mortiferum extinguens gratiam gratum Deo facientem, quę vita est animæ, aut meritum in gratiam reducens, quod pertinet ad legem euangelicam, & leges, secundum eam factas. Et ita quamuis iudex laicus cognoscere debeat inter laicos de contractu, voluntate vltima, vel alio actu, iustus an sit, an iniustus; ęquus, an iniquus: quia id pertinet ad potestatem naturaliter datam, & leges secundum eam factas: non tamen ex hoc sequitur non posse potestatem ecclesiasticam cognoscere de tali contractu, voluntate vltima, vel actu, an sit peccatum mortiferum animam gratię vita priuans; an verò meritum eam conseruans, aut augens: quia hoc pertinet ad potestatem supernaturalẽ, & leges per, & secundum eam factas.

Vndecimo facit, quòd quæstio an hoc, vel illud iuramentum liget; an hic vel ille contractus sit vsurarius; an hoc, vel illud sit hęreticum pertinet ad iurisdictionem ecclesiasticam: imo ad eam solam, secun-
11 dum ferè omnes tam legum, quàm canonum peritos. At eadem omnino ratio est de quæstione, an hoc vel illud sit peccatum mortiferum, imo fortè maior: quoniam hęc directò tangunt mortẽ animę supernaturalem, quę est priuatio gratiæ in hoc seculo, & gloriæ in altero: & per cõsequutionem vitam animę supernaturalem, quę est vita gratię in hoc sęculo, & vita glorię in altero, quę constat non esse minus supernaturalia, quàm illa, imo magis. Ergo quæstio an aliquid sit

peccatum mortale; & an aliquis maneat in peccato mortali nec ne, ad ecclesiasticam potestatem pertinebit; imo ad eam solam, arg. eorum, quæ in definitionibus vtriusque potestatis diximus in corol. 17. & 20. & cap. Ecclesia S. Mariæ. de constit. & cap. bene quidem. 96. distin.

12 Duodecimo facit, quòd illud Theodosii, & Caroli relatum in hoc cap. & scriptum antea in cap. quæcunque. & cap. volumus. 11. quæst. 1. quo dabatur facultas cuilibet litiganti siue actori, siue reo relinquêdi iudicem secularem, corã quo litigabat in quacũque parte litis, nulla ratione alia videbatur niti, quàm quòd omnis Christianus, quatenus est Christianus, iure diuino supernaturaliter videtur subiici potestati Ecclesiasticæ super quocunque actu etiam prophano. Ergo à fortiori, super quocunque peccato mortali; aliam tamen rationem infra reddemus.

Decimotertio facit, quòd omnis anima potestatibus sublimioribus subdita est: eo quòd à Deo ordinatę sunt, ad Rom. 13. & cap. omnis. de censib. inter Christianos autem duplex est potestas, spiritualis, siue ecclesiastica, & temporalis, seu sæcularis: & vtraque est à Deo, secundum modum supra in 3. notab. corolla. 11. & 36. expositum. & ideo, vt Durandus ait vbi supra, col. paruula. 16. vtrique potesta-

13 ti subsunt Christiani; sed aliter, & aliter: quia potestati temporali, vel seculari subsunt, non quatenus sunt Christiani: quia illa potest esse, imo est, & fuit etiam inter eos, qui non sunt, nec fuerunt Christiani: sed solum subsunt illi quatenus sunt homines tantùm, vel ciues. Potestati autem spirituali, & Ecclesiasticæ subsunt, vt Christiani, & fideles, tanquam ei, quæ fundata est supra fidem, & firmam petram, super quã se fundaturũ Ecclesiam dixit Dominus, Matth. 16. secundum Duran.

14 Decimoquatro facit, quòd cuius est iudicare de fine, eius est iudicare de iis, quę debent ordinari ad illum. Tum, per illa multa, quæ adduximus in 16. argumento, contra Notab. 3. supra formato. Tum, quia ratio eorum, quæ ordinantur ad finem sumitur ex fine: intendens enim in aliquem bonum finem eligere debet ea, quæ sunt congrua fini assequendo, & tollere illa, quæ id impediunt. Verbi gratia, Medici, cuius est iudicare de sanitate corporis, etiam erit iudicare de iis, quæ conseruant eam, vt illi applicentur; & de his, quæ impediunt eam, vt tollantur. At omnes actiones Christianorum debent ordinari in salutem animæ, & ad consequendam vitam æternam tanquam in finem vltimum, secundum fidem catholicam in sacris literis traditam. Cuius ergo, vel quorum est iudicare de salute animæ, ac vita æterna, puta prælatorum curam & regimen animarum habentium, Papæ videlicet, Archiepiscoporum & Episcoporum est iudicare de mediis, quibus ea quęritur, vel perditur. At tales sunt omnia Christianorum

peccata lethalia in quacunque materia illa fiant, siue contra fidei articulos, & sacramenta, siue contra bonos mores; siue fiant peccando in seipsum, siue in proximum, siue verbo, siue facto, siue quocunque alio modo. Ergo ad ipsos pertinebit etiam cognitio de omnibus illis, saltem tanquam de talibus.

Postremò facit cap. quęcũque. 11. q. 1. cuius verba sunt, *Quacunque contentiones inter Christianos oriuntur, ad Ecclesiam deferantur, & ab Ecclesiasticis viris terminentur: & si obedire noluerint, quousque obediãt, à liminibus Ecclesia excludantur.*

15 Circa tamen hoc notab. & fundamenta eius valde profunda, opponitur primo, quòd nemo est trahendus extra suum forum. l. fin. C. vbi in rem actio exerceri debet. cap. cum sit. de for. compet. Et laici fori secularis sunt, cap. si clericus. de foro compet. Ergo non videntur trahendi ad Ecclesiasticum, vt habet notabile nostrum.

Secundo, quòd notabile hoc videtur consequi, omnes causas fori secularis posse trahi ad ecclesiasticum, cùm fere omnes illę, siue tangant vltimas voluntates, siue contractus, siue delicta, & iudicia super peccatis mortiferis vertantur: quippè quę mouentur super iniustitia, quam constat suapte natura esse peccatum lethale, secundum S. Tho. receptum in 2. 2. q. 59. art. 4.

Tertio, quòd videtur ex eo consequi, omnia crimina esse vel spiritualia, vel misti fori, & nulla omnino secularia & prophana. Quandoquidem de omnibus potest ecclesiasticus adiri, secundum hoc notabile, & ipsius fundamenta. Quod tamen consequens est contra omniũ scripta in cap. cum sit. de foro compet. & in cap. vt inquisitionis. §. prohibemus. de hęre. lib. 6. & in cap. 1. de offic. ordinai. & alibi sępe.

Quarto, quòd cùm vna & eadem res non debeat diuerso iure censeri, cap. cognouimus. 12. quęst. 2. durum videtur, quòd Christianus, quatenus homo & ciuis, censendus, & iudicandus sit per secularem, & quatenus Christianus per Ecclesiasticum.

Quintò & grauiùs, quòd etiam ex eo consequeretur nullum Christianum ob vllum delictum, vel maleficium occidi, membrove mutilari posse. Tum, quia secundum nonum fundamentum huius notabilis, omnis Christianus, quatenus huiusmodi, est res supernaturalis, & spiritualis: & per consequutionem quæ ratio inuenitur in clerico, ne id ei fiat, eadem videtur inueniri in laico Christiano.

Sexto quòd consequeretur, quòd etiam clerici, quatenus sunt homines, & ciues, subiicerentur potestati seculari, & laicæ: sicut quatenus sunt Christiani, & clerici subiiciuntur spirituali, & ecclesiasticæ. Quod tamen est falsum, per cap. clerici. de iud. & cap. 2. de for. compet. cum aliis.

SVMMARIVM.

16 Christianismum an nimis ampliet Durandus. & seq.
18 Christianus super eodem conueniri potest, vt ciuis, & vt Christianus.
19 Christianum cur super omnibus peccatis non conuenit Ecclesia. & seq.
22 Ecclesia non intendit fraudi, nec arrogantię: sed simplicitati: neminem vexare, & omnes leuare cupit.
23 Crimen cur dicitur misti fori Ecclesiastici scilicet, & laici.
24 Iure diuerso vt idem censeri potest.
25 Potestas Ecclesiastica vt mitigat laicam secum concurrentem.
26 Episcopo duci, cur non licent omnia quæ duci. & seq.
27 Christianismus cur non eximit à laico vt clericatus.
28 Spirituale vno respectu, & duplici ad hoc paria.
29 Clerici non tantum humano iure; sed etiam diuino sunt exempti.
30 Christianismus cur non eximit tantùm, quantùm clericatus.
31 Hæresis non est dicere laicum conueniendum coram laico.
32 Hęreticus videtur, qui negat Ecclesiam posse de omni mortali noscere.
33 Ecclesia cognoscit contra laicos de mortali non notorio.
34 Christianus quando dicatur conueniri vt Christianus.
35 Spiritualia multa esse Christianis, & infidelibus communia. & 40.
36 Christianus omnis in quo sensu potest vocari super omni ab Ecclesia.
37 Peccati diuisio in mere Ecclesiasticum, merè laicum, & mistum, & definitio eorum tertiùs, quàm hactenus tradita.
38 Peccata merè Ecclesiastica, & solum Ecclesiastica vt differunt. & 39.
40 Peccati diuisio in merè Ecclesiasticum, & laicum vtilis.
41 Ratio multarum quæstionum profundarum ex prædictis sumenda quò explicanda remittitur. & seq.

16 AD primam harum oppositionum respondendum esset, secundum mentem Duran. vbi supra, quòd Christianus quatenus est Christianus, in omnibus est fori Ecclesiastici, & quatenus ciuis & homo, foris sæcularis. & quòd sic singulariter posset intelligi illud singulare, cap. quæcunque. 11. q. 1. relatum ad verbum in vltimo huius notabilis fundamento. Et per consecutionem non trahi Christianum extra suum forum, eo quòd trahatur ad forum ecclesiasticum. Neque per id principum secularium iurisdictionē impediri, secundū eum, eo quòd actor id volens potest reum trahere ad iudicem secularem, qui tunc cognoscet: licèt, si mallet, posset eum trahere ad Ecclesiasticum, qui etiā tūc cognosceret: quia, vt inquit, actoris est reum vtrò volet vocare; modò non vocet simul ad vtrunque: & ita nouè intelligi posse cap. 1. 22. dist.

quatenus habet, CHRISTVM Petro clauigero terreni simul, & cælestis Imperii iura cõmisisse. Quin & in col. 19. addit eũ, qui hoc priui legiũ Ecclesiæ Rom. detrahit, in hæresim labi, & hæreticũ esse dicẽdũ.

Hæc tamen sententia Durandi dura mihi videtur, saluo Ecclesiæ Romanæ iudicio. Primo quidem quatenus sentit, contrarium tenen-
17 tes hæreticos esse, quod falsum est, tum per dicta in 3. notab. coroll. 1. Tum, quia omnes Reges Christiani cum omnibus ferè suis subditis essent hæretici. Deinde, quòd cap. illud quęcunque. 11. q. 1. palea est. Tertio, quòd secũdum eius sententiam, iurisdictio laica plus satis minueretur, & eneruaretur: licèt non omnino impediretur, neque tolleretur, vt palam est; quicquid ipse dicat. Quarto, quòd cap. illi. 1. 22. dist. belle satisfactum est in 3. notab. corol. 41. Postremò, ꝙ nullibi eam video seruari: licèt enim ipse dicat Ecclesiam hoc iure liberius vsam esse in regno Franciæ, tanquam, vt ipse ait, Christianissimo, & cuius Reges fuerũt deuoti Ecclesiæ ab eo tempore, quo cœperunt esse Christiani: nostra tamen ætate id nusquam in illo regno seruatur, neque arbitror vnquã fuisse seruatum. Licèt item in regno Nauarræ antequã vniretur Castellæ, latiùs, quàm in aliis Hispaniæ regnis, extenderetur ecclesiastica iurisdictio: non tamen pertingebat ad metas vsque Durandi; scilicet, ꝙ omnes fideles super omnibus conuenirentur coram eo volente id actore: nunc autem in suam cocleam rediit.

18 Respondeo igitur secundo ad hanc 1. oppositionem concedendo quidem, quòd omnis Christianus, qui conuenitur, vt Christianus, in foro Ecclesiastico est conueniendus. sed ꝙ tunc domum conuenitur vt Christianus super peccato mortifero, qñ cõuenitur super peccatis tãgentibus Christianismum, & mortẽ, vel vitã animæ spiritualem, temporariam, & æternam, per CHRISTVM promissam. & negando, ꝙ Christianus cum super hoc conuenitur coram Ecclesiastico, nõ trahitur extra suum forum: quia forum seculare nullius forum est, quoad hoc: Et quod fallitur Durandus quatenus ait, omnẽ Christianum esse vtriusque fori quoad omnia, & actoris esse optionem eum conueniẽdi coram quo Iudice maluerit, Ecclesiastico, scilicet vel seculari. Tum propter ea, ob quæ dixi superius, eius sententiam videri duram. Tum, ꝙ, qua facilitate defendi potest id, quod ille præsupponit; nẽpè Christianos non esse exemptos à foro laico, eadem quoque defendi potest, eos conueniendos esse in eo, cùm conueniuntur super aliis, quàm tãgentibus Christianismũ eo modo, quo dictum est: quia tunc videntur cõueniri, vt homines, vel ciues, & nõ vt Christiani, vt paulò post dicã.

19 Ad 2. oppositionem respondeo, ꝙ licèt omnes fere causæ, quæ vertuntur coram Iudicibus tam secularibus, quàm Ecclesiasticis vertãtur super iniustitia, quæ suaptè natura est peccatũ lethale, vt argumentũ probat: non tamen vertuntur super ea, quatenus est peccatum lethale

occidens animam, & priuans eam vita diuinæ gratiæ: sed quatenus est iniustitia quædam, & iniquitas contra rationem naturalem, & leges per eam constitutas admissa.

20 Contra tamen hanc responsionem facit, quòd secũdum eam actores id volentes possent trahere reos, saltem indirectè super omnibus causis ad forum ecclesiasticum: quia ita possent concipere libellos petitorios, vt concluderent eos peccare, & in peccando perseuerare. Qui enim emit equum, potest in suo libello scribere venditorem nõ tradidisse equum ei, quando, & vbi tenebatur: & ita peccasse, perseuerareque in peccando: quia neq; nunc, vt oportet, tradit. Et qui mutuauit, & qui commodauit, dicere potest reum peccasse: quia non restituit mutuũ, nec commodatum, vbi & quando tenebatur, nec nunc restituit, & sic de aliis.

Ad hoc responderet forte quis ex mente Host. in præsenti cap. col. 2. scilicet, quod tunc demum potest adiri hac via Iudex ecclesiasticus inter laicos, cum deest remediũ coram iudice laico: vel quia nõ vult, vel quia non potest iustitiam super eo facere, non autem aliàs. Sed cõtra hoc facit primo, quod alia ratione, quam peccati, scilicet recta via: potest adiri ecclesiasticus data negligentia, vel impotentia iudicis laici, cap. ex tenore. cap. licet ex suscepto. de for. compet. Cum ergo via adeundi ratione peccati sit alia, illa poterit adiri ecclesiasticus etiam absque negligentia, & impotentia iudicis laici. Deinde, quòd expresse habet hoc cap. potestatem ecclesiasticam posse cognoscere de quocunque peccato mortali cuiuscunque Christiani. Ergo etiam de illo, super quo potestas laica vult, & potest facere iustitiam. Tertiò, quòd illa rõne concluditur de lethali peccato laici posse cognosci ab ecclesia-
21 stico: quia peccatum lethale, quatenus est tale, spirituale quiddam est, mortem, & vitam spiritualem animæ tangens: & quòd sola lege supnaturali cognoscitur esse, vel non esse tale. At hæc eadem ratio tam militat in his, quæ castigat secularis, ac in aliis. Ergo super omnibus poterit conueniri Christianus laicus coram ecclesiastico.

Hæc argumentatio adeo difficilis semper mihi visa est, vt nũquam ausus fuerim proponere illam è cathedra. Quippe cuius solutio nulla idonea in hunc vsque diem, quo me prælum vrget, occurrerat. quãuis nunc, cum Virginis matris gloriosissimæ natiuitatis peruigilio vi-
22 detur occurrere, scilicet, quòd actor quidem conuenire potest hoc modo reum indirectè coram ecclesiastico iudice super quocũque peccato lethali, & iudex ipse de illo cognoscere, nisi reus excipiat. Reum autem excipere posse, non quidem quod iudex ecclesiasticus non est competens ad cognoscendum de tali causa tali modo proposita: sed quòd actor malitiosè, dolo, ac fraude videtur eum trahere ad forum ecclesiasticum omisso seculari, cuius iudicio se ait paratũ

re

ſtare. Et hanc exceptionem admittere tenebitur eccleſiaſticus: eo quòd ſacroſancta mater Eccleſia fraudem, & dolum plurimum odit. cap. ſedes. & cap. ex tenore. de reſcript. cap. 2. de operis noui nũciat. non vult videri arrogans, quippè quæ ſimplex columba eſt, cap. loquitur. 24. q. 1. & ſimplicitatem columbæ cum ſuo ſponſo laudat, cap. ex merito. 6. q. 1. nec eſt alieni vſurpatrix, cap. ſi filius. de teſta. & cap. fin. 17. q. 4. cap. ex tenore. de for. compet. nec vexare vllum cupit, quę omnes leuare deſiderat. cap. final. de dol. & contum. cap. vt debitus de appel. At qui poteſt directè conuenire laicum Chriſtianum coram laico iudice, ſuper aliquo, tanquam ciuem, & hominem, & ſperat, vel ſperare debet ius ſuum ſibi ab eo reddendum, & conuenit indirectè illum coram eccleſiaſtico, meritò videtur potius ſimulare ſe quærere, quàm verè velle ea, quæ ſunt CHRISTI, ſcilicet, vt conuentum pœniteat peccati, quo mortuus iacet, & ſatisfacto conueniente, Deo fiat gratus. Videtur (inquam) hoc ſimulare, cùm potius credatur velle principaliter ſuam ſatisfactionem: & ita meritò præſumitur id facere animo fraudandi poteſtatem laicam, aut reum artibus exquiſitis vexandi. Et ſi Eccleſia non admitteret eiuſmodi exceptionem, arrogans videretur, & alieni cupida, & potius velle quærere potentiã, quàm facere iuſtitiam. Et ideo meritò non admittit talem actorem, cum tamẽ admittat alios, qui deſtituti remedio in foro ſeculari ad eccleſiaſticum recurrunt. Qua noua ratione illa Hoſtienſ. & Ioa. And. à quibus nemo recedit, antiqua doctrina defenditur, quam etiam ſatis ſenſiſſe videtur Innoc. num. 4. Pro qua conſideratione faciunt illa multa, quę de malitioſè excipiẽte poſt Felin. & Deciũ diximus in cap. in præſentia. de probatio. & in repet. cap. accepta. de reſtit. ſpoliat. oppoſi. 3. poſt Inn. in cap. poſt electionem de conceſſ. præb.

23 Ad 3. oppoſitionẽ reſpondeo, qđ ad hoc, vt crimen dicatur miſti fori nõ ſufficit, nec oportet vt ſuper illo poſſit adiri vtriuſque fori iudex aliqua via, directa; vel indirecta, ratione peccati lethalis, vel cuiuſdam iniuſtitiæ, & ſiue poſſit declinari per conuentum, ſiue non: ſed oportet quòd poſſit adiri directa ea ratione, qua eſt crimen non habito reſpectu, quod ſit lethale tollens vitam animæ ſpiritualem: laicus quidem inter laicos, eccleſiaſticus inter eccleſiaſticos. Et ideo quamuis ſuper omni crimine, quatenus eſt peccatum lethale, poſſit adiri eccleſiaſticus indirectè, ſalua exceptione, quod ſperatur iuſtitia in ſeculari: non tamen ideo conſequitur omne illud eſſe miſti fori.

24 Ad quartam reſpondeo, regulam illam, quę habet, eandem rem nõ eſſe diuerſo iure cenſendam, intelligendam eſſe attento vno, & eodem reſpectu: non autem attentis diuerſis, ut eſt caſus in l. ſi quis ad perferendum. §. 1. ff. de furt. & ſatis colligitur ex 3. oppoſ. Bald. in l. 1. C. de ſeruis fugit. & Aret. conſil. 110. colum. 4. & gloſ. cap. quãquam. 2. q. 7.

cap.

cap. 1. de offic. leg. & faciunt omnia iura probantia vnum, & idē vno respectu consideratum differre à se considerato altero, cap. à collatione. de appel. lib. 6. & l. si quādo. C. de appell. Quare non est mirum, quòd vnus, & idem, cum est conueniendus vt homo, conueniri debeat coram laico: cum autem conueniendus est, vt Christianus, conueniri debeat coram ecclesiastico.

Ad quintam, eandéq; nouam oppositionem dico primo, posse cōcedi nullum Christianum conuentum, quatenus est Christianus, posse iuberi iustè occidi, vel mutilari membro ab aliquo iudice, eo quòd, quatenus est talis non potest conueniri coram laico. Et potestas ec-
25 clesiastica, coram qua conueniri potest, non extenditur ad occisionē; vel mutilationem membri alicuius, vt colligi videtur ex illo Pauli 1. ad Thim. cap. 3. relato in princ. dist. 45. *Oportet Episcopum sine crimine esse, non vinolentum, non percussorem.* Ex quo id colligit S. Thom. 2. 2. q. 64. art. 4. adeo quidem vt dicat etiam episcopum, vel
26 alium prælatum, qui vnà cum ecclesiastica potestate habet etiam laicam: quia forte est dux, marchio, vel comes, non posse iubere per se occidere aliquem, vel mutilare, etiā quatenus esset dux, marchio, vel comes. De quo est casus in cap. fin. ne cleri. vel mon. lib. 6. ibi: debent, & possunt: quoniam vt eruditè ait Tho. de Vio. ibidem potestas ecclesiastica modificat laicam in vna & eadem persona secum concurrentem: ita, vt quęcunque dedecent prælatum, dedeceāt marchionem, qui simul est prælatus, & marchio: nimirum digniori trahente ad se minus dignum, cap. quod in dubiis. de consecrat. ecclesiæ l. 1. iuncta glos. ff. de verbor. obligat. Cui vir doctus consequens facit, non licere his, qui sunt prælati simul & domini vacare venationibus, & aliis prohibitis clericis, & prælatis. Secundo dico, non esse concedendum Christianum non posse iustè iuberi occidi à laico iudice, cùm coram eo, vt homo vel ciuis, conuenitur: quia solus Christianismus non eximit quē à iurisdictione laica, licèt clericatus additus Christianismo sic, vt in oppositione sequenti dicam.

27 Ad sextam eādemque difficilē oppositionē respōdeo, primo facile quem forte dicturum, claram esse rationem, quare Christiani laici, vt homines, & ciues possunt conueniri coram laicis iudicibus, perinde ac si non essent Christiani: clerici autem non item, nempè, quod clerici duplicem qualitatem spiritualem, & supernaturalem habent, Christianismi, scilicet, & clericatus: laici verò Christiani vnam tantū, scilicet Christianismum; & duo vincula fortiora sunt vno, cap. 1. de treug. & pace. auth. itaque. C. communia de success.

28 At contra rationem hanc facit, quòd satis est aliquid esse vno tantū nomine spirituale, immo & spirituali annexum, quo non subsit potestati laicæ, sed soli ecclesiasticæ cap. Ecclesia. de constit. & cap. quanto

to. de iudiciis. Ergo nihil refert, quoad hoc, an vno, vel duplici nomine aliquid dicatur spirituale. Cum igitur Christianus omnis sit quidam spirituale, saltem eo vno nomine, quòd impressum characterem baptismi hēt, & per baptismum est regeneratus, siue denuo natus spiritualiter Ioa. 6. vt latè probatum fuit in nono fundamento nostri notabilis: consequitur, perinde uideri eum exemptum à iurisdictione laica eo uno nomine, quo est spiritualis: sicut clericus duobus, quibus est spiritualis: & per consequutionem, quòd aut nullus Christianus potest conueniri coram laico, ut homo & ciuis, aut quòd etiam poterit clericus ut talis.

29 Secundo uideri potest alicui responderi posse, concedendo, quòd attento iure diuino solo idem esset dicendum de clericis, & aliis Christianis: & sic quòd etiam clerici, cum conueniuntur, ut homines uel ciues, hoc est, super his, quę sunt eis communia cum aliis hominibus, etiam non Christianis, possent conueniri coram laico: sed quod iure humano inducta sit hæc diuersitas, per quam non omnes Christiani: sed soli clerici & monachi sunt exempti à potestate laica, & quoad ea, quæ illis sunt communia cum eis, qui non sunt Christiani: puta tēporalia: & id quidem ob multas, & iustas causas, ob quas meritò eximi potuerunt etiam à solo Rom. Pontifi. perpendente id conuenire regimini, & saluti animarum fidelium, ob uarios respectus.

30 Pro qua responsione faciunt ea, quæ citat Stepha. in decisio. capell. 126. & 167. & Guiller. Bened. in repetit. cap. Reynutius. uerb. & uxorem nomine Adelasiam. à nu. 126. usque ad 350. de testam. quatenus concludunt, clericos conueniri posse coram Iudicibus laicis super actionibus ciuilibus realibus; puta reiuendicationibus, & hippothecis, & aliquot personalibus. Contra quam tamen responsionem secundam facit, quòd præfati Stephanus, & Benedictus præsupponunt, non posse conueniri clericos coram Iudicibus laicis super omnibus personalibus, nec super criminalibus, etiam alioquin prosanis, iuxta cap. clerici. supra eod. & cap. 1. de cleric. coniug. lib. 6. faciunt etiam argumenta illa Marsilii relata, sed non satis absoluta per Iacobum Almay. in lib. de pôtesta. Ecclesię. cap. 8. & 9. Fortiùs facit replicatio proxima contra solutionem primam huius oppositionis facta. Faciunt, & illa quæ in cap. clerici. sup. eod. pro hac parte adduximus. Facit denique, quòd communis opinio tam sacrarum, quam pontificiarum legum peritorum post glossam singul. adiuncto textu cap. si Imperator. 96. dist. à qua non uidetur recedendum, contrarium tenet. Quare tertio respondeo nouissimè, quòd ratio quare character baptismi non eximit à potestate laica Iudicis Christiani; clericatus autem sic, est, quòd ille non est suapte natura distinctiuus, & discretiuus ab aliis Christianis, imo congregatiuus, iuxta illud Apostoli ad Roma cap. 3.

Non est distinctio Iudæi, & Græci. & iuxta illud eiusdem ibid. cap. 12. & ad Corinth. cap. 12. *Omnes in Christo vnum corpus sumus.* clericatus verò, & monachatus sunt res distinctiuæ, iuxta illud S. Hieronymi, *Duo sunt genera Christianorum, alterum clericorum, & Deo deuotorum, scilicet monachorum; alterum laicorum. illud contemplationi, & spiritualibus dicatorum, & hoc secularibus negotijs intentorum.* relatum in cap. duo sunt, 12. q. 1. Quæ solutio videtur omnium verissima tã praxi, quàm theoriæ; licèt opponi possent quædam, quæ in altera editione hîc subieci, facile tamen solubilia.

Corollaria.

EX prædictis tamen inferuntur multa corollaria. Primũ, quòd clerici, & monachi iure diuino sunt exempti à potestate laica in causis criminalibus, & spiritualibus, & annexis eis ratione clericatus, & monachatus, iuxta glossam solenn. tam à Theologis, quàm à Iurisperitis cõmuniter receptam in cap. si Imperator. 96. dist. licèt cõcedi possit in feudalibus, & aliquibus actionibus realibus, & personalibus iure tantum humano Pontificali, aut imperiali, & regali esse illos exemptos, per rationes prędictorum Stephani, & Benedicti.

31 Secundum corollarium, quòd cap. hoc efficaciter probat potestatẽ ecclesiasticam cognoscere posse de quocumque peccato lethali cuiuslibet Christiani, quatenus id est peccatum lethale, ad pœnitentiam: & non solum hoc cap. sed etiam Euangelio, & multis nouis ac firmis rationibus id niti; eisdemque verum modum intelligendi hunc textum aperiri, & Christianum omnem duobus modis considerari posse, scilicet quatenus est Christianus; & quatenus est Christianus, & homo, vel ciuis; & eum, quatenus est Christianus, habere aliquid supernaturale: & ideo quoties conueniendus est vt Christianus, conueniendum esse coram ecclesiastico; nisi conuentio illa præsumatur maliciosa: nõ tamẽ ob id omnem Christianum esse fori ecclesiastici quo ad omnia, quidquid Durand. & Ioann. à Turrecremata fuerit visum: & minùs esse hęreticos, qui hoc tenent, & seruant; cum de numero eorum sint ferè omnes: immo plùs satis incautos fuisse, qui eos hęreseos insimularunt.

32 Tertium corollarium, quòd ex eisdem colligitur vera ratio, quare non semper de quolibet peccato lethali, siue mortali, etiam quatenus est lethale, cognoscat Ecclesia: cùm tamen eius potestas ad id extendatur; immo admittat, admittereque debeat exceptionem declinatoriam fori.

33 Quartum coroll. inferri, hereticũ videri contrarium nostri notab. modo supra dicto modificati, scilicet potestatem ecclesiast. non posse cognoscere de quocũque peccato lethali an sit tale, vel non; & an quis perseueret in eo, vel non, ad effectum reuocandi peccatorem à vitio ad virtutem, & ab errore ad veritatem, saltem per viam denunciationis Euangelicæ. Tum quia id est clarè contra Euangelium Matthæi, cap. 18. & contra hoc cap. & inductiones claras ex Euangelio, & iure naturali ei adiuncto, in fundamentis nostri notabilis formatas.

Quintum corollarium, verum esse partim id, quod ait Durandus; vbi supra colum. 18. scilicet eum, qui tollit Ecclesiæ priuilegium cognoscendi de actibus Christianorum, in hæresim labi, & hæreticum esse. Verum enim est, si restringatur ad actus, qui allegantur esse peccata lethalia, siue mortalia, quatenus sunt talia, & verbum, cognoscere, ad cognitionem per viam denunciationis euangelicæ, ad effectum cogendi ad subeundam pœnitentiam: quamuis generaliter, vt ille accipit, acceptum, falsum sit, per dicta in 6. oppositione.

34 Sextum corollarium, quòd videtur limitandum illud Carlerij relatum, & probatum à Iacobo Almayno in lib. de potestate Papæ cap. 11. colum. 13. scilicet, quòd asserere Iudicem ecclesiasticum non posse cogere laicum ad soluendum debitum, quando certum est, quòd ipse debet illud, vel ad cedendum bonis, est errare in materia clauium: videtur enim limitandum, vt procedat, quando ecclesiasticus via denũciationis aditur, & debitor non est paratus stare iudicio fori sui laici: aut deest Iudex laicus, aut non vult, aut non potest statuere id eo casu: eo quòd secundum leges, quas ipse tenetur custodire, toleranda est illa inæqualitas, vt satis colligitur ex eodem Iacobo in alio libro, quem de authoritate Ecclesiæ inscripsit, cap. 5. colum. penult. Quæ duo dicta Durandi, Carlerij, & Almayn. memorabilia duco latera regis claudẽtibus, ne dum plus satis placere pergunt regi terreno, displiceant cælesti; & detrahant clauibus Petri, & Ecclesiæ potestati acceptæ ab ipsomet CHRISTO domino Deo nostro.

35 Septimum corollariũ, inferri nobile nostrum non solum intelligendum de peccato notorio; & peccatore notoriè in peccato iacente; sed etiam de alio quocunque peccato, quod probari potest esse tale, & de quolibet peccatore, qui probari potest taliter iacere. Tum, quia tex. noster indistinctè & generaliter, imo vniuersaliter loquitur de quocũque peccato, & quolibet peccatore. Tum, quia in specie id declarat seruandum in peccato, quod non erat notorium, & in peccatore, qui non perseuerabat in eo notoriè. Si quidem id declarat seruandum in quoddam peccato regis Franciæ, quod non fuisse notorium peccatum; licèt forte factum, quod dicebatur peccatum, esset notorium; neque regem notorio in peccato extitisse, constat ex illis verbis ferè postremis;

stremis; De plano cognoscant, vtrum iusta sit querimonia, quam contra eum proponit coram Ecclesia rex Anglorum, vel eius exceptio sit legitima, quam contra eum per suas nobis literas duxit exprimendam.

36 Octauum corollarium, Christianum tum videri conueniri, vt Christianum, cum conuenitur de inductis, aut reuelatis supernaturaliter per Deum Opt. Max. vel eius Ecclesiam, quatenus talia sunt; vel super connexis eorum, aut alijs, quę secundum legem supernaturalem iudicanda sunt, vel ex ea eruuntur. Dixi, de inductis supernaturaliter, ad excludendum inducta naturaliter, & includendum plurima inducta diuinitus, quorum in veteri testamento maxima copia erat: in nouo vero sunt omnia septem sacramenta. Dixi reuelatis, ob articulos fidei, & alia quamplurima in vtroquę testamento reuelata. Dixi per Deum Opt. Max. ad excludenda reuelata per cacodæmones, & artes eorum magicas, easdemq; damnatas. Dixi vel eius Ecclesiam; ob sacramentalia, & alia per eum in diuinum cultũ instituta. Addidi, quatenus talia sunt: quia qui super eis alio respectu extrinseco conueniretur, non videretur conueniri, vt Christianus: puta qui conueniretur super Bibliorum libro, aut alio continente sacras literas, empto, vel vendito; quo tradere illum cogeretur, vel soluere pretium eius. Et qui conueniretur, eo quod dixit vel scripsit hæc verba, Deus est trinus & vnus. Addidi vel super accessorijs: quia illa sequuntur naturam sui principalis, cap. accessorium. de reg. iur. lib. 6. Addidi, vel alijs, quę secundum legem supernaturalem, iudicanda sunt, ob peccata lethalia, siue mortalia, quæ an sint talia, & quatenus sunt talia per legem supernaturalem sunt iudicanda: ob hæreses item, iuramenta, & id genus alia, quæ per eandem legem iudicari debent. Addidi, vel ex ea eruuntur, ob multa, quæ licet expresse, ac speciatim non sint ab ipso Deo inducta, vel reuelata, eruuntur tamen, & fluunt per necessariam consequutionem ex inductis, vel reuelatis speciatim in eius lege, ac sacris litteris. Quale potest dici præceptum de confessione sacramentali, & auriculari, & ea, quæ nos quoque scripsimus in summa de pœn. distinct. 5.

37 Nonum corollarium, Christianum non conueniri, vt Christianum cum conuenitur super actionibus ciuilibus realibus, neque cùm super personalibus: immo neque cum super delictis communibus, eo solo respectu, quo delicta sunt, vt clarè colligitur ex coroll. præcedenti. Infertur item non satis dolatum videri id, quod ait Gulielmus Ocam in priore parte dialog. lib. 6. cap. 8. scilicet, illa tantum esse spiritualia, quæ religioni Christianæ sunt propria, & quæ in nulla secta alia sunt recepta; nec ad legem naturæ sunt spectantia: quoniam multa sunt spiritualia, quæ non sunt propria religioni Christianæ, puta illa, quæ sunt communia Christianis, & Iudæis, scilicet, decimarum perceptio; &

Messiam promissum fuisse de semine Abrahæ; prophetas veteris testamenti spiritu Dei afflatos prædixisse futura, & id genus alia multa: quoniam & aliqua sunt communia cum Saracenis; puta vnum tantũ Deum esse, omnia scientem, omnia gubernãtem; mundum fuisse creatum; Moysen Deo acceptum; & Iesum CHRISTVM eo acceptiorẽ. Nonnulla etiam cum paganis, & rectè philosophantibus, puta, vnum tantum Deum esse, animas esse immortales; esseq; veras materiæ formas; & non solum motrices, iuxta clement. 1. de summa Trin. & alia non pauca.

38 Decimum corollarium, inferri verum intellectum cap. quæcũque. 11. q. 1. nõ esse, quod omnes Christiani, siue cõueniantur vt Christiani ad sensum præmissum, siue non, possint conueniri super omnibus actionibus coram ecclesiastico iudice, vt Duran. & Ioan. à Turrecrem. relati in 10. fundamento nostri notabilis dixerunt: sed quòd tunc demum, cum conueniuntur, vt Christiani ad sensum prædictum: & ita non solùm responderi potest illi cap. vt supra in 6. oppositione significauimus, esse paleam, vt inscriptio demõstrat, & Iacob. Almay. affirmat; sed quòd etiam si esset granum, vt res in eo contenta insinuat, nihil obstaret. Infertur etiam, quòd ratio statuendi cap. quęcunque. & cap. uolumus. 11. q. 1. quatenus eorum tenor in hoc cap. recitatur, nõ fuit, quòd Christiani sint res spirituales spirituali charactere insigniti: sed ꝙ eo tempore tanta erat iudicum ecclesiasticorum sinceritas iudicandi, vt Imperatores illorum conditores arbitrati fuerint è republica esse, vt omnes lites volente alterutro litigantium finirentur per iudices ecclesiasticos: quia illa capitula non solum faciebant facultatem actoribus conueniendi reos coram ecclesiastico, vt dixerunt Duran. & prædictus Ioannes; sed etiam reis, etiam post litem cœptam, contestatam, & ferè finitam, petendi, vt processus, & definitio qua parte nondum erant facta, remitterentur à seculari ad ecclesiasticum.

39 Vndecimum corollarium, alia esse peccata, vel crimina merè spiritualia, siue ecclesiastica: alia merè secularia: alia mixti fori, quæ definire tentarunt, sed imperfectè, glos. cap. nos inter. de purg. canoni. Gofred. in summa. de foro compet. colum. 3. Bald. in additio. Specul. tit. de compet. iudic. addit; & in Margarit. verb. Papa. vers. 22. Gulielmus Ocam in Dyal. 3. part. lib. 6. cap. 8. & 2. par. lib. 6. cap. 97. colun. 1. qui liber hodie prohibitus est in Indic. Pij IIII. classe 2. & post Cardinal. Panorm. Aretinus, in cap. cum sit. de for. compet. nu. 30. & Iacobus Almay. de potest. Papæ cap. 10. col. 7.

Multò tamen perfectiùs definieris dicendo, peccatum, seu crimen mere seculare, siue laicum esse peccatũ, quod sola lege seculari est vetitum: qualis videtur in hoc regno delatio ensis longitudinis maioris, quàm quinque palmorum; & asportatio tritici, & quarundam aliarũ

mer-

mercium extra regnum.

Peccatum autem merè ecclesiasticum esse peccatum, quod sola lege supernaturali cœpit esse vetitum, vel sola pontificia est prohibitum. Posui peccatum, pro genere, & ad excludéda multa, quæ cœperát esse olim peccata lege supernaturali ceremoniali, vel iudiciali veteris Testamenti: nunc autem non sunt, §. fin. 6. d. & cap. 1. de purifi. post partum. Dixi, sola lege supernaturali, ad excludendum merè secularia, & mista, quæ non cœperunt vetari sola lege supernaturali. Dixi cœpit esse, & non est, ob multa, quæ hodie sunt delicta etiam secúdum leges seculares, & nihilominus sunt merè ecclesiastica; qualia sunt peccata hæreseos, & apostasiæ, quæ tam seculari, quàm humana, quam supernaturali, & pontificia, sunt prohibita per tit. infra de hæret. & de apostia. & de hæret. C. & tit. 2. lib. 5. ordin. regi. & id genus alia multa. Dixi, vel sola Pontificia est prohibitum, ad includendum peccata transgressionum ieiuniorum, & aliorum præceptorum humanorum Ecclesiæ, de quibus in tit. de obserua. ieiun. & in cap. missas. de cõsec. dist. 1. & tit. de ferijs. Non autem dixi hic, cœpit esse, sicut superius; quia in ea sum opinione, vt credam misti fori esse delicta, quæ cœperunt quidem esse talia lege Pontificia, sed nunc vetita sunt etiam seculari, vel Romana, vel alia condita per eum, qui potestatem eam condendi habuit legitimam.

40 Peccatum vero misti fori est peccatum lege naturali, simul & ciuili; siue seculari, vel pontificia, simul & laica vetitum. Dixi, lege naturali simul & ciuili, ad comprehendendum omnia peccata, per legem naturalem, & ciuilem vetita, siue sint etiam per supernaturalem, vel pontificiam prohibita, siue non. Qualia sunt omnia peccata commissa contra præcepta Decalogi, de quo Exod. 20. & cap. quid in omnibus. adiuncta glossa 32. quæst. 7. & ad excludendũ ea, quæ vetita quidem sunt in lege naturæ, sed permissa sæculari: qualis est fornicatio simplex, iuxta ea, quæ habentur in cap. meretrices, 32. q. 4. & aliis locis allegatis, per glos. clem. ad nostrũ. de hæret. verb. non est. & S. Tho. 2. 2. q. 154 ar. 2. & in 4. dist. 35. q. 1. & Io. Andr. in mercur. regulæ sine culpa. lib. 6. Dixi, pontificia simul & laica, ad includendum illa, quæ nec naturali, nec supernaturali lege vetantur; sed humana, ecclesiastica, & ciuili sic: qualis est delatio armorum nocturna post certum signum per vtramque potestatem multis in locis prohibita: qualis item satis dici potest in hoc regno, contractus matrimonij intra 3. & 4. gradum; imo & in secundo in linea æquali, quæ nulla lege naturali, neque supernaturali etiam veteris testamenti vetatur: attamen prohibetur lege canonica, cap. quędam. 35. q. 2. & lege seculari regia tit. 13. §. 2. lib. 4. ordin. quamuis in 2. gradu nõ prohibeatur lege Romana. §. duorum. Instit. de nuptiis. Nec referre arbitror an prius lege pontificia,

quàm ciuili; vel prius ciuili, quàm pontificia, cœperit prohiberi; modò vtraque se ad id extendente sit prohibitum, quicquid sine ratione sufficienti dixerit Pan. in d. cap. cum sit. num. 31.

Peccatum autem ecclesiasticum, sed non merè, est peccatum in sese quidem lege alia vetitum; sed sola pontificia prohiberi cœptum, saltem quoad circunstantiam loci, temporis, personæ, vel aliquam aliam. Posui peccatum, pro genere; reliqua verò pro differentia, qua excluduntur alia tria genera prędicta, scilicet merè secularia, merè ecclesiastica, & misti fori: quoniam, si satis rem expendas, nullum eorum inuenies, quod alia lege sit vetitum, & sola pontificia cœperit prohiberi. Dixi autem, cœptum prohiberi, & non est: quoniam ad hoc, vt sit ecclesiasticum, non tamen merè, satis videtur, quòd cœpit esse tale lege pontificia: & quoad hoc posset sustineri doctrina Panorm. in d. cap. cum sit. num. 31. si absque violatione verborum, & mentis eius ad id restringi posset. Exempla huius membri sunt omnia sacrilegia, siue sint talia ratione temporis, siue ratione loci, siue personæ, siue alia, de quibus in titu. de immunit. ecclesiarum, & 17. quæst. 4. per totum, & 2. 2. quæst. 99. & cap. cum sit. de foro competen. & alibi sæpè. sunt & transgressiones ieiuniorum, & festorum, & id genus aliorum.

Huius exactę resolutionis illa est quotidiana vtilitas, quòd de peccato merè ecclesiastico solus ecclesiasticus cognoscit, & iudicat etiam inter laicos, cap. vt inquisitionis. §. prohibemus. de hæret. lib. 6. & de merè seculari solus secularis; & de misto vterque; ecclesiasticus quidem contra ecclesiasticos; laicus contra laicos regulariter. De ecclesiastico verò non mero cognoscit ecclesiasticus etiam inter laicos, saltem quatenus tale est, secundum communem omnium, glossæ, & aliorum sententiam, in cap. cum sit. de for. compet.

41 Duodecimũ coroll. latũ hic aperiri campũ inferendi multa profunda, & quotidiana. Quorum de numero primum est ratio, quare, & an verè peccatum vsuræ, quod est prohibitum lege naturæ secundum Communem, vt tangit Panor. in rubri. de vsur. & latiùs tradit vterque Thomas 2. 2. q. 78. art. 1. & Commmunis in 4. dist. 15. merè tamen ecclesiasticum dicitur quoad quæstiones iuris, secundum eandẽ Communem in d. cap. cum sit. & in l. Titia. ff. solut. matrimonio. & in l. quoties. C. de iudi. & clemen. dispendiosam. de iudi. cum tamen homicidium misti fori ponatur. Secundo infertur ratio determinandi, an licèt id olim fuisset verum, secundum leges Romanas, quę permittebant eas: hodie tamen aliud sit dicendum, secundum alias omnium ferè regum Christianorũ, quibus illæ prohibentur, & eas exercentes castigantur. Tertio infertur ratio, quare omne peccatum (vt nouiores quidam vocant) erroris, vel oppositionis, quo quis malè iu-

dicat illud aut illud esse, vel non esse peccatum, in omni materia, est merè spirituale, vel ecclesiasticum. Peccatum autem (quod iidem vocant vendicationis) quo quis sibi, vel alii malè vendicat, vel quærit honorem, voluptatem, fortunas, vel aliquid aliud non item. Quarto ratio, quare, & an verè dicat Cõmunis de quæstione etiam facti quorundam, etiam merè Ecclesiasticorum non posse cognoscere seculare: puta, an quis sit ordinatus nec ne à tali Episcopo, etiam omissa discussione iuris, an ordinatio sit legitima nec ne. De quæstione verò facti quorundam etiam merè ecclesiasticorum sic: puta an iurauerit nec ne, omissa disputatione rectè, an secus id fecerit. Quinto ratio, quare, & an verè dicatur principem secularem non posse castigare hęreticum, sine præuia cognitione Iudicis Ecclesiastici; vbi nullum est dubium, an sit hęreticum id, quod accusatus dicitur fecisse, vel dixisse, neque id ipse negat, sed solùm an id fecerit, dixeritve nec ne. Sexto ratio cur, & an rectè fecerit Rex Franciæ Franciscus, cùm ante paucos annos statuit, vt quisquis aliquid ex 20. & amplius dogmatibus quorundam Germanorum ab illa celeberrima Parisiorũ Academia damnatis in suis regnis prædicaret, doceret, affirmaretve, censeretur committere crimen læsæ maiestatis humanæ; ac perinde cõtra eum (qui squis ille esset,) procederent Iudices seculares, ac contra proditores, rebelles, & perduelles sui regni. Septimo ratio cur, & an rectè potuit fieri lex 49. Tauri in regno Castellæ, qua filii clandestinè contrahentes exhæredari possunt à parentibus: de quo post alios etiam doctissimus Didacus à Couarruuias in Epit. 4. 2. parte cap. 6. Octauo ratio determinandi alia multa, quæ hactenus habeo quidem rudia, & informia; sed Deo Opt. Max. fauente, cum relectione cap. tuam. de ordine cogni. vulgabo formata, & formosa.

Decimumtertium Corollarium.

S V M M A R I V M.

42 *Ecclesia cognoscit contra laicum decipientem citra dimidium.*
43 *Peccat mortiferè decipiens citra dimidium commutando.*
44 *Iustitia commutatiua requirit æqualitatem valoris commutandorum. & 49.*
45 *Deceptor citra dimidium cur mortiferè peccet. & seq.*
46 *Virtutis à medio recedens omnis peccat. & seq.*
47 *Contractus non gratuitus peccatum est, in quo non seruatur æqualitas. & 65.*
48 *Iure naturæ vetatur lucupletatio cum aliena iactura.*

49 *Deceptio in contrahendo cur dicitur licita.*
50 *Decipiens qui contrahendo peccat. & seq.*
51 *Donare quis videatur contrahendo. & seq.*
51 *Donare non videtur omnis qui male emit, vel vendit. & seq.*
52 *Decipisse qui rescit peccat, si non reficit. & 67.*
53 *Emens bona fide cur peccat, si superueniente mala non reficit, & non qui præscriptum bona fide retinet. & 69.*
54 *Restituere debet decipiens citra dimidium. & 71.*
55 *Decipiens vltra dimidium debet restituere vsque ad iustum; & non sufficit restituere vsque ad medium.*
56 *Vsurpatio alienæ rei omnis est peccatum. & seq.*
57 *Restitutio alieni cur dicta cessatio à peccato.*
58 *Restituere debens semper peccat, donec id faciat.*
59 *Præcepta negatiua semper, & pro semper obligant. & seq.*
60 *Ecclesia cur magis procedit contra deceptorem citra dimidium, &c. & seq.*
61 *Vsuram permissam lege ciuili, cur iubet Ecclesia restitui.*
62 *Creditor an debeat donare debitori, vel illum denunciare. & seq.*
63 *Ecclesiam adiri posse contra deceptorem citra dimidium, etiam directo sine denunciatore.*
64 *Mercator etiam astutum decipiens tenetur restituere.*
65 *Vsura lege permissa cur non tam lędit, quàm deceptio citra dimidium permissa.*
66 *Decepto citra dimidium vt facit lucrari 30. pro 100.*
67 *Deceptio citra dimidium vt plures animas, quàm vsura perdat.*

Ecimotertio infertur illud coroll. quod me notabili huic 6. insertum dixi ante octo menses, cum latè responderem pro domino D. Ioan. Soarez præsule nostro reuerēdissimo, eodemque comite valdè illustri, multisque nominibus mihi suspiciēdo; deceptum à laico grauiter citra dimidium iusti precii, posse via denunciationis euangelicæ iudicialis, vel mistæ, adire Iudicem ecclesiasticum, vt illum deceptorem, aut lęsorem moneat; & si opus fuerit per censuram ecclesiasticam cogat ad pænitudinem illius peccati; ac per consequutionem ad restituendum decepto tantum, quantum secundum legem euangelicam opus est ad hoc, vt illa inęqualitas desinat esse peccatum, saltem mortiferum.

42

43 Hoc corollarium probaturus præsuppono primò, peccare mortiferè, quicunque contrahendo decipit alium notabiliter, etiam citra dimidium iusti precii; quod affirmauit S.Tho. 2. 2. q. 77. art. 1. & in quolibet. 2. art. 10. & in 4. distin. 15. q. 3. art. 2. vbi Gabriel ait q. 10.

colu.

colu.9. nihil esse in hoc dubii: quamuis non desint qui dubitent; sed non (vt opinor) ibi. Quod etiam tenet diuus Anton. 2.parte, titu. 1. cap. 16. §. 3. receptus à Clauasio, Siluest. Tabiens. ac aliis rapsodis siue summistis in verb. emptio. & Cōrad. de contracti. 3. par. q. 7. & Inno. in cap. in ciuitate. de vsur. quem Anto. Panor. & Ioan. ab Annan. ibi sequuntur, & Anto. in cap. quia plerique. de immunit. eccles. nu. 12. & Panorm. ibidem q. 9. Petrus ab Anchar. in regul. peccatum de re. iur. lib 6. num. 13. & 14. & Panorm. in cap. 1. de emptione. facit glo. memorabilis in §. hoc ius. 10. quæst. 2. verb. plus. recepta vbique per omnes. Salicetus. in authen. ad hæc. C. de vsur. quæst. 21. & Fortu. de vlti. fine. illa ti. 17. & Bart. Veron. de simulat. contract. in 2. præsupp. primi casus. col. 2. & 3. Antoni. Burgens. in cap. cum dilecti. de emptio. nu. 21. & recentiores in repetit. l. 2. C. de rescind. vendit. col. 34. D. Bernardi. sermo. 35. art. 1. & 2. facit glo. putata singul. l. semper in conuentionibus. ff. de regul. iur. quæ habet hoc non licere bono viro. per quē, eam appellans singul. hoc ipsum tenet Bald. in cap. cum causa. de testibus in fin.

44 Et ne quis soli authoritati docentium niti nos existimet, probamus id primo per illud principium iuris naturalis, *Ne facito alijs, quod tibi fieri non vis.* relatum in princ. Decret.

Deinde per illud Apostoli ad Thess. 4. *Ne quis supergrediatur, & circumueniat fratrem suum in negocio; vindex est enim de his omnibus Deus.* In quo pondera verb. supergrediatur, & verbum, vindex.

Tertio illa ratione, quam sentit S. Tho. in d. q. 77. & alij in d. distin. 15. scilicet, quòd fundamentum iustitiæ commutatiuæ, quæ consistit in emptione, & venditione, ac aliis commutationibus, est æqualitas precij, & mercis, vel aliarum rerum commutandarum: nam vt Aristo. 1. Politicorum tradit, emptio, & venditio, & eadem ratione omnis alia commutatio introducta est pro communi vtilitate ambarū

45 partium, quarum altera re alterius indiget. Quod autem pro communi duorum vtilitate inductum est, non debet esse grauius alteri, quàm alteri: vt esset si precium excederet valorem mercis, aut è contrario. Ergo præfata æqualitate nōn seruata contractus erit iniustus, cum alter eorum plus debito recipiat: alter verò minus.

Quarto, quòd qui emit aliquid ab alio minore precio, quam sit iustum, aliquid recipit non gratuito à vendente, pro quo nihil ei dat, partem scilicet illam rei, sine qua residuum eius valeat tanti, quantum est datum precium. Ergo emptio talis iniusta est.

46 Quinto conuincit aduersarium quamlibet effrōtem, & procacem, quòd omnis, qui credens, vel debens credere recedit à medio virtutis, siue per excessum, siue per defectum etiam solo humano, ac iure naturali attento, peccat, & facit actum vicij alterius extremi virtutis,

relicta ea in medio: quia virtus in eo consistit, secundum Aristot. 2. Ethi. & S.Thom. late 1.2. quæst. 64. Quod consequitur, peccare omnem illum, qui credens, vel credere debens recedit à medio iustitiæ (quæ virtus est clarissima) siue id faciat per excessum, siue per defectũ: facereque actum iniustitiæ, quæ est vitium contrarium virtuti iustitię. Quod rursus consequitur, omnem illum, qui credẽs, vel debens credere recedit à proportione quadã æqualitatis in cõmutationibus peccare, admittereque actũ vitii alterius extremi virtutis iustitię. Siquidem medium iustitiæ in tali proportione consistit, secundum Aristo. 5. Ethi. & S.Tho. 2.2. q. 18. ar. 10. receptum ab omnibus, saltem quoad ea, quæ faciunt ad propositum nostrum.

47 Ex quo tertio sequitur, eum, qui contrahit aliter, quàm gratuito; & sciens, vel debens scire, non seruat proportionem æqualitatis, actũ iniustitiæ, quod graue vitium est, admittere, ac per consequutionem peccare. Cum ergo omnis, qui credit, vel debet credere rem, quam emit, pluris valere, quàm sit precium, quo eam emit, credat, vel debeat credere se recedere à medio iustitiæ, consequitur eum peccare. Ex quo necessario quarto sequitur, omnem contractum non gratuitum, per quẽ res credita, vel debita credi esse certi valoris, cõmutatur pro re credita, vel debita credi maioris ualoris, vel è cõtrariò esse peccatum. Ex quo infertur etiam necessariò veram esse doctrinam illam, quam Scotus in 4. dist. 15. q. 2. tenet, & quam esse communem inter alios ait Conrad. in d. 3. parte q. 57. & Iacobus Almayn. in d. dist. 15. q. 2. colu. 49. & 50. scilicet omnem emptionem & venditionem, in quam maius, vel minus precium quàm sit iustum interuenit, esse peccatum: cum tali tamen differentia, quòd quando excessus est paruus vltra latitudinem omnem iusti precii, est peccatum veniale: quando verò notabilis etiam citra dimidium iusti precii, est lethale, siue mortale: sed tale, quod leges ciuiles non puniunt, imo tolerant: quando verò excedit etiam dimidium adeo est grande peccatum lethale, vt intolerabile sit; etiam secundum leges ipsas ciuiles, & potestatis prophanæ.

48 Sexto, & postremo facit, quòd Magnus ille Augustinus hoc expressè affirmat lib. 13. de Trinit. quem latè sequitur Henricus. quolib. 1. q. 40. & efficaciter probat cap. 1. de emptio. quatenus prohibet peregrinis vendere carius, quàm mercato vendantur. Pro quo nouè, ac singulariter pondero, cap. cum dilecti. de empti. quatenus reseruat remedium agendi super deceptione, &c. canonicè, non distinguendo inter deceptionem citra, vel vltra dimidium: licèt glossa ibi (potius suo, quàm authoris eius sensu) illud restringat. Confirmanturq; omnia, per regulam locupletari. lib. 6. & l. iure naturæ nemini locupletandum cum aliena iactura. ff. de re. iur.

Non

49 Non obstant leges illæ ciuiles, in causæ. §.1. ff. de minor. & l.item si precio. §.fina. ff.locati. neque illa capitula, cum causa. & cum dilecti.de emptio.cum illis 4. glossis cap. cum causa. de testibus. cap.per tuas.de donatio.& cap.in ciuitate.de vsur.& d.cap.cum causa.de emptio.quæ videntur probare, licitam esse deceptionem citra dimidium iusti precii: quoniam non est mens glossarum, neque etiam textuum dicere ita id licere, vt non sit malum, & in se turpe, atque à bonitate abhorrens: sed quòd lege ciuili non punitur, imo toleratur. Sicut Lupanaria, secundũ S. Augusti. in serm.de ordine, & ingurgitationes ante Quadragesimam in Quinquagesima, secundum S. Gregor. in cap. denique. 4.distin. vt S. Tho. receptus ab omnibus tradidit in d. q.77.ar.1.& nos latius explicauimus in cap.qualitas.de pœnit. dist.5. An autem, & quantum toleretur id lege canonica, postea dicemus declarando illa, quæ Panor.dixit in cap.cum causa.de test.nu.4.per alia ipsiusmet dicta.

50 Non obstat etiam, quod And.Sicul. ait in cap.1. de emptio. col.3. & in addit. Bal.auth. ad hæc.nu.16.C.de vsur. se consuluisse contrarium tam in hoc præsupposito, quàm in sequenti. quod apparet in consil.22.col.2. & 3. lib.4. citans in id Inno.Anto. & Panor. in cap. quia plerique. de immunit.ecclesiarum.& Bald.in auth.ad hæc C.de vsur.oppos.21. non (inquam) obstat dictum eius. Tum, quia fundat se super præallegatis cap.& legibus, quibus est responsum. Tum, quia Innocentius non dixit in dicto cap.quia. id, quod ei imponunt Bald. & Andr.Sicul. aliud enim est dicere illi, qui per illicitam negociationem quæsiuit aliquid, quod non tenetur restituere, consulendum esse, vt id pauperibus distribuat. quod ille ait in fine, nu. 3. aliud dicere, non teneri emptorem, vel venditorem ad restituendum id, in quo citra dimidium iusti precii proximum læsit, vel decepit. quod ipse non dicit. Multis enim aliis de causis, quam defectu iusti precii potest esse illicita negociatio: puta ex circunstantia personæ, temporis, loci, verborum superfluorum, & aliis id genus multis, argu. cap.1.ne clerici, vel monachi. & cap. decet. de immunit.eccles. lib.6.& similium. Secundo quòd ipsemet Innocentius contrarium videtur tenere in cap.in ciuitate.de vsur. & expressiùs Panorm. quicquid imponat ei Andræas Siculus. Tertio quòd etiam ipsemet Andræas dixit in d.cap. 1. Ioannem ab Annan. quem magnopere laudat, consuluisse contrarium eius, quod ipse responderat; cuius tandem opinioni cedere videtur. Adde, quòd in casu Andreę Siculi non fuit simplex emptio: sed permista cum donatione, vt etiam ipsemet ait in d.consi.21.lib.4. Quarto quòd ipsemet Andræas Siculus nihil aliud affirmat, quàm id, quod Salicetus in d. authen. quæst. 21. Ille autem in effectu dicit, primo peccare eum, qui emit rem minoris, quàm valet ab eo, qui

ignorat eam pluris valere: & è contrario eum, qui vendit rem pluris, quàm valet ei, qui putat eam tanti valere. Peccare secundo illum, qui rem vendit carius, quàm valeat ei, qui scit quidem verum eius valorem; sed pressus aliqua necessitate, vel famis, vel alia emit carius, quò tali necessitati succurrat. Peccare tertio illum, qui emit vilius iusto ab eo, qui scit quidē verum precium; sed necessitate pressus vendit rem vilius, aliàs non venditurus. Peccare quarto qui quoquo modo mendaciis, vel alia fraude mouet alium ad vendendam sibi rem vilius, & emendam cariùs. Non peccare autem in alio quinto casu, quando scilicet, tam emptor, quàm venditor nouerunt iustum precium mercis, & nulla necessitate premente vllum illorum, venditor sponte sua, cessante omni fraude, dolo, & mendacio vendit vilius, quàm valet, aut emptor emit semper cariùs, quàm valet: hoc enim casu videri potest emptor donare id, quod illi detrahit, argum. l. campanus. ff. de oper. liber. & l. cuius per errorem. ff. de reg. iur. Quinto perpendendum est, quòd Salicetus vir vtique doctissimus non audet asseuerare etiam hoc casu postremo non peccari: sed solum ait id videri saluo meliori consilio. Sexto perpendendū est etiam; quòd Andreas Siculus in d. cap. 1. vix audet discedere etiam in hoc casu ab opinione Ioan. ab Annan.
51 & meritò. Tum, quia vendere rem viliùs, vel cariùs emere, non est donare: sed malè contrahere, & rem damnosam facere, vt ait Fabianus de Monte de emptio. quęst. principal. 8. nu. 20. & Pantaleo in l. 2. C. de rescind. vend. col. 22. tribuentes id Bald. in l. si quis donationis. ff. de contrahend. emptio. vbi tamen nil tale ait; sed in rubr. C. de cōtrahen. empr. col. 4. Tum, quia in dubio nemo præsumitur donare, l. cum de indebito. ff. de probar. Ergo alioqui non esset locus prædictæ l. 2. quatenus habet, contrahenti læso vltra dimidium iusti precii succurrendum esse: cùm quilibet pręsumatur scire vires patrimonii sui, l. quisquis. C. eod. tit. de rescind. vend.

Quibus tamen non obstantibus verum videtur id, quod Saly. ait: quoniam contrarium prędictæ determinationis Baldi affirmat idem Bald. in d. l. 2. nu. 8. dicens remedium illius l. 2. cessare in eo, qui sciēs uerum precium mercis suæ uendidit eam precio minore dimidio iusti. Cui concordat Bart. & Pau. & Pantaleo latè in col. 21. & procul dubiò tenendum est, quando in ea concurrerent omnia, quæ in quinto casu Saliceti concurrunt: quoniam concurrentia omnium illorum satis coniecturę inducere uidetur ad pręsumendum animum donandi eius, qui tam spontè patitur talem inæqualitatem.

Septimo, ꝑpendendū Calderinū in d. cap. nauiganti. de usur. ét hunc casum non concessisse expresse; licèt aliqui eū facile illi forte non satis perlecto imponant, etiam alios concessisse, ut uidere est apud eum opposit. 3. & quæst. 8. Perpendendum postremò, Petrum ab Anchar. in

in regul. peccatum. de reg. iur. lib. 6. idem in effectu, quod Saly. tenuisse, ut patet nu. 29. licèt aliqui parum cautè illi contrarium imponant, ut etiam tangam in confirmat. ultima nostri corollarii.

Ex quibus omnibus colligitur, peccare uendentem mercem carius, quàm ualeat ei, qui credit rem ualere tanti, uel scienti quidem, sed aliã ob causam, quam donationis, danti precium maius iusto. Peccare & è contrario ementem notabiliter uilius, quàm merx ualet, ab eo, qui putat eam non ualere pluris; uel scit quidem ualere; sed ob aliam causam, quàm donationis uendit rem uilius.

52 Addo his, quòd non solùm mortaliter peccat is, qui scienter notabiliter lædit, aut decipit proximum sic contrahendo contra legem diuinam: sed etiam qui bona fide putans se iustè contrahere, id fecit, si postea cognita veritate id, in quo illum læsit, ei non restituat. Quæ communis est conclusio tam Scoti recepti ab omnibus in 4. distinct. 15. quæstio. 2. quàm Diui Antoni. 2. parte tit. 1. cap. 16. §. 3. recepti a Clauas. Sylu est. Caieta. Tabiens. & alijs rapsodis: quam etiam tenent Anton. & Panormit. in cap. quia plerique. quæst. 9. de immunitate ecclesiarum, & Conradus de contractib. quæstion. 1. colum. 2. & Adrianus in fine 3. artic. quæst. 1. quolib. 6. & omnino tenenda. Tum, quia tutior. Tum, quia communis. Tum, quia omnes rationes, quę probant præcedens præsuppositum, si dexterè huic applicentur, eã quoque euincunt. Tum, quia deceptio reipsa, & dolosa æquiparantur; nisi quoad ea, in quibus iura expresse ponunt differentiam, l. si quis cum aliter. ff. de verb. oblig. vbi hoc communis, post Paul. in 1. notab. affirmat, & nullibi inuenies expressum illa non æquiparari quoad effectũ obligandi quẽ ad restituendũ læso, id in quo læsit superueniẽte sciẽtia.

Non obstat, quòd contrarium teneat Franciscus Aretinus in cap. cum causa. de testib. quem Anton. Burgens. in cap. cum dilecti. sequi-

53 tur: eo quòd non occurrit ei solutio fundamenti Aret. Tum quia est doctrina noua, & animarum saluti periculosa, & occasionem tribuens delinquendi, vt palam est: & ideo minimè admittenda, argum. cap. ex parte. de consuetud. l. conueniri. ff. de pact. dotal. Tum, quia parũ caute fundata, eo solo, quòd si præscriptio bona fide completa lædens notabiliter proximum excusat à restituendo vsucapientem, siue præscribentem, cui mala fides superuenit post eam impletam, iuxta glos. cap. vigilanti. de præscript. communiter receptam, etiam emptio, vel venditio bona fide completa, licèt notabiliter lædat proximum, dẽt excusare ementem, vel vendentem à restituendo. Parum caute (inquam) fundat suam opinionem Aretinus: quia quæ ille putat similia, longe dissimilia sunt: nam vsucapio, siue præscriptio est quidam modus acquirendi non solum toleratus, & impunitus, sed etiam approbatus, & factus actus virtutis, siue virtuosus à lege tam canonica,

nica, quam ciuili. At emptio læsiua etiam citra dimidium iusti precij nulla lege neque ciuili, nec canonica approbatur, neque permittitur tanquam actus bonus, & virtuosus: sed solùm relinquitur impunitus; vt præscriptio cum mala fide à lege Cæsarea. Quod nescio, quare non animaduerterunt illi duo viri alioqui oculatissimi Franciscus Aretinus, & Antonius Burgensis. Per quod adeo soluitur eorum fundamentum, vt eo vtens in theatro doctorum meritò posset risui haberi; præsertim, si quis assentiretur Conrado dicenti in libro de contractibus, quæst. 57. in fine quintę conclusionis, non posse id, quod ipsi aiunt statui legibus humanis, tam longè abest, vt id sit statutum canonicis: quorum verus intellectus in fine patebit.

54 SECVNDO principaliter præsuppono, huiusmodi decipientem, & lædentem non solùm peccare lethaliter ita contrahendo: sed etiam teneri ad restituendum, vt expressè affirmat S. Thomas in dict. 2. 2. q. 77. artic. 1. ad 1. & D. Anto. in d. 2. parte titul. 1. cap. 16. §. 3. colun. 4. & Scotus in 4. distinct. 15. quæstio. 2. vbi post alios Gabriel. quæst. 10. colun. 19. dicebat hanc esse communem opinionem. Et idem tenet Panorm. in d. cap. quia plerique. quæst. 9. & Bartol. Veronensis in tractatu de simulat. pręsup. 2. colun. 3. & Antonius Burgēsis, & ferè omnes supradicti. Quod probatur primo ex eo, quòd omnis iniustitia, & inæqualitas commutationum reducenda est in foro animæ ad iustā æqualitatem, argum. fundamentorum pro primo præsupposito adductorum. Deinde, quòd deceptus vltra dimidium iusti precij te-
55 netur restituere rem, vel totum illud, quod deest iusto precio: nec satisfacit restituendo id, per quod precium crescit vltra dimidium, secundum Cyn. communiter receptum in d. l. 2. C. de rescin. venditio. quæst. 8. & hoc non alia ratione, quàm contractus aliter non reducitur ad iustitiam debitam. Ergo etiam decipiens citra dimidium iusti precij tenebitur ad resarciendum illud vsque ad iustum. Postremo,
56 quòd omnis damnificatio, retentio, & vsurpatio rei alienæ prohibetur præcepto, de non furando, & est peccatum, cap. pœnale. 14. quęstio. 5. quod non tollitur, nisi restituatur ablatum, regul. peccatum. lib. 6. cap. si res aliena. 14. quæst. 6. At retentio rei emptæ precio notabiliter minore iusto contra voluntatem liberam donandi venditoris, est damnificatio, retentio, vel vsurpatio rei alienę contra voluntatem liberam domini. Ergo peccatum inde resultans non tollitur, nisi per restitutionem.

Neque obstant ea, quæ pro contraria parte citari possunt: quoniam eodem ferè modo resoluuntur, ac illa, quæ contra primum præsuppositum adducta resoluebantur.

57 TERTIO principaliter præsuppono eos omnes, qui tenentur ad aliquid restituendum, & id statim, aut quàm citissimè possunt non faciunt,

siunt, inuita parte, peccare nouo peccato, & perseuerare in antiquo. Quæ conclusio est vtriusque Thomæ 2.2.q.62.artic.fin.S.Thomæ, Scoti, & omnium aliorum in 4.distin.15.& Hostien.in summa.de pęnit.§.fin. colun. penul. versi. quid si nullam. & Petri ab Anchar. in regu. peccatum.colu.1.de reg.iur. lib. 6. Quare doctissimus Adrianus orsurus restitutionis materiam, eam appellat cessationem à peccato: & postea colun.3. semper & continuò ait obligatum ad restituendũ, peccare mortaliter quandiu detinet alienum inuito domino; etiamsi non concipiat propositum non restituendi: quia satis est ad peccandũ, detinere alienum, & non restituere; licèt non concipiat propositũ non restituendi. quæ omnia etiam alij sentiunt. Hæc communis omniũ conclusio, etiam si nemo eam affirmaret, efficaciter tamẽ probaretur, eo quòd vt ait S.Thom.in d.artic. fin.ead. videtur ratio omnium re-
58 stituendorũ, arg.cap.fin.14.q. 6. At quòd debetur mercenario statim est restituẽdũ, iuxta illud Leuit. 19. *Nõ morabitur opus mercenarij tui apud te vsque ad mane.* Deinde probatur, eo quòd parum differũt quoad peccatum accipere, vel detinere alienum inuito domino, cap. sępe.de restit. spoliat. At qui capit alienum inuito domino semper, & continuo peccat. Ergo, & qui detinet. Postremò, quòd pręceptum
59 de restituendo, licèt sit affirmatiuum, includit tamen intra se illud negatiuum, quo iubemur non detinere alienum. Et præcepta negatiua semper & pro semper, hoc est, quolibet tempore obligant, secundum doctrinam S.Thom.2.2.quæst.33.artic.1. receptam ab omnibus, & in his ab Archid. & vtroque Card.in cap. si peccauerit. 2.quæst.1.& ab Archid.in summa.de pœn.dist.5. At pręceptũ de restituendo est negatiuum, qua parte iubet, non retinere. Ergo semper, & pro semper obligat; ac per consequutionem qui rem restituendam inuito domino detinet in dies, & horas, apponit iniquitatem super iniquitatem (vt verbis Psaltis vtar.) Confirmantur hæc omnia per l. in omnibus obligationibus.ff.de reg.iur. quam in hoc citat Ricar. in d. distin. 15. art.5.q.4.

60 Præsuppositis ergo his tribus, scilicet, quòd huiusmodi deceptor peccat mortaliter: & quòd tenetur ad restituendum: & tandiu perseuerat in peccato, quandiu detinet alienum; probo nunc hoc nostrũ corollarium 13. scilicet huiusmodi, de quo agimus, emptorem, & vẽditorem etiam si sit laicus, cogi posse ab ecclesiastico iudice, per viã saltem denunciationis euangelicæ ad satisfaciendum læso. Et primo quidem, ac irrefragabiliter sic, Ecclesiastica potestas cognoscere potest via denunciationis de quocunque peccato mortali cuiuscũque Christiani, etiam puri laici, ad effectum cogendi eum per censuras ecclesiasticas ad pœnitudinem; vt habet nostrum hoc 6.notabile, tam sacris literis, quàm rationibus naturalibus, & pontificijs satis superque

funda-

fundatum. At hęc, de qua loquimur, deceptio, & læsio notabilis, siue grauis, siue fiat à laico, siue à clerico, est peccatū lethale, siue mortale, vt habet primum præsuppositum supra probatum. Ergo ecclesiastica potestas poterit de eo cognoscere ad effectum cogendi decipientem ad pœnitudinem: & per consequutionem ad restituendum, &c.

Nec obstat huic argumento respondere, concedo Ecclesiā posse cognoscere de tali læsione tali via, in talem finem & effectum, etiam contra laicum, si is conuentus non excipiat, obiiciendo actori conuenienti malitiam: conuentum tamen si vult, eam illi obiicere posse, & excipere: vt ipsemet ratione noua confitebar in solutione oppositionis secundæ. non inquam obstat hęc responsio; quia irrefragabiliter replicari potest, quòd huiusmodi exceptio malitiæ tunc demum habet locum, quando contra talem læsionem proditum est à lege ciui li remedium, per quod illa læsionis iniquitas ad ęquitatem reduci potest in foro seculari, vt in 2. oppositione prædixi. At quando tale remediū non est proditum, tunc, sine vllius eiusmodi exceptionis impedimento coram iudice ecclesiastico, potest trahi saltem hac via, de qua loquimur denunciationis, secundum Innoc. in hoc cap. nouit. nu. 4. quem sequitur Hostien. colum. 2. & Ioa. And. etiam col. 2. & clariùs Petrus ab Anchar. num. 14. Quod ipsum dicunt Anton. Cardinal. & Ioann. And. & Panor. num. 48. neque est vllus, qui eis ibi contradicat; licèt sint, qui non tangant. Et est communis opinio approbata, per Barto. in extrauag. ad reprimendam. verb. denunciationem. colum. 1. quem sequitur Fel. in procemio Gregor. num. 26. & in cap. quæ in ecclesiarum. de constitut. num. 8. Pro quibus de multis, quæ adduci possent, sufficiat cap. fin. de pręscriptio. adiuncta l. sicut. & l. omnes. C. de pręscript. 30. vel 40. annorum. per quæ probatur legibus ciuilibus non esse proditum remedium contra vsucapientem, siue præscribentem cū mala fide. Et ideo procedi posse ab Ecclesia etiam contra laicum, saltem per viam denunciationis, vt copiosè scribit Panor. in illo cap. final. num. 22. de pręscript. & Ioa. Imol. colum. 6. versic. ex hoc infert. Sic etiam quia contra vsurarios, saltem usque ad certam quantitatem non erat proditum remedium à lege Romana, quæ illas permittebat, l. eos. C. de vsur. poterant in dubio trahi etiam laici ad iudicem ecclesiasticum, maximè per viam denunciationis, quo pœnitere, ac p consequutionem restituere cogerentur vsuras extortas, cap. quid dicā. 14. q. 4. & 13. q. 3. per totam, & cap. quia in omnibus. de vsur. & clem. 1. eo. tit. Alia sunt id genus multa, quę congerit Petrus ab Anchar. in regul. peccatum. colum. 1. de reg. iur. lib. 6. Cum ergo lęsio, & deceptio, de qua loquimur, sit peccatum lethale, quando est notabilis disparitas precii, & mercis, vt probatum est in primo pręsupposito; & super eo nullum est remedium agendi coram iudice seculari, neque secundum

leges

leges Imperiales, neque secundum regias: licèt hę copiosius quàm illę subueniant, vt videre est in titul. 30. lib. 4. pręfati ordina. lusitani, adiuncta, l. 2. C. de rescind. vend. & annotatur in cap. cum dilecti. & in capitul. cum causa. de emptio. & venditio. necessariò consequitur posse lęsum recurrere super eo ad iudicem ecclesiasticum etiam contra laicum.

62 Secundò & quidem neruosissime licèt nouè facit, quod eiusmodi venditor lęsus, non solùm potest recurrere ad Iudicem ecclesiasticũ; sed etiam videtur teneri, vel ad remittendum debitum, vel ad repetẽdum sub pœna peccati: quia omnis Christianus tenetur corripere proximum, quem videt perseuerantem in aliquo peccato lethali; & si semel ac iterum monitus non se emendauerit, tenetur eum denunciare Ecclesię, iuxta præceptum Domini, de nos mutuo corripiendo, datum Matthæi 18. insertum huic cap. & capit. si peccauerit. 2. q. 1. & declaratum vtrobique, ac in 4. Sentent. distin. 19. & per vtrumque Thom. 2. 2. q. 33. & ni fallor, vtilius ad vsum, & profundius ad disputandum per nos in 4. & 5. notabilibus superius collectis, & comment. d. cap. si peccauerit. reseruatis. At omnis venditor huiusmodi, qui vendidit rem emptori credenti, vel credere debenti eam multò pluris valere, videt eum non solùm peccasse lethaliter, siue mortaliter, iuxta dicta in 1. pręsupposito; sed etiam perseuerare in eo, non restituendo, iuxta dicta in 2. & 3. præsuppositis. Ergo vel debet ei donare, quod debet, vel eum monere semel ac iterum, & si non fuerit auditus, denunciare illius peccatum, & perseuerantiam Ecclesiæ: maximè quia is venditor magis, quàm alii tenetur ad hanc monitionem, & denunciationem. Tum, quia certius nouit peccatum eius, & perseuerantiam, quàm alii. Tum, quia alii forte putant eum liberè, ac gratis donasse emptori eam partem, qua precium merx superabat. Tum, quia in ipsum peccat emptor non solùm, sicut in alios nocendo ei spiritualiter malo exemplo; sed etiam temporaliter damnificando, vt palam est. Et quando sunt multi, qui possunt corripere, ille primo loco ad id tenet, qui magis est ad id obligatus, iuxta communem sententiam in locis prædictis receptam: quamuis durum videtur cogere creditorem ad donandum, vel denunciandum.

63 Tertiò facit, quòd hanc conclusionem sentiunt omnes, qui affirmant peccare lethaliter huiusmodi deceptorem, vel læsorem: affirmãt autem id ferè omnes, vt in primo præsupposito est dictum. Quod ideo videntur non expressisse: quia doctissimis, eisdemque pientissimis viris superfluum videbatur id exprimere, clamante Euangelio, clamantibus Conciliis, & Rom. Pontificibus, clamantibus Augustino, Hieronymo, Ambrosio, Gregorio cum omnibus, tam nouis, quã antiquis doctoribus, omnes, qui perseuerant in peccato lethali corri-

pi posse, ac debere: & si correpti non se correxerint denunciari Ecclesiæ; & eam non solùm posse, sed etiam debere censura ecclesiastica castigare, si denunciati, ac blandè moniti se non emendauerint. Nó desunt autem qui etiam hoc expresserunt: id enim facit Iacobus Almaynus doctorum ætatis suæ Parisiensium cum primis doctus, ne dicam doctissimus in prædicta dist.15.q.2.colu.52.non obstantibus legibus, & capitulis contra hoc facientibus, quæ ibi citat. Idem repetit, & clarius in lib. de authoritate Ecclesiæ, colum.pen.& quæstione, quá vesperiarum vocant, colum.12.& Panormit.canonum interpretum facile princeps, in cap.in ciuitate.de vsur.num.6. expresse ait laicum posse conueniri in foro ecclesiastico super hac læsione: & pondera ipsum sentire, quòd non solum via denunciationis; sed & alia recta, & directa potest hoc fieri: & in cap.cum causa.de test.num.4.prçsupponit, contra talem lędentem posse procedi in foro contentioso canonico, quando peccat. Grauissimus item author Ioa. ab Annania in illo eod.cap.in ciuitate. nu.8. de huiusmodi deceptione ait, se indubitanter credere hoc non licere in foro animæ, conscientiæ, & sic nec in foro canonico. In quibus verbis pondera verbum, foro canonico, & num.9. subiicit ementi rem pluris, quàm valet non solùm dari in foro canonico officium Iudicis, ad repetendum solutum; sed etiam, immo multò magis, ad solutionem impediendam, argu. cap. quemadmodum.cum simil.de iureiur. Calderinus etiam in repet.cap.nauiganti.de vsur.colum.4.expreßè dicit in foro canonico posse agi contra illum, qui sciens iustum rei precium minoris emit ab eo, qui credebat rem non valere pluris; contra eum item qui carius vendit ei, qui credebat rem valere tanti. Nec enim, inquit, est credendum, quòd ius canonicum, quod à Spiritusancto processit, cap. si quis diaconus. 50.dist.decipiẽtem, vel dolum approbaret. Idem tenet Petrus ab Anchar.in repet.cap.peccatũ. de reg.iur.lib.6.quatenus, nu.21.concludit in effectu tunc demum licere prędictam læsionem citra dimidiũ iusti precii, sine vllo remedio, cum vterque tam emptor, quàm venditor scit illud; & interuenit prçsumptio liberè donandi excessum: non autem cum fit ob aliquam causam, quę tollat prçsumptionem liberæ voluntatis donandi, puta ob famem suam, vel familiæ suæ, aut vt se, vel suos redimat à captiuitate, vel vt vicinum rixosum è vicinia tollat, vel ob aliam similem: quia tunc læsus etiam citra dimidium posset petere, saltem in foro canonico, vt illa inæqualitas ad æquitatem reducatur. Idem tenet etiam expresse Dominicus Sotus vir eruditione singulari in lib.de ratio.tegend.membro 2.q.3.pagin.3.

64. Quarto facit, quòd nullum mouere debet id, quod ait Pantaleo in dicta l.2.colum.3.scilicet Bal.dicere in authen.ad hæc.C.de vsur.colum.penult. versicul. Insuper. qui est num.16. mercatores vendentes

sagacibus, & astutis non posse conueniri per denunciationem euangelicam. Tum, quia Bald. nihil ibi ait de tali denunciatione, nec de astutis, & sagacibus. Tum, quia Innoc. cuius ille authoritate mouetur, non ait illud. Tum, quia ratio, quæ in nostro libro tam antiquo, quàm nouo, mouet Bald. ad dicendum, mercatores carius, quàm par est, vendentes non teneri ad restitutionem, falsa est, scilicet; quia inquit accusatio debet sequi sensum, non est peccatum iure naturę: nam multa sunt peccata, quæ comprehendi nequeunt etiam indirectè sensibus. Et peccatum carius vendendi comprehendi potest saltem indirectè sensu; & nec ipse, nec alius potest negare peccatum læsoris vltra dimidium iusti precij posse in iudicium etiam seculare deduci. quod tamen non potest aliter cadere in sensum, quàm posse peccatum læsionis citra dimidium. Ex scriptis autem Andr. Sicul. coniicio viciatum esse Bal. & pro, accusatio debet sequi sensum, legendum esse, cum acquisitio habeat consensum: sed etiam secundum hanc literam est inepta: nam etiam vsuræ habent consensum, & tamen sunt contra legem naturæ, secundum Thom. receptũ 2.2.q.68.ar.1.ad 3. Denique ideo neminem debet mouere in contrarium illud Pantaleonis dictũ: quia id verum est in eius terminis; cùm scilicet venditio fit sagacibus, & astutis, & ita scientibus valorem iustum, & saltem tacitè donãtibus, vt in fine primi præsuppositi dicebam. Addo, quòd Pantaleo nobiscum sentit: siquidem aperte iudicat succurrendum esse taliter læso, si non esset astutus, neque sagax; & quia id nulla ratione alia defendi posset, quàm quia eiusmodi personæ non videntur lęsę causa donandi, sed facilitatis: consequitur locum esse denunciationi vbicunque lęsio talis alia de causa, quàm donandi contingeret.

Quinto facit eum, qui adeo saxeus est, vt hęc non mouerint, terreat saltem illud doctissimi Carlerij probatum à Iacobo Almay. de potestat. ecclesi. cap. 11. & supra in corol. 2. huius notabilis à nobis limatũ, scilicet, quòd asserere Iudicem ecclesiasticum nõ posse cogere laicum ad soluendum debitum, quod certificari potest, vel ad cedendum bonis, est errare in materia clauium. Terreat item hæresim esse contrarium huius 6. notabilis, vt in d. corol. 2. habetur, & ex notabili nostro necessariò inferri hoc nostrum corollarium; & per consequutionem illius contrarium, aut hæresim esse, aut eam manifeste sapere.

65 Postremo flectat in hoc maiestatem, clementiam, & benignitatem regiam eiusque proceres, quod vicium hoc cariùs, quàm par est, vendendi egentibus, & vilius iusto emendi ab eisdem, pręsertim immobilia tam durum substitutum, & vicarium agit vicij fœnerandi, quòd latius hodie hoc regnat, quã olim illud: crudeliùs sæuit in pauperes: occultiùs illorum sanguinem sugit, & in extremam paupertatem, desperationemque miseros adigit, & efficacius animas plurium diutum

æternis cruciatibus obligat. Regnat (inquam) latius: quia imperat nõ solùm Lusitaniæ toti, & Castellæ; sed etiam reliquæ Hispaniæ, ac Galliæ simul, & toti reliquo Christiano orbi, vnde fœnerandi vitium exulat. Quòd autem crudeliùs sæuiat ex eo colligitur, quòd per huiusmodi emptiones, venditiones, & locationes citra dimidium iniquas, nostra ætate frequenter à cuiusuis ordinis diuitibus lucri fiunt annua triginta, & eo amplius pro centum: cùm tamen per vsuras antiquas solùm possent lucri fieri pro cẽtum quatuor ab illustribus, sex ab aliis, qui nõ essent mercatores, octo à mercatoribus terra, & duodecim mari, iuxta l. eos. C. de vsur. secundum illam nouam, eandemque verã interpretationem Hermolai Barbari relatam, & pulchrè probatam à Bartolom. Socy. in l. 3. §. final. ff. ad l. Falc. quem sequitur Alciat. lib. 3. dispunctio. cap. 3. omissa expositione gloss. l. centesimis. ff. de verbor. oblig. & alijs, quos omnes efficaciter confutabat Paulus Castrens. in d. l. 3. §. final. Quod autem per huiusmodi contractus aliquando pro
66 centum lucri fiunt 30. patet ex eo, quòd passim videas prędium valẽs ducentis ęmi centum, & vno; & mox illud locari venditori 30. & pluribus annuis, cum lęsione citra dimidium iusti precij: quoniã ex prædio valente ducẽtis satis aptè culto redeunt, vt plurimum, ad rectè colentem plures, quam 20. & ideo locatio facta 30. & aliquot pluribus non excedit dimidium iusti precii. Quod autem ocultiùs pauperum sanguinem sugat, colligas ex eo, quòd sub specie honesti, & beneficẽtię, iustique contractus, veluti ex insidiis aggrediens, plus torquet eos, & plus exigit ab eis. Quod autem animas plurium diuitum efficacius ęternis cruciatibus obliget eo fit palam, quòd eo periculosior dicitur morbus, quo est ignotior, & ocultior, & minus medicis, medici-
67 nisque patet. Si ergo vsurę vicium appellatur vorago animas deuorans, & facultates exhauriens, cap. 1. de vsur. lib. 6. ob idque omnibus legibus etiam, ciuilibus regum Christianorum omnium exploditur, quare hoc vicium iniquè commutandi tam palam substitutum, & vicarium eius, & peius eo non exploditur, & tanquam pestis animarũ, & fortunarum non vitatur, non fugatur, non confunditur?

Confutatio contrariorum præfati corollarij.

S V M M A R I V M.

68 *Noua non omnia reprobanda; immo multa laudanda.*
68 *Denunciatio euangelica vt nouum Christi inuentum, indelebile.*
69 *Denunciatio cur non minuit laicam potestatem.*
70 *Fora in duo quis trahi dicatur.*

70 Foro

CONFIRMATO nostro, quod iustum, sanctum, & reipublicę utilissimum est, corollario, castra desiderantiū potiùs, quàm probantium cōtrarium euertamus. quod ut aptius fiat quàm maximū illi colligere possunt exercitum in aciem producamus. Colligere possent primo, nouitates esse fugiendas, & hoc nouum, & insolitum esse. Secundo iurisdictionem regiam hoc modo maximè diminutum iri. Tertio per hoc dari uiam, qua omnes causæ fori secularis trahantur, trahiue possint ad ecclesiasticum. Quarto consequi hoc, eundem reum trahi posse ad duo fora super eodem peccato, & utrobique puniri. Quinto tam canonicas, quàm ciuiles leges scilicet, obuiare huic corollario; nempe cap. cum dilectt. & cap. cum causa. de empt. & l. 2. C. de rescin. uendi. Sexto usucapiones, & pręscriptiones bona fide completas non uideri permissiores, quàm huiusmodi emptiones, & uenditiones; & constare illas, etiam in foro conscientiæ seruandas, secūdum Communem. Septimo diuites multos deturbatum iri quiete sua, & suis quæ iniquè emerunt prædiis, si corollarium hoc teneatur. Octauo non posse notorium esse hoc peccatum, nec per consequutionem spectare ad ecclesiasticum. Nono multas lites nocere reipublicæ, & hoc corollarium plurimas pariturum.

Ecce totum, qui contra nos cōfici potest, exercitum: quem tamen quis uel mediocriter doctus timeat? Quis non eum forti animo exci-
68 piat, & fuget? Ad primum igitur horum respondeo primo negando, noua omnia esse reprobanda, ut negandum est; nisi reprobare uelis plurima, quę rex, & dominus noster Ioannes huius nominis III. pro

maxima

lud ob varios respectus esset varii fori: nam castigatus à laico Iudici ob vulnus illatum in ecclesia, quatenus erat solum vulnus, & crimen laicum, castigari potest ab ecclesiastico, quatenus est sacrilegium, secundum Communem; secundum quam absolutus, vel castigatus in altero foro castigari potest etiam iterum in altero regulariter, quando varios respectus crimen est vtriusque fori, vt videre est apud Fel. & ob citatos ab eo in cap. de his. de accusa. num. 13. Adde, quòd nemo ne-
71 gabit eum, qui occidisset aliquem, & ob id punitus esset etiam iustè citra mortem tamen, à Iudice seculari, peccati autem non pæniteret; imo diceret placere sibi plurimû id fecisse, posse corripi fraterna correctione, & si non se correxerit, denunciari Ecclesiæ: & si ab ea monitum non pæniteret, ob contumaciam excommunicari: quoniam secularis Iudex puniuit eum ob homicidium, quatenus illud erat crimen ciuile offendens proximum, & rempublicam; Ecclesiasticus autem quatenus est offensiuum Dei, & impeditiuum vitę ętern ę; & quatenus adhuc durat per impęnitentiam illam, & contumaciam impedientem vitam spiritualem, & æternam. quod lex ciuilis, nec curat, nec punit, nisi in aliam proximi offensam extendatur. Quamquam hæc ad redundantiam dicuntur: cùm id, de quo agimus peccatum, non sit crimen merè seculare, nec mixti fori: & ita nec punibile, secundum leges ciuiles; sed solum secundum diuinas, & ecclesiasticas.

72 Ad quintum, quòd multis videtur Achilles; mihi autem vix Thersites, respondeo, quòd l. 2. C. de rescind. vend. & cap. cum dilecti. & cap. cum causa. de empt. nihil penitus obstant. Non primo lex illa 2. non enim approbat tanquam iustam, emptionem, & venditionem cû tali lęsione factam; sed tolerat eo modò, quo præscriptiones cum mala fide introductas author Codicis, in quo illa lex sita est, tolerabat, non dando vllam actionem, vel remedium ciuile læso; imo tollendo quod aliàs per legem ipsam ciuilem competere poterat. Quæ est sententia S. Thomæ, & ferè omnium theologorum, & canonum peritorum, vt dictum extitit in fine primi præsuppositi: non tamen tollit remedium denunciationis euangelicæ, quod euangelica, & diuina lex ei tribuit, vt supra dictum est: quia noluit tollere, nec si maximè voluisset potuisset, arg. cap. sunt quidam. 25. q. 1. sicut etiam, secundum communem opinionem pro pacto nudo leges illius libri non dant vllum remedium, neque vllam actionem regulariter, l. legem. l. in bonę fidei. l. petens. C. de pactis. non tamen tollunt, nec tollere potuerunt obligationem, & remedium à lege diuina inductum iuxta ea, quæ latius annotantur in cap. 1. de pactis.

73 Minus obstant prædicta cap. cum dilecti. & cum causa. de emptio. Tum, quia nihil plus saltem faciunt contra nos, quàm lex illa 2. C. de rescind. vend. & ita pari facilitate, qua illa refelli possunt. Tum, quia illa

mittuntur ab vtroque iure; sed etiam approbantur tanquam modi, iusti, sancti, & vtiles quærendi dominium: emptio verò iniqua citra dimidium permittitur à sola lege ciuili, permissione tantùm tolerantiæ, denegando remedium ciuile taliter læso: non autem permissione approbationis, & laudationis, vt ex mente fere omnium dictum fuit in primo præsupposito: à iure verò pontificio neutro modo permititur, nisi quis per auarorum somnia putet constitui iura pontificia. Et licèt concederemus (quod ipse nunquam faciam) etiam per iura canonica permitti huiusmodi læsionem eo modo permissionis tollerantiæ, quo permittitur iure Cęsareo; ita, scilicet, quòd denegat læso remedia iuris humani, & canonici; certe nullatenus concedi potest, per ea tolli remedium legis euangelicæ. Itaque dato, quòd sic lęsus neque actionem, neque officium Iudicis (quod pro actione solet dari) haberet, certè habebit denunciationis remedium inductum ab ipso CHRISTO summo legislatore, indelebile per vllam puri hominis legem, siue Cæsaream, siue Canonicam.

76 Ad septimum respondeo, cõcedendo aliquot diuitibus hoc displiciturum, & pacem aliquorum auarorum turbatum iri: dummodo vicissim fateare, quàmplurimis pauperibus oppressis (quorum sanguis diuitum labris suctus in cœlum clamat) placiturum: dum item fateare esse pacem bonam, & pacem malam, cũ S.Tho. receptio 2.2.quęst. 29. artic. 2. ad 3. & pacem quidem bonam, quæ cum virtutibus est, seruandam, colendam, & suspiciendam, iuxta illud CHRISTI, *Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis*. Ioan. 14. Pacem autẽ, quæ cum vicijs est, (qualis in nostro casu cum auaritia) violandam, & deturbandam esse, iuxta illud eiusdem Matthæi 10. *Nõ veni mittere pacem; sed gladium*.

77 Ad octauum respondeo primo negando, quòd nũquam possit esse notoria huiusmodi læsio: esset enim si quis campum notoriè valẽtem 20. millibus, quem multi vellent emere, venderet notorie 11. millibus, protestatus se id facere, sine animo quicquam donandi. Deinde respondeo negando id, quòd præsupponit argumentũ, scilicet, oportere crimen esse notorium, vt de illo iudex ecclesiasticus ad effectum, de quo agimus videlicet pœnitentiam, cognoscere possit inter laicos. Tum, quia id nunquam inuenitur cautum. Tum, quia contrarium probatur etiam in casu ipso huius cap. vt latius habetur supra eodem notabili corol. 3. & omnes scribentes post Innocent. hic, & Bartol. in d. Extrauag. ad reprimendam. verb. denunciationem. & palam colligitur ex citatis per Felin. in cap. cum sit. num. 16. de for. comp. Tum, quia non est speciale in notorijs, vt Iudex ecclesiasticus possit cognoscere de his, per viam denunciationis ad effectum pœnitendi: sed ꝙ possit procedere etiam via recta ad effectum puniẽdi, vt declarat Pa-

norm.in cap.fin.de sepul.per illum text. in hoc memorabilem, qui loquitur de homicidio: dummodo statim commisso notorio crimine non acceleret ad id ecclesiasticus; sed spectet negligentiam laici, vt limitauit Felin.in d.cap.cum sit.de for.compet.num.16. & Stephan. de potesta.eccl. sup laicis casu 30. tūc enim, quia Iudex laicus meritò negligens dicitur, poterit ecclesiasticus cognoscere etiam ad effectū puniendi.

78 Ad vltimum concedo, litium vitiosarum & ex auaritia, vel fraude nascentium motum nocere reipub. modò tu quoque vicissim fateare, summum in rebus bonum esse, iustitiā colere, sua cuique iura tribuere, cum Greg.in cap.si seculi.12.q.2. & expedire Respubli. criminum punitionem, l.ita vulneratus.ff.ad l. Aquil.cap.vt famæ.de senté. excom.& saluti animarum peccantium necessariam esse pœnitentiam, cap.firmissimè.15.quęst.1. Cùm ergo lites hæ, quæ coram Episcopo nostro reuerendissimo super hoc articulo mouentur, non sint viciosæ, non fraudulentæ, non filiæ auaritiæ, sed misericordię, ac pietatis; cùm per eas pauperes leuentur, eorum oppressores arceantur, animę captiuę redimantur, ęqualitas sancta in commutationibus introducatur, laudandę sunt & fouendę, immo & qua parte fieri potest iuuandę.

79 Concludamus ergo primo, non esse locum remedio. l. 2. C. de rescindenda venditione, contra huiusmodi ementes, uel vendentes cum lęsione notabili, citra tamen dimidium iusti precii. Non item dari regulariter contra eos actionem, neque officium Iudicis, neque ullum aliud remedium per leges cęsareas, neque in his regnis p regias: & ideo eos non peccare in hoc peccatum ullum seculare, uel misti fori, iuxta definitiones eorum supra in coro.11.huius notab. traditas: nihilominus peccare tamen eos contra legem Dei non solùm scienter ita contrahendo; sed etiam post contractum ita ignoranter factū, non reducendo illum ad ęqualitatem iustam. Et ideo etiam si fint laici corripi posse, debereque correctione fraterna:& si correpti non se emenderint, denunciari Ecclesię potestati; quę, si se blandè monentem nó audierint, poterit per censuram ecclesiasticam eos compellere principaliter ad pœnitendum; & per consequutionem ad satisfaciendum parti lęsę, iuxta regulas denunciationis Euābgelicę iudicialis, uel mistæ vt dictum est.

Concludamus secundò, menti iuris Pontificij, & sanctitati eius cōuenire id, quod Panor. & Ioan.ab Anna. supra relati cum aliquot alijs putant, scilicet recta via, & sine ambagibus via denunciationis euāgelicæ competere officium Iudicis contra huiusmodi contractores in foro ecclesiastico; quando, & quoties nullum remedium præstat eis seculare.

Concludamus & tertio, tolerari quidem posse illum, qui negarit tale os-

le officiũ competere in tales contractores (quamuis mea sententia iniquè opinentur) non tamen eum, qui viam denunciationis euangelicæ omnino negaret, quippe qui clauibus Ecclesiæ derogare videretur.

80 Decimoquarto infertur, laicum, qui contrahẽdo vltra dimidium di citur proximum læsisse, ob idque peccasse, ac quia non restituit in peccato perseuerare, trahi quidem posse hac ratione ad ecclesiasticum Iudicem: nõ tamen ita efficaciter, ac qui citra dimidium iusti precij; sed notabiliter fertur id fecisse: quoniam hoc posteriore casu nullatenus poterit declinare forum: priore verò sic, modo in 1. oppositione supra eod. not. nu. 18. prædicto. An autem conuentus remedio d. l. 2. C. de rescin. vend. quando nolens supplere precium rem ipsam cogitur restituere, teneatur id facere cum fructibus: & an idem sit in omni restitutione iure debita, & non gratiosa, tractauit doctissimus Doctor Emanuel à Costa in illo cum primis subtili, docto, & elaborato comm. l. Gallus. §. & quid si tantum. in 2. parte. num. 71. & consequen. ff. de lib. & posthu.

81 Decimoquinto consequitur tandem sapientissimè, ac Christianissimè suæ Reipublicæ consulturum Regem, & dominum nostrum, si aliqua lege, sua religione, & sapientia digna, occurrerit huic pesti tam diræ in animas diuitum, & pauperum patrimoniola sæuienti: qua lata, & à viris integris executioni mandata leuaretur ecclesiastica potestas necessitate occurrẽdi ei, ne grassaretur inter laicos; & laici laica potestate acrius ab hoc vicio arcerentur. A quo & omnibus aliis vtinam diuina ope adeo abhorreamus omnes tam laici, quàm clerici, vt exemplo diuorum Cornelii & Cypriani, (quibus hic dies sacer est) mallimus decies mortem corporum oppetere temporariam, quàm cuipiam illorum vel consentiendo animorum commereri æternam. Amen.

82 Admonemus autem Lectorem lites prædictas ad rescindendas vẽne ditiones, vel emptiones ob iniustitiam, quæ insurgit ex eo, quòd illæ sint factæ pluris, vel minoris, quàm valent citra dimidiam iusti pretii, non esse leuiter mouendas, vt post hanc relectionem editam admonuimus in Manuali nostro Confessa. cap. 23. num. 85. Tum quia non solùm oportet probare rem emptam, uel aliàs comm[illegible] tam tempore contractus tanto pluris, aut minoris ualuisse in [illegible]gione, iuxta communem ęstimationem; sed etiam tanto pluris, aut minoris valuisse in illo loco, & tempore, & modo vendendi quando, vbi, & quomodo vendita fuit. Et quòd etiam emptor, qui prætenderet rẽ non esse emptam pretio minore iusto probare poterit anno illo, tempore, & loco homines laborasse caritate annonæ bello, vel peste, aut alia simili calamitate: ob quę fuit tunc abundantia vendentium res venales eiusdem qualitatis, cuius erat empta; & penuria pecuniarum, & emptorum, ob quod venditores rogabãt emptores, qui ægrè emebãt.

Quo probato probaretur rem emptam multò minoris valuiſſe,quàm alio tempore,vel loco,ut tradimus ibidem d.cap.23.nu.78. Tũ quia etiam uenditor,qui prętenderet rem nõ eſſe uenditam pretio maiore iuſto poſſet probare prædicta contrario modo ſe habuiſſe; & ideò nõ ſunt facile conſulendæ huiuſmodi lites. Tum quia ſunt periculoſæ. Tũ quia nemo facile cõdemnare debet in iudicio, uel extra, eos cõtra quos intenduntur; præſertim ſi damnum paſſus ſciebat ſe illud pati; & erat talis perſona,quæ illam,uel eius partem donare poterat; & ſpõte abſq; ui,metu,& graui neceſſitate id paſſus eſt: eo quod poteſt iudicari uoluiſse illud damnum donare; ſecundum Petrum ab Anchar.in cap.peccatum.de regul.iur.lib.6.nu.22.arg.l.quiſquis.C.de reſcind.uendit.adiuncta l.quod quis ſciens.ff.de condictio.indeb.quem poſt Salicetum in auth.ſed hac.C.de uſuris.q.21. defendimus ſupra eodẽ notabili nu.61.

FINIS.

INDEX LOCVPLES.

In quo R. Rubricam, N. Notabile designat.

A

Argu-

Christi

Corre-

Haereſum

I

L

Nabu-

N

O

P

S

T

V

X

FINIS.

REGESTVM.

† A B C D E F G H I K * L M N O P
Q R S T V X Y Z.
Aa Bb Cc Dd Ee.

Omnes sunt folia integra, K, cum dimidio.

ROMAE,

Ex Typographia Bartholomæi Bonfadini, &
Titi Diani. M.D.LXXXV.